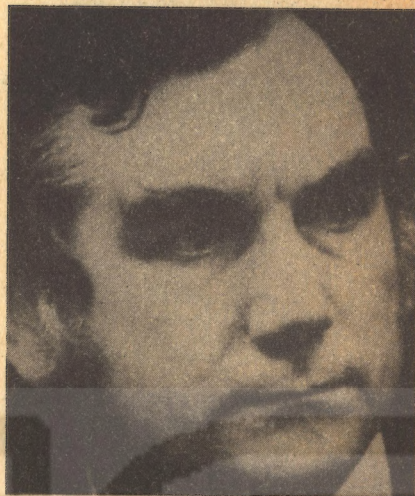

d. r. popescu

Lei 5

editura minerva

„Leul albastru e o sinteză și un final de etapă. Scriitorul vorbește despre sine fără „trucaje”, își *amintește*, conversează lejer cu cititorul, cu foștii colegi cu... criticii. Sentimentul de *pagină de istorie literară* e fără echivoc. Autorul relatează despre revistele pe care le citește și pe care le iubește, despre convorbirile telefonice cu foștii colegi. Totul există în prezent, în viața zilnică, e lângă noi: sintem părtași unei vieți de scriitor.”

CORNEL UNGUREANU

1097

d. r. popescu
leul albastru

d. r. popescu

•

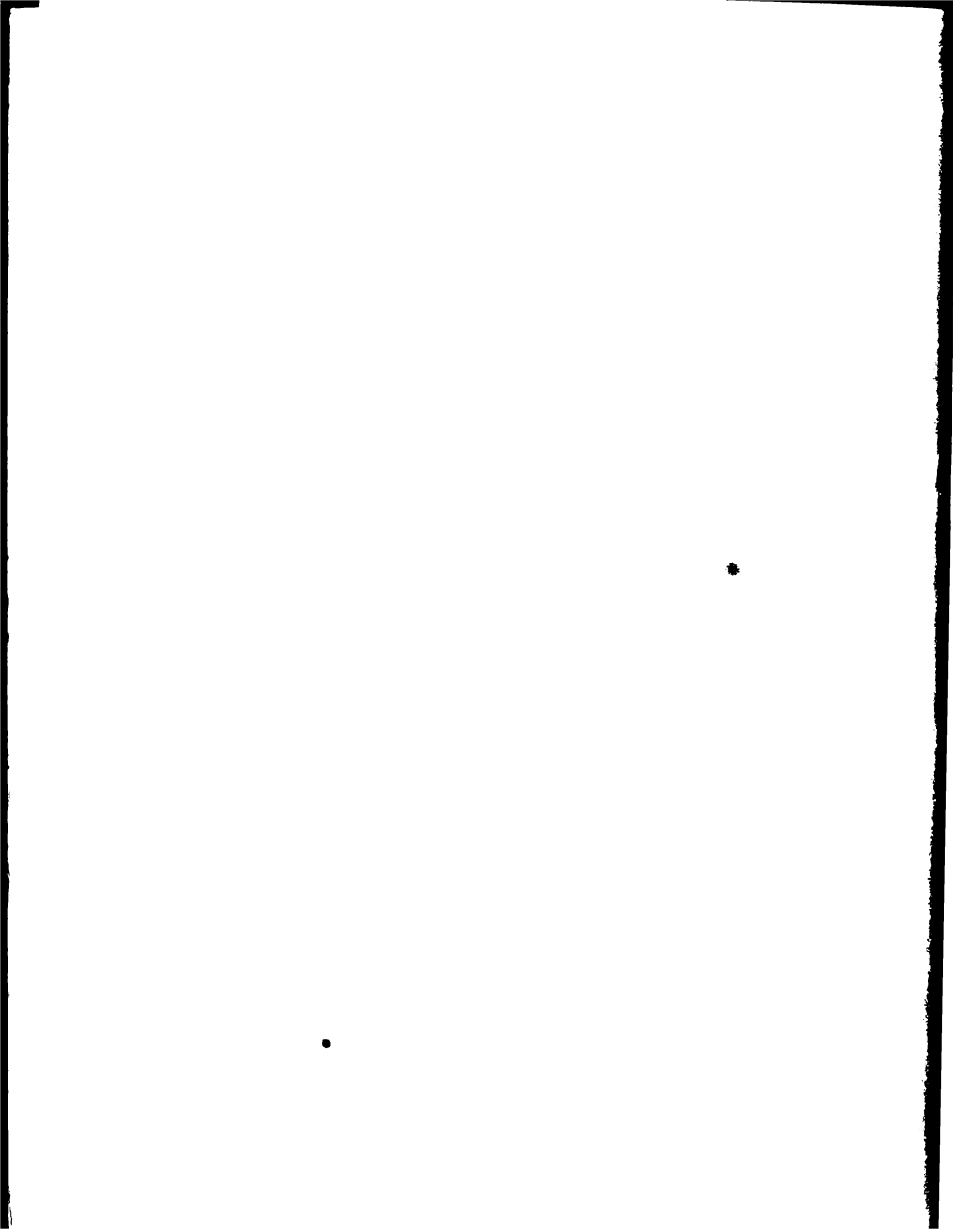
Ilustrația copertei de *Done Stan*

dumitru radu popescu

leul albastru

1981
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
CORNEL UNGUREANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1981
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

PORTRETUL PROZATORULUI CA OM TÎNĂR

Există o seamă de mărturisiri privind debutul lui D. R. Popescu : cele mai multe dintre ele coincid, așa că noi putem să scriem aici, fără prea mare teamă de a fi contraziși, că scriitorul debutează în pagina culturală a ziarului orădean *Crișana* în anul 1953 și că al doilea debut al său, cu *O partidă de șah* (*Steaua* 2/1954) nu face decît să confirme faptul că, posibil prozator și poet, tînărul devine *prozator* fiindcă de proză era nevoie. Acest mod de a scrie, răspunzînd prompt comenzii, era foarte confortabil : un scriitor nu putea, urmînd percepțiile, să greșească. Gloria era lîngă el, slava călca pe urmele sale. Creatorul intra în literatură convins că pășește în cea mai bună dintre lumile posibile ; la rîndu-i, trebuia să scrie despre una din cele mai bune dintre lumile posibile. O poezie se putea corija, un sprijin tovarășesc putea aduce pe drumul cel bun o povestire în care personajele nu trăiau așa cum ar fi trebuit să trăiască. Evident că tînărul scriitor trebuia să intre, odată acceptat, pe mîna celor ce le știu pe toate : pe mîna educatorilor săi literari. Dar cine nu face „educație literară“ în deceniul al șaselea ? Cam toată critica literară ; articolele de fond, articolele de sinteză cu educația se ocupă, fiindcă scriitorul poate să cadă în fiecare moment pradă duhurilor rele ale cosmopolitismului, evazionismului, naturalismului și a altor boli mai mult sau mai puțin demne de a fi mărturisite. Nici unul dintre scriitorii care debutează în deceniul al șaselea nu vor scrie fără o bună și constantă supraveghere. Feri-citele personaje ale literaturii lor își vor da întîlnire cu malefi-

cele personaje care reprezintă reacțiunea, răul, forțele întinericului. Se găsesc spații literare ce ar asigura, cât de cât, securitatea creatorului? Marele merit al literaturii de început a creației lui D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Vealea, e acela de a recupera, prin complicate strategii (la constituirea cărora participă și duplicitatea educatorilor literari, parcă din ce în ce mai puțin convingși de supremația teoriilor — literare — pe care le propun) personaje, idei, replici, spații. Morometianismul (ca artă a disimulării, a cultivării ambiguității și ironiei), amintirea lui Labiș (cu eroii săi inocenți, cu incandescența sa polemică) și modelul *Steaua* (fundamental în formarea lui D. R. Popescu) sînt cîteva căi ale recuperării drepturilor prozatorilor de a fi ei înșiși.

Literatura de început a lui D. R. Popescu e lirică, divagantă, preocupată de temele momentului și în măsura în care ele ofereau scriitorului posibilitatea de a fugi de canoanele literare ale deceniului al șaselea. Înainte de a ajunge în actualitatea fierbinte, cea care se cerea preamărită după știutele scheme, scriitorul întîrzie cît poate mai mult în vremile în care îi îngăduiau să construiască nestingherit istorii: să descopere inocența masacrată de profesioniștii masacrului. Scriitorul pare a fugi mereu de sub oblăduirea pe care i-o asigură forțele profesionale ale momentului; el construiește aproape fiecareia dintre narațiunile sale cîte un subsol în care trebuie să se vorbească, cît se poate mai liber, despre una dintre chestiunile ridicate de către teoreticieni. Tînrul prozator răspunde la lecție dar se adresează nu numai profesorilor, există și fraze care sînt pentru adevărații cunoscători de literatură. Nu fraze ireverențioase, să nu se înțeleagă că în deceniul al șaselea vreun scriitor român în viață ar fi foarte nepoliticos față de dascălii săi. Prea nepoliticos nu e D. R. Popescu, deși uneori le mai dă cu tîfla. El scrie fără a-și abandona dreptul de a fi poet, fără a renunța la înfloritura lirică, la ceremoniile care rimează frumos și ritmează curgerea celor spuse. Simbolul cu tot ceremonialul liric care îl însoțește scoate de sub control povestirea și mai dă posibilitate și dascălilor momentului, care atunci cînd nu sînt cu totul obtuzi manifestă o duioasă încercare de conservare a valorilor reale, să fantazeze grațios asupra semnificațiilor adînci ale unor proze. Lectura critică,

devine, către sfîrşitul deceniului al şaselea, ceva mai îngăduitoare şi interpretîi literari adună, pentru ilustrarea teoriilor, **mult mai multe texte „beletristice“ decît altădată.** Iată ce se poate înţelege prin citare poveste, spun criticii, deşi, citind noi respectiva poveste azi putem descoperi altceva. O expresivitate involuntară e mereu prezentă în prozele pe care D. R. Popescu le scrie în anii 1955—1966. Scriitorul construieşte şi la *suprafaţă*, dar construcţiile de suprafaţă, receptate ca atare, au subterane de care ne dăm seama azi, recitîndu-i literatura din deceniile şapte-opt. Între personajele sale, în acţiunile eroilor săi putem descoperi *portretul scriitorului ca om tînăr.* Iar în spaţiul său, mai ales satul, în drumurile pe care le parcurge, apartenenţa la un univers de semne : univers arhetipal, aflat în opoziţie cu cel exclusiv sărbătoreasc. Cert e că scriitorul construieşte, în anii săi de început, primele sale spectacole de amploare. *Păpuşa spînzurată* e, din punctul de vedere al înscenării, aproape o capodoperă iar personajele ei, memorabile. Bătrînele coboară ca adevărate forţe ale naturii, intrarea lor pe scena satului e iraţională, ele sînt actorii unui spectacol ce vine din timpuri imemoriale pentru a vesteji orice zvîcnire a libertăţii de a alege.

Comentatorii povestirii observaseră, în momentul apariţiei ei, că *Păpuşa spînzurată* s-ar ocupa, ca şi alte proze ale scriitorului, de satul românesc de altădată. E perfect adevărat : în *Păpuşa spînzurată* timpul nu e cel prezent. Sinuciderea eroinei ilustrează un impas specific (zic criticii) *satului de altădată* : dar acesta nu este, ne putem întreba noi, o matrice stilistică, nu poate reprezenta, el însuşi, *satul* ? Scriitorul descoperise o formulă de acces către arhetipurile rurale, el nu idolatrizează străvechea matcă, *mumele* : ele sînt, în formula spectacolului popular (cu numeroase momente groteşti) *babele*. Într-una din piesele tipărite mai tîrziu (dar scrise cînd ?) *Baba* se va preschimba în *Servă* — va deveni, pentru iluzia spectatorului — o tînără cu forme abundente, adevărată zeiţă a rodniciei. *Lumea fisurată* trebuie redescoperită ca un tot, o *păpuşă spînzurată* e obiectul care poate reface unitatea ei. *Păpuşa spînzurată* reface echilibrul unui univers în care *eliberarea* e imposibilă. Sau poate e posibilă, prin apariţia Scriitorului ? Oare nu el este în rolul Ino-

centului? Proza oferă, dintr-o dată, o deschidere către interpretări dintre cele mai felurite, multe pe ideea Pedagogiei în ofensivă. Forța agenților demonici e, în opera de început, mult mai puternică decât opoziția structurilor fertile. Dar să notăm că, începînd cu povestirile din *Fuga*, lumile lui D. R. Popescu sînt bipolare: pe de o parte, personajele străbat un pămînt pustiit, steril, pe de alta, unul de o extraordinară fertilitate, constrîns de sterilitate. Ideea *constringerii*, a *sterilizării*, tragice caracterizează lumea acestor proze.

Nuwelele de început ale lui D. R. Popescu nu sînt mai puțin preocupate de demonia lumii întoarse pe dos decât romanele maturității sale, avem mai puțin timp să observăm inovația în texte care par a se înscrie în fluxul literar al timpului. *Ploaia albă*, cîteva nuvele „de război”, premarg proza apocaliptică a anilor 1965—1970. O serie de povestiri, dintre care cea mai discutată la vremea ei e *Drumul*, anunță stilul oniric al prozei românești din anii '67—'71. Deocamdată trebuie să notăm că tînărul prozator scrie despre o ordine pe cale a se destrăma. Ieșirea din copilărie și descoperirile pe care le provoacă e asemenea unui viol, căsătoria nu armonizează, ci subliniază lipsa de armonie a unei lumi. *O lume ideală* e pusă sub semnul întrebării, brutal contestată de către lumea reală. Opera de început a lui D. R. Popescu are, printre simbolurile sale cheie, nunta posibilă dar mai ales imposibilă; ceremonia înaintează în gol, ea nu slujește o adevărată întemeiere; ea continuă în virtutea inerției un spectacol. Numeroasele *mirese* ale operei sale de început — ale prozelor sale din deceniul 55-65 — ratează unirea, căsătoria lor e o măculare. În virtutea inerției, ea devine pentru cei din jur ca o sărbătoare fără seamăn. Nuntă — falsă unire — are loc lîngă un șir de spectacole cu măști. Protagonistii spectacolelor pun în mișcare manechine. Ceva e iremediabil pierdut în spectacolele mecanice ale nuvelisticii lui D. R. Popescu; păpușile nu pot reprezenta o lume, spectacolul lor e fals, magia lui e iluzorie. Imaginea ideală nu poate recupera imaginea reală a lumii. Nunta e, la rîndu-i, un spectacol deformant, sărbătoarea pe care o propune privitorului conturîndu-se, de fapt, pe o coercție și represalii. Să repetăm (odată cu poetul) că „scrisul e o nuntă“?

Prozele din „teritoriile nimănui“, din vremile apocaliptice ale secetei păstrează eroii tradiționali ai anilor '50, personajele „pozitive“, îmbrăcându-le mai ales în costume folclorice. Ele devin un barometru al patimilor celorlalți. În vecinătatea prozelor „secetei“ ar trebui așezate prozele de război, cele ale apocalipsului celălalt. Citeva sînt, prin echilibru, distribuirea centrelor de greutate, antologice. Și aici, ca și în celelalte scriitorul evadează din convenția impusă, lasă pe margine eroul pozitiv — îl lasă să asiste la un spectacol al dezlănțuirilor monstruoase: la un spectacol care poate fi și acela al destinului. Aș spune că războiul e mai degrabă o șansă de a descoperi lumea: o lume absurdă. Căci, ca toți scriitorii care debutează foarte tineri, D. R. Popescu explorează lumea imediată, amintirile sale și ale celor din jur: așa fac cei mai buni din generația sa. „Războiul“ e tot o cale către literatură, tot o evadare în teritoriul pe care orice metaforă devine posibilă și oricare simbol poate coborî pînă la adîncuri nebănuite. Morții nu impresionează în literatura de început a lui D. R. Popescu, ei pot să reprezinte o modalitate de a vorbi despre unitatea lumii. Ei există ca parte a unei demonstrații. Ieșit dintre cele ale ființării „cel căzut“ devine obiect al unui proces demn de studiat: *cadavrele* sînt personaje fără identitate, ele duc pînă la capăt ideea de anonim. Morții există multiplicați în cataclism; cataclismul anulează legea. D. R. Popescu se amuză a încălca sistematic percepțiile dascălilor; aici el se află între simboluri, aici personajele pot trăi eliberate de numeroasele servituți la care le obligă momentul literar. Am spune că există o „mecanică arhetipală“ care ține să releve fertilitatea adîncurilor. Sicriele, înhumările, mormintele, *cadavrele* risipite (urmare a unor lupte irațional pustiitoare) pe cîmpii altădată rodnice sînt elemente ale unui limbaj. În *La terre et les rêveries du repos* Bachelard constata existența unui dublet psihic „care reunește, pe de o parte, imaginea vizuală îndelung cîmentată și, pe de altă parte, o imagine de o intimitate misterioasă, de o mare bogăție afectivă. Dacă am putea aborda miturile înhumării, am vedea multiplicîndu-se astfel de *dublete*, lîngînd imaginile exterioare de imaginile intimității. Noi am ajunge

la această echivalență a vieții și a morții : sicriul e un pîntec și pîntecul e un sicriu. A ieși din pîntece înseamnă a te naște, a ieși dintr-un sicriu înseamnă a renaște.“

Pe o seamă dintre textele *mate*, epurate de scilpire metaforică (mai există și din acestea în proza mustind de lirism a lui D. R. Popescu) trebuie căutate „imaginile intimității“ ale învierii și ale reînvierii. Opera de început a lui D. R. Popescu propune, cu mare insistență, miturile fertilității și ale reînvierii. Cineva ar putea afirma că *miturile învierii*, se supun, în opera lui D. R. Popescu, expansiunii lirice, tentativei de autodefinire a Eu-lui, într-un orizont al cosmicității. Dar dacă am mai căuta, în contextul momentului literar, o explicație ? Fiindcă literatura *rein vie*, se reîntoarce la viață după experiența sterilizantă a deцениului șase. Miturile *reinvierii* (proapse în această formă) sînt frecvente în opera tinerilor scriitori ai generației. Momentul lor de vîrf va fi acela al anului 1965. Devansînd, am putea scrie că *Leul albastru* este o nuvelă a reînvierii. Ea dă la iveală, mai mult și mai clar decît altele, imagini care se comentează unele pe altele. Imaginea *internatului* — a claustrării — e izomorfă cu a mormîntului : tînărul adus între pedagogi e înmormîntat ; despărțit de satul său, el îl recuperează polemic : „reinvierea“ tînărului (tradusă printr-o semnificativă înjurătură) are loc abia în momentul în care dascălii, după o orgie, adorm. Mi se pare deosebit de expresivă această meditație pe tema *Mioriței* în *Leul albastru* :

„Am citit *Miorița*. O mai citisem și la primară, o știam propriu-zis de acasă, pe de rost [...]. Bine că nu l-au omorît înainte de a visa. Bine că a visat ciobanul înainte de a muri. Visul îl face frumos, fără el moartea n-ar fi avut nici un interes. Chiar de-ar fi fost groaznică. Zbaterea ciobanului, neliniștea și liniștea lui, nunta lui fantastică. Mioara năzdrăvană nu-l face să semene cumva cu Hamlet ? *Oița blîndă nu e cumva conștiința lui* ? [s.n.]. Ca în Hamlet, umbra tatălui ? Or eu am citit în aceeași zi *Miorița* și Hamlet“. Rîndurile de mai sus anunță întoarcerea către textele sacre ale literaturii române, dar nu numai atît : redescoperirea lor dintr-un unghi ce le așează alături de capodoperele literaturii universale. Paradoxală, interpretarea

scriitorului optează pentru o soluție ce explică o parte din literatură sa de până acum. Ciobanul din *Miorița* — iată personajul care *învie* în literatura lui D. R. Popescu. Între temele centrale ale eseiștiicii scriitorului, ea nu e mai puțin o *image trăită* de un autor care încearcă a face dreptate personajelor (arhetipale) în numele cărora scrie.

Ar mai trebui să observăm că momentul literar este grandilocvent, vorbele mari curgeau pe toate paginile revistelor, superlativile alunecau peste tot, anihilând oricare șansă a adevărului de a exista simplu, fără zadarnică dichiseală. Tinărul scriitor putea observa măreția și gloria scriitorului (el era omul de succes al momentului, presa, campaniile publicistice îi asigurau o mare popularitate), ca și statutul său de exponent al unor teze oficiale, ca și acela de protagonist al unui spectacol festiv, alcătuit după toate legile exclusivismului pedagogic. Eroi exemplari, ies la rampă pentru a educa, prin modelul lor, pe cei care se cer educați. Textele lui D. R. Popescu se retrag (zicem iar : polemic) către o matcă a spectacolului popular. Spectacolul popular, spectacolul obișnuit al vieții zilnice ridiculizează superlativile. Uneori (ca în *Hamlet* !) reprezintă o capcană. Tîrgul, răscrucea (a constatat cineva) sînt locurile de afirmare a eroilor săi ; dar nu numai atîta : eroii se integrează într-un ritm al omologiilor care ridiculizează festivismul. Ei aparțin unui regim al obișnuitului. Scriitorul pare a-i dezeroiza fără încetare pe aleșii săi ; ei beau „bere“ fără încetare ca pentru a ne atrage atenția asupra omologiei sau a omologiilor dintre alcoolurile derizorii și insignifianța vieții lor. A bea bere, a juca șah, iată modalități de „petrecere“ a timpului, de căutare, uneori dezordonată, a Marelui Timp. Sau de a demonstra că Acel Timp e pierdut ; și că acest timp nu-și găsește o modalitate demnă de a „se umple. Se simte în povestirile de început ale lui D. R. Popescu — între acestea numărîndu-se cele adunate în volumele *Umbrela de soare* și *Fata de la miazăzi* — o poftă de scris care ea însăși asigură dinamica interioară textului. Povestirea se hrănește din imediata apropiere, totul poate și trebuie să devină proză. Dacă există o încercare de a fugi de cuvinte mari, de a evada dintre posi-

bilele scheme, dintre lozinci, nu înseamnă că aceasta anulează detaliul, *viața zilnică*. Dimpotrivă, ea e implicată în toate: autorul e reporter sau lasă un reporter să devină erou. Apar gazetari care își fac conștiincios datoria. În plină nuvelă, la mijlocul povestirii, eroul desface ziarul și citește iar autorul transcrie. Într-o seamă de proze eroii sînt extrași din rubricile gazetei: profesori de sport, sportivi — oameni pentru care cotidianul devine un mod de a afirma o existență vegetativă. Ce fac sportivii lui D. R. Popescu, atît de numeroși în *Fata de la miazăzi*? Ratează întâlnirea de gală, cea care să-i unească întru veșnicie cu Mireasa, amîna nepermis gestul grav, prelungește o existență mecanică. *Există în cultura modernă un ethos al sterilității*, spune Ernst Jünger (și citează Constantin Noica în *Jurnal filosofic*); *Higienă, Cult al soarelui, sport*. Sportivii sînt, în prozele lui D. R. Popescu, eroi ai cotidianului. Un meci există și în măsura în care el reprezintă o lume: dar numai o lume ce poate fi falsificată. Scriitorul privește cu o anumită ironie cultul trupului, capacitatea de a stăpîni jocul (marii virtuozii ai jocurilor ies însă de sub bătaia ironiilor). Dacă o fațetă a cotidianului *Zilelor săptămîinii*, oarecum eroic, aparține reporterului, a doua fațetă e revendicată de scriitorul care demistifică; eroii cotidianului nu fac nimic, vegetează, rămîn între obișnuințele insignifiante ale cotidianului. Se contestă, nu cu mare energie dar cu suficientă fermitate, dreptul personajului de a exista după canoanele care le oferă ziarul; ziarul poate oferi o imagine, proza oferă o altă. Primul labirint al prozelor lui D. R. Popescu există tocmai sub suprafețele netede ale articolelor de gazetă. Articolul de gazetă scrie despre sărbătoarea cotidiană a unui fotbalist; biografia sa intimă pune în lumină meandre nebănuite. Ce se întîmplă sub viața zilnică a foiletonului, iată o întrebare care apare încă din *Fuga* și care rămîne trează în toată alcătuirea operei; construirea labirintului începe cu primele proze. Timpul gol, visul, lumea absurdă — iată tot atîtea modalități de asumare a lumii labirintice.

Sărbătorile literare ale anilor '50 exacerbează importanța Scriitorului, a prezenței sale. Ele subliniază cu insistență caracterul festiv al actului său, fie și prin accentuarea responsabili-

tății (extraordinare!) a demersului scriitoricesc. Numele scriitorului, așezat în lojele oficiale, cerea omagierea. D. R. Popescu refuză canonizarea, el poate să se retragă în umbra numelui așa cum alții s-ar retrage în umbra unui pseudonim (vezi interviul cu *Adrian Păunescu* din volumul *Sub semnul întrebării*). Insuși numele îi poate asigura securitatea anonimatului. Numele poate fi un simbol și un argument al creației. Scriitorul poate scrie la nesfârșit despre întâmplările trăite pe front de un anume Popescu fără a imagina (sau, în momentul în care imaginează, să o facă dincolo de bănuielile noastre) în afara istoriilor trăite de tatăl său. Scriitorul e solidar cu ai săi scriind o cronică de familie, care cronică poate coborî în adânc, în zone arhetipale.

Retragerea Eului auctorial în urmă, cât mai în urmă, poate să derive și dintr-o insatisfacție; teoriile sînt limitatoare, scriitorul poate fi așezat, prin fiecare operă a sa, pe un pat procustian. Care ar fi posibilitatea de salvare decît continua schimbare a măștii? Și, mai departe, de retragere în spectacolul comun, în sărbătoarea celorlalți? În matca arhetipală a Sărbătorii? Căci nici un scriitor român nu propune atîtea imagini ale sărbătorii ca D. R. Popescu. Sărbători false, degradate, parodiate, contorsionate dar încă sărbători, păstrînd, în centrul lor, marii eroi populari: Păcală e poate cel mai important dintre aceștia. Don-Juanul, Tirfa, Cărturarul, pot fi ceilalți. Păcală este „contaminat“, aliat altor eroi în opera de început: e „cealaltă față“ a cooperatului impertinent, a anchetatorului, a „infractorului“. E multiplu, ubicuu, stăpîn al demersului carnavalesc, purtătorul măștilor. Mai tîrziu Păcală va apare și independent, cu numele său, în piese sau scenarii de film. El poate cîștiga sau poate pierde, poate arbitra, ancheta, pedepsi. Poate să fie Mire sau Don-Juan. Cu ultimul se confundă mai rar, deși (prin nume-roăsele-i măști) poate să-l „joace“ și pe acesta.

Don Juanii lui D. R. Popescu sînt „împodobîți“, fac parte din aceeași familie cu Păcală, ca și cu sportivii. Ei sînt eroii suprafețelor, voința lor de individualizare nu e mai puțin comică. Memorabile sînt personajele feminine; macularea lor nu e decît aparent maculare, e doar o formă de a-și afirma rodnicia. Cul-pabil poate fi Sportivul, Don Juan-ul, chiar Păcală, chiar Mi-

rele; voința lui de diferențiere e culpabilă. Femeile, mai rar, sau numai cînd au funcție denotativă. Ele rodesc. Din același *Jurnal filosofic* al lui Noica decupez: „Mă sperie o vorbă din Luca. Vai de voi cărturari și farisei fățarnici. Pentru că voi sînteți ca mormintele, care nu se văd și peste care oamenii umblă fără să știe.

Mă gîndesc că tocmai asta vor cărturarii și fariseii: să existe ei. Și cînd sînt în morminte, să fie mormintele lor. Ce durere mai mare decît să fie mormintele neștiute de care vorbește Luca?“ Cine ne sînt *cărturarii*? Una dintre extraordinarele povestiri ale acestei etape a scriitorului, *Bile și doctorul pleacă la vînătoare*, propune imaginea unui astfel de Cărturar-Sportiv-Pedagog erou al sterilității absolute. Pedagogia medicului e utopică și, în final, criminală; literatura cărturarului-vînător-medic, cu sloganuri din textele critice ale epocii, snoabă; textele educative stupide, ca și *manualele* pe care le propune. Mai fiecare personaj tragicomic al lui D. R. Popescu propune *manuale*, texte „sacre“, care trebuie urmate fără abatere. Doctorul se vrea, desigur, educator. Dacă Don Juanul, Sportivul (și alți eroi ai cotidianului) sînt culpabili prin *inadecvarea* la adevăr, prin stilul lor de a se supune cotidianului, Educatorul (pedagogul) e incapabil tocmai prin tentația de a ieși în afara lui.

Leul albastru e o sinteză și un final de etapă. Scriitorul vorbește despre sine fără „trucaje“, își *amintește*, conversează lejer cu cititorul, cu foștii colegi, cu... criticii. Lumea e din nou lîngă noi, în imediata noastră apropiere, sentimentul de *pagină de istorie literară* e fără echivoc. Autorul relatează despre revistele pe care le citește și pe care le iubește, despre convorbirile telefonice cu foștii colegi — și numele foștilor colegi nu sînt ficțiuni, foștii colegi există, numele lor există în presa literară. Totul există în prezent, în viața zilnică, e lîngă noi: sîntem părtașii unei vieți de scriitor. Care e însă *viața scriitorului*?

Prozatorul își amintește — la început parcă *în treacăt*, pe urmă amuzîndu-se să-și amintească — întîmplări ale anilor săi

— de formare : de timpul începuturilor sale în care pedagogii nu glumeau după cum nu glumeau nici profesorii. Cum e viața de internat și cum e viața cea adevărată, de care își amintește adolescentul ? Ce le cere profesorul „de română“ să scrie și ce scrie elevul, prea convins că trebuie să existe în numele adevărului ? Totul alunecă în parabolă deși totul aparține *amintirii* : și pedepsele tinărului involuntar recalcitrant, și plantoanele pe care acesta trebuie să le facă... și, poate, orgia profesorilor“ a cărei încheiere cel pedepsit să facă de planton poate să o contemple... și, mai ales, moartea profesorului de istorie, prea îndopat de alcooluri... Să facem un ocol și să observăm că scriitorul are, în opera sa, un cult al învățămîntului, al educației școlare. Scriitorul, ca și personajele sale. În *Păpușa spinzurată*, Mihai Viteazul devine familiar al eroinei, lecțiile de școală fiind crezute în litera lor. Inocenții lui D. R. Popescu privesc cu credință către învățător și către Carte. Cărțile sînt mai mult decît un îndreptar. Învățătorul mai mult decît un personaj. Pînă la Moise, erou central în ciclul *F*, cel care concentrează asupra sa toată necruțarea scriitorului, relația învățător-carte-inocent nu e prea complicată. În lumea elementară a satului, învățătoarea (o femeie !) va repeta, întru împlinirea legii pămîntului, acțiunea Antigonei : îi va urma Destinul. Există în lumea retrasă, umilă („cea care nu dă spectacole“), un Învățător-model moral. În *Leul albastru* Pedagogii își trădeză misiunea, ei devin călăi. Profesorii corup, profesorii (învățătorii altei vîrste și ai altui timp) trișează, adevărurile lor sînt falsificate. Unde e adevărul, ce înseamnă a fi liber, a trăi în afara dogmei ?

Parabola leului albastru, visat ca imagine posibilă și eliberatoare, imagine „sacră“, de refugiu, a adolescentului claustrat mi se pare una dintre cele mai elocvente din proza lui D. R. Popescu. Iar imaginea Leului bătrîn, cel care, după ce e eliberat din cușcă nu mai are decît energia de a muri (la marginea teritoriului pe care i-l oferă libertatea) una dintre cele mai profunde comentarii asupra condiției scriitorului.

Nuvela e, în sine, o demonstrație de „libertate“, de luare la cunoștință a capacității de creație în libertate. Proza-

torul scrie fără constrângere, textul mustește de idei, de replici vii, uneori ostentativ libere. E o demonstrație de a trăi în afara canoanelor; scriitorul „demască“ dar nu numai pedagogii de altădată. Lumea literară, spune explicit scriitorul, are și ea pedagogii ei, care... *Leul albastru* e momentul în care scriitorul ia cunoștință de forța mărturiei sale: sau, cel puțin, putem noi bănui acest lucru. Marile sale opere (*Duios Anastasia trecea*, *Acești îngeri triști*, *F...*, *Vinătoarea regală*) sînt stimulate de această curajoasă, necruțătoare, ironică afirmare a persoanei întii. De *revelația spectacolului educatorilor*. *Dor*, cealaltă importantă operă a lui D. R. Popescu din 1964—1965 (an al exploziilor literare semnificative) va anunța scenariul mitologic al literaturii sale de mai tirziu.

Există în opera lui D. R. Popescu un spațiu în care personajele se reîntorc mereu, pe care îl visează, pe care îl citează: *grădina*. Proza de început recurge la el cu o anumită insistență, romanele „mari“ ale scriitorului îi vor da amploare ca spațiu al mitului. Dacă personajele tinere ale scriitorului sînt izgonite din paradisul vîrstei, din timpul inocenței lor de către un *ce-lălalt* agresiv, abrutizant, necruțător, de către o familie sau mai ales de către un Tată abuziv, dacă războiul, prin mesagerii lui masacrează sistematic tot ce poate exista în imperiul inocenței, rămîne în lumea lui D. R. Popescu o Grădină, un spațiu al vegetațiilor care poate încă, dincolo de acestea toate, să asigure perpetuarea inocenței. Firește că spațiul paradisiac va fi supus unei agresiuni continue, că nici grădina, nici zidurile ei, nici apele ce o împrejmuie nu pot proteja pînă la capăt: uneori crima se împlinește chiar în preajma lor, chiar sub semnul lor. Spațiul mitic e jefuit fără încetare de semnele sale — de sensul său; el nu mai e un spațiu securizant decît într-un vis posibil. Nimic nu e interzis crimei, pare a spune prozatorul; prezentul acaparează totul, asaltul său e fără pauze și fără concesi. Zeii locului nu mai poartă cu ei tablele legii, ci ale fărădelegii; noul Moise, cel din romane, continuă „legislația“ personajelor criminale din *Dor* și *Duios Anastasia trecea*. În *Grădinile fericirilor* purtătoare

de cuvînt a „cărților sacre“ sînt cîteva surori medicale, personaje ce ar fi trebuit să tămăduiască suferințele bolnavilor. În rîndul „medicilor diabolici“ ai lui D. R. Popescu, acestea practică, uneori involuntar, asasinatul.

Înscrise în cotidian, o serie dintre personajele lui D. R. Popescu vor fi „lucrătoare ale grădinii“. Treptele istoriei — ale realității — sînt coborîte către narațiunea detectivistică: eroii fură, furturile îi aruncă în cercul fără de ieșire al crimei. În acest cerc se împlinește scenariul mitologic al literaturii lui D. R. Popescu. Izgonite din paradis, personajele vor trebui să își sprijine realitatea pe mitul lor; pe zeii lor. Pe realitatea mitică a eroilor ce asemenea lor, au ispășit un Destin, o Vină, au fost vînați de erinii și protejați de eumenide. Cu cine fraternizează, în asemenea condiții, autorul? A afirma, *cu nimeni* (descoperind în același personaj solidaritatea binelui și a răului), înseamnă a ignora una dintre problemele esențiale ale operei lui D. R. Popescu, structural lirică; a afirma că e solidar cu *cei care știu să ridă* (evident preferați ai săi pe o seamă de pagini) sau *cu cei învinși* (evident preferați pe alte pagini) înseamnă a trece peste specificitatea unei opere integratoare. D. R. Popescu apelează la mit, la parabolă, la personajul-alegorie în măsura în care acesta relevă structurile *de adîncime* ale lumii sale, condiția ei de esență: arhetipurile în numele căreia se clădește realitatea zilnică. *Dor* este nūvela care fixează cîteva personaje ale literaturii lui D. R. Popescu; personaje paradigmatică, prezente și pînă acum în scrisul său, dar parcă mai puțin demne de a da imagine omologiilor ce caracterizează opera scriitorului. Plonjonului în adînc (cu descoperirea și stimularea — și înscrierea în spectacol — a demonilor) îi corespunde stilul ascensional al existenței eroilor. Ei există *în înalt* (uneori și la propriu), ei se afirmă pe verticală, ei sînt — fie doar în sensul afirmării libertății lor — regi, împărați, recapitulînd dramele sacre ale unor religii nebănuite. Spectacolul lor poate fi tragicomic, dar nu tragicomedie c forma *tragediei* de a se reprezenta în fața lumii, azi? Și de a reprezenta lumea de azi? În *Dor*, personaje pot fi regii din *Orestia*, dar și cei din *Hamlet*, dinastii care au istovit, în timp, dreptul lor la eternitate. Realul cotidian creează eroilor

un spațiu de retragere asemeni labirintului. Nici unul dintre contemporanii lui D. R. Popescu nu explorase, cel puțin în anii de care ne ocupăm, „fața nevăzută a realului“, imperiul convulsiv al visului expiratoriu. A cobori în labirintul nocturn, a te retrage în vis înseamnă, în prozele anilor 65, a cobori în infern : a pătrunde într-o zonă interzisă. Dacă în proza de început — în literatura ce precede *Dor* și *Duios Anastasia trecea* — visul însemna acces către lumea ideală, o retragere în paradisul în care poezia putea salva, în nuvelele, vârstei depline visul e exasperat și exasperant. În *Leul albastru* visul și reveria se complesc. Alungarea din Paradis e mitul central al nuvelei. De fapt, există un șir de „alungări“ și (în consecință) o fervoare (ironică) a mitificării. Paradisul e satul, vârsta, cancelaria profesorilor (ei sînt zeii !) dar și — dar mai ales — biblioteca interzisă, cu autorii ei „nepermiși“. Paradisul mai e (dar în ce sens !) grădina zoologică din care evadează leul bătrîn, și lumea colorată cu semnalele pe care naratorul le colecționează (vezi partea introductivă a nuvelei). Visul poate adăposti — am citat înainte analiza *Mioriței* — avertismentul. E etapa în care poezia nu mai purifică, nu mai înobilează. Avertizează. În *Dor* și *Duios Anastasia trecea* visul revelează realitatea fisurată a Lumii : iraționalul devine, el însuși, personaj. În măsura în care e o nuvelă a pierderii paradisului, *Dor* e proza intrării în trup ; în măsura în care personajele recapitulează un mit, un scenariu cult, ele recapitulează și o istorie a morții trupului. Realitatea convulsivă a satului contemporan este placată pe realitatea morții omului pămîntului ; a Regelui său. Personajele se explică și se completează. Tatăl eroinei e ucis pentru că (după ce) devine impotent (inapt de fecundare), dar și fiindcă refuză imaginea satului mäsacrat de cei ce nu trăiesc în legea pămîntului. Mama eroinei e *Magna Mater*, ea putea fi Pămîntul, Demeter, zeiță a rodniciei altădată coruptă la o „religie a sterilității“ ; trăirea convulsivă a femeii-zeiță a fertilității vorbește despre o lume ieșită din matcă. O lume a hybris-ului. Între Clitemnestra și fiica ei (care trebuie să împlinescă legea) se află Milu, Don Juanul. Într-o analiză consacrată nuvelei, Mirela Roznoveanu vorbea despre androginismul personajului, dezvăluind realitatea oarecum

paradoxală a personajelor-cuceritori din opera lui D. R. Popescu : natura lor feminină, duplicitară, slabă. Don Juanii lui D. R. Popescu sînt cucerîți, independența lor e firavă, ei sînt constrînși la infidelitate. Ei trăiesc sub semnul lui Anima. Cele puternice sînt femeile. Ele sînt Pămîntul, ele sînt zeițele fertilității sau (sub blestem) ale sterilității. Mamele sau Mumele devin, nu odată, în proza lui D. R. Popescu Babele, ființe caricaturale, rele, zeițe capricioase. Însăși esența personajului e pervertită. Don Juan-ul, Cărturarul, Măscăriciul este falsificat, el este fundamental viciat. De cine ?

Există o fertilitate a crimei în literatura lui D. R. Popescu, trupul secăt al Zeiței naște crime. Interzis rodniției, trupul naște monștri. Aceste personaje ale „paradisului pierdut“ sînt născute dintr-un etos al sterilității.

Am putea spune că o seamă dintre miturile în numele cărora scriitorul își construiește opera se descoperă sau se redescoperă în folclor ; că ele reprezintă un univers țărănesc, că ele sînt rod al unei gîndiri ce caută, în adînc, morala unei tradiții. D. R. Popescu este, ca și Marin Preda sau ca Fănuș Neagu, ca Marin Sorescu sau ca Ion Lăncrănjan, un spirit conservator, preocupat mai puțin de formele operei cît de drumul acesteia către esență, către reprezentativ, către lumea arhetipurilor. El nu e, însă, mai puțin vindicativ : opera sa din acest deceniu este polemică, provocatoare, ironică ; e a unui proces și a unei anchete continui. Lumea lui D. R. Popescu este, în prozele care încep cu *Dor*, a transcendenței goale. Isus-ul ei, Popa Motocicletă, ratează sinuciderea. În *Dor* însă Popa Motocicletă e personaj secundar, salvarea poate să existe, și nașterea finală (presupusă) „în legea firii“ compensează fărădelegea agenților sterilizanți.

E însă o compensație nașterea fiicei pentru Moartea Tatălui ? În *Dor* pare că e. Dar în *Dor* dispăre un Rege și, odată cu el, o Lume. Lumea în care credea el. Moartea lui atrage, după sine, sfîrșitul altor personaje. O serie de romane, de eseuri, de piese de teatru ale lui D. R. Popescu ne permit să studiem „ce se întîmplă“ după moartea acestor personaje cheie : după revelarea incapacității structurilor arhetipale de a fertiliza lumea satului.

Am văzut că în această lume, „izgonită din paradis“, îi păstrează, fie și în răstimpuri, amintirea. Căderea în trup marchează aproape toate personajele literaturii de după 1965 ale lui D. R. Popescu. Ele trăiesc în primul rînd prin trup, dar nici trupul lor nu mai e întreg: el a fost șocat, pedagogia violentă, dresajul au lăsat urme. O seamă de personaje devin mute în urma violenței. Personajele cheie ale unor piese sînt dereglate, nervii lor sînt bolnavi. Lîngă mutilații fizic apar din nou spórtivii eroi ai trupului perfect și ai sterilității desăvîrșite. Umanitate inertă, trăind prin funcțiile-i fiziologice, existînd mai ales prin reacții ale senzorialului, ea coboară pe o scară zoologică. Numeroase dintre personaje intră în ritmurile de existență ale naturii, vegetînd: ele nu fac decît să reproducă texte: anecdote. Să citeze. Rostirea e coborîtă către gradul zero. De aici începe destinul fabulistic al personajului și constituirea unui bestiariu cu un rol semnificativ. Fără iluzii, scriitorul trage, atît în ciclul *F*, cît și în piesele sale de teatru (*Acești îngeri triști*, *Pisca...*, *Balconul* etc.) concluzii: Tatăl, cheie de boltă a edificiului, ratează creația, demiurgia lui e un simulacru. Între tată (invățător, regizor sau medic) și Fiul său, îndeobște revoltat, trăind o dramă ce este anunțată de părintele său — care este înscrisă în legea de a fi a Tatălui — conflictul e de extremă duritate. Textele de maturitate descompun mecanismele iluzionării. Ele sînt tranșante, fără să lase loc dialogului: în căutarea „adevăratei boli“ tînărul student din *Vînătoarea regală* poate fi doar uluit că descoperirea adevărului (cancerul!) nu lasă loc alternativei.

După ce creatorul „ratează demiurgia“ scriitorul inaugurează o vastă tragicomedie a recuperării adevărurilor. Intrarea în cotidian dar și în Labirint — ce altceva este ciclul *F* — relativizează însă adevărurile; profundul scepticism al scriitorului e rodul experiențelor sale de tînăr scriitor. Ieșirea dintre vîrstele tinere e urmată de o explozie a fertilității Labirintului. Ciclul *Viața și opera lui Tiron B.* (vol. I — *Iepurele șchiop*) reface legătura cu opera de tinerețe. Există cel puțin un sol fertil și sigur pe care cititorul poate păși în siguranță: cel puțin o serie de adevăruri mai puțin relativizabile: acelea care vorbesc des-

pre personajele reale și evenimentele reale. Mitul lui *Iona*, cel purtat în balenă și care reînvie după experiența întunericului pare a fi mitul cel care organizează substanța epică, desigur tentaculară, a acestui volum — a acestui nou șir de volume.

Carnavalele, spectacolele cu măști, nenumărate în piesele, în romanele lui D. R. Popescu, numeroasele sacrificii, vinători, nu fac totuși decît să urmeze un scenariu arhetipal; scriitor al tradiției, el conotează, denotează, studiază, imaginează în marginea unui mit ordonator mereu: acela al resurecției. Căci toate sînt învinse, pînă la urmă, de extraordinara fertilitate a Pămîntului Mamă. De extraordinara multiplicitate a formelor afirmației și negației din scrisul lui D. R. Popescu, probabil azi cel mai polivalent scriitor al tradiției românești.

Să ne reîntoarcem, însă, la proza „scurtă” a lui D. R. Popescu, cea din deceniul 1955—1965. Scriitorul intră în literatură cu o generație a prozei din care fac parte Vasile Rebreanu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Ștefan Bănuleșcu. Spre deosebire de confrății săi, D. R. Popescu scrie mai mult, în anumite perioade mult mai mult; capacitatea sa de cuprindere e mai mare, voința de a exista în prezentul literelor, mai pronunțată. D. R. Popescu scrie și „ce se cere” dar o face în așa fel încît participarea sa să însemne un pas către adevăr; face și literatură „aniversară”, dar literatura sa aniversară are și o nuanță polemică. Laborios, tenace, scriitorul are capacitatea de a trăi pe pielea sa exigențele sistemului pedagogic al anilor în cauză. El comite „proze perfecte”, schițe sau povestiri sau nuvele capabile de orice antologie; la 23 de ani D. R. Popescu e un tehnician fără reproș al literaturii „scurte”.

Existînd pe o claviatură literară neobișnuită, scriind cu o deosebită capacitate de a se implica, D. R. Popescu alcătuieste texte care vor servi drept cap de pod atît prozatorilor ce căutau argumente pentru a învinge dogmatismul epocii cît și criticii doctrică de a ieși din cercul teoriilor schematizante. Între anii 1955—1965 D. R. Popescu scrie pentru toți, într-un ritm care îl așază în avangarda tuturor ambițiilor prozei tinere. *Fuga* făcea plauzibil moromețianismul, *Umbrela de soare* literatura parabolică, peisajul halucinant, deformarea expresivă, *Fata de la*

miazăzi literatura fără erou pozitiv, pactizarea cu personajele pierde-vară, *Somnul pământului* recupera proze mai vechi (o seamă dintre ele sînt date : 1957) amintind că scriitorul își poate reclama, chiar și cu întîrziere, dreptul la independență. Liris-mul e puternic, aluziile arhetipale mai numeroase, scriitorul își găsisse mai clar drumul. Culegerile de povestiri urmează apariția lor în revistele vremii, mai ales în *Steaua*; apariția lor declanșează atitudini, polemici, aprobări sau dezaprobări. Ritmul în care scriitorul publică ar putea să ne facă să gîndim că își povestește propriile sale aventuri de om tînăr : trucidînd-le mai mult sau mai puțin. Orice poate să devină proză, orice are șansă de a intra în literatură. Scriitorul nu caută, găsește, nu are prejudecăți : scrie. El este (și nu este) mereu la modă : acceptă și contestă ostentativ moda. E însă un ex-centric industriuos, producînd literatură, situații, personaje, punînd în circuitul literaturii tinere eroi, simboluri, un pitoresc anume al existenței. Într-un cuvînt : afirmînd modele într-o vreme în care modelele erau necesare precum aerul pentru ca literatura să existe ca literatură. Sînt nuvele și schițe care au fost la modă, altele (*Bile și doctorul pleacă la vînătoare, Grădinile fericirilor, Coșul, Cerul de zăpadă*) vor fi recitate azi altfel : care au șanse la o lectură nouă, ca și, bineînțeles, nuvelele mari : *Ploaia albă, Dor, Leul albastru*, proze longevive dincolo de polemica pe care o implică. Verva sarcastică a lui Mrozek sau Kundera cu inocenții sacrificai brutei dictatoriale, hiperrealismul scriitorilor sîrbi (din jurul vîrstei de 45 de ani : mai cunoscut la noi e Vladimir Stoișin), preocupat de transcrierea polemică a faptului de viață, parabolele lui Axionov, cu eroii lor sentimentali, se regăsesc în proza pe care o publică scriitorul în anii 55—65. Ani în care cititorul tînăr poate descoperi, lîngă luciditatea opțiunilor, fascinația unui stil de a crede și de a iubi, de a spera în numele inocenței ; fascinația unui stil de a refuza conformismul, rigiditatea, compromisul ; fascinația unui mod de a iubi ceea ce e tînăr : cu un cuvînt ce își are o vecinătate explicativă : *fascinația D.R.P.*

CORNEL UNGUREANU

CITEVA NOTE BIOBIBLIOGRAFICE

1935 19 august „Tatăl meu, Traian Popescu, originar din Dănceu-Mehedinți, de lângă Dunăre, după absolvirea școlii normale, a fost repartizat ca învățător în județul Bihor. Mama, Maria Bentea, de profesie învățătoare, e de loc din Păușa-Bihor, comună unde m-am născut la 19 august 1935. Imediat după nașterea mea — adică în toamna anului 1935 —, părinții au venit cu posturile în județul Mehedinți, funcționând în diferite sate din jurul Dănceului... unde erau buniicii după tată și unde am copilărit... Am învățat la școala primară din Dănceu, părinții mi-au fost învățători“. (*Romanul românesc contemporan*, Ed. Eminescu, 1974, Note de Ion Vlad, p. 572, „după o bandă magnetică aflată în fonoteca Facultății de filologie din Cluj“.)

1940—1945 „Partizanii lui Tito trecură într-o zi călări Dunărea și ajunseră la noi în sat și plecară mai departe în drumul lor, după ce schimbă în românește câteva vorbe cu dăncenii. Aveau niște cai grozavi, o sută unu partizani călări pe o sută de cai. Toți copiii au numărat caii de mai multe ori, de la Podiș la Moară; am învățat atunci mai bine număratoarea. Femei bătrâne încercau noaptea pe pîrîul de la cișmea să afle viitorul celor plecați în război,

găinile negre erau ținute cu grijă pentru noaptea fără lună când vrăjitoarele vedeau ca-ntr-o oglindă drumul părinților și fraților și vecinilor pe fronturi.(...) Însă cei care pleacă în război și cei care veniă acasă nu dădeau același număr : și așa am învățat scăderea... Țara copilăriei noastre plină de cai albi e plină de doliul atitor morți pe pământ străin, e plină de animale cerești care treceau în formație de cocori zguduind pământul să bombardeze Severinul..." (*Virgule*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 67-68.)

1946—1952 Școala normală „Iosif Vulcan“, apoi Liceul „Emanoil Gojdu“ și, în fine, Liceul nr. 1 de băieți din Oradea. *Leul albastru* transcrie evenimente ale perioadei școlare orădene. „Am publicat întâi o poezie — o, boala tinereții ! — în ziarul din Oradea... În același număr de ziar am publicat și o proză, scrisă împreună cu un amic, Mircea Bradu. Dar pentru ca eu să nu semnnez de două ori s-a hotărît ca proza să fie semnată numai de Mircea Bradu. (...) N-am frecventat cenecluri. Citeam amicilor mei“ (Adrian Păunescu, *Sub semnul întrebării*, Ed. Cartea rom., 1979, p. 447).

„Am scris teatru poate înainte de a scrie poezie și schiță, în orice caz nu după aceea. Prima mea „operă“ de sine stătătoare a fost o piesă în trei acte, scrisă pe cînd eram elev la Oradea și stăteam la internat. Asta era prin 1950, dacă nu mai înainte. Pe atunci nu îndrăzneam să scriu nuvele, scriam schițe de maximum șase-șapte pagini..." (Stelian Vasilescu, *Cred în teatru*, Ed. Facla, 1975, p. 9).

1953 Scriitorul devine clujean : ca student la Institutul medico-farmacologic. „După trei ani de medicină am divorțat ! (prima și ultima dată !) Era un examen greu de medicină. Taică-meu, care a făcut războiul

și a fost rănit de câteva ori, a venit cu impresia că medicii sînt mai la adăpost.“ (Adrian Păunescu, *op. cit.*, 447.) „Dar dacă nu abandonam medicina, cu greu aş fi ajuns la literatură și cu mult mai greu, cred, la unele taine ale ei. Pentru că nu mi-a plăcut să fiu slugă la doi stăpîni, să cochetez și cu unul și cu altul, tot m-aş fi retras în anul patru dacă n-o făceam în anul trei.“) (Din interviul acordat lui Virgil Oancea, *Orizont*, 50/1974.) După abandonarea medicinei scriitorul e angajat corector al revistei *Steaua*. „Aveam 19 ani și pe drept aici m-am format ca scriitor“ (Ion Vlad, *op. cit.*, p. 572).

1954, mai D. R. Popescu debutează, ca prozator, în *Steaua*, nr. 2(52). În același număr A. E. Baconsky publică *Balada muncitorului care pleacă la sat*, Aurel Gurghianu, *Boii*, *De vrei cinstire* și *Submarinul morții*, Leonida Neamțu, *Frînarul*, Kiss Jenő, *Cu elan tinerească*, George Munteanu, *Alexandru Macedonski* (Însemnări cu prilejul centenarului). Tot în același număr Lucian Blaga traduce Shakespeare, *Sonetele XV* și *XVIII* și un fragment din *Faust*, Ion Oarcăsu semnează cronică literară (*Florile pămîntului* de Zaharia Stancu) iar A. E. Baconsky citeva note polemice, și azi citabile. După cum se vede din titlul poemului lui A. E. Baconsky, redactorii revistei vor fi fost interesați cu deosebire de schița tinărului autor, spre a fi în actualitate : căci *O partidă de șah* ilustrează, puteau afirma redactorii numitei reviste, marile transformări din viața satului în anii noii orînduiri. Cum *Steaua* se afla la începutul unei cariere, în care își revendica, orgolioasă, un drum original, satisfacția va fi fost cu atît mai mare cu cît textul nu era alcătuit pe nici una din tradiționalele scheme ale momentului literar.

1954—1958 Scriitorul publică în *Steaua*, aproape în fiecare număr, proze care atrag atenția, dar și eseuri, reportaje, note de lectură.

1958 Apare volumul *Fuga*, primul dintre cele ce vor anunța dezechetul; D. R. Popescu deschide, prin debutul său, seria de nume ce vor anunța o nouă literatură: un an mai târziu vor debuta Fănuș Neagu și Vasile Rebreanu, pentru ca în 1960 să apară, cu volume de poezii, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, iar cu cărți de proză, Nicolae Velea, Ștefan Bănulescu etc.

Tot în 1958 apare numărul 100 al revistei *Steaua*, număr sărbătoresc ce adună omagii de peste tot. Salutat de Arghezi, Agârbiceanu, Călinescu („*Steaua* e lumina expresivă, riguroasă a creației și a inteligenței tineretului pornit voios pe drumurile infinite ale vieții noi...”) numărul adăpostește și o cronică la volumul *Fuga*. Cronică lui Mircea Tomuș apăsarea oarecum târzie față de celelalte cronici care salutaseră volumul; bănuim că revista a așteptat acest număr sărbătoresc pentru a sublinia felul în care, și prin proza pe care o promovează, împlinește un program. Cronică e lirică (cronicarul era și el, în acei ani, foarte tânăr), dar textul critic al lui Mircea Tomuș e suficient de entuziast pentru a ne da de înțeles că locul tinărului prozator în literatura momentului e clar și bine fixat. Multe din observațiile lui Mircea Tomuș pot fi citate și azi:

„Într-un anumit mod, se poate spune despre D. R. Popescu, că este un poet. Dar nu un poet refutat și refugiat în proză. În prozatorul din el, ca și la o bună parte a străluciților săi înaintași, se ascunde un suflet de poet, ale cărui vibrații în fața spectacolului vieții nu sînt nici ocazionale și nici superficiale. Capacitatea de a se impresiona trainic face parte în mod organic din structura sa sufletească.

(...) I-au reușit de minune povestirile în care fan-tezia și pasiunea s-au descătușat, eliberându-se în-tr-un zbor îndrăzneț care l-a ridicat aproape de culmile adevăratei arte. [...] „Mijloacele prin care preferă să ne impresioneze sînt multiple și variate. Unul dintre ele ar fi *tehnica dezvăluirii adevărului*“ (s.n.C.U.), iar originalitatea prozatorului s-ar afla în „împletirea a două sentimente de bază ; sentimentul tragicului și sentimentul comicalului“.

Cu simpatie întîmpină cartea și alte reviste (nu prea multe); binevoitor este primit volumul de Paul Georgescu, care descoperă în el trei schițe antologice : „Cele trei schițe amintite — *Păpușa spin-zurată, Singuri și Cutia de conserve* — reprezintă, prin sensul superior al umorului amar, interiorizat, sobru, prin *polemica implicită cu tradiționalismul conservator, prin concentrarea matură a mijloacelor de expresie* (s.n.C.U.) unele din cele mai bune pagini de proză scrise în ultimii ani“.

Bunăvoința e însă departe de a fi generală, și nici prestigiul din acei ani ; aprecierile lui Paul Georgescu nu ajută prea mult. De pildă, o amplă cronică literară din *Tribuna* (9 mai 1958), plină de sfaturi amabile, inventariază „primejdiile“ care-l pîndesc pe autor. Acestea sînt multe și nu dintre cele mai obișnuite (mimetism, naturalism etc.).

1959 *Zilele săptămînii*, a doua carte a scriitorului, ar putea deschide o dezbatere despre „stilul“ sincronizărilor autorului cu momentul literar. La acea dată proza satului era dominată de exemplu *Morometilor*, marele succes al anului 1956 și al întregii noastre literaturi actuale consacrate satului. În 1958, romanul anului este *Setea*, altă victorie a deceniului. De mult succes se bucură *Cuscree* a lui Alecu Ivan Ghilia. Primită cu serioase rezerve e *Groapa*.

Discutînd insistent despre proza consacrată transformării socialiste a satului, critica îşi exprimă regretul că nu există încă un roman consacrat gospodăriilor colective, care împlineau, în 1959, un deceniu de existenţă; majoritatea romanelor „de actualitate” consacrate mediului rural se ocupaseră doar de epoca, depăşită (cum scriau pe bună dreptate comentatorii de literatură) a înfiinţării C.A.P.-urilor. Croniciarii literari sînt oarecum iritaţi că tinerii prozatori se ocupă mai ales de „satul de altădată”, iar debutul (de excepţie) al lui Fănuş Neagu este înţipinat cu destule rezerve, tocmai din acest motiv. Un *Raport* prezentat de Zaharia Stancu la plenara Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. şi publicat de *Gazeta literară* din 7 aprilie 1959 constată, cu satisfacţie, că starea prozei e încurajatoare: „În ansamblul creaţiei din ultimul timp, genul care a dat creaţiile cele mai semnificative a fost proza...” După numele (şi cărţile) lui Mihai Beniuc (*Pe multe de cuşit*), Zaharia Stancu (*Rădăcinile sînt amare*), Eugen Barbu, Teodor Mazilu, Ion Istrati, Remus Luca, V. Em. Galan (*Bărăgan*, II) e elogiât „tînărul Dumitru Radu Popescu.”

1962 *Luceafărul*, nr. 10 din 15 mai 1962 publică schiţa *În treacăt*, de Nicolae Velea. Ampla dezbateră din jurul ei reprezintă una dintre marile bătălii ale emancipării literaturii de schemele timpului. În prima linie ale acestei bătălii se află prozele pe care D.R. Popescu şi le publică în aceşti ani. Volumul *Umbrela de soare* e primit, în acest sens, cu cronici ce nu economisesc superlativale. Proze ca *Ploaia albă*, *Pădurea*, *Moroiul*, *Căruţa cu mere*, *Nabucodonosor*, viu comentate la apariţia lor în reviste, vorbesc despre stilul polemic al tînărului prozator. În *Contemporanul* (8 febr. 1963) Nicolae Manolescu va scrie: „*Ploaia albă* este o extraordinară imagine a biruin-

ței oamenilor asupra inerției, a morții, a naturii. Conflictul social e proiectat în simbol, în mit. Dominată de o viziune poetică, bucată se deosebește de alte scrieri ale autorului (între care romanul *Zilele săptămânii*) unde modalitatea e a examenului analitic minuțios. Se observă în proza lui D. R. Popescu oscilația între aceste două tipuri de narațiune, ambele ilustrate excelent, dar care sînt foarte deosebite. Întîiul, de tradiție, aș zice, moromețiană, este analiza care descoperă sectoare de viață morală a parte, ducînd, în ultimă instanță, la caractere vii și surprinzătoare prin inedit. Realitatea e supusă privirii prin microscop, destrămată ; din imponderabile, se constituie tipuri umane complexe care, prin nuanța individuală, nu se suprapun exact peste tipul social.“

1963 Rulează, cu mare succes, *Un suris în plină vară*, film de Geo Saizescu după un scenariu de D. R. Popescu. Primul dintre numeroasele scenarii ale scriitorului.

1964 *Vara oltenilor*, vol. I. Romanul primește, alături de *Fata de la miazăzi*, premiul pentru proză al Uniunii scriitorilor. Nuvelele ultimului volum nuanțează și mai mult tipologia volumelor anterioare, problematizează „experiențele“ personajelor. În cronica sa la *Fata de la miazăzi* (*Steaua*, 10/1964) Virgil Ardeleanu va consemna modificările personajului Kurt, din *Mașina*, astfel : „Ar fi de adăugat că în nici una din prozele contemporane, inspirate din evenimentele războiului, n-am întîlnit un personaj care să ne dea o imagine atît de cutremurătoare despre schilodirea sufletului...“ În *Viața românească*, din noiembrie al aceluiași an, scriitorul publică *Dor*, una dintre cele mai importante nuvele ale sale. („D. R. Popescu este autorul a cel puțin două capodopere...“

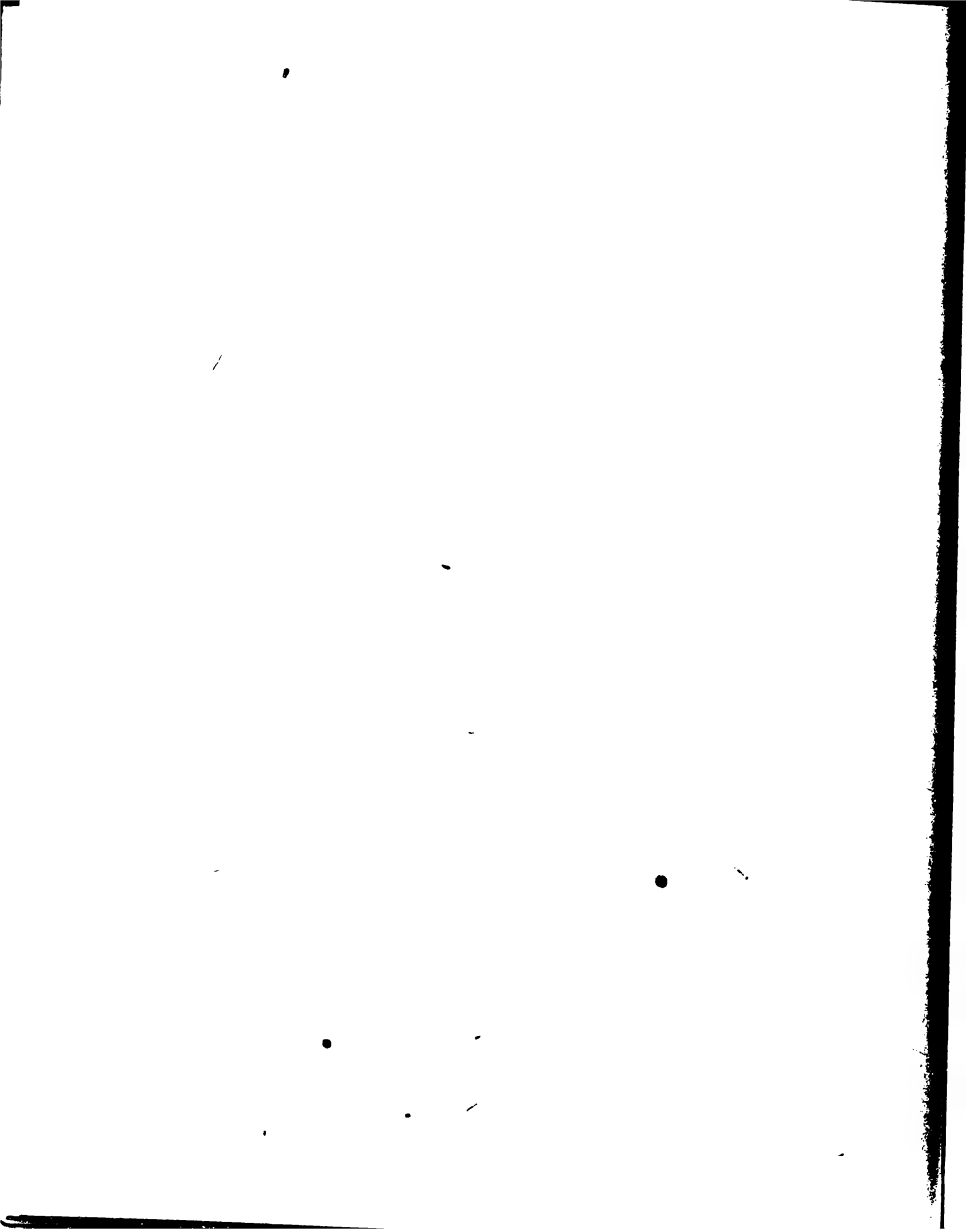
Una dintre ele se numește *Dor*. O nuvelă care pînă la un moment al lecturii creează impresia că ne aflăm în fața unei tentative oarecum polițiste prin forma conflictului, dar în același timp a unei tragedii, în măsura în care orice schemă aparținînd literaturii de detecție include o tragedie ratată... ne aflăm în fața unei tragedii autentice..." (Marian Popa, în *Luceafărul* din 10 iunie 1967.)

1965. Anul despărțirii definitive de literatura schematică. Apar nuvele și romane de primă importanță, consfințind nu numai maturizarea literaturii tinere, ci și cuvîntul pe care ea îl are de spus în cultura română modernă. *Iarna bărbaților*, *Sufereau împreună*, *Francisca* sînt cărți despre care se va vorbi mult și cu folos. La gloria anului literar, D. R. Popescu participă cu *Somnul pămîntului*, volum de nuvele care va declanșa una dintre cele mai acute polemici ale anului și cu *Leul albastru*, nuvelă care va stîrni și ea o amplă campanie de presă. Timpurile îi sînt favorabile, polemicele, atacurile, nu mai duc la interdicții și sancțiuni administrative... Exemplară prin curaj, *Leul albastru* inaugurează hiperrealismul lui D. R. Popescu. Să spunem că 1965 încheie „tinerețea literară” a scriitorului? În anii ce vin D. R. Popescu va deveni autorul unor nuvele exemplare, a unui șir de piese de teatru, de scenarii de film, de cicluri romanești... Va deveni, de asemenea, membru al C.C. al P.C.R., deputat în Marea Adunare Națională, redactor șef al revistei *Tribuna* și, începînd cu iulie 1981, președinte al Uniunii scriitorilor... Ritmul său de lucru e cu totul ieșit din comun, succesul pieselor, al scenariilor, al cărților sale, consfințind strălucirea uneia dintre personalitățile de primă mărime ale culturii române de azi. Numeroase traduceri în limbi străine, numeroase premii însoțesc creațiile sale... Să mai adău-

găm această succintă trecere în revistă... această sintetică bibliografie a ultimilor ani :

- 1966 Scriitorul debutează „oficial” ca dramaturg : apare în *Steaua* și este jucată de Naționalul clujean *Vara imposibilei iubiri*. Apare *Duios Anastasia trecea*, proză de excepțional interes pentru deschiderea către mitologie a lui D. R. Popescu și, totodată, ultima proză „scurtă” a autorului.
- 1969 *F.*, primul volum al ciclului *F.* Al doilea premiu al Uniunii scriitorilor.
- 1970 *Acești îngeri triști* — primul mare succes de dramaturg.
- 1971 *Pisica în noaptea Anului nou* — piesă care va lansa o seamă de leit-motive D.R.P.
- 1974 An de vîrf al „ieșirilor la rampă”. Apar *Vînătoarea regală*, *O bere pentru calul meu*, *Cei doi din dreptul Tebei sau cu fața la pădure*, filmul *Păcală*.
- 1975—1980 Romane din ciclul *F.*, scenarii de filme, piese de teatru ; istoricul literar va stabili greu cronologia acestora, datele apariției la rampă, pe scenă, pe ecran, suprapunîndu-se rar cu epoca scrierii (alcătuirii) operei.
- 1981 Primul volum din *Viața și opera lui Tiron B* — *Iepurele șchiop*. Apar : *Dumitru Radu Popescu*, de Mirela Roznoveanu (Ed. Albatros, col. Monografii) și *Dincoace și dincolo de F.*, de Valentin Tașcu (Ed. Dacia).

C. U.

PĂPUȘA SPÎNZURATĂ

Șapte babe se îndreptau alene spre casa mortului. Se întâlniseră la răscruce. Cea mai înaltă dintre ele, care locuia la capătul satului, cam pe la amiază se îmbrăcase curat și din pragul porții numărăse bătăile aringului. Cunoscîndu-i obiceiul, fiii și nepoții trecuseră pe lângă ea fără să o stingherească măcar cu o vorbă. Bătrîna aștepta în pragul porții momentul cînd să pornească spre casa mortului. De la o vîrstă, bătrînele simt că trebuie să conducă la groapă pe fiecare mort din sat, indiferent dacă le e neam sau nu. Și bătrînele sosesc la casa mortului cînd e timpul mai potrivit; îl jelesc și aprind luminări la căpătiul lui, indiferent dacă în viață acesta a fost bun sau rău. Bătrînele iartă totul morților.

Nouă babe se îndreaptă alene spre casa mortului. La fiecare răscruce, numărul lor crește. Acum sînt unsprezece și peste puțin timp vor fi cu una mai mult. A douăsprezecea stă în pragul porții și ascultă bătăile aringului. Cînd va simți momentul că trebuie să plece, din vale va vedea venind pe cele unsprezece babe și, ca să n-o găsească în prag, va ieși în drum și le va aștepta la răscruce. Un mecanism ciudat le împreună și le îndreaptă pașii spre casa lui Toma Jumanu. Nu se grăbesc, dar nici nu stau la taifas, pe loc. Ele știu că nu e bine să sosești la casa mortului prea devreme, dar nici prea tîrziu. Numai țigani pe care-i interesează doar colacii vin din

vreme și încurcă lumea, sau vin târziu, când e scos sicriul în drum, să adune banii aruncați în urma mortului.

— Acum douăzeci de ani, înainte de nunta Ioanei, ploaia, zise baba care locuia la marginea satului.

Celelalte paisprezece babe se gândiră și după o vreme îi dădură dreptate.

— Ploua cu găleata și nimeni nu știa cum să oprească ploaia. Toma, rău din fire, dumnezeu să-l ierte, înjura și bea într-una de necaz că nu se arăta să fie vreme frumoasă la nunta lui. Ioana privea ploaia și nu-i venea să creadă că se mărită. Era fragedă ca o potîrniche, neîmplinită în toate cele lăsate de Dumnezeu. Dar toate trec fără să le iei aminte. Și nunta Ioanei a trecut și azi își îngroapă bărbatul, om de patruzeci de ani, ajuns nici la jumătatea vieții. Eu la vremea lui nu mă lăsam biruită nici de sapă, nici de seceră și nici de altceva lăsat de Dumnezeu.

— Dar în ziua nunții lui Toma n-a fost vreme frumoasă? Întrebă cea de a cincisprezecea babă. Eu parcă-mi amintesc c-a fost.

— A fost vreme frumoasă, vreme de petrecere. A venit la mine în ajunul nunții mama Ioanei și m-a întrebat cum să facă să stea ploaia. Și i-am spus să găsească o nevastă care a fugit cu bărbatu-său și să ia nevasta aceea o troacă și s-o umple cu gaz. Și nevasta aceea să se lase cu capul gol, să pună troaca în gard și să-i dea foc și să zică un descîntec și să facă semne cu basmaua către nori să fugă de pe cer. Mama Ioanei a găsit-o pe drăcoasa de Tudorița Firului, aia ce-a spart capul cu mestecăul la toți oamenii care s-au legat de ea. Tudorița s-a lăsat cu capul gol, a umplut troaca cu gaz, a pus-o în gard, i-a dat foc și a zis norilor, făcîndu-le cu basmaua: „Cum am fugit eu cu Nicolaie al meu, de drag, pe sub soare, așa să fugă și norii“. Și să vezi minune: după descîntecul Tudoriței norii au fugit și s-a făcut vreme bună. A fost vreme frumoasă la nunta Ioanei.

— Ioana asta s-a măritat la doisprezece ani, cînd nici nu puteai ști bine dacă e fată sau băiat, zise a treisprezece babă.

— Las' că s-au măritat altele și mai tinere ; fetele cînd se mărită, simt ele că-s bune de ce le-a rostuit Dumnezeu...

Șaisprezece babe cu părul alb, primenite, parcă venite din altă lume, se îndreptară alene, discutînd, spre casa mortului. Cea mai înaltă dintre ele le amintește celorlalte viața Ioanei Jumanu.

Acum douăzeci de ani, Ioana împlinise doisprezece ani și era în clasa cincea primară. În fiecare seară recitea luptele lui Mihai Viteazu cu turcii și privea cu emoție fotografia ce-l înfățișa pe domnitor la Craiova, în fața călăului, care, înfiorat de privirile lui, n-a avut curajul să-i reteze capul. În seara cînd a venit Toma s-o pețescă, Ioana terminase de citit lecțiile pe a doua zi și se juca, în pat, cu păpușile. Părinții ei au vorbit cîteva ceasuri cu Toma și cu mama acestuia, dar ea n-a știut ce vorbesc. N-o interesau decît lecțiile și păpușile. Iarna sătenii se adună și vorbesc fel de fel de lucruri despre care copiii nu e bine să afle. Ioana, în mijlocul patului, desculță și îmbrăcată sumar, se juca cu păpușile și nici nu se gîndea să tragă cu urechea la șușotelile părinților cu oaspeții. Își mărita păpușile, le despărțea și le mărita din nou, cîntînd încetișor. Toma îi arunca priviri scurte și prelungi, dar ea nu le lua în seamă. Pe vremea aceea, Toma își lăsase mustați și purta cizme ungurești, cumpărate de la un jidan din Crăiești. Era potrivit de statură, osos, nu prea puternic, dar îndeajuns să se impună, pe lingă ce avea acasă, în ochii satului. Împlinise douăzeci de ani și-i venise de mult rîndul să se căpătuiască. Nu se însurase, că nu-l prea plăceau fetele și nici el nu se prea obosise să-și găsească una să-l placă. Nu ducea dorul după muieri, satul era plin de văduve. Ochii lui Toma, galbeni-verzui peste zi, ca foile de ceapă nu bine uscate, inspirau bunătatea omului bleg din naștere, iar

surisul din colțul drept al gurii, mai mult schima veșnică a unui suris, căci nu era prilejuit de vreo trăire, te făceau să crezi că fiul lui Marcu Jumanu e bun la suflet, din prostie. Însă nu era prost, de asta s-a convins Ioana, mai târziu. Atunci seara, i-a zis maică-sa într-un târziu :

— Ioană fată, vino la masă să te vadă lumea.

— Ce-are lumea cu mine ?

Lumea erau cei veniți la pețit. Ea nu știa pentru ce veniseră și nu voia să se despartă de păpuși.

— Ioană, ce-ai zice tu dacă te-ar peți băieții ?

— N-aș zice nimic, m-aș mărita, că doar n-o să rămîn nemăritată ca Ilinca Sfetcului.

(A treisprezecea babă tuși)

— O să mă mărit după un om frumos și voinic, mamă !

— Toma e om frumos, vrei să te măriți cu el ?

— O fi frumos, dar mie nu mi se pare... și nu-mi plac ochii lui. Și nici mustățile. O să mă zgîrie cu ele pe obraz. Și el e om mare, își găsește fete de seama lui, nu mă așteaptă pe mine să cresc, a zis Ioana.

Toma s-a apropiat de pat și a încercat să ridă de gluma fetei și s-o mîngîie pe umeri. Ioana s-a lăsat mîngîiată și l-a prins de mustăți, apoi, băgînd de seamă că mina lui Toma alunecă pe umerii ei, în jos, spre șolduri, a înlăturat-o brusc și l-a privit cu dușmănie și a zis :

— Nu ți-e rușine, om bătrîn să te ții de prostii ? ! Mamă, spune-i omului ăstuia să plece de lingă mine. E beat.

Părinții Ioanei beau vin cu mama băiatului și discutau fără să se sinchisească de purtările lui Toma. Considerau firească purtarea lui și rușinea fetei. Ioana, văzînd că părinții se prefac că n-o aud, și-a luat păpușile în brațe și a fugit în bucătărie.

— E sperioasă, a zis Toma.

— Dacă acuma n-o fi cînd e nemăritată, cînd o să mai fie ? Că după cununie îi trec răutatea, dacă nu de bună voie, de nevoie.

— E sperioasă și rea, a repetat Toma.

— Se învață ea, l-a asigurat mamă-sa. Așa-s fetele la început, apoi se dau pe brazdă.

Între bucătărie și camera unde erau oaspeții se afla o ferestruică fără geam, doar cu perdeluță de borangic, și Ioana a putut auzi și înțelege de ce venise Toma cu mamă-sa la ei și ce doreau. La început n-a vrut să creadă că mustăciosul cu ochi galbeni-verzui are de gând s-o ia de nevastă, apoi, încredințându-se de intențiile lor, a strâns păpușile la piept și n-a știut ce să facă. Toma voia s-o despartă de păpuși. Atît a înțeles atunci.

Nunta a avut loc după două săptămîni. Tudorița lui Nicolae Firu, ca să alunge norii, a dat foc unei troci pline cu gaz și a făcut norilor semn cu basmaua să lase cerul limpede, să se vadă soarele. După nuntă, Toma a luat-o pe Ioana zilnic la muncă. Primăvara la arat și semănat, vara la săpatul porumbului și la seceratul grîului. La școală n-a lăsat-o să se mai ducă. După un an a început s-o bată. Ioana nu știa să facă mîncare. Și Toma o bătea. Ioana nu știa să țese, nici să coase cămăși sau izmene. Și Toma o bătea. Ioana știa doar să se joace cu păpușile, să le îmbrace, să le mărite. Și Toma, ca să scape de ele, le arunca iarna pe șopron, în zăpadă, sau le punea primăvară în carul cu bălegar și le ducea pe ogor. Pe cea mai frumoasă dintre păpuși a spînzurat-o în nucul din fundul grădinii. Nucul era gros și bătrîn și Ioana nu putea să se urce fără scară după păpușă. Bărbatu-său înuciase toate scările în pivniță. Sta Ioana sub nuc, cînd nu era văzută de Toma, și plîngea cu ochii la păpușa spînzurată. Îi era milă de ea. În cîteva nopți l-a visat pe Mihai Viteazu. Neînfricatul domnitor, îmbrăcat la fel ca în fotografia din cartea de istorie, venise în sat, îl prinsese pe Toma de gît și-l întrebasese de ce a spînzurat păpușa în virful nukului. Toma se bilbia de frică și murea răpus de dreptatea domnitorului. Ioana strîngea păpușa la piept și rîdea de bucurie, pînă se trezea din vis ca să plîngă.

— Nevastă-mea știe numai să se joace cu păpușile, mărturisea Toma, rîzînd.

— De ce ai luat-o, îl întrebau oamenii, doar știai ce știu fetele de seama ei.

— Am luat-o să n-o ia altul, să nu fugă cu ea și să rămîn fără pămîntul ei. N-are mult, dar altele n-au deloc. Am luat-o ca să crească, s-o am pe mai tîrziu. D-aia am luat-o, și fiindcă îmi place carnea tînă.

Douăzeci și cinci de babe se îndreptau alene spre casa mortului. Cea de la capătul satului terminase de povestit viața Ioanei și a bărbatului ei. A treisprezecea babă zise :

— Toma era curvar mare. Ioana n-a trăit bine, că a fost proastă și s-a măritat.

— Parcă ea a vrut să se mărite ? Au măritat-o ai ei.

— Nu trebuia să asculte de nimeni. Dacă nu se mărita, era mai bine.

— Tu ai vrea să nu se mărite nici o fată, să rămînă toate fete mari, ca tine.

— Parcă ea, dacă nu s-a măritat, a rămas fată mare ?

— Să știi că am rămas ! Și dacă vream, mă măritam de o sută de ori, că mulți mi-au dat tîrcoale și mi-au iubit. Dar n-am vrut...

— Auzi, n-a vrut...

— N-am vrut, asta e. Nu m-am măritat ca unele, la doisprezece ani, cînd nici nu știi dacă ești fată sau băiat, și nici ca altele, la șaiszeci de ani, cînd sînt cu amîndouă picioarele în groapă.

— Dar mai tăceți dracului, că mergeți la mort, nu la tîrg.

Douăzeci și șase de babe tăcură deodată. Erau la poarta casei mortului.

— Muicile, măă ! Vin muicile, strigă un tînc deschizînd larg porțile. Acuma să vedeți lacrimi și jale...

Tudorița lui Nicolaie Fîru, cea care aprinsese troaca plină de gaz ca să alunge ploaia la nunta Ioanei, intră în curte după cele douăzeci și șase de babe. Cunoștea viața Ioanei și nu se întristase de loc de moartea lui Toma.

Nu-l suferise niciodată, dar nu-l dușmănise decît după ce acesta încercase în repetate rinduri să se culce cu ea. Odată, îl bătuse cu mestecăul atît de rău, că i-a trebuit o săptămînă lui Toma să-și oblojească vînătăile și să stea în pat. Nu pricepuse niciodată cum poate trăi Ioana cu un asemenea bărbat. Acum, că scăpase de el, Ioana n-avea să se mai teamă nici de părinții ei, care o considerau fericită alături de Toma, și nici de el. Firea închisă a Ioanei putea să explodeze de fericire la moartea bărbatului ce n-o respectase niciodată. Chiar înainte de a muri, Toma a aruncat cu o strachină după Ioana și i-a spart capul. Un asemenea om nu putea fi plîns și iertat decît de babele satului. Tudorița voia să ridă și să joace alături de Ioana, să participe la ușurarea suflească și la reînvierea prietenei sale. O muiere din Valea Anilor, cînd i-a murit bărbatul, a cîntat de bucurie și a jucat pe bătătură, nebună de fericire. Era oloagă, dar parcă înviase tinerețea în ea, așa de nebunește a jucat și a cîntat, pînă a căzut jos, moartă de oboseală. Trăise rău cu bărbatu-său. Fusesse fată frumoasă și avusese o curea de pămînt, d-aia o luase acesta de nevastă. Povestea femeii din Valea Anilor se aseamăna cu a Ioanei, numai că Ioana e mult mai tînără și poate de-acum încolo să trăiască după placul inimii, cum n-a trăit pînă acum.

Cînd intră în odaia unde se afla mortul, Tudorița găsi pe cele douăzeci și șase de babe ale satului plîngînd. Numai babele plîngeau. Numai ele iertau pe toți morții. Ioana nu se afla de față. Tudorița constată că, și mort, zîmbetul i-a rămas lui Toma în colțul gurii, ca o sfidare, ca un dispreț postum. Profitînd de un moment de neatenție a babelor, Tudorița scoase din sîn o păpușă și o puse în sicriu sub giulgiu, să-l urmărească și pe lumea cealaltă cu gingășia ei pe omul ce nu-i putuse suferi suratele.

Douăzeci și șase de babe plîngeau în jurul mortului. Tudorița plecă s-o caute pe Ioana, de abia mai putîndu-se abține să nu ureze singură. Se simțea atît de atașată

sufletește de prietena ei, încît rămase uimită cînd o găsi pe aceasta în grădină, plîngînd.

— Ioană, ești nebună, de ce plîngi ? Omul ăsta nu merită...

— O, lasă-mă, lasă-mă...

— Ioană, omul ăsta nu poate fi iertat, de ce plîngi ?

— O, lasă-mă-n pace...

Ioana plîngea în grădină, sub nuc, și privea în sus spre creanga de care mai atîrna o ață putredă. Anii trecuseră fără să-i vadă. Tinerețea trecuse fără s-o vadă. Și acum o vedea întruchipată într-o păpușă imaginară atîrnată în lațul aței putrede din vîrful nukului. Printre și prin lacrimi vedea curgerea tinereții trecute de mult și nevăzute pînă atunci. Printre și prin lacrimi anii se arătau goi, fără joc și colinzi, fără nopți senine și iubiri ; anii tinereții, goi, luau chipul păpușii imagine osîndite să se legene de creanga din vîrful nukului...

Tudorița, care aprinsese cîndva troaca umplută cu gaz ca să alunge ploaia, pricepu de ce repeta într-una Ioana :

— O, lasă-mă, nu pe el îl plîng, nu pe el îl plîng...

CUTIA DE CONSERVE

Orice pădure își are tainele ei. Printre copaci și ierburi, în fiecare clipă se nasc și mor vietăți a căror trecere prin lume n-o cunoaște nici o ființă omenească. Aci risetele fericiților și plinsetele celor deznădăjduiți sînt înghițite cu aceeași nepăsare de liniștea ce domnește ca o regină peste arbori și tufe. Îmbrăcată în verde, poleită cu auriul toamnei sau troienită de nea, în orice anotimp și pe orice vreme, pădurea își păstrează frumusețea ei unică. Bătrîni și găunoși, copacii par niște uriașe și neobișnuite viori mute; pe ramurile lor, în zilele și nopțile cu furtună, vîntul alunecînd cu zeci de arcușe nevăzute scoate sunete sfîșietoare, cărora buibuitul tunetelor, asemeni unor tobe sparte bătute de cîțiva zei intoxicați cu alcool, le întrîrește plînsetul dîndu-le puținilor martori rătăciți prin pădure impresia că aud o simfonie a durerii, scrisă de un compozitor genial. Iar în serile de vară, senine, cînd cerul pare un gigantic tunel lucrat în marmură albastră și țintuit cu licăriri de mii de stele galbene și mici, pădurea respiră tăcută prin frunzele-i neclintite și grele de verdeață; jivinele își odihnesc oasele pe mușchiul pufos și cald ascultînd concertul simplu și dulce al nopții, în care privighetorile își dezvăluie măiestria acompaniate de o-bîșnuitul țîrîit al neobosiților greieri.

În dimineața aceasta, porumbeii lui Kovács János se roteau nepăsători pe deasupra pădurii. De la biserică din sat se auzeau, la intervale egale, cele trei clopote bătînd pe tonuri diferite : chemau la slujbă cu o rugă continuă pe credincioșii bisericii române din Sănceni. Kovács János, rămas singur în tîrnaț, își făcu trei cruci rugîndu-l pe Cel Atotputernic să-i ierte păcatele și lipsa de la sfînta slujbă. Îl chema Ion Fieraru și era ortodox, om cu frica lui Dumnezeu, dar vremile se întorseseră și noua stăpînire îl obligase să-și schimbe numele. De fapt nici el nu știa precis dacă-i ungar sau român, ortodox sau catolic : părinții și bunicii lui cînd se împreunaseră nu prea țînuseră seamă de nație ori de religie. Nevastă-sa, Floarea, romîncă din Feretău, plecase la biserică împreună cu fie-sa, lăsîndu-l pe János să aibă grijă de casă, căci pe sluga cea veche, un nepot de-al Floarei, o alungaseră, iar în cea nouă, un ungar din Sănceni, n-aveau destulă încredere. Însă adevărul era că János nu voia să fie zărit de noul primar sau de vreunul dintre jandarmii din sat că merge la biserică romînilor. „Sînt ungar“, mărturisea el ori de cîte ori avea ocazia să arate că nu-i potrivit noii orînduiri. Se obișnuise ca nici acasă, față de ai săi, să nu mai scoată o singură vorbă românească.

Un uliu răsări la un colț al pădurii și se repezi ca o săgeată spre stolurile de porumbei ce lopătau nepăsători în azuriul dimineții. Simțînd primejdia, porumbeii se risipiră în văzduh. Kovács János, făcîndu-și cu palmele pîlnie la gură, scoase niște țipete repetate :

— Hei, iă ! Heeei, iă !

Uliul își continuă urmărirea, hotărît să-și astîmpere foamea sau să-și bată joc de huiduielile și amenințările stăpînului care nu-l putea vătămă cu nimic. Își înfipse puternic ghearele în spatele unei porumbițe și, după ce se roti de două ori în jurul tînearului lui Kovács, zbură pe deasupra pădurii, îndreptîndu-se spre locuri știute numai de el.

În dreptul pichetului de grăniceri se auzi un foc de armă și Kovács tresări bucuros, presimțind că hoțul își luase răsplata.

În același moment zări la marginea pădurii un om. Ținea în mână ceva negru ce semăna cu un revolver de marcă veche. Kovács János îl văzu alipindu-se de un gorun, apoi sărind cu grijă peste șanțul de lângă parcela cu sfeclă și dispărind în holda de porumb a primarului. Cine să fie? Vreun spion din România care trecuse granița în timpul nopții? Gîndul acesta îl îngrozi. Dacă spionul venea să-i ceară găzduire amintindu-i că înainte îl chema Fieraru Ion și...? Nu, nu putea să-l găzduiască! El e ungur, și dacă are ceva sînge de român, acela e puțin de tot... De l-ar afla autoritățile cu un spion în casă, ar fi pierdut. L-ar împușca, sau i-ar lua averea... Nu! De zece ori nu! Și dacă spionul îl amenință cu moartea? Spionii n-au legi care să-i oprească și nici religie în care să creadă. Atunci? O să-l ascundă două-trei zile... Prea mult. O zi numai. Îl va ține de vorbă în timp ce sluga ar fugi după grănicerii unguri. Sau după vreun neamț dintre cei cantonați în sat. Și dacă spionul va reuși să fugă și să scape?

— O, Doamne, cu ce ți-am greșit de mă pedepsești! urlă el apucîndu-se cu degetele de puținul păr ce-l mai avea în vîrfurile capului. Se simțea nenorocit. Soarta făcuse ca noua graniță între români și unguri să treacă la un kilometru depărtare de casa lui. Mulți din sat îl priveau chiorîș; ungurii îl urau că fusese român, românii că devenise ungur. Ce era el de vină dacă printre strămoși avusese și unguri și români?

La colțul șurii apărură necunoscutul. Kovács János încremeni din nou. Ce voia spionul de la el? Dacă veneau românii din nou la putere? O luă la fugă pe lângă casă cu gîndul să se ascundă în vie. Necunoscutul înainta prevăzător, tăindu-i calea. În vie nu mai era chip să ajungă. Ce să facă? Se furișă în colniță și se ascunse după ciurul cel nou. Lupu, cîinele, căruia acuma îi zicea

Farkaș, simțind prin împrejurimi ființă străină, se zbătea în lanț și lătra ca turbat, dovedindu-i stăpînului că nu mănîncă pîinea de pomană. Kovács János își strînsese gulerul cămășii : un val de răceală simți coborîndu-i de-a lungul spatelui, de la ceafă pînă la călcîie. Fiorul acesta de gheață urcă din nou pînă la gît ca să coboare și iar să se urce.

Necunoscutul apăru în dreptul porții. Kovács János îl văzu printr-o crăpătură. Nu avea revolver în mînă, ci un bidon pentru apă. Era de vreo patruzeci de ani, nebărbierit, cu cearcăne vinete de nesomn în jurul ochilor a căror priviri cercetau bănuitoare în jur. Nu arăta a spion. Kovács János prinse curaj. Știa precis că necunoscutul nu era spion. Ieși de după ciur și se îndreptă spre poartă, stăpîn pe sine. Necunoscutul își aplecă puțin capul în semn de salut.

— Bună ziua, cetățene, zise în ungurește Kovács deschizîndu-i poarta.

— Am venit să iau puțină apă... dacă nu vă supărați...

— Cum să mă supăr ?

În timp ce noul venit scotea ciutura din fîntînă, stăpînul îl examinează de sus pînă jos de cîteva ori. Omul din fața lui era evreu. De cînd nemții începuseră să-i ridice de acasă trimițîndu-i cine știe unde, mulți evrei din Oradea se ascuseseră prin sate, prin păduri, unii chiar trecuseră granița în România, să li se piardă urma.

— Dumneata ești evreu, da ?

— Eu... de ce ? Nu... veдеți...

— N-ai teamă, omule ! Știu să-mi țin gura.

Evreii aveau aur, erau putrezi de bogați, asta era convingerea lui Kovács János. Vass Ferencz se îmbogățise de pe urma lor. Pe cei întîlniți, cunoscuți sau necunoscuți, îi aducea la el acasă promițîndu-le că-i trece granița. Le spunea că el nu face deosebire între nații : omul contează ! Le cerea puțin, cîteva pengő, cîștigîndu-le inima. Noaptea îi conducea pe poteci știute de el

către graniță. Și cum drumul era anevoios, bagajele rămăneau acasă, erau puse în căruță și acoperite cu fin, iar fiul său, Ghiuri, pe alte căi mai ocolite, la o anumită oră, trebuia să-i întâlnească într-un anumit loc. Ajunși în România mulți nu-și făceau sînge rău din cauza boarfelor rămase peste graniță, — căci Giuri nu ajungea niciodată la locul fixat —, ci se gîndeau cu frică la ce-ar fi putut păți băiatul bunului Vass Ferencz. Nimeni nu cunoștea învîrtelile acestuia, afară de Kovács János. Unii îl bănuiau, dar noul primar avea atîta autoritate și era atît de bogat, încît îndrăznețului care l-ar fi vorbit de rău nu-i mai rămînea decît să-și roadă unghiile prin beciurile jandarmilor.

Necunoscutul bău jumătate apa din bidon. Îl umplu din nou și lăsă ciutura să cadă în fîntină. Kovács János se străduia să ghicească în ce cute ale îmbrăcăminteii își ascundea evreul aurul și banii.

— Și ce căutai în pădure, domnule ?

Cel întrebant nu răspunse, ci-și aplecă ochii în pămînt, nădăjduind parcă să-i vină răspunsul de la boabele de apă ce le vărsase înainte și care se amestecaseră, înnegrindu-se, cu nisipul bătăturii.

— Omule, nu mă nenoroc, izbucni el scrut și încet ca și cum ar fi mișcat numai degetul fără să rostească ceva. Îți dau ce vrei, nu mă nenoroci !

„Deci, ăre bani evreul“, formulă Kovács în gînd. Zise :

— Eu n-am nimic cu dumneata... Nu te cunosc, nu mă cunoști... E drept că grănicerii mă întrebă în fiecare dimineată și seară dacă n-am observat ceva suspect... Mulți evrei au fost prinși, domnule ! Unii au fost împușcați pe loc. Alții, care au plătit...

„Vru să adauge că au fost împușcați mai tîrziu. Tăcu, așteptînd ca evreul să-și dezlege baierile pungii. Găsi că mai trebuia adăugat :

— Punga deschisă la timp închide gura la timp ! Așa-i ! Cu bani se face liniște și-n iad !

Evreul scoase portmoneul din buzunarul hainei și-i întinse gazdei jumătate din banii ce-i avea. Kovács îi primi ca pe o datorie.

— Spre ziuă grănicerii dorm tun, atunci se poate trece mai ușor... În pădurea de peste șosea, granița aproape că nu-i păzită...

Kovács încetă brusc de a mai vorbi. Dacă îl prindea pe evreu și acesta îl pira? Cum de-l luase gura pe dinainte? Căută, zîmbind copilărește, să dreagă prostia făcută :

— Asta... mi s-a spus... eu cînd am... presupuneri sau... în pădure granița...

Cuvintele nu-i veneau pe limbă. Se fistici și o încurcă mai rău. O nouă idee îl fulgeră : dacă-l găseau grănicerii discutînd c-un evreu ?

— Du-te, ascunde-te, trebuie să vină grănicerii...

Evreul îi ceru o pîine. Kovács János îi dădu o jumătate și-l urmări cu privirea pînă ce acesta dispăru în pădure.

Era mulțumit de banii primiți. Putea pe ei să-și cumpere luni la Oradea doi purcei grăsuți sau trei mai slăbănogi. Se hotărî să-și cumpere trei : Ce e mult e mai bun.

Deodată se lovi cu palma peste frunte și o luă la fugă spre pădure. Se întrebă cum de nu-i venise ideea aceasta mai înainte?... Unde să-l găsească pe evreu? Se afundă în pădure părăsind drumul carelor, îndreptîndu-se către „smîrcuri“, unde spera să-l afle ascuns pe evreu. Cren-gile tufelor îi ațineau calea ca niște bariere, obligîndu-l să le ocolească sau să le îndepărteze cu amîndouă mîinile. Un spin de porumbar i se agăță de cămașă, sfîrtecîndu-i-o în spate și zgîriindu-i pielea. Razele soarelui ce se strecurau printre frunze îi luminau în răstimpuri fața transpirată, lăsîndu-i în umbră ochii mici, de un albastru șters, plini de dorința de a întîlni „ceata“ de evrei, pe care voia să-i treacă granița, așa cum îi trecuse pe alții primarul satului, Vass Ferencz. Cît va cîștiga,

Doamne, cît va cîştiga ! Cîţi purcei o să-i umple băutura ! Evreii au aur... Numai cincisprezece dacă ar fi în „ceată“, tot s-ar alege c-o sumă frumuşică. O să-i treacă graniţa spunîndu-le că le duce el bagajele a doua zi în România...

Cînd să iasă în potecă auzi :

Hei, hei, mîndra mea...

Pam-pararam, pam-pam,

Hei, hei, pam-pararam.

Mîndră, mîndra mea...

Kovács János se opri îngheţat. Recunoscuse vocea sublocotenentului de grăniceri Dorog, care-l vizitase ieri împreună cu un locotenent neamţ, Marlock. Iar erau beţi. Iar mergeau la el acasă după pălincă ? Ce să facă ? Dacă nu-l găseau acasă ? Să fugă înapoi ? De-l află în pădure ce-o să-i facă ? Ce-o să le spună ?

— Hei, mă, român împuţit ! Ce stai acolo ca un lemn ? Erau în faţa lui, la zece paşi.

— Îs ungur, să trăiţi domn' Marlock.

— Pălincă mai ai ?

— Am, să trăiţi, domn' Marlok.

— Multă ?

— Multă, să trăiţi, domn' Marlok.

— Cetăţene Ion Feraru, ce căutai în pădure ? îl întrebă sublocotenentul de grăniceri voind să ridă de frica acestuia. Urmăreai să treci graniţa la ai tăi ?

— Îs ungur, să trăiţi, Kovács János mă cheamă...

— Ce Kovács ? Ce Kovács ? Întreţii legături cu spionii ? Mărturiseşte !

— Îs ungur... şi... dragostea de ţară... vreau să spun de Ungaria... eu că-s lîngă graniţă...

— Ce căutai în pădure ? Sus mîinile, ordonă sublocotenentul de grăniceri amuzîndu-se din ce în ce mai mult de figura pămîntie a lui Kovács. La pichet, înainte marş !

Marlock se prăpădea de ris.

— Domn' sublocotenent, să trăiți... am copii... și pălincă... Eu veneam să vă anunț că am prins niște evrei... adică nu i-am prins... Vor să treacă granița la noapte... dincolo de șosea... înspre ziua... Sînt în „smircuri“, să trăiți... Eu...

Cei doi deveniră foarte atenți.

— Nu minți ?

— Jur pe... pe ce vreți, să trăiți.

Conduși de Kovács, peste douăzeci de minute cei doi ofițeri dădură peste evreul ce fusese după apă ; era împreună cu nevastă-sa și cu fiică-sa, o fată de vreo 18 ani, bine împlinită, cu ochii negri și plini de spaimă.

Kovács János stătu pitit după o tufă, ca să nu-l vadă evreul. Îi era frică să nu-l pîrască oamenilor stăpînirii că-i dusesese o jumătate de piine și un bidon cu apă. Marlock, cu revolverul în mînă, se apropiase de fată mîngîindu-i obraji. Kovács îi ghici în priviri dorința și fu sigur că neamțul nu va fi împiedicat de nimeni să și-o satisfacă.

Cînd cei cinci plecară spre pichet. Kovács se ridică în picioare și din două salturi ajunse în mijlocul tufelor unde stătuseră evreii. Iarba era călcată. Cercetă cu băgare de seamă în jur, sperînd să găsească ceva de preț. Cu o creangă uscată răscoli iarba și frunzele... Nu află nici un bănuț de aur. Căută printre tufe mai îndepărtate. Văzu o hîrtie colorată acoperind ceva ; o dădu în lături cu bățul : cineva își făcuse treaba mare...

Kovács János se înapoie spre casă dezamăgit. Ducea cu el o cutie de conserve, goală, și un sfert din pîinea pe care i-o dăduse evreului. În cutia de conserve avea să răsădească flori, o mușcată roșie sau altceva, pe care o va pune în fereastră să-i înfrumusețeze casa. Pîinea o va da cîinelui.

Ajuns în ocol, rupse un colț din pîinea și-l aruncă darnic :

— Satură-te, Farkas...

Două focuri de armă rupseră tăcerea. Kovács privi pădurea. Închise ochii și imaginea locotenentului Marlock îi apăru în față. Înțelese că părinții îl stînjeniseră.

Clopotele bisericii din sat vesteau sfîrșitul slujbei. Kovács János își făcu trei cruci din obișnuință.

— Farkas, prinde ! zise aruncîndu-i și restul de piine.

Fața i se luminează de bucurie : își aminti că în grădină avea o mușcată înflorită. Mîngîind cutia de conserve plecă să răsădească floarea.

SOFICA

1

Așezată în mijlocul satului, gospodăria părintelui Virgil Zădescu nu are nimic comun cu celelalte gospodării ale sătenilor. În casa de cărămidă cu șase camere ar încăpea toate familiile vecinilor, iar în pătutul lung de douăzeci de metri și lat de patru, tot porumbul mahalalei nu ar ajunge pînă la streășină. Părintele nu-i om lacôm, nici rău, sătenii îi admiră purtarea și nu-l înjură după ce se despart de el; a moștenit gospodăria de la tatăl său, Pavel Zădescu. Virgil, care avea acum cincizeci de ani, la moartea tatălui său împlinise douăzeci și cinci. Gospodăria nu mai prosperase condusă de el, rămăsese acolo unde o lăsase priceperea atavică a tatălui său, fiu de țăran. Cînd pămîntul bisericii fusese cedat și el rămăsese doar cu cele cinsprezece hectare cumpărate de bătrîn, magazia și pătutul nu se mai umpluseră, mai ales că statul îl obliga să plătească anual cote la fel cu toți sătenii. Cum era moale din fire și țăranii nu-i mai lucrau cu tragere de inimă pămîntul, părintele s-a hotărît să cedeze gospodăriei de stat toată averea și să trăiască din leafă. Acum nu mai are decît o vacă cu lapte și cîțiva porci; caii i-a vîndut și căruța, și plugul, tot utilajul agricol. Dintre servitori, a oprit-o doar pe Sofica, bătrîna care-l flădăcise cînd fusese mic și care-i purta, în ciuda diferenței de vîrstă, un respect ieșit din comun.

Fetele bisericești însemnau pentru Sofica întruparea cuvintelor evanghelice. Ea îndeplinea automat, fără să i se pară niciodată prea obositor, tot ce-i spunea nevasta preotului, preotul însuși, fiii sau nepoții acestuia.

Puțin adusă de spate, cu fața uscată și ștearsă ca a unei icoane vechi de când lumea, Sofica, vorbind cu gîndurile ei, se apropia de fîntînă, umplea cîntile cu apă și le vărsa apoi în troaca porcilor.

— Sofico, mulge vaca !

— Sofico, dă apă la rațe !

— Sofico, mergi la grădină !

Zilnic aceleași treburi, zilnic aceleași porunci. Nepoții preotului o necăjeau uneori, dar Sofica nu se supăra.

În dimineața aceasta, în timp ce ducea mîncare rațelor, nepoții părintelui Zădescu, Mihai și Aura, își părăsiră jucăriile și se apropiară tiptil de Sofica să-i pună piedica pe la spate. Mihai hohoti plin de satisfacție cînd bătrîna scăpă pe jos mîncarea rațelor și era cît pe-acî să cadă cu nasul în ea.

— Mihai, nu ți-e rușine ? strigă bunica, ieșită din casă, către copilul ce-o luase la fugă spre grădină, să scape de urecheală.

— Lasă-i, coană preoteasă, sînt copii, se joacă și ei, zise Sofica încercînd un zîmbet. Apoi, molipsită de-a binelea de rîsul copiilor, adăugă : mîine, poimîine o să fie mari, ștregarii.

Aura, simțindu-se la fel de vinovată ca fratele ei, îl urmă în grădină nedespărțindu-se de micul camion vopsit în roșu pe care bunicu-său îl cumpărase numai de cîteva zile. Sofica, deși se lovise la genunchi și o șuviță de sînge îi muia pielea uscată a rotulei, se-mînie mai puțin ca preoteasa ; ba, mai bine zis, nu se mînie deloc. Copiii rîdeau, căci nu se prea temeau de amenințările preotesei ; iar Sofica le ținea isonul.

Altă dată Mihai și Aura îi puseseră coarne, sau îi prinseseră de fustă, cu ace, hîrtii colorate. Bătrîna nu se

supăra și dacă rideau ei, rîdea și ea. Uneori cînd nu cunoștea cauza bunei lor dispoziții, Sofica îi întreba :

— De ce rideți ?

— Așa... căutau ei să nu-și dea secretul pe față.

— Spuneți-mi și mie să rid și eu, îi încuraja ea.

Copiii, între ei, puneau la îndoială starea mintală a servitoarei.

— E nebună, zicea Mircea, tu n-o auzi vorbind singură ?

— O aud, dar dacă bunica spune că nu e nebună, nu e...

După vreo oră, coana preoteasă uitase cu totul incidentul de dimineață : își chemă nepoții și le dăruie o pungă cu bomboane, sfătuiindu-i să nu le „roadă“, ca să nu-și strice dinții. Văzînd punga cu bomboane, Sofica simți o poftă copilărească să mănînce și ea bomboane, dar îi fu rușine să ceară măcar una. O babă cerînd bomboane de la copii, ce nebunie, gîndi Sofica și renunță să se mai gîndească la ele. Întotdeauna ea știa să renunțe. Dacă ar fi avut bani și-ar fi cumpărat bomboane, dar nu fiindcă i-ar fi plăcut dulciurile ; și-ar fi cumpărat, ca să mănînce și ea ce mînceau copiii. Dar bani n-avea. Și nici nu cerea preotului. Nici de data asta nu-i cere. Să-i spună preotului că-i trebuie bani ca să-și cumpere bomboane, i se păru caraghios. Să-i spună că are de gînd să cumpere altceva ? Să-l mintă ? Nu-i mințise niciodată, de ce să-l mintă acum cînd albise ca neaua ?

— Sofico, nu vrei o bomboană ? Ia de la mine una.

— Și de la mine, insistă fetița.

Bătrîna le făcu pe plac, dar spre mirarea copiilor, bomboanele nu-i plăcură. Dinți nu mai avea ca să le „roadă“, cum îi recomandaseră copiii, iar ca să le țină în gură să se „topească“, nu le putu. Nu le simțea gustul. Le aruncă.

— E nebună, nu ți-am spus eu ? zise Mihai cînd bătrîna se depărtă. Asteia numai castraveții acri îi plac, cu murăturile e obișnuită...

Aura negăsind răspuns, răsuci arcul micului camion vopsit în roșu și-i dădu drumul să alerge pe ținutul tindei. Din ușa bucătăriei, unde curăța cartofi, pentru amiază, Sofica urmărea atentă jucăria roșie ce prindea viață numai când i se răsucea arcul. Bătrînica părea că găsește niște asociații care o amuză. Coana preoteasă ieși din casă, tristă. Virgil Zădescu bolea de o săptămînă la pat. Avea temperatură și friguri. Sanitarul din comună îi făcuse penicilină, fără rezultat. Ieri, deși părintele se simțise mai bine, coana preoteasă plînsese și plînsese și Sofica. Dar acum pricina tristeții coanei preotese provenea din hotărîrea Soficăi de a pleca la neamurile ei din Valea Anilor, pentru totdeauna. O chemase o nepoată, femeie măritată, de vreo treizeci și șapte de ani, și Sofica, după două săptămîni de gîndire acceptase, spre surprinderea coanei preotese ce se vedea rămasă să îndeplinească toate greutățile casei, să mulgă vaca, să dea la porci, să gătească, să spele.

— Pleci, Sofico ?

— Plec, conită.

— De ce pleci, Sofico ? N-o duci bine în casa mea ? N-ai ce-ți trebuie ? Ce-o să faci la ăia ? Niște țărâni care ieri nu aveau ce mîncă : azi îi apucă mila și vor să te ia la ei să te întrețină. Vor dumnealor să-ți ofere o viață liniștită ? continuă preoteasa. Ce-i aia viață liniștită ? La mine ce-ți lipsește ? N-ai fost în casa mea fericită, Sofico ? Fac pe deșteptii dumnealor, cred că le-a pus Dumnezeu mîna în cap... Dar știi ce vor ei, Sofico ? Să mă lase pe mine fără servitoare : habar n-au de fericirea ta. Parcă la anii tăi mai poate fi vorba de fericire !

— Mă duc la ei, între neamuri...

— Dar nu ești obișnuită cu ei, cu viața lor. Tu la mine în casă te-ai obișnuit să trăiești. Aici trebuie să mori.

• — Rău lucru, coană preoteasă, să nu mori în casa ta. Rău lucru să mori slugă.

„— Stelelor, cîți ani așteți voi ?

— Nu știți ? Nici Sofica nu știe cîți ani are. Cîți ani ai, Sofico ?

— Femeie bătrînă și proastă, nici cîți ani ai nu știi. Te-ai născut cu douăsprezece luni înainte de războiul cel mare cu turcii. Atîta știi : cînd ai venit pe lume. Atîta te-au învățat părinții înainte de a muri : cînd te-ai născut. Anii au trecut pe lîngă tine, fără număr, și ți-au lăsat moștenire părul alb cu firele de colilie. Sau ca neaua ?

— Mai taci din gură, nebuno ! Vorbești singură, nimeni nu te ascultă, iar drumeții ce te-aud, te privesc cu milă și cred că ești nebună.

— Dar ce-ți pasă ție de ei ? Zică ce-or vrea. Gîndește-te mai bine că mîine la amiază vine nepoată-ta să te ia cu căruța de la popa Zădescu și să te ducă în satul ei, în Valea Anilor. Și tu ești din Valea Anilor, dar n-ai mai fost pe acolo de mulți ani.

— Și ce-o să faci la nepoții tăi, Sofico ? Că tu nu ești învățată. să stai și să mîinci pîinea de pomană. Nepoată-ta are copii mari, de înșurat, n-o să te lase să muncești...

— Lasă, Sofico, nu te mai văita, n-o să stai degeaba. Acuma uită-te mai bine la stele. Oare cîți ani au stelele ? În fiecare seară te întreb, dar nu găsești răspuns. Dacă i-ai întreba pe alții cîți ani au stelele, ar rîde de tine și ar spune că ești nebună. Numai nebunii privesc stelele și se întreabă cîți ani au. Oare, așa să fie, Sofico ?

— Ssst ! Vorbește mai încet. Nu vezi în poarta vecinului de peste drum, sub nuc, nu vezi cum fata vecinului strînge în brațe un flăcău ? Flăcăul ăsta vine în fiecare seară, numai pe el îl așteaptă fata vecinului și numai pe el îl strînge în brațe... Ssst ! vorbește mai încet, babă nebună, să nu te audă. De văzut nu te văd, sau chiar dacă te văd sau știu că te afli aici, pe marginea șanțului, stînd în nisip, cu mîna la gură, nu se gîndesc

la tine, nu te bagă în seamă. N-au ei timp să se mai gîndească la tine. Fata vecinului rîde și se lasă des sărutată. Ssst ! Să nu te audă vorbind, că le strici voia bună. Vorbește mai încet și lasă-i să se pupe cît or vrea !

— Pe tine cine te-a sărutat, Sofico ? Mai ții minte omul acela care venea și la tine în fiecare seară, la poartă și pe care-l îmbrățișai și-l sărutai, și-l lăsaî să te sărute ? Mai ții minte omul acela, Sofico ? A murit împușcat la douăzeci și cinci de ani. Șapte ani v-ați iubit, dar nu v-ați putut lua. N-au vrut părinții lui. Îți mai amintești cum arăta omul acela, Sofico ?

— Era înalt și avea ochii negri. Negri ca mura, sau ca noaptea. Avea ochii blînzi. Și era bun ca un copil. Cu douăsprezece luni era mai vîrstnic ca tine omul acela... El te-a iubit, deși te știa săracă și fată în casă de la cinci ani. De cînd a fost împușcat, nimeni nu te-a mai sărutat. Poate d-aia te-au crezut unii nebună.

— El fusese singura ta bucurie, Sofico ; dar Dumnezeu ți-a luat-o. Numai în Dumnezeu ai crezut toată viața, și Dumnezeu ți-a luat singura ta bucurie ! Nu Dumnezeu ? Nu, el e prea bun. Oamenii... În Dumnezeu crezi și lui te rogi în fiecare zi să-i pedepsească pe oamenii aceia... Ssst ! Uită-te la fata vecinului, parcă te-a auzit vorbind. Nu, nu te-a auzit, ți s-a părut.

— Nebună bătrînă, nu ți-e rușine să te gîndești la dragoste ?

— Du-te și te culcă, Sofico ! Tot satul doarme, și părintele, și coana preoteasă, și nepoții lor dorm. Numai fetele mari nu dorm, nu pot să închidă ochii. Și bătrînele nebune ca tine. Du-te și te culcă, Sofico, mîine trebuie să te scoli de dimineață, să mulgi vaca și să dai de mîncare la orătării, la porci. Apoi trebuie să gătești, să faci curat...

— Nu poți dormi, Sofico ? Stai în drum, pe marginea șanțului și vorbești cu gîndurile tale și cu stelele. Niciodată nu ți-a ascultat nimeni vorbele, numai stelele te-au ascultat.

— Du-te, bătrână nebună, și te culcă. Nu mai sta în drum și nu mai privi la fata vecinului. Ori aștepti pe cineva care se lasă așteptat... Aștepti ca fetele credincioase din poveste. Nu mai aștepta. Anii ți s-au dus pustii, flăcăul din poveste n-a apărut și nu va apare. Du-te și te culcă, Sofico.

— Nu aștepti pe nimeni, stai de vorbă cu gândurile tale. Așa te-ai obișnuit de mult și nu poți face nimic împotriva obișnuinței.

— Ce deșteaptă ești... Îmi vine să rîd de înțelepciunea ta, Sofico. Urcă-te în pat, chiar dacă somnul întîrzie să te cheme... Nu vrei? Treaba ta, mîine o să te scoli de dimineață.

— Ssst! Vorbește mai încet, babă nebună, să nu te audă fata vecinului.“

3

După miezul nopții, Sofica intră în bucătărie să se culce. Se dezbracă fără grabă și trase pătura peste ea. Somnul se lăsa așteptat. Lumina lunii furișată prin fereastră destrăma întunericul camerei. Pe un scaun, micul camion vopsit în roșu, uitat de stăpîni, aștepta zorile, cu roțile în sus. Bătrîna se sculă din pat și îl puse în poziție normală. Cînd să se culce din nou, auzi micul camion vorbindu-i :

„— Sofico, dă apă la porci !

— Sofico, dă de mîncare la rațe !

Bătrîna nu se sperie. I se mai întîmplase și altă dată să audă neființele vorbind.

— Sofico, ai cărat apa la porci de cînd erai mică. Dar porcii nu erau ai tăi, ci ai popii, și apa izvora din fîntîna scobită în curtea popii. Toată lumea îți spune Sofica, te alintă parcă ai fi copilă. Nimeni nu ți-a spus Sofia. Ai îmbătrînit cu numele copilăriei, ai rămas ce-ai fost în copilărie, fată în casa popii.

— Taci din gură, jucărie afurisită, ori vrei să dau cu tine sub pat ? !...

— În patul ăsta' de câți ani dormi ? Aveai cinci ani cînd te-ai culcat prima dată în el. Acum știi câți ani ? Nu știi ? Dar ce știi tu ? Știi ce-i aia fericire, Sofico ? Copii n-ai avut, vecina și preoteasa au avut copii, și tu i-ai mîngîiat și ai fost fericită. Asta e fericirea, Sofico ? Haine frumoase n-ai avut, le-ai purtat pe ale coanei preotese, cînd se rupeau.

— Și ce te interesează pe tine, jucărie afurisită ?

— Ce bucurii ai avut tu, Sofico ? Gîndurile sînt singura ta bucurie. Tu n-ai plîns și n-ai rîs niciodată pentru tine. Ai plîns și ai rîs cînd au plîns și au rîs stăpînii tăi. Tu n-ai trăit pentru tine, ai trăit pentru alții. Asta se cheamă fericire ?

— Dar tu, trăiești pentru tine ?

— Nu pune astfel de întrebări, că n-o să le găsești tu răspuns, că ești bătrînă și nebună. Nu ești nebună ? Bine... Mîine, poimîine o să mori. Nu vrei să mori ? Dar nu vezi că trăiești degeaba, că nu trăiești pentru tine ? Dacă ar fi trăit omul care te-a iubit, dacă timpul nu te-ar fi lovit atît de nemilos, poate acum ai avea copii, ai fi bunică și n-ai aștepta să ți se spună :

«Sofico, mulge vaca.»

Dacă ai fi avut părinți, dacă ai fi avut pămîntul tău, n-ai fi muncit pămîntul altora și nu ți-ar fi strigat ni-meni :

«Sofico, termină de spălat !»

«Sofico, secără mai repede !»

Pentru ce ai trăit, Sofico, și pentru cine ? Pentru tine n-ai trăit. Ce ți-a dat viața, Sofico ? Știi cum arată fericirea ? N-ai simțit-o niciodată, iar dacă acuma ți-ar fi dăruită, n-ai mai recunoaște-o. Ai trece pe lîngă ea, fără s-o vezi și s-o înțelegi.

— Dacă nu taci, dau cu tine de pămînt și-ți rup roatele.“

Sofica se sculă din pat și întoarse camionul cu roțile în sus. Aceasta nu mai vorbe.

De-o săptămână, Sofica se afla în Valea Anilor, la nepoată-sa Vergina. Dimineța se scula devreme și se așeza în fața casei, la soare. Vaca era mulsă, rațele și găinile sătule, laptele fiert. Bărbatul Verginei pleca la cîmp cu feciorii și pînă seara Sofica nu-i vedea. Vergina n-o lăsa să le ducă mîncare la cîmp. N-o lăsa să facă nimic. Și bătrîna era supărată și se simțea străină în casa nepoată-sei. Nu auzea pe nimeni spunîndu-i :

„Sofico, dă apă la porci !“

Nu-i plăcea să stea și să nu i se poruncească. Voia să le spele cămășile, să le pregătească mîncarea, să măture prin casă și prin curte, dar Vergina le îndeplinea pe toate, singură. Voia să-i slujească cît de cît, dar oamenii aceștia se slujeau singuri.

„Sofico, dă la rațe !“

Nimeni nu-i spunea așa ceva și Sofica era supărată. Uneori își proptea fruntea între palme și plîngea. Îi era dor de coana preoteasă, de părintele Virgil, căruia totdeauna la masă îi pusese mai multă mîncare în farfurie decît celorlalți, din respect față de haina lui bisericească, îi era dor de Mihai și de cumințenia Aurei. În fiecare seară se plimba prin grădină și vorbea cu stelele și cu pomii, cum vorbise altădată cu micul camion vopsit în roșu. Și niciodată nu se speria. Neființele prindeau glas, dar ce spuneau ele erau gînduri împrumutate, gîndurile ei. Și bătrîna nu putea să jure că vorbele neființelor nu erau vorbele ei. Poate vorbea singură, dar ca să se înșele, se prefăcea că aude glasul neființelor și le răspunde. Nu povestea nimănui că a auzit glasul stelelor sau al merilor din grădină, ca oamenii să n-o creadă sfîntă sau nebună. Și nici ce avea pe suflet nu mărturisea cuiva, cum toată viața nu mărturisise. Nici la spovedanii nu mărturisise preotului gîndurile ce o frămîntau. De altfel, părintele Zădeșcu n-o prea întreba multe, căci știa că nu păcătuiește și nu hulește pe Dumnezeu.

În Valea Anilor, într-o săptămână, Sofica slăbise și fața îi devenise mai palidă. Nu avea poftă de mâncare, nu râdea. Se plimba posomorită prin grădină și prin curte, singură, suferind parcă de o boală ce avea în curind să-i numere ultimele săptămâni de viață. Vergina, bărbatu-său și cei doi flăcăi n-o supărau cu nimic, o lăsau în pace, crezînd că așa e firea ei, posomorită. Vergina căuta s-o facă să rîdă, să se bucure, însă nu reușea.

După o săptămână și jumătate de ședere în Valea Anilor, într-o Vineri pe la amiază, Sofica ieși în drum atrasă de hărmălaia unor copii nebunatoci de prin vecini. Văzu schiopătînd pe lîngă gard, cu capul în jos, un dulău roșcat și bătrîn, plin de sînge pe păr. Chicotînd și rîzînd, copiii se țineau după cîine, fără să-l lovească. Unul o lămuri pe bătrînă :

— De cinci ori Stan Vișoiu l-a omorît, ca să scape de el, dar Haiduc de cinci ori a înviat. Acum, e a șasea oară. Alaltăieri l-a dus Stan Vișoiu în salcîmi, l-a legat cu lanțul de o rădăcină și l-a bătut în cap pînă a bulboiat ochii și n-a mai răsuflet. Acum Haiduc iar a înviat și merge tot la Stan acasă. Și Stan iar o să-l omoare ; dar cîinele bătrîn n-are unde să se ducă decît la casa stăpînului. Acolo e obișnuit să trăiască. Stan o să turbe cînd l-o vedea și o să-l mai omoare o dată. Poate de data asta are să-l îngroape ca să fie sigur că scapă de Haiduc. Și ce cîine era ăsta, tot satul îi știa de frică. Nu călca picior de hoț pe lîngă curtea lui Vișoiu. Acum a îmbătrînit, nu mai este bun de nimic... S-a dus...

Bătrîna privi spre cîinele ce schipăta. Haiduc, o clipă, își întoarse privirile înapoi și Sofica îi văzu ochii tulburi și triști. Ar fi vrut să-l oprească, dar cîinele, învins de timp, bătrîn, se îndreptă spre curtea stăpînului. Nu știa ce-l așteaptă, sau credea că stăpînul greșise lovindu-l, sau nu știa prea bine că nu greșise.

— Sofico, ce ochi tulburi și triști are cîinele ăsta...

Pe fereastră se vedea vița de vie cum își sprijină ciorchinii pe cireșii aflați în mica grădină din fața casei. Toamna tivise cu arnici roșu marginile frunzelor poleite cu aramă. Grele, boabele negre așteptau culesul, să-și dăruiască singele maturizat de timp și de căldură. În drum, pe marginea șanțului, o mogildeață neagră pîndea mersul leneș al lunii. Satul respira aerul friguros și cald al începutului de toamnă. Îmbrăcați în pijamale violete, nepoții preotului Virgil Zădescu, urcați pe două scaune priveau pe fereastră mogildeața ciucită pe marginea șanțului și vorbeau încet să nu-i audă bunicii din camera alăturată.

— O vezi, nu se mișcă, de parcă ar fi de piatră. Nu-i e somn. Cînd a venit, acum trei zile, era moartă de slabă, jigărită și galbenă ca lumina. Credeam că moare. Dar n-a murit. A prins iar putere, nu mai pare bolnavă. Astăzi a rîs. S-a sculat de dimineață, a muls vaca, a gătit și acum nu poate să doarmă. Poate iar vorbește singură.

— De ce n-a rămas la neamurile ei ?

— Bunica spune că nu știe ce să facă cu libertatea și că nu poate trăi fără să i se poruncească.

— Ce-i aia libertate ?

— Nu știu...

— Dar Sofica de ce a ajuns așa cum e acum ?

— E nebună.

— Nu e nebună. Bunica spune că nu e nebună. Trebuie să fie vreo pricină de a ajuns așa... Care să fie pricina, Mihai ?

— Nu știu. O fi vreo pricină, dar eu n-o știu.

— Atunci cine știe ? Bătrînii știu ?

— Poate.

Timpul își depăna nepăsător secunde. Oamenii, unii dormeau, alții erau treji. Sofica vorbea singură.

ORA CINCI

Noaptea trecea de pe mal pe apă, dusă de vînt, neagră și densă. Nu știai unde începe marea și unde se sfîrșește pămîntul. Și nici în larg, unde începe cerul. Orizontul era închis ca un cerc. Nu se vedea la doi pași. Se auzeau doar valurile, groase și grele, sfărîmîndu-se ca sticla, plesnind.

Barca era ușoară, cu pînze, și înainta săltînd peste ele, aproape fără să le atingă. Timofei mîncă semințe prăjite, de floarea-soarelui. Le arunca în gură, pe întuneric, fără greșală. Mîncă repede, ca o moară, și vorbea.

— Romka are o nevastă de o sută zece kile...

— De cît ? nu auzi Denis.

— De o sută zece...

Denis era singurul înșurat dintre ei și nu mai fu atent. Nu-i plăceau glumele despre nevestele altora. Între două pale de vînt auzi foarte clar :

— Romka zice că numai una o întrece în sat... Are o sută douăzeci de kile !

Cum vorbea tare, acum, cînd vîntul se oprise o clipă, glasul i se auzise ca un strigăt : o sută douăzeci de kile !

— Și o bate Romka...

— Ce face ? întrebă Denis.

— O bate... Cu scaunele... Vine beat din sat...

— A, beat, beat...

— Și-i zice : Culcă-te ! Și ea se urcă în pat. Închide ochii ! îi zise el...

— Ce-i zice ?

— Culcă-te ! Închide ochii ! Dormi !

— Romka...

— Așa-i zice, și ea ascultă, altfel...

Intunericul era des. Barca însă mergea sigură înainte. Kiril stătea la cîrmă și-l asculta pe Timofei. Dar n-auzea cuvintele decît pe jumătate, le spărgea vîntul, pînă la el, ca pe niște semințe. Era însă de-ajuns să știe despre ce vorbea Timofei, poveștile erau cam aceleași. Timofei le repeta, să ridă. Se certase aseară cu Romka, la bufet, de aceea se legase acum de el. Romka era pescar bun și mai ales știa cînd să bea. Nu punea piciorul în barcă beat. Timofei, însă, punea. Și nici nu prea era pescar de meserie. Se ducea și el acolo unde se cîștiga bine și unde nu prea era de lucru. Astăvară păzise lubenițele și pepenii gospodăriei. Om tînăr, neînsurat, paznic de bostănărie, mai să te apuce greața. Dar lui nu-i păsa, o ducea bine. Îi plăceau femeile ca pîinea caldă. Se plimba cu bicicleta pe plajă în fiecare după-amiază și își găsea el ceva de lucru pentru noapte. Erau destule sezoniste fără bărbați. Locuiau în sat și veniseră să se distreze la mare. Timofei intra întotdeauna în vorbă, întrebîndu-le dacă nu doresc pepeni sau lubenițe. Dacă doreau, le invita la bostănărie. Nu era departe. Pe unele le ducea pînă acolo cu bicicleta.

Erau departe, în larg. Și la vreo trei kilometri de sat, spre Mangalia. Se vedeau becurile de neon arzînd pe faleză la Mangalia, alburii. Parcă se legănau. Orașul dormea, cu geamurile întunecate. Numai la sanatoriu erau cîteva ferestre luminate, palid. Era o dimineață de sfîrșit de martie, rece. Ei mergeau să scoată paragatele din larg. Plecaseră din sat pe la ora patru. Nu mai aveau decît foarte puțin de mers. Acum numai guvizi puteau prinde și paragatele s-ar fi zărit dacă ar fi fost lumină,

atit erau de aproape. Plecau întotdeauna devreme, să-i prindă dimineața pe mare.

Timofei se cam codise la început, cînd îl luaseră, dar el nu se pricepea, nu era pescar de meserie și-i plăcea să lenevească în pat. Pînă la urmă se învoise, fiindcă în timp de iarnă nu era altceva mai ușor la gospodărie decît să mergi dimineața pînă unde erau paragatele, să scoți guvizii. O oră, sau două, apoi era liber. Nu-i plăcea munca nici să-l sărezi de viu.

— O să vină vara, zise Timofei și răsufală ușurat. Mă angajez la „Salvamar“, la Mangalia, zise și privi farul de la dig. Vara îmi place mie, e apa caldă.

Noaptea se tulburse și vîntul bătea mai ascutit. Ei își strînseră pufoaicele la gît. Denis se acoperi pe spate cu o pelerină scurtă, să nu-l pătrundă apa și să răcească. Mai răcise în toamnă și nevastă-sa nu-l lăsase aproape două săptămîni să intre în casă, să nu îmbolnăvească fețița. Dormise singur în bucătărie și acum n-avea de gînd să răcească iar.

— Campionule, cînd te ia la armată? întrebă Timofei.

Kiril nu-i răspunse : îi spusese de o sută de ori că la toamnă îi venea timpul să fie încorporat. Timofei întrebă ca să nu uite nimeni că el era cel mai în vîrstă, singurul care terminase armata.

— Campionule...

Nu mai auzi altceva. Probabil spusese : cum de-ai ridicat roțile vagonetilor, ori nu le-ai ridicat ? Băieții făcuseră într-o duminică concurs de haltere. Aveau două roți de vagonet, rămase de la cariera de piatră, ruginite. Le căraseră pe plajă și se întrecuseră toată săptămîna. Încercaseră și sezonistii. Numai Kiril reușea să le țină deasupra capului. Băieții îl declaraseră campion și îi plă-tiseră o halbă de bere, drept premiu. Unul dintre sezon-
niști spusese :

— Dacă mergi la armată, o să ajungi în București, la vreun club de-acolo. Și într-un an devii campion european la caiac-canoe. Și mondial, peste cîțiva ani... Ismail-

ciuc, Rotman, Lipalit — și ei sînt lipoveni. Și campioni mondiali și olimpici. Îi cunoști ?

— Nu-i cunosc decît „din Sportul popular“, răspunsese Kiril. Ei sînt din deltă, mi se pare...

— Campion mondial o să ajungi, zisese sezonistul blond, și băieții de atunci îi ziceau campionul.

El ar fi vrut să ajungă la București. Dar a doua zi își pierduse orice speranță că va ajunge campion mondial. Fiindcă îl văzuse pe sezonistul blond plimbîndu-se cu Mustafa. Aveau un aparat de radio portativ și ascultau muzică, plimbîndu-se pe șoseaua de la marginea satului. Și el nu-l putea suferi pe Mustafa, fiindcă acesta îl lăuda. Nu-i plăcea să-l laude nimeni.

Odată însă nu se supărase : se apropiase o fată de el, cu părul lung, negru, o sezonistă, și-l lăudase.

— Stai puțin — îi spusese — stai să văd... N-am văzut oameni tatuați decît la cinematograf... Vino ! Vino !...

Erau pe plajă, într-o dimineată. El tocmai terminase săratul peștelui, scos din taliene. Era în brigada lui Romka. Mîncaseră, și el voia, înainte de-a merge în sat, să facă o baie în mare, lîngă cherhana. Fata venise pe plajă de mult, să vadă răsăritul soarelui. Așa-i spusese. Fata era cu cîteva prietene, dar ele rămăseseră deoparte și zîmbeau.

Însă tocmai atunci apăruse și Timofei. Gonea pe plaja goală, cu bicicleta, să ajungă la bostănărie.

— Ce faci, domnule ? zisese în treacăt.

El parcă s-a pierdut și n-ai mai așteptat fata, a intrat în apă, să nu ridă apoi Timofei de el. Timofei s-a dus, sunînd din sonerie și sperîind pescărușii dî pe mal.

Fata însă l-a așteptat. Și l-a privit și a pus chiar degetul pe pieptul lui, acolo unde avea desenată o ancoră. El era plin de desene, și pe spate, și pe mîini, și pe picior. A avea trei ancore, doi pescăruși, pe umeri, un tractor, două femei goale, pe pulpe, brazi, rachete, trei stele și o lună, pe spate, un coș de fabrică, două sticle cu rom, o maimuță fără ochi și numele lui, în două locuri dar

numai numele de botez, Kiril. Și mai avea scrisă, pe brațul stîng, tabla înmulțirii cu opt. De cînd era la școală. Fata a mers cu degetul mic pe urma desenelor, și el simțea cum ancorele tremură, și simțea toate desenele, exact le simțea formele. Și pescărușii de pe umeri parcă băteau din aripi cînd și-a trecut ea degetele peste ei.

Fata era spălătoreasă la tabăra de pionieri. Dar tabăra s-a închis peste cîteva zile și el n-a mai văzut-o. Dar poate că avea să vină iarăși la vară. Se gîndi la vară și se bucură.

Campionule, de ce n-ai stat tu la tractoare? Nu te mai bătea vîntul... Iarna dormeai la căldură... Și salariul mergea...

Nu rămăsese fiindcă se mutase stațiunea spre mijlocul Dobrogei. Plecase de lîngă mare, și lui îi plăcea marea, și mai ales vara nu putea să lase o zi fără să înoate: nu putea dormi, așa se obișnuise de mic. Rămăsese numai cu un tractor, tatuat ca amintire. O vreme lucrase ca mecanic la gospodărie, la motorul de la pompa cu apă. Apoi renunțase: nu era nici tractorist, nici pescar. Atunci îl luase Romka în brigadă. De aceea ținea la el, oricît ar fi băut și nu-i plăcea de Timofei cînd îl vorbea de rău. Dar și cu Timofei era prieten, așa cum era el, mort după femeii și leneș.

— Proclata! auzi.

Și nu mai auzi nimic. Căzuse pe spate și acum era ud pînă la piele și se prinsese cu mîna de marginea bărcii. Un val îl răsturnase.

— Timofei!

Le auzi glasul, apoi un val îl lovi și îl băgă la fund. Scăpă barca din mînă. Înotă și o găsi iarăși. Cerul se subțiasse, se făcuse alburii, vînat.

— Treci la pupă, strigă Denis, și Timofei trecu. Denis era la proră și Kiril la mijloc. Se țineau de barcă, să nu le-o ducă valurile. Apa le ajunsese la piele și pufoaicele atîrnau grele, de pămînt. Timofei înjură și începu să tremure. Parcă-l viscolea apa.

Toți știau că nu era nimeni vinovat că se răsturnase barca. Și totuși erau furioși.

— ...tu-le mama lor de pești ! strigă Timofei.

— Nu înjura, mă, peștii !

— Să-i ia dracu' de guvizi !

— Timofei, ce ai tu cu peștele ?

— Pentru o mină de guvizi, pentru...

— Nu te lega de pește, Timofei. Lasă-l în pace !

Vîntul ardea și valurile se îngroșau furioase, ca niște lanțuri.

Bătea puriazul, vîntul de miazănoapte. Venea rece, din jos, răscolind marea.

— Pentru guvizi !

— Ține-te de margine... Și nu mai vorbi în vînt...
Ești babă ?

— Mai bine dormeam.

— O să ai timp să dormi cînd ajungem acasă.

— Ajungem...

Vru să spună : la dracu'. Dar se opri. N-avea rost să mai înjure. Nu era nimeni vinovat. Și peștii nu trebuiau înjurați. Și nici marea, nici marea.

La Mangalia ardeau becurile pe faleză și farul clipea verde și roșu. Și oamenii dormeau.

Kiril se dezbracă, dîrdîind. Să poată înota mai bine. Hainele îl stînjeneau. Le luă un val și nu le mai văzu.

— Nu vă dezbrăcați ?

— Nu, răspunse Denis.

— Lăsați barca, dați-i drumul cînd vin valuri mari să nu vă arunce cu ea cu tot, să nu vă loviți...

Nu era furtună, numai puriazul aducea din cînd în cînd valuri dinspre țarm. Și-i ducea în larg, încet, foarte încet. Mai mult se legănau pe loc, ținîndu-se de marginea bărcii. Nu puteau s-o întoarcă. Trebuiau să aștepte dimineata, să-i zărească grănicerii sau vreo altă barcă de pescari. Tremurau și tăceau. Timofei nu mai înjura. Dacă l-ar fi auzit bătrînul Firsă, Larion, l-ar fi snopit

în bătai. Le era frig și se uitau clănțănind din dinți spre becurile palide de la Mangalia.

Denis vru să se urce pe barcă, să strige. Alunecă. Pufoaica nu-l lăsa să se miște. Se urcă Kiril, puse mîinile la gură și strigă. Știau toți că n-o să-i mai audă nimeni. Mai încercă de cîteva ori Kiril, doar-doar l-o auzi cineva. Sau l-o vedea, deși n-avea cine să-l vadă. Nu se auzea mai departe de zece metri. 'Iar aerul era încă vînat, dimineata era tot departe, în larg.

— Să nu înghețăm, zise Denis. Mușcați-vă mărunt degetele. Pe rînd. Timofei, mușcă-ți degetele. Și nu sta, mișcă-ți picioarele, picioarele, Timofei...

„Totuna-i, se gîndi Timofei. Dacă nu vine o barcă, degeaba dau eu din picioare. Și barca n-o să vină, n-are de unde să vină.“ Începu să-i fie frică, dar nu spuse nimic. Și pe Denis îl cuprinse frica, dar tăcu să nu-i sperie pe ceilalți. Timofei se închină, pe furiș. Și începu să se roage, să spună doar atît : „Doamne, scapă-mă !“ Se închina în apă, să nu-l vadă Kiril, care era mai aproape. Se închina, dar îi era rușine. Și mai știa că n-o să-i ajute la nimic, barcă n-avea de unde să apară la ora aceasta, și totuși se închina, tremurînd. Și cu cît trecea vremea, își pierdea cumpătul și era sigur că o să-l mănînce guvizii, fiindcă îi înjurase. „N-o să te mănînce — își zise — nu ești tu bun de mîncat. Ai carnea putredă de atîtea muieri.“ I se păru că e o glumă bună și spuse tare :

— Pe mine n-o să mă mănînce guvizii, am carnea putredă de atîtea muieri...

Nu-i răspunseră. Poate nu le plăcuse gluma ori nu-l auziseră deloc. Ei priveau spre Mangalia. Dar nu se vedea decît becurile arzînd stins.

La mal n-aveau cum să ajungă dacă nu-i zărea cineva. Iar dacă-i zărea prea tîrziu... Da, puteau să înghețe. Să le înghețe întîi degetele, să nu mai poată ține barca. Apoi să înghețe de tot, de tot... Și atunci degeaba venea vreo barcă... „O să murim“, se cutremură Timofei.

Pînă atunci nu voise să se gîndească la așa ceva. „Pentru niște guvizi ! se înfurie. Mai bine dormeam, de știam, de știam... Eh, pe dracu' ! Dacă se duce Kiril la mal ? Atunci ? El poate să înoate, numai el, Kiril, poate să ajungă la mal. Să anunțe grănicerii sau pescarii, să vină cu o barcă. Numai Kiril, o, el poate să ajungă liniștit pînă la mal... Altfel, n-o să ne mai sape nimeni groapa... Nu-i destulă groapă aici ? Eh, pe dracu'“, zise. Nu credea, dar aproape era convins : fiindcă nu-și mai simțea degetele de la mîna dreaptă.

— Kiril, du-te la mal...

— Ce zici ?

— Du-te la mal... Kiril, strigă el, unde e Denis ? Nu mai este ! Nu mai este !

Priviră spre proră. Denis nu se vedea. Kiril înotă spre proră. Se ținu de barcă, lăsîndu-se ușor la fund și lovind apa cu picioarele, să-l găsească. Denis dădea din mîini, rar. Hainele îl duceau la fund, și el înghițea apă. Nu voia să moară, dar nu mai putea să facă nimic, n-avea nici o putere în mîini. Și parcă-l apăsă ceva în jos.

Kiril se lăsă iarăși în jos, mult. Denis îi simți un picior. Se prinse cu mîinile de el, de talpă. Apoi se prinse de pulpă, de genunchi, și urcă așa în sus ca pe o scară. Și cum urca, apăsarea aceea pierea, și el devenea tot mai ușor. Cînd ajunse la suprafață, trase aer în piept și ochii îi luciră. Zise, aproape beat :

— Băieți, nu vă descurajați, băieți, trebuie să vină cineva.

Dar își pierdu cumpătul și aproape leșină. Kiril îl ținu de pufoaică, cu capul sus, rezemat de spatele bărcii, și Denis se dezmetici. Și de-abia atunci își reveni cu adevărat. Și simți că brațele îl ajută, că e plin de puteri.

Kiril iarăși se urcă pe barcă, în picioare, și strigă. Începuse și el să se teamă. Nu pentru el, pentru ceilalți doi. Denis era mai slab și dacă îi mai alunecau o dată degetele, nu-l mai găsea. De Timofei nu-i părea așa de rău, era cam stricat și leneș. Era însă și el om. Frigul

era mai puternic sus. Se lăsă în apă, încet, ca și cum ar fi intrat undeva mai la cald.

— Kiril, du-te la mal, zise Timofei. Numai tu poți să ajungi...

— Du-te — zise și Denis — du-te... Așa sigur o să scăpăm! zise el. Și își aminti cum alunecase: îl apucase o moleșeală, un fel de somn dulce. Și cum îl înghitea apa, simțea cum îi pleacă puterile din mâini și din picioare, ca niște guvizi, așa plecau. Și el ieșea din haine, nu mai rămăneau decît oasele, se desprindea și se făcea un nor de pește, de stavrizi, de hamsii și de guvizi. Și nu-i părea rău, numai calcan nu voia să se facă. Calcanii sînt lați ca niște tipsii și le place să se ascundă în nisip. Și cînd se temea de calcani, simțise piciorul lui Kiril, gol și rece ca un sloi de gheață. Și nu se mai temuse și nu mai înghise apă. Acum era sigur că aveau să ajungă la mal. Mai ales dacă pleca Kiril.

— Du-te, îi zise.

Dar își dădu seama că dacă pleca nu mai era nici o speranță. Dacă el pleca n-avea cine să-l mai aducă la suprafață, dacă-i piereau iarăși puterile. Numai pentru o clipă dacă-i piereau. Totuși îl îndemnă:

— Du-te...

Baremi el să scape, Kiril. Dacă-l îndemna și Timofei, însemna că și el gîndea la fel. Că își pierduse și el încrederea. Că nu mai spera să vină nici o barcă, în grabă. Și el trebuia să scape, era cel mai tînăr, el nu cunoscuse lumea aproape deloc. El avea spatele lat, plin de desene, era puternic și putea să răzbată, chiar dacă ar fi fost valuri mai furioase. El însă, Denis, nu mai avea puteri. Malul era departe, și lui îi era foarte frig. De-abia putea să se țină de barcă, nici vorbă să poată înota pînă la mal. Și Timofei nu fusese niciodată pescar, nici el n-ar fi putut să ajungă.

— Tu ești cel mai bun înotător — zise Timofei — poți să ajungi la mal și să anunți... Poți s-o iei spre Mangalia, să ajungi lingă dig...

Dar și Kiril înțelegea că ei își pierduseră încrederea și nu voiau să înghețe și el lângă ei. Era mai bine să plece, să anunțe. Numai așa putea să-i scape, dacă pleca spre mal. Altfel nu era cum, nu se vedea nici o barcă, orașul dormea încă. Ei puteau să mai aștepte o vreme, nu erau chiar așa de slabi, să înghețe de tot pînă ajungea el la mal. Și cu o șalupă, sigur, cu o șalupă nu cu o barcă... Imediat îi găsea și îi ducea la mal. Ori dacă rămînea și el aici...

— Du-te...

— Du-te...

— Bine, numai să vă țineți tari ! Eu vin repede, zise, ca și cum n-ar fi avut de făcut decît zece pași, pe uscat. Eu vin repede, zise și plecă.

Înota cu fața spre Mangalia. Becurile deveneau mai slabe. Vîntul bătea și valurile treceau peste el, uriașe. Dar nu le simțea. Înota mult pe sub apă, să nu-l amețească valurile, să nu-l lovească în ceafă des, ori să-l întoarcă cumva peste cap. Înotînd, simțea cum nu-i mai este teamă pentru ei. Și parcă se încălzea, se încălzea.

Marea vuia și treceau pe lângă el, galopînd, cai verzi, cu coamele ude, pline de spume. Sigur, sînt caii de mare, se gîndi și rîse. Caii de mare, plutind fără picioare, răsturnați de valuri. Apa era din ce în ce mai caldă, ca o amețală. Mai caldă și mai furioasă.

Malul se apropia și se îndepărta, ca un val. Avea să ajungă, cît mai curînd. Dar dacă leșina la mal ? Nu, nu se putea. Dar dacă îl scoteau apele departe de dig, undeva, dincolo de Mangalia ? Cum să-l scoată, el înota bine și privea mereu becurile de pe faleză. Se lumina de ziuă încet, și el vedea apărînd, ca din ceafă, blocurile de la Mangalia. Bine, ajungea ! Dar trecea pînă atunci vreme, vreme multă... Și pînă anunța ? Ei puteau să fie morți de mult... Nu, atîta timp rezistau ei. Nu moare nimeni de frig. Tremură, dar nu moare.

Acum era departe de ei. I se făcuse foame. Simțea foamea ca pe o durere, în stomac. Parcă l-ar fi lovit cineva cu pumnul. Frică nu-i era singur, numai foame.

Apa îl lovea, sărată. Și parcă ancorele se făcuseră grele, mai ales cea de pe mijlocul pieptului. Era plin de sare și îi simțea mereu gustul. Sarea se îngroșa pe el și îngheța, așa i se părea. Și ancorele se încăreau de sare și pe tabla înmulțirii sarea stătea acum ca niște ciorchini urîți, pe fiecare număr. „Mă gândesc la prostii — își zise Kiril — înseamnă că mi-e foame, tare foame.”

Acolo, în față, licăreau luminile Mangaliei.

Un val îl lovi, amețindu-l. Înotă pe sub apă, apoi respiră și iar înotă pe sub apă. „Nu trebuie niciodată să-ți pierzi cumpătul, își zise. Toți cei care se îneacă își pierd cumpătul. Mîinile și picioarele i-ar mai ajuta, oho! își zise el. Dar își pierd cumpătul și încep să înghită apă. Și atunci degeaba mai dau din mîini... Nu mai au încredere atunci, și oricît dau din mîini, merg la fund... Sigur, eu știu să înot bine, eu știu toate astea, își zise. Și eu nu trebuie să-mi pierd cumpătul, fiindcă trebuie să ajung la mal și să anunț, să fac rost de o șalupă... O șalupă imediat îi găsește...”

Un alt val îl acoperi din dreapta. Și începură să-ți țiuie urechile, ciudat. Le simțea înfundate, și totuși îi țiuiau. Totul era numai apă, numai apă, în jur. Atunci se gîndi la fata aceea de pe plajă și nu se mai simți singur. Și parcă-l văzu pe Romka bătîndu-și nevasta cu scaunele. Ce caragios, Romka mai mult făcea scandal decît o bătea... Nevastă-sa avea o sută zece kilograme, nu era glumă...

— Vino, Vino! auzi și prinse puteri, ca și cum l-ar fi strigat cineva. Dar în jur nu era decît apă. Fata aceea de la tabăra de pionieri îl chema să-i vadă ancorele și porumbeii.

— Șase-șase...

— Patru-doi...

— Patru-doi...

Jucau table bătrînii, la cherhana. Bătrînul Firsă dădea numai duble, numai de șase. Ei jucau table și așteptau să fiarbă ciorba.

— În Dobrogea toată lumea joacă table...

— Șase-șase...

— Vîno, vîno...

Era așa de bine și parcă marea se liniștise. Și el nu mai simțea nici frigul, nici vîntul. Aluneca în jos, într-o legănare caldă. Jos nu erau nici valuri, nici vînt, și apa era moale. Și se vedeau înotînd pești albaștri.

Nu era bine să vadă pești albaștri. Mîinile îi erau țepene, ca două babaice, brele. „Cîrcei, cîrcei“, își zise și își mușcă brațul stîng pînă simți sîngele în gură, cald și sărat. Și își mușcă și brațul drept, cu toată gura. Simțea dinții pătrunși în carne. Și mîinile i se dezlegară și înotă iarăși ca înainte, spre mal.

„Totul e să nu te cuprindă frica, își zise. Să înoti calm, ca într-o plimbare. Și atunci marea nu poate, nu poate...”

Malul rămînea tot departe, ridicîndu-se deasupra valurilor, înecîndu-se. În jur, numai apă verde, și vîntul. Numai gîndurile, numai ele îl legau de mal. Dar nu-i era frică de moarte, îi era frică numai de vînt. Și de frig. Și de foame. Dacă n-ar fi fost vîntul, ar fi ajuns de mult la mal. Și dacă n-ar fi fost frigul. Dar așa parcă înota pe loc. Însă nu se temea că o să înghită apă. Cîrceii trecuseră, de ei se temea, dar scăpa și de ei, dacă-l mai prindeau.

— Șase-șase, auzi.

Parcă cineva îl săruta rece, pe mîini și pe piept, pe gură, peste tot. Și-l îmbrățișa, ca apa, cineva. Și îi simțea gura, sărată, pe mîini. „E o prostie“, se gîndi.

— Șase-șase...

Și atunci se îngrozi : pe mal stăteau bătrînii, cu bărbile enorme, albe, pieptănate. Și-l priveau, Mîncău seminte și-l priveau cum se apropie. Toți aveau ochii negri. Și era și fata, și Romaka, tot satul... Dar lîngă apă stăteau

numai bătrînii cu bărbile pieptănate, albe și înnegrite de tutun.

— Denis..

— Și Timofei...

Bătrînii pieriră și el se trezi ca dintr-un vis. Unde fugea ? Trebuia să rămînă lîngă ei... O barcă tot trebuia să vină... Pe cine să găsească barca, pe cine ? Se lumina, cineva tot îi zărea... Dar dacă nu era cu ei... Unde fugea, la mal ?

— Marea, parcă auzi un glas.

— Și peștele.

— Mama...

— Și cămașa...

— Și cureaua, și pîinea...

— El...

— A noastră, a noastră !

— Marea...

— Vino ! Vino !

— Nu !

— Cu ei...

— Barca răsturnată...

— Mai bine toți trei...

— Era dimineață...

— Locul lui, locul lui !

— Era jumătatea drumului ?

— Nu era, nu era...

— Vino, vino !

— Nu...

— Unde fugea ?

— Nu înjura, Timofei ! Nu înjura, auzea glasul acela care i se părea foarte cunoscut. Cum să ajungă la mal fără ei ? El știa mai bine să înoate și ei aveau încredere în el. Malul era departe.

— Marea...

— Peștele...

— Viața...

— El...

N-ar avea pe cine să găsească șalupa. Trebuia să fie acolo, cu ei. Să nu-i înghețe frigul și să... Și totuși înota spre mal, înota mai ușor spre mal, îl ajuta acum și vîntul. În spate, de unde venea, era frig, un frig de gheață. Iarna trecuse, dar rămăsese în apă.

Respiră adînc, cu sete. Aerul era sărat. Luminile Mangaliei străluceau stins, dimineața crescuse. Cineva, sigur, cineva acum avea să vadă barca. Dar el trebuie să fie acolo, să nu alunece Denis. Dacă-l văd, ei or să prindă din nou puteri, de o sută de ori or să fie mai tari, și el o să fie... Acolo, toți, trei, or să aștepte barca, șalupa, da, șalupa, fiindcă dimineața se înălța și pe mal trebuia să fie cineva.

— Vino, vino ! auzi glasul fetei.

— Șase-șase.

Malul nu-l lăsa să se apropie, înota pe loc. Sarea era groasă pe el. Și ar fi vrut să se spele, să nu-l vadă nimeni așa, cu ancorele pline de sare. Îi era rușine. Nu-i era frică, dar știa că nu e cinstit : ca și cum ar fi furat ancorele și pescărușii și n-ar fi fost nici un desen al lui, nici măcar tabla înmulțirii.

Și atunci se întoarse spre barcă. Și înotă, înotă și de-abia acum îl cuprinsese frica. Dar înotă mai departe, grăbindu-se spre barca din larg.

LA CULESUL PERELOR

Stăteam la marginea satului, lângă pădure. Lângă pădure era un crov de unde lua bunicul apă și uda pătlăgelele și castraveții. Apa îmi ajungea pînă la gît. Eu dădeam din picioare și ziceam că știu să înot, dar nu știam, mergeam cu picioarele pe pămînt să nu înghit apa. Aș fi vrut să plutesc, dar nu puteam deloc, și apă n-aveam chef să beau, era neagră. Și în crov nu era nici un pește, numai broaște. Și-atunci am făcut rost de două troace, de la Trică, le-am legat cu ață una de alta și le-am trecut peste piept. Trică se uita la mine, și Vasile, și Ilinca lui Măcin, se uita și Marinică, din țărîină, unde stătea, în pielea goală, și mozolea o felie de dovleac copt. Soarele pripea și toți copiii se adunaseră lângă crovul nostru, să mă vadă cum intru cu troacele în apă și plutesc. Se dezbrăcaseră aproape toți și așteptau să ies eu și să intre și ei în apă, pe rînd. Și am intrat și m-am simțit așa de ușor, ca un fulg, și m-am speriat. Parcă nu mai eram eu, mă legănam ca o plută. Troacele mă țineau sus, nu puteam bea apă. Băteam din picioare și mă uitam pe mal. Trică sărea în sus, și Vasile se luase de mină cu Ilinca și toți strigau de bucurie văzînd cum trec eu de la o parte la alta a crovului. Apoi eu am ieșit afară, să mă usuc la soare, și au intrat ei, a intrat și Ilinca, în pielea goală, și a intrat și Biciușcă, și Florian

al văduvei de lângă biserică, au intrat toți copiii în crov, să învețe să înoate. Și săream într-un picior, pe mal, cu degetul mic în ureche, să-mi iasă apa, și strigam și băteam din palme.

Așa ne-a găsit bunicul, strigînd în jurul crovului, bucuroși. Bunicul venea din pădure, și pădurea era verde. Bunicul venea desculț, prin iarbă, și ținea în brațe o căprioară. Ne-am strîns în jurul lui și am început să-l întrebăm :

— Cum o cheamă ?

— Cum o cheamă ?

— De unde e ?

— De unde e ?

Bunicul ne-a spus că n-avea mamă și o găsisese în pădure. Și a plecat spre casa noastră și noi ne-am luat după el. Troacele rămăseseră la Ilinca, le ducea pe umeri și se ținea de bunicul, îl prinsese cu mîna de cot, ca și cum ar fi fost bunicul ei.

— De ce n-are nume ?

— De ce n-are nume ?

— E mică, a zis bunicul. Nu vedeți ce mică e ? Stătea în pădure, singură...

— Poate n-are mamă, zise Ilinca.

Și ne-am certat aproape toată ziua : nu știam cum s-o botezăm. Pînă la urmă am botezat-o Minodora.

Seara, cînd a venit vaca de pe izlaz, bunicul a muls-o și a pus lapte într-o strachină. Dar Minodora n-a vrut să bea, nici nu s-a atins de el, oricît îi apăsam botul în strachină. Ne uitam la ea și ne părea rău că nu vrea să mănînce. Era un pui de căprioară, un pui mic, mic de tot. Ce știa/ea, nu știa că dacă nu mănîncă, moare. Și am început să ne temem că moare, și n-am fi vrut.

— S-o dăm să sugă la vacă, a zis bunicul.

Dar Minodora n-ajungea pînă la uger. Atunci am luat-o cu toții în brațe, și ne-a mai ajutat și bunicul, și-am ținut-o lângă uger, să poată suga. Vaca a început să se miște, să dea din picior și să-și vijîie coarnele.

— N-o cunoaște, a zis bunicul. Hai s-o ungem cu baligă de vacă...

Și-am uns-o pe Minodora cu baligă pe piele, din tălpi pînă la urechi. Și avea carnea moale și pielea era tot moale, și caldă, caldă.

Vaca a mirosit balega și nu i-a mai păsat. A lăsat-o să sugă. Minodora suga într-o parte, și vițelul, Joian, în partea ailaltă. Și Minodora s-a săturat, a făcut o burtă cît o tobă.

Și din ziua aceea dimineța toți copiii se strîngeau în curtea noastră, s-o vadă pe Minodora cum suga. Ea creștea, se întepenea pe picioare, sărea, dar rămînea blindă. Și nu fugea niciodată de lîngă noi, nu se înde-părta nici cînd ieșeam la crov, lîngă pădure, să ne scăldăm. Vara creștea, se încălzea ziua. Creștea și Minodora, și noi începuserăm să înotăm fără troace. Și venea toamna, și iarna, și timpul trecea, și nu știam că vine iarăși vara, credeam că zilele așa sînt ele, o dată mai calde, o dată mai fără soare.

Minodora era tot curată, avea o piele fără nici o pată, de parcă nici nu s-ar fi culcat pe pămîntul ăsta, de parcă nici nu l-ar fi atîns, și intra în casă, se ținea după noi, și nimeni n-o dudua; era curată și nu spărgea străchini, nici nu călca prin postăvile cu făină. Se jucau copiii cu ea. Și ea dădea cu botul ușor în buzunarele lor: știa, hoața, că acolo aduceau ei pîine și zahăr, să-i dea. Și nu știam de unde aduceau ei atîta zahăr, că nu se găsea aproape deloc, dar pentru Minodora tot se găsea. Ei băgau mîinile în buzunare și Minodora îl lua cu gura din palmă, de la toți, pînă și de la Florian al văduvei de lîngă biserică.

Stăteam mai mult în drum, ne jucam toți copiii în țarină, de-a hoții și jandarmii. Făceam lubenițe de nisip și gard de nisip, și hoții le furau noaptea. Vasile era șeful hoților, eu eram cocoșul, Florian era cîinele și Marinică stăpînul, el și Minodora. Și ne jucam singuri, în drum, de dimineța pînă seara. În sat nu era nimeni,

satul era gol. Bunicul era la cîmp, și mama lui Vasile, și a lui Florian, toate mamele.

Intr-o zi, Trică a venit plîngînd. Îi murise taică-său. Venise scrisoare, și lui Trică îi părea rău că nu mai vine, așa îi spusese maică-sa, că n-o să mai vină taică-său acasă. Și el plîngea, îi părea rău, sughița. Taică-său îi spusese c-o să-i aducă bomboane de pe front, cînd s-o întoarce, și acum n-avea să mai mănînce Trică bomboane, și-i părea rău. Dar frate-său, Marinică, stătea în șanț și o mîngia pe Minodora. Începuse să meargă în brînci și să gîngurească. De el ne părea rău, el era mic, ce știa el. Și i-am dat mere, eu i-am dat două, și Ilinca i-a adus o felie de lubeniță roșie.

— Na, mă Marinică.

— Mănîncă, mă, să crești, îi zicea Ilinca.

Și ne uitam la el cum mîncea și nu știa nimic și ne părea rău. Noi eram mai mari și trebuia să avem grijă de el, așa că-i spărgeam și nuci și-i băgam simburii în gură, după ce-i curățam de coajă, că erau nucile verzi, îi dădeam de toate și-l lăsam să stea cît vrea el lîngă Minodora și să vorbească cu ea, pe limba lui.

Mama se închidea cîteodată în casă, cînd venea în sat, seara, și plîngea. Eu ascultam pe la uși și începeam să plîng și eu. Mama venea afară fără nici o lacrimă și mă lua în brațe.

— De ce plîngi, mă ? mă întreba.

— Nu plîng, îi ziceam eu și nu mai plîngeam dacă vedeam că nu plînge nici ea.

Tata plecase de mult de-acasă, nici nu mai știam cum arată.

Odată, mama a plîns mult și s-a bucurat. Și atunci bunicul mi-a spus că tata era rănit într-un spital și trebuia să vină pe acasă. Dar n-a venit, s-a făcut sănătos, mi-a spus bunicul.

Ne jucam tot în drum, singuri, și mîncam prune și pere. Minodora mîncea frunze și iarbă. Și era bine. Și

zilele treceau, și noi nu le numărăm, nu știam să numărăm. Numai Ilinca știa, pînă la zece.

Satul era pustiu, ca noaptea, nu-i bătea nimeni drumurile pe lumină. Doar noi, copiii, și cu Minodora mai încurcam țărîna în vreo răscruce. Gardurile începuseră să n-aibă pari, să se clatine ca bete. Se întindeau la pămînt, leșinate, n-avea cine să le mai poarte grija, să le bată în cuie și să le primenească. Oamenii plecaseră toți din sat, pînă și poștașul se dusesse pe front, și scrisorile, pe seară, le ducea pe la case maică-sa, o știrbă și-o slăbănoagă, de te mirai cum de n-o înghite pămîntul. Numai bunicul și încă vreo trei bunici rămăseseră în sat, și pe ei îi chema întotdeauna să sape gropi în cimitir, de murea cineva.

De la un timp, morții se înmulțiră și puseră și femeile mîna pe lopată și săpară gropi. Veneau bărbați de pe front fără cîte o mîna și cîte un picior, trăiau o săptămînă și pe urmă le bătea clopotul. Și-i îngropau fără lăutari, că toți lăutarii erau pe front și n-avea cine să mai cînte în sat. Unii, răniți, se plimbau în cîrji pe drum și oboseau tot la zece pași și se așezau pe marginea podurilor. Și se vedeau oasele albe, în ei. Și le tremura sudoarea pe frunte, și aveau ochii ca de cărbune aprins, roșii, arși. Poștărița, băboia, mergea legănat, tîrîndu-și un picior, făcînd dîră pe drum, și cînd o vedeau femeile, intrau în curți și se pitulau. Se temeau de ea, și noi nu știam de ce nu vor s-o vadă și de ce o pîndesc de după duzi și de după colțul caselor, pînă trecea mai departe. Umbla seara, cînd veneau femeile de la lucru, să le găsească acasă. Și cînd se oprea în fața porții cuiva, se auzea un răcnet ca de om opărit. Și femeia din curte începea să jelească și jeleau și vecinii, și noi nu știam de ce. Ne venea să-i dăm în cap băboiaiei cu pietre, să nu mai bage mîna în geanta lui fiu-său, poștașul, și să scoată hîrtii din ea. Parcă era muma-pădurii, așa intrau în pămînt femeile cînd o vedeau. Dar ea era femeie bună, cînd trecea pe

lingă noi ne împărțea câte un măr și zicea să fie pentru sufletul lui Ionică. Ionică era fiu-său, poștașul.

Femeile se uscaseră și îmbătrîniseră și ele, ca sălciile fără apă. Veneau seara de la cîmp, dădeau plugul jos din car și se spălau pe mîini. Mă uitam la mama cum se spală la jgheab, la fîntînă : se înnegrea apa cînd se spăla și curgea de pe mîinile ei o negreală moale, ca de ca-tran. Și apoi, ea se spăla și pe gît și se ducea tot noroiul și se făcea parcă mai verde, se înviora și arăta ca înainte, frumoasă. Mama a fost întotdeauna frumoasă, pînă în ziua cînd s-a oprit poștășița și la poarta noastră. Atunci s-a prins cu mîinile de gard, dar n-a plîns, numai a tremurat, de credeam că-și rupe pieptul. Și cînd i-am văzut ochii, n-am mai cunoscut-o, parcă era alta. Parcă mîncase pelin, așa-i avea de amari. Bunicul a potolit-o și am auzit cînd i-a spus :

— Ai grijă, acuma trebuie s-ai grijă de copil... S-aibă el o copilărie împăcată, să nu-i rupem sufletu'... Să aibă o copilărie... Uite-l, e cu Minodora !

El credea că nu-l aud și eu mă făceam surd ca pămîntul. Voiam să știu ce-i dăduse poștărița mamei.

Au mai venit cîțiva de pe front și nici unul nu ne-a jucat pe genunchi. Aveau genunchii de lemn, ne-a spus Ilinca, și noi n-am crezut, fiindcă pe fete nu-i bine să le crezi niciodată.

Poștărița își tîrîia în fiecare seară piciorul pe la porți și lumea pierea din drum văzînd-o, de parcă ar fi adus moartea cu ea. Mămăliga se împutîna, nu mai aveam chef s-o mîncăm, nici mama și nici eu, și nu știam de ce nu-mi mai place mămăliga, nici măcar cu lapte.

Și deodată au început să treacă avioane, mici, mici, ca niște păhărele, mici și frumoase. Cerul era albastru și ele treceau repede, lăsînd în urmă dungi albe. Tot cerul era plin de dungi albe, de parcă-l bătuse cineva cu biciul.

— Așa e, ca iapa lui Vasile, rîdea Trică. El era cel mai curajos dintre noi.

Rămîneam singuri în sat, noi și Minodora, și cînd treceau avioanele, de frică ne băgam la umbră, sub păr, să nu ne vadă. Și Trică le întorcea fundul gol, plin de țărîină, se bătea cu palma și le striga :

— Pu-pa-re-ne-ați în... !

Era cel mai curajos, nu se temea de avioane.

Intr-o zi tot așa a strigat. Și cînd ne-am uitat în drum, am înghețat. Marinică rămăsese pe marginea șanțului, cu Minodora, în soare. Mîncă lubeniță, îi venea coaja pînă la urechi. Ne-am temut, învățasem ce e frica, și l-am privit pe Trică în ochi, greu : dacă-l auziseră ? Și-am fugit toți, aproape pe brînci, și l-am adus pe Marinică la umbră, și-am adus-o și pe Minodora. Se făcuse și ea mare și ne privea în ochi, și noi nu știam de ce ne privește atît de lung.

Avioanele treceau pe sus, departe, dar parcă ar fi trecut pe sub tălpile noastre, huruitul trecea pe sub noi, prin praf și ne gîdila, ne ridica părul în cap. Dar se duceau și ele, ajungeau la capătul cerului și piereau, parcă înecate. Și noi începeam iar să ne jucăm, și uitam pînă în altă zi, uitam de tot. Minodora începuse să mănînce lapte din strachină, singură, și noi stăteam în jurul ei și ne bucuram că nu mai e atît de proastă ca înainte.

Și odată, la culesul perelor, toamna, numai ce-am văzut-o că miroase aerul. Stătea cu nările în vînt și mirosea aerul, cu ochii mari. Perele erau coapte și cădeau singure din păr, zemoase. Mirosea aerul a poame coapte. Și parcă mirosea și pădurea altfel. Și Minodora se uita în toate părțile și mirosea aerul. Și apoi se juca cu noi, sărea ca un arc. Marinică începuse să meargă bine în picioare și fugea după ea, cădea, se ridica și iar fugea după ea. Perele cădeau mai ales seara, pocnind.

Și într-o dimineață n-ăm mai găsit-o pe Minodora în curte. Poarta era închisă, nu putuse să iasă pe ea. Am căutat-o prin casă, prin magazie, prin grajd, pe sub pățul, am căutat-o cu Trică și cu Vasile, am căutat-o și pe

la Ilinca, prin bătătură, dar n-am găsit-o. Plecase. L-am găsit pe Marinică în drum.

— N-ai văzut-o, mă, pe Minodora ?

— Hă ? făcea el.

— N-ai văzut-o pe Minodora ?

— Hă ?

Nu știa, n-o văzuse. Era prea mic. Poate nici n-avea să-și amintească de ea, ca și cum nici n-ar fi fost. Dar unde plecase Minodora ?

— O fi sărit gardul — a zis bunicul — și-o fi fugit în pădure.

Am plecat toți copiii s-o căutăm. L-am luat și pe Oituz, să-i miroase urmele. Și i-am găsit urmele și ne-am dus pe ele pînă departe, în pădure. Acolo, Oituz a lătrat și s-a învîrtit pe loc. Le pierduse și el. Am mers și a doua zi pe urmele ei, dar nu așa departe. Urmele se șterseseră peste noapte.

Ne-am întors acasă tăcînd și în seara aceea n-am mîncat nimic. Parcă nici nu mai trebuia să mîncăm. Și noaptea am plîns, cu capul sub pătură, să nu mă audă bunicul.

Pe Trică a început mamă-sa să-l trimită ziua cu boii, se făcuse mare, zicea ea. Nu mai era copil.

— Dumnejeii mă-si de viace ! a zis Trică, și noi l-am privit cu mîndrie : da, se făcuse om mare Trică, învățase să înjure.

Dar într-o dimineață Minodora a venit, am găsit-o la poartă. Și ne-am strîns toți copiii și-am plîns ca proștii, de bucurie. Și Ilinca i-a făcut o coroană de flori și i-a pus-o Minodorei la gît. Și ne-am jucat toată ziua, și nici Trică nu s-a mai dus cu boii. Și seara am închis poarta cu drogul, să nu-i dea drumul cineva, din greșeală. Și am pus și o ușă veche în dreptul pîrleazului, să nu plece cumva pe-acolo. Gardul era înalt și Minodora n-avea pe unde să iasă. Și toți copiii au stat pînă s-au albit stelele, la noi în bătătură, de parc-ar fi venit vreo rudă ori vreun frate. Dar nu venise decît Minodora. Vasile a

pupat-o pe Minodora și noi am râs. Și i-am dat să mănânce lapte și zahăr din palmă. Perele cădeau în grădină, grele, și Minodora nu mai tresărea.

Dar a doua zi iarăși nu mai era în curte. Sărise gardul. Atunci, am știut că nu se mai întoarce. Ne-am uitat spre pădure, muți.

— Era frumoasă, a zis Trică.

— Și eu l-am privit pe frate-său : el n-o știa decît pe maică-sa, pe taică-său nu-l cunoscuse.

— Avea ochii... și Vasile a tăcut.

Se lăsase frigul. Trică a plecat într-o zi cu boii cu haina lui taică-său pe el. Mătura pămîntul cu mînecele. Pe mine m-a pus bunicul să bat turte de floarea-soarelui, pe prispă.

Și tîrziu, aproape cînd uităsem de ea, a apărut din nou Minodora, într-o dimineață. Și ne-am bucurat în ziua aceea toți ca niște copii. Am râs și i-am dat zahăr. Dar cînd a plecat a treia oară, Minodora n-a mai revenit.

GIȘTELE SĂLBATICE

Ceața stătea neclintită și deasă, friguroasă și albă, întunecînd pămîntul încovoiat de ploi. De-abia zăreai, la cîteva pași, parcă ieșind din apă, cite un om cu căciula neagră, trasă adînc pe urechi, ca în vremile cu viscol. Caii încremeniseră cu urechile ciulite, ca în locuri neumblate, de unde poate să răsară fără pași, plutind prin aer, lupoai, arcuită și cu gura flămîndă. Sperdea le luase, pe rînd, cozile, și începuse să le împletească și să le despletească, să-i treacă uritul. Caii se lăsau în voia lui, nu era urmă de muscă să se bată cu cozile peste burtă. Învelit în cojoc, Sperdea nu se dăduse jos de pe lada căruței, să nu-i fure cineva toporișca, ori frînele cailor. Pe ceața asta te puteai aștepta la orice, mai ales într-o haltă unde vine și pleacă lume necunoscută. Îi părea rău că ajunsese prea devreme. La urma urmei, putea și fiu-său să-l aștepte. De plecat, tot n-ar fi putut să plece pînă în sat, cale de nouă kilometri, pe jos și cu bateriile în spinare. Sperdea își scoase ceasul din buzunar, îi desfăcu capacul și citi cu voce tare :

— Și un sfert.

Apoi scuipe cu ciudă, își trase ceasul să nu se oprească cumva, îi ascultă tic-tacul, ținîndu-l cîteva clipe lipit de ureche, și-l băgă la loc. Trenul întirzia după ceasul lui cam vreo oră și jumătate. Și ceasul lui mergea după radio, nu-l păcălea. Luă din nou cozile cailor și începu să le împletească.

Un urlat răgușit și întretăiat, ca de cățea bătută în lanț, trezi caii și-i făcu să bată nerăbdători pe loc, cu copitele. Sperdea lăsă cozile și se ridică ușor de pe ladă, să scoată din ea cojocul adus pentru fiu-său. Dar un gând îl făcu să renunțe : dacă numai i s-o fi părut că aude, și să nu fi fost nimic ? De atîta așteptare, putea să i se năzare. Tresăriră și caii, bine, dar și lor nu putea să li se năzarească ? Un uruit înfundat și o lumină palidă îl convinseră că nu se înșelase. Trenul intră în haltă, lovindu-și tampoanele și scîrțîind.

„Tare neuns e“, gîndi Sperdea, așteptînd în căruță să vină fiu-său, doar știa locul unde-l aștepta de obicei.

Trenul plecă așa cum venise, scîrțîind și plin de liniște. Parcă ar fi dormit toți călătorii în el, sau parcă ar fi umblat gol. Sperdea nu văzu pe nimeni coborînd, nici urcînd, albul era prea des. Caii își scuturară coamele, de ceață. Un bărbat se împlini din întunericul zilei și începu să se miște agale spre căruță. Cînd ajunse la cîțiva pași, se opri :

— Leule ! zise șoptit.

Nu-i răspunse nimeni și omul bătu de trei ori din palmă și strigă ceva mai tare :

— Leule !

Sperdea strînse friiele puternic în mîină. Cel care striga nu era fiu-său.

— Leule ! Gica ! mai zise omul și se puse înaintea cailor, apucîndu-i de dîrlogi. Mă nebunilor, nu mă vedeți, mă ? Vă faceți că nu m-auziți, paștele vostru de tîlhari, ai ? !

Le scoase zăbalele din gură și le ridică, pe rînd, boturile în sus.

— Ați mai îmbătrînit, nu mai vedeți cu cine stați de vorbă, ai ? Sau faceți pe deșteptii ?

Și omul, ținînd cu dreapta și cu stînga uréchile friiilor, îi bătu ușor cap în cap, pe Gica și pe Leu, apoi îi împunse pe amîndoi cu fruntea lui, pînă-i căzu jos capela.

— Cu cine venirăți, mă ? Care ești, mă, pe ladă ?
— Eu, zise Sperdea.
— A, tu ești, nașule ? Omul își luă capela, și-o potrivea pe cap și se apropie de căruță, bătându-l pe Leu pe burtă.

— Noroc, nașule, întinse el mîna.

— Noroc, zise Sperdea.

— Ai venit să m-aștepți... Frumos... Dar ai mei de ce n-au venit ? A, prost mai sînt, de unde să știe ei că vin eu... Ai fi venit și dumneata într-o doară, c-ai auzit că se-ntorc mulți acasă...

— Da, zise Sperdea.

— Sau ți-au împrumutat ai mei căruța, s-aștepți pe cineva ?

— Nu...

— Da, da, doar ai caii dumitale... Auzi, domnule, pocăiții ăștia de cai nu mă recunoscără ! Te pomenești că m-or fi și uitat ! Vezi, dacă umblu teleleu prin lume... Dar am să-i fac eu să-și aducă aminte de mine. Ce mai așteptăm ?

— Nimic.

— Atunci să-i dăm bice, zise omul și luă frîiele din mîna lui Sperdea fără să le ceară. Trecu la dreapta, pe locul vizitiului, unde stătuse Sperdea pînă atunci. Se așeză pe ladă, își propti picioarele în șişilete și strînse frîiele.

— Hai, tilharilor ! zise, făcînd caii să meargă pe loc, cu capetele pe sus. Așa, nu priviți în pămînt, ca milogii. Dii ! Am să-i încînt o țîră, să nu intre ceață în ei, zise, întorcînd căruța și pornindu-i în trap spre sat.

Osiile scîrțiau, iar caii nu-și potriveau bine pașii, fiecare mergea cum îl tăia capul. Asta îl nemulțumi pe omul cu capelă. Îi lăsă încet, la pas. Și tăcu. Caii, cu boturile în pămînt, cunoșteau drumul după pașit.

— Ce mai e nou prin sat ? întrebă Tebeică, omul cu frîiele.

— Toate vechi, răspunse Sperdea, strângându-și și mai tare cojocul pe el, ca să nu-l învâluie frigul.

— Frații mei au venit acasă ?

— N-au venit, se zice c-ar fi murit... Or c-ar fi dispărut... Și ție ți-a venit vestea c-ai murit, zise Sperdea, fără să-i spună pe nume, fiindcă nu știa care-i dintre cei șapte frați, făcuți de bătrînul Tebeică cu prima muiere. Nu-i deosebise niciodată prea bine, nici măcar ziua. Dealtfel tot satul îi cam băga în aceeași oală. Ni-meni nu le mai zicea ai lui Tebeică, ci șapte frați. Șapte frați, Ion, Gheorghe, Nicolae, Vasile, Dumitru, Bucur și Florea. Care dintre ei mîna acum caii, Sperdea nu putea să-și dea seama. Pe toți îi nășise, îi cununase și le botezase copiii. Nu-l întreba care e dintre ei, să nu-l supere, să nu creadă că l-a uitat.

— Va să zică mi-a venit chitanță, rîse Tebeică. Ei, se ridică el în picioare, dii !

Caii întinseră pasul. Tebeică bătea din picior, ca la sîrbă, juca sîrba pe loc, să se mai încălzească, și cail încercau să-și găsească mersul.

— Zdranga, zdranga...

Zdreanga, zdreanga, cînta și juca Tebeică, așa cum cîntase și jucase altădată cailor, să meargă în săltăți, dar cail nu-i prea mai cunoșteau glasul.

— Dii, puturilor, îi izbea el ușor cu frîiele peste burtă.

Nisipul era ud, apa se zbicise și drumul era numai bun de mers.

„Va să zică nimic nou“, gîndi Tebeică, trăgînd în piept aerul umed și rece. Aerul nu-i plăcu, era prea aspru și parcă-i strepezea dinții. Altfel se gîndise să ajungă în sat, într-o după-amiază caldă, cu soare leneș și greu, cu aerul coclit ; să-și lapede lîngă vadul de la cîmitir căpela și hainele verzi, să se arunce cu capul în jos în apă și să se spele de tot praful băgat în piele, să intre pînă lîngă nămol, să-l miroasă și să se afunde cu fața în nămol și să iasă afară negru ca un drac, să se spele și să nu mai simtă deloc mirosul de pușcă. Dar acum

era ceață și noapte și lui îi era frig și caii nu-l mai cunoșteau și nu se grăbeau să-l ducă încă mai repede în sat.

— Va să zică unii cred c-am murit, zise Tebeică, așezându-se pe ladă.

— Ți-au și pus cruce în cimitir, vorbi Sperdea, căutându-se prin buzunare după semințe de floarea-soarelui. V-au pus o cruce la toți, și v-au scris numele pe ea.

— N-or fi avut bani nici de șapte cruci... Astea-s prostii, nașule... Un ortac de-al meu din armată s-a dus acasă și acolo îl știau toți mort... Era duminică și lumea se dusesse la biserică. Omu' n-a găsit cheia de la casă, că-i schimbaseră locu' și s-a dus după ai lui la biserică. Popa tocmai îl citea în rîndul morților, cînd a intrat el... „Jenică Moldoveanu“, a zis popa. „Prezent“, a zis Jenică, uitînd că nu se află la armată. Și a fost un rîsul dracului în biserică, nu s-a speriat nimeni, și nu l-au luat de moroi... Toți s-au bucurat, numai popa s-a făcut verde, că i-a stricat Jenică slujba, și au plecat toți oamenii din biserică acasă la Jenică...

— Se mai întîmplă, zise Sperdea, mîncînd semințe și scuipînd cojile peste loitra căruței.

Și se gîndi la fiu-său, și la bateriile de lanternă. Deschisese prăvălie și lanterne nu se prea găseau. Fiu-său găsise un prieten care le vindea la negru. Plecase de două zile, dar de ce nu sosise nici în seara aceasta, Sperdea nu înțelegea. „Și-o fi găsit vreo beșoandă“, se gîndi el, strivind o sămîntă între dinți.

— E strîmbă oiștea căruței, zise Tebeică. D-aia nu trag bine caii și nu merge căruța cum trebuie. Am să fac eu una nouă, dreaptă ca lumînarea. Da, oiștea e mare lucru...

— Da, făcu Sperdea, ca să nu tacă.

„O să faci pe dracu“, ar fi vrut să-i spună, dar n-avea chef să se certe cu el în căruță, noaptea. Poate nărodul avea vreo armă în traistă și cine știe ce-ar fi fost în stare să facă. Mai ales dac-ar auzi că nu mai e de doi

ani căruța lui, că o cumpăraseră el, Sperdea, cu cai cu tot. Și îi mai cumpăraseră și trei pogoane din lotul lor. Dar de ce să-i spună toate astea acum și să-l întristeze, mai bine să se descurce acasă, cu ai lui.

— Și cum e prin război? îl întrebă, ca să nu zică soldatul că nu-l interesează nimic.

— Cum să fie... Acolo n-ai grijă, masa e masă, somnu-i somn, nu seceri, nu ari.

— Păcat că s-a terminat.

— Da, mare păcat, zise Tebeică.

— Te-ai mai îngrășat.

— Decît să-ngraș pămîntul, am mai prins și eu o-sînză, zise Tebeică, răsucindu-și buzele.

— Ai avut noroc, ai văzut și tu lumea, orașe, țări, sate, muieri... Te-ai culcat cu vreo nemțoaică?

— Nu prea-am avut timp de muieri...

— Ai împușcat mulți oameni?

— Sst! făcu Tebeică. Ia taci! Ho! Strînse friiele în mîini, oprind caii. Ascultă! N-auzi?

— Ce s-aud?

— Ascultă... Giștele sălbatice... Încotro s-or duce? Le-auzi cum se cheamă?

— Dă-le dracului!

— Nu, nu zi așa... Ascultă-le... Ce păcat că nu le putem vedea... cerul e întunecat... Le auzi? Nu le-am mai auzit de mult... De cîte luni? Eram într-un oraș, seara, patrulam... Mi se pare că în noiembrie, pe la început... Sau era primăvară? Nu știu... Giștele sălbatice gîgîiau trecînd peste oraș... Ca niște țipete scurte, de frică... Treceau în șiruri nevăzute peste oraș... Și țipau, și oamenii nu le auzeau și nu le luau în seamă... Încotro se îndreptau oare? mă întrebam... Și mi-aminteam că acasă, cînd trec giștele sălbatice spre miază-zi, se schimbă vremea... Vine ploaia groasă, ploaie geroasă, ploaie cu frig... Iar cînd trec spre miazănoapte, se încălzește vremea... Giștele treceau atunci peste oraș și oamenii ieșeau de la teatru și de la cinematograful și nu le auzeau... Ți-

pau scurt, trecînd nevăzute spre miazăzi... Treceau ca niște țipete scurte, de frică...

— Anul ăsta au fost puține giște prin bălți... N-am împușcat decît două...

— Ascultă-le, trec spre miazănoapte, se încălzește vremea, mîine nu va mai fi ceață, va fi soare... Le auzi ? Uite-le, pe acolo trebuie să fie... Acuma parcă trec peste noi... Sînt multe, multe... Le auzi ? Eu le văd...

— Ți se pare, smuci Sperdea frîiele și lovi caii cu biciușca, să pornească. Hai acasă, că mi-e foame, și poate că și ție ți-o fi dor de nevastă...

— Da... Mai am să-i fac cinci copii, să fie șapte. Șapte frați, cîți am fost noi. Să iasă la horă deodată, să facă singuri o horă, cînd s-o prinde unul lîngă altul, să încingă hora, s-o învîrtă roată...

— Cum o făceați și voi...

— Noi eram proști. Credeam că numai horă trebuie... Și bătăi. Cînd luam parii în mînă, băteam tot satul. Aici am fost proști, și-am ajuns acuma să ne pună toți o cruce. Pe copiii mei o să-i învîț altă horă. Și n-o să te mai pun să-i botezi pe nici unul. Să nu iasă lacomi ca nașu'.

— Eu sînt lacom, fine ?

— De ce nu ungi căruța cînd pleci cu ea la drum ? Scîrție de parcă ar vrea să ia foc. Am s-o ung bine și-am să-i fac oiște nouă.

— Bine, mă, fă, zise Sperdea, oftîcat.

Glasul celui din dreapta lui nu-i mai plăcea. Și nici povestea cu oiștea și cu copiii. Se suise pe ladă ca un stăpîn, îi luase locul, cald, și frîiele, fără să-l întrebe, și acuma zicea că nici naș nu-l mai pune. Lumea putea să meargă și fără el. Toate se orînduiseră pe drum, ce nevoie era de el acum ? Se dăduse jos din tren, și nu-l

așteptase nimeni, toți îl credeau mort. Ce-avea de gând să facă, să-i ia înapoi căruța și pământul? Ce tot o lua peste miriști desculț, cu hora și cu unsul căruței, ce bătea vorbele între ele?

— Când mă gîndeam acasă, îmi venea în gură gust de ciorbă de făsui... De făsui uscat, cu carne afumată... Și-o vedeam pe muier-me-a mestecînd mămăliga, pe vatră, privindu-mă... Și se ridica un abur de mămăligă, de-mi întuneca mințile... Acuma, am să-i cumpăr o altă căldare de mămăligă, mai mare. Pentru nouă guri, șapte copii și noi. Și-o să trăim mai bine ca tine, Sperdeo...

— Să vă dea Dumnezeu noroc, zise Sperdea, mușcîndu-și limba, să nu-l audă cumva vreun Dumnezeu și să-l ia în seamă.

Îl privi pe soldat și-i zări ochii parcă scînteind. Sau i s-o fi părut lui. Dar se putea orice acum, dacă îi spusese pe nume: „Sperdeo“. De cînd se știa, nu-l scosese din „nașule“ și „nășicule“. „Sperdeo!“ Îi venea să pună mîna binișor pe toporișcă și să-i dea una în moalele capului, să-l învețe cum să vorbească cu el.

— Uite o stea, zise Tebeică. Se-mprăstie frigul, nu mint giștele... N-o vezi? De-abia se vede, e ca de ceară... La dreapta, deasupra drumului, cam între urechile căilor, mai sus cu o palmă... Uite încă una... Sînt două, zău sînt două.

— Ce i-ai adus muierii? îl întrebă Sperdea, să schimbe vorba și să afle ce are în traistă.

— Ce să-i aduc? Pe mine.

— Bine, bine, da' ceva... cadouri?... Amintiri, chestii...

— N-am avut în ce să le aduc, zise Tebeică și Sperdea scuipă din gură o sămînță întreagă. Ba, am uitat, găsi în gară un cartuș gol, călcai pe el. Îl luai, i-l dau așa, să-l pună la icoană, că flori nu încap în el... Zău, nu glumesc, uite cartușul! Și găsi încă unul, dacă vrei ți-l dau ție, așa, ca amintire... Că tot n-ai călcat deloc prin război, n-ai făcut nici un pas prin el.

— Lasă, mi-l dai altă dată, zise Sperdea, punînd mîna pe frîie și oprînd caii. Ajunserăm lîngă cimitir, nu vrei să-ți vezi crucea ?

— Ba.

— Ți-e frică să intri în cimitir ?

— Ba.

— Du-te și tai-o, îți dau toporișca... Dacă trăiești, de ce să ai cruce ?

— Las-o să fie, să mi-aduc și eu aminte cîteodată că am fost prost... Și e mai bine, e un semn c-am murit, și eu trăiesc. Ș-am să joc, ș-am să îngraș caii, ș-am să-i învăț să fugă cînd le-oi juca sîrba în căruță.

— Hai barem s-o vezi, e lîngă poarta cimitirului.

— Fie, zise Tebeică și sări jos din căruță. Trecu în spatele ei și udă roata. Apoi deschise poarta cimitirului, se uită repede și reveni lîngă cai. Merg o țîră pe jos să mă mai încînt, zise.

— Pilpiie răceala-n tine, văd.

— Ba, mi-au amortit picioarele, Sperdeo, zise, și-o luă înainte cu caii de dîrlogi.

Sperdea îl privi și i se părea că e o umbră umedă ce pășește domol.

— Sperdeo, degeaba vrei tu să-ți bați joc de mine cu crucea, astea-s povești de spus la babe... Crezi că mi-e frică de prostii ?

— Dar, zău, nu mint...

— Chiar d-aia... Credeai c-o să mă plîng, sau să leșin, să rîzi tu de mine ? S-a dus dracului rîsul ăla... Ho, opri el caii pe podul de deasupra vadului. Ho, putorilor, să vedem dac-a scăzut apa... E bună de înotat, n-a trecut de genunchiul podului... Numai să se facă soare... Sperdeo, vină, mă, să privești apa, uite se văd două stele în ea... Mîine am să viu să mă scald, gîștele sălbatice au trecut pe cer, în sus...

Tebeică se aplecase pe loitra podului și privea apa și stelele ce izvorau vii din ea.

— Ce cer, mamă, l-a spălat ploaia și ceața, nu mai e nici un fir de praf în cer... Sperdeo, vino, mă, să vezi stelele !

Tebeică își legăna mâinile deasupra apei și privea stelele din ea. Apoi stelele se tulburară deodată și vorbele se răspîndiră în apă, încîndu-se bolborosînd. Sperdea se urcă în căruță cu toporișca în mînă și dădu bice cailor. Căruța, smucită, era să se frîngă în două. Caii nechezară pe rînd, cu capetele pe sus. Sperdea se-nveli pe picioare cu cojocul din ladă și își șterse cu mîneca fruntea aburită. Apoi se uită la ceas și se gîndi că nimeni n-are în sat un ceas ca al lui. Ajunse acasă și se culcă fără să mănînce, deși știa că nimeni nu văzuse nimic. Habar n-avea satul că venise în căruță cu finu-său. Apa era adîncă și lumea știa că morții nu învie. Bău o litră de țuică și adormi pe partea stîngă.

Dimineața auzi bătăi în poartă și înjură în gînd că îl poate trezi cineva așa devreme. Cîinii lătrau, schelălăiau, semn că intrase cineva în bătătură. Poate venise fiu-său, cu prietenul de la oraș, cu bateriile. Și nu-l cunosc cîinii pe prietenul de la oraș... Se ridică din pat și ieși în bătătură să-i întîmpine. Soarele se ridicase pînă în dreptul ferestrei și aerul era cald. În izmene și în cămașă, desculț, Sperdea se întinse mergînd și strigă la cîini. Cînd trecu colțul casei, spre poartă, zări venind pe bătătură, lovind cîinii cu o nuiă, un soldat. Îl privi o dată și nu știu ce vrea, apoi ochii i se opriră pe o cîrpă albă ce-i înfășura capul.

— Te sculași, Sperdeo ? zise soldatul, și Sperdea încremeni.

Era finu-său.

— Venii să-mi iau căruța și caii, zise omul. Și scoase caii din grajd și-i înhămă.

Lui Sperdea parcă i se sfîrșiseră cuvintele. Nu știa dacă e cel adus de la gară, ori altul. Toți șapte semănau, erau făcuți de Tebeică cu prima sa muiere.

CIREȘUL CU CLOPOTEI

Avrămică vine de la oraș. Pe jos, prin mijlocul drumului. Pîndarul de la marginea satului îl întreabă :

— Unde fuseși, Avrămică ?

— La oraș !

— Și ce mai e pe-acolo ? Nu s-a mutat orașul ?

— Nu s-a mutat, răspunde Avrămică, fără să se o-prească.

Pîndarul își fumează țigara pe marginea șanțului și așteaptă. Poate l-o prinde pe vreunul venind cu dovlecei furați. Pîndarul așteaptă la marginea satului, în negură, după salcîm, fumînd sub pălărie. Cine trece pe drum nu-l vede. Pîndarul îl mai oprește pe cîte unul, să stea de vorbă cu el, să mai treacă vremea. Îl recunoscuse pe Avrămică și-l strigase. Dar Avrămică nu voise să stea de vorbă cu el. Se grăbea să ajungă acasă.

Avrămică a fost omul dracului, ambițios. Și frumos, înalt, cu umerii tari. Nu dormea nopțile acasă. Tot în aș-ternut străin se învelea Avrămică. Lumea zicea :

— Harnic om !

— Asta face avere, are mulți draci în el.

— Cine l-o lua de om o să se procopsească.

Dar Avrămică nu se însura, anii treceau și toți cei de seama lui aveau copii mari.

— Așteaptă să-i moară ai bătrîni, zicea lumea. Să pună el mîna pe friiele cailor.

Și au murit într-un an părinții lui Avrămică și lumea a răsuflat ușurată :

— Acum e acum.

Tot satul sta cu ochii pe el. Avea avere frumoșică și era om frumos și nu era leneș.

— Asta nu doarme pe brazdă, zicea lumea. Seceră cît doi.

Și secera Avrămică, semăna, făcea cărăușie la oraș, dar de înșurat nu se înșura. Avea el planurile lui. A pus în grădină meri, peri și gutui. Prune n-a pus, că nu ro-deau bine. A pus bișicuți. La drum, în fața casei, a pus și-un cireș. Au prins a rodi pomii și lumea nu știa ce să mai creadă :

— Ce tot așteaptă ?

— Alege omu'. O dată se-nsoară omu'.

— Alege, alege. Să vedem ce-o culege.

Merele și perele și gutuile, toamna, le punea în pod, învelite în frunze, ca să nu-și piardă zeama, și acoperite cu crengi. Primăvara le ducea la oraș. Erau prețurile mari. Bișicuțele nu le vindea, nu le-ar fi cumpărat ni-meni. Le făcea la cazan și țuica o vindea. Boasca rămasă o dădea la porci. Avrămică începuse să aibă o turmă de porci la îngrășat, mai ales de cînd își cumpăraseră cazan de fierț țuică.

Văduvele îl primeau noaptea cu poarta deschisă. Dacă îi trece cumva prin cap lui Avrămică să se însoare, că-i venise timpul de mult ? Dar lui nici nu-i păsa, rîdea în el cînd auzea lumea cum îl vorbește. Avrămică voia să-și facă o casă cu balcon. Și balconul să fie spre drum. Dar nu putea să și-l facă așa, dintr-o dată. Mai avea nevoie de timp și de bani. Și-a cumpărat încă doi cai, să aibă două perechi, una pentru muncă și alta pentru cărăușie. Și-a căutat și un om care să-i mîie, l-a găsit și s-a tocmi-t cu el pînă au căzut la învoială. Omul era cam bețiv și Avrămică l-a dus la cazan să facă țîrgul. Lumea zicea :

— Avrămică o s-ajungă în fruntea satului.

El auzea și zîmbea, gîndindu-se la balcon. Zece ani s-a tot gîndit la balcon și nu l-a putut face. Nu i-au ajuns banii. De înșurat, nu s-a înșurat. Nu-i trebuia nevastă, să-mpartă cu ea pe din două ce avea. La copii nu se gîndea. Se simțea bine cînd îi auzea pe unii :

— A ajuns departe Avrămică. ,

Se bucura atunci. Și își zicea : „Da' cînd o să am balcon ? Atunci să mă vadă ei pe mire ! Să vedem atunci ce-or să zică !“

Pe la văduve nu mai umbla. Prea îi ziceau unele s-aducă și el cîte-un picior de purcel și-o oală cu vin, să petreacă mai bine. La el în casă nu călcase nimeni. Care cum venea striga la poartă. Avea cîine rău, te mîncea de viu. Bătea omul la poartă și Avrămică ieșea la el, deschidea poarta pe jumătate, scotea capul în drum și sta de vorbă cu el.

— Venii să-mi faci și tu un bine, să-mi dai pogonul ăl de la Cioacă să ți-l ar, c-am și eu de făcut la cazan.

— Bine, am să mă mai gîndesc, zicea Avrămică. Vino mîine să văd ce pot să fac.

— Nene, m-a trimis tata să-i dai o sticlă cu țuică, zicea cîte un copil, bilbîindu-se în fața lui.

— Bine — răspundea — Avrămică — dă sticla și-așteaptă aci.

O umplea, bucuros că toți copiii se bilbîiau cînd vorbeau cu el. Numai cu popa se mai bilbîiau copiii și cu încă vreo patru inși din sat. Dar pe-aceia avea el să-i lase în urmă cînd și-o face casă cu balcon. Atunci toți care vor trece pe drum se vor uita la balcon și vor zice :

— Aici stă Avrămică și citește ziarul.

Bineînțeles, nu-i ardea lui să citească ziarul. Cu hîrtia în față putea să-i vadă mai bine pe cei ce treceau pe drum. Toți, cum îl vedeau, îi ziceau, tare, să fie sigur băgați în seamă :

— Să trăiești, nea Avrămică !

Aşa îi ziceau şi popii, care bea cafea în grădiniţa lui din faţa casei, plină cu roşii, cu tătar de mături şi cu cartofi.

— Să trăiţi, părinte, sărut mîna !

Lui n-aveau să-i zică sărut mîna, el nu umbra cu crucea şi cu căldarea.

Dar pînă atunci, mai avea mult de lucru şi oamenii începuseră să-l fure. Ba la cazan, ba pe cîmp, la pogoa-nele ce le cumpărase. Şi atunci el nu s-a lăsat. Noaptea se ducea singur cu căruţa şi dijmua cum ştia el pogoa-nele. Lua de pe pogoa-nele lui. Umplea căruţa cu dovleci, cu porumb, cu coceni şi venea acasă. Pîndarul nu vedea. Le lua doar de pe pămîntul lui, ce conta că îi munceau alţii pămîntul în parte ? ! Şi ei îl furau.

Treceau anii şi unii ziceau :

— A prins osînză Avrămică.

— Înainte era ca noi, da' acum s-a făcut chiabur.

Lui îi plăcea auzindu-i. Îi plăcea că satul îi zicea chiabur. Dar ce-o să se minuneze cînd l-or vedea stînd în balcon ca un boier, cu ziarul în mîini şi mîncînd seminţe de floarea-soarelui ! De-abia aştepta să se vadă în balcon, nu numai pentru ziar, nu, dorea să aibă balcon nu doar ca să citească ziarul ; asta era altă problemă. Voia să fie gata balconul ca să aibă de unde să privească. Satul o să zică :

„— Nima n-are balcon în sat ; numai el.

— Dacă vrei să vezi balcon, du-te la Avrămică !

— Cum s-o vedea lumea din balcon ?

— Ce-aş vrea să mă sui şi eu în balcon, doamne !

— Ştii cum se vede ? Eu am văzut la oraş, am fost într-unul : se văd oamenii mici, mici, de-abia-i mai cunoşti, zău !

— Şi el, Avrămică, priveşte din balcon ! De sus ! Îţi dai seama ce chestie e asta ? !“

Aşa îi auzea Avrămică vorbind ; mereu îi auzea vorbind, în gîndul lui îi auzea pe toţi vorbind toată ziua.

Trecea timpul și oamenii deveneau tot mai răi, căutau să-l fure și el nu se lăsa. Cireșul din fața casei crescuse înalt, trecuse de acoperișul ei. Veneau noaptea copiii și se urcau în el. Hoți, întăritau ciinele din fundul grădinii, loveau cu pietre în gard, aruncau ciinelui cu țărână în ochi, se așezau în patru labe dincolo de gard și mîrșiau.

— Mîrș... ham, ham ! ziceau și-și arătau dinții, se strîmbau și scoteau ciinele din răbdări. Lătra ca turbat, sărea pe gard în sus, s-ajungă dincolo de ei, dar gardul era înalt, nu putea. Afurisiții de copii băgau ciomege printre parii gardului, el le lua în gură, le mușca, și ei rîdeau, îl îmbrînceau cu ele și lătrau și se strîmbau. Alții săreau gardul din față și se urcau în cireș, habar n-aveau de ciine. Își umpleau burta, umpleau și sîinii cămășii. Plecau și se întîlneau cu ceilalți să mănînce și ei cireșe.

Dar Avrămică le-a găsit leacul. A legat de vîrfurile cireșului o ață neagră, groasă, și-a băgat-o în tinda casei, unde dormea el. La capătul aței, lîngă căpătîiul lui, a legat un clopoțel. Și cînd se urcau copiii în cireș, cireșul se legăna, mișca ața și ața făcea clopoțelul să sune. Se scula Avrămică, lua biciul și mergea pe burtă pînă sub cireș. Acolo se ridica, aprindea lanterna în sus, luminîndu-i, și striga la ei. Chema și ciinele. N-aveau copiii pe unde s-ajungă în drum decît coborînd pe la tulpina cireșului. Îi bășica Avrămică cu biciul, îi doboră jos c-o lovitură. Avea un bici lung, noduros. Unii mai săreau de pe crengi, dar tot nu scăpau. Așa s-au săturat de cireșe. Nu-l mai furau. Strigau noaptea, unii la alții, pe lîngă gardul lui, să-i audă :

— Măi, ce s-aude, mă ?

— Ce să s-audă ? Plîng unii de foame.

— Cine, mă ?

— Copiii lui Avrămică plîng de foame pe bătătură ! Tăceți și-i ascultați : chirăie, săracii, că n-au mîncat de-o săptămînă. Sînt mulți și n-are Avrămică ce să le dea în gură.

— Săracu' de el, hai să-i aducem niște turtă de-acasă. Avrămică venea tiptil pînă lîngă gard și-i asculta. Gardul era de scînduri de salcîm, lipite una de alta, să nu se vadă înăuntru. Îi asculta și zîmbea : se bucura că-i știa copiii de frică. Că-l urau. Asta înseamnă că era cineva în sat.

Cireșele nu-i plăceau, nu le mînca niciodată cu plăcere. Lui îi plăcea ardeiul. Dar nu se ducea niciodată în tîrg să vîndă cireșe. Le lăsa să se coacă, să se facă negre. de coapte și apoi să se usuze. Să le vadă copiii în cireș și să știe că sînt ale lui Avrămică. În fiecare zi treceau copiii pe la poarta lui și se uitau la cireșe. Dacă le culegea și le vindea, nu cîștiga nimic. Nu le mai dorea nimeni. Și nu mai vorbea nimeni de cireșele lui.

Avrămică nu era un om prost. Se gîndise bine ce face. În sat nu putea trăi cum trăise taică-său, muncind de dimineța pînă seara, fără să se aleagă cu cine știe ce toamna. Se gîndise să nu se însoare, să facă pe dracu' în patru și să se pună pe picioare. Nevasta i-ar fi făcut copii, copiii s-ar fi îmbolnăvit și n-ar mai fi putut ieși din cîrcote. Era mai bine să se vadă întîi împlinit, cu casă cu balcon, și apoi să se însoare. Să ia o fată tînără și frumoasă și cu ceva pămînt. Și după aceea să-și cumpere doi cîrlani vineții. Să-i plimbe de căpăstru prin sat și lumea să moară privindu-i.

— Ce cîrlani, domnule, nu-i pune să tragă, îi ține de fudulie !

Acuma nu mai avea mult pînă să i se îplinească gîndul. Dovadă că toți copiii îl înjurau noaptea de după gard. Așa cum îl înjurase și el pe popă. Și pe alții. Dar îi înjurase atunci, dorind să fie ca ei. Ajunsese și se simțea bine.

De înșurat, s-a înșurat mai mult ca să aibă pe cineva să-i gătească. Se săturase să-și pună singur ouă în tigaie și să se afume mestecînd mămăliga. Se săturase de mîncare rece. Muierea nu era frumoasă și nici tînără. O văduvă, fără copii, cu pogoane și mașină de cusut. Era

bună croitoreasă, aducea un ban în casă și chiar dacă n-aducea, nu coseai cămășile și izmenele la altcineva. Avrămică și-a dat seama că e urită; dar s-a mulțumit cu ea. Alta mai potrivită n-a găsit. Și, la urma urmei, s-a gândit că muierea, oricum o întorci, tot muiere rămîne. Nuntă n-a făcut. Era trecut de vremea nunților și n-avea rost să prade atîta băutură și mîncare pe degeaba.

Satul a zis :

— S-a-nsurat Avrămică !

— A nimerit-o bine, văduvoaia !

— Cine mai e ca el ?

A doua zi după ce și-a adus nevasta acasă, Avrămică s-a gândit să-și facă un gard nou. Avea salcîmi destui. I-a tăiat cu ferestrăul, împreună cu muierea, și i-a cărat în bătătură. Avea o capră de lemn mare, de tăiat blane pe ea. A început să taie blane cu nevastă-sa. Înțepeneau salcîmul sus, pe capră, după ce-l ciopleau pătrat, îl măsurau cu centimetrul la capăt și însemnau cu creionul : aici, aici, aici. Apoi el se urca sus, pe lemn. Nevastă-sa luă ferestrăul, i-l întindea, îl fixau pe locul însemnat cu creionul și începeau să tragă, el în sus, ea în jos : Hîrști, hîrști ! — Hîrști, hîrști ! — o lună. Pînă au terminat. Apoi au doborît gardul vechi. Tot împreună au făcut curtea : ea ținea scîndura și el lovea cu chisărul în cuie.

— Pac, pac !

— Pac, pac ! o săptămînă.

Curte înaltă, de doi metri. Nu se vedea nici focul prin ea. Deasă ca dimia au făcut-o, să știe lumea și să vorbească.

— Ce curte și-a făcut Avrămică !

— S-a închis că nu mai răzbești la el nici cu tunul ! ziceau unii.

El auzea de după gard, se bucura, dar nu-i spunea muierii. Ea era proastă, nu știa decît să mănînce și să se

culce. Nici n-o interesa altceva. Nici nu și-a dat ea seama, peste un an, cînd a fost gata casa cea nouă, ce înseamnă balconul... A zis doar :

— E mare.

Dar el a fost mulțumit, aproape îi venea să rîdă de bucurie cînd a stat prima dată pe balcon, pe scaun, picior peste picior, uitîndu-se peste ziar și mîncînd semințe. Toți care treceau pe drum se opreau :

— Să trăiești, nea Avrămică !

— Mă, să știi că asta e casă ca la oraș, nu glumă !

Acum Avrămică era fericit. Își văzuse visul împlinit. Avea casă cu balcon, satul îl saluta ca pe popa. Ba mai respectuos și mai altfel. Unii se uitau cu chioarda la el și mormăiau. Sau alții rideau :

— Te-ai ajuns, Avrămică !

— ...Dumnezeii mă-ti de căcănar ! mai zicea cite unul cînd se lăsa întunericul.

Dar înjurăturile îl bucurau poate mai mult.

Tempul trecea și Avrămică ieșea în balcon tot mai mulțumit, toate îi mergeau ca pe roate. Acum se gîndea că a venit timpul să-și cumpere cîrlanii.

A fost o vreme cînd oamenii i-au bătut în poartă și-au intrat în curte, nechemăți. Nu-i mai mergeau treburile atît de bine, unii îl înjurau în față, dar el tot ieșea în balcon. Mai avea multe puse deoparte. A dus-o destul de greu într-un timp, dar nu chiar așa de greu ca să nu poată ieși mîndru în balcon măcar o dată pe zi. Acum citea ziarul cu adevărat ; se întîmplau multe în lume. Avrămică nu era prost, dar toate cele ce se întîmplau nu-l puteau scoate din gîndurile lui.

— Ce mai scrie ziarul, nea Avrămică ?

Nu răspundea, făcîndu-se că nu aude. Zîmbea : nu-l uita nimeni, tot Avrămică era.

Unii începuseră să vorbească de colectiv, el zîmbea. Odată, îl auzise pe unul tînăr :

— E un chiabur Avrămică, un exploatator veninos !
Altul îi spusese în față, cu ură :

— Ne-ai furat și ți-ai bătut joc de noi, chiaburule !
Vorba aceasta, chiabur, nu-l tulbura : era ca o recunoaștere, va să zică era. Îl măgulea vorba aceasta ce-i îngrozea pe alții. I se dădea importanță !

Un fost prieten din tinerețe, într-o vară, pe drum, i-a zis :

— Ce om erai tu, Avrămică, mai demult... Deștept, frumos, om vînos, tare. Și ce-ai ajuns ? ! Te-ai închis cu muierea în casă, să nu te vadă nima... Ai strîns cu unghiile pînă ce te-ai văzut cu chimir gros. Apoi ai zis că nu-i rău să tragă alții pentru tine... Cu ce te-ai ales ? Copii n-ai, oamenii nu te au la inimă...

Avrămică a tăcut, s-a dus acasă și s-a urcat în balcon. „Ce înțelege ăla ?” și-a zis, mulțumit. Nu-l aveau la inimă, asta însemna că tot îl aveau, chiar așa, rău. De ce nu făcuseră și ei ca el ?

Cînd nu mai avea bani, Avrămică urca un porc în căruță și se ducea cu el la tîrg. Îl știau și cei din satele învecinate, cine voia să cumpere un porc gras, o purcea de prăsilă, venea la el.

Într-o vară a avut nevoie de mai mulți bani și a vîndut o pereche de boi. Căuta lumea boi buni, și mai buni ca ai lui nu s-au găsit în tot tîrgul.

Iarna vindea la oraș mere și pere. Se făcuse negustor, nu mai muncea. Se mai găseau mulți în sat care să are și să treiere în locul lui. Avrămică mergea doar să-i vadă. Acum îi ura și mai mult, oamenii își arătau colții. Nu-i mai lovea, ca altădată, nu mai avea puterea de atunci și nici nu i-ar fi plăcut să ajungă cu ei prin tribunale. Supărat, se ducea acasă și în balcon se liniștea și-și căpăta iarăși încrederea în el. Și-a cumpărat cîrlani vineții, și nu-i mai păsa de altceva. Se plimba prin sat cu cîrlanii și era fericit.

În ultimul timp a avut mai mult de suferit. Oamenii nu-l mai băgau în seamă, nu-l mai salutau. Își vedeau de treburile lor. Unii intraseră în colectiv, și alții nu știau ce să facă. Nici unul n-a venit să-l întrebe cum e bine

și asta l-a făcut să nu mai poată dormi noaptea. Se trezea și se plimba prin curte. Se urca în balcon și sta rezemat, în picioare, și privea drumul și se gîndea. Ziua, oamenii plecau la lucru, îl vedeau și tăceau. Nu se mai uitau la el : îl știau în balcon. Nimeni nu mai zicea :

— Să trăiești, nea Avrămică !

Dar era mai rău că nimeni nici nu-l mai înjura. Aveau gîndurile lor oamenii. A venit timpul să iasă singur la cîmp să are. A pus plugul la căruță și a simțit un fel de jungă în spate.

Nu mai era obișnuit să ridice plugul. Cînd l-a băgat în brazdă, coarnele i-au scăpat din mîini și el s-a uitat cum caii mergeau la pas, trăgînd după el plugul răsturnat. A privit și s-a întristat. L-a auzit pe unul seara :

— Hai să vedem dacă Avrămică stă tot în balcon, că l-am văzut la arat.

— Nu merg, ce am eu cu balconul lui, ce mă interesează pe mine balconul lui ?

Asta l-a făcut să nu poată dormi toată noaptea, deși era frînt de oboseală. Balconul lui nu-i mai interesa pe oameni, balconul lui, unde se simțea întotdeauna fericit. Și dacă nu-i interesa balconul, nici celelalte, magazia, cazanul, caii, merii, porcii, cireșul, nu-i mai interesa. Două zile n-a vorbit cu nevastă-sa. O ura și pe ea. Pe toată lumea. Și pentru prima dată l-a fulgerat un gînd, dar i-a fost frică să-l recunoască. Nu-i mai plăcea balconul. Îi rămăseseră însă cîrlanii. Dar a avut iarăși ceva încurcături și nu s-a mai plimbat prin sat cu ei să nu-l vadă oamenii.

Peste o săptămînă s-a dus în tîrg să vîndă cîrlanii ; erau frumoși ; cum nu avusese nici el vreodată. Era sigur că se va umple de bani. Dar nimeni n-a venit să-l întrebe nici măcar dacă-i vinde.

Pe drum, spre casă, Avrămică, s-a întîlnit cu fostul lui prieten din tinerețe.

— Pe ce lume trăiești ? i-a zis acesta. Cine mai are nevoie de caii tăi ? Oamenii intră în colectiv și nu cum-pără cai. O să-ți îmbătrânească cîrlanii în bătătură !

— Nu se poate, peste o săptămînă îi vînd, acum a n-a fost lume multă la tîrg.

Nu i-a vîndut nici peste o săptămînă, nici peste șase săptămîni. Se înapoia cu ei de dîrlogi, la pas. Venea între cîrlani, pe unul ținîndu-l cu dreapta și pe altul cu stînga, venea tăcut, cu capul în pămînt. Îi avea de vînzare și nu se uita nimeni la ei.

— Ce, parcă noi n-avem cai ? i-a zis fostul său prieten. Degeaba ești tu vînzător în tîrg dacă nu-s cumpărători, degeaba. Dacă vrei să te scapi de ei, du-i la com-car. Îngrașă-i două luni și du-i. Se vînd la kilogram.

S-a făcut ca varul Avrămică. Umbla nebărbierit. A început să îngrașe cîrlanii. Îl durea inima gîndindu-se cît de puțin o să ia pe ei și cît de mult ar fi luat altă-dată. Nu mai erau prețuri, nu se mai putea face negustorie, nu se mai putea face nimic. N-avea cu cine.

Aproape toți din sat intraseră în colectiv și el rămăsese și mai singur ca înainte. Totuși, se urca din cînd în cînd în balcon și se simțea ușurat : vedea oamenii mai mici, chiar dacă ei nu se mai uitau spre balcon și nu mai ziceau ca înainte :

— Să trăiești, nene Avrămică !

Nu intra în rîndul lor, nu-l lăsa inima. Nu putea să creadă că tot ce făcuse el nu valora nimic, că balconul fusese ceva, mai demult... Nu-i venea să creadă că trăise numai cu gîndurile lui, în balcon, sus, și că totul fusese ceva mărunt și acum nu valora nici cît o jumătate de kilogram de țuică.

— Hei, Avrămică ! îl strigă pîndarul din urmă.

— Ce-i ? îi răspunse el și se opri din gînduri.

— Nu te du așa de repede acasă, nu pleacă balconul, nu se mută... Mai stai și cu mine de vorbă, să mai fumăm o țigară.

Avrămică se întoarse, sperându-se de ce face.. Nu mai stătuse pe marginea șanțului din tinerețe.

— Ce făcuși la oraș ? îl întreabă pîndarul, aprinzîndu-și o altă țigară de la cea veche.

Avrămică tăcu.

— Hai să-ți spun eu, dacă nu știi, zise pîndarul. Vînduși cîrlanii la comcar. La kilogram. Și nu ești mulțumit de bani, așa-i ? Degeaba taci, parcă nu te cunosc eu ? Parcă eu nu știam cînd îți umpleai căruța cu porumbii de pe locurile tale pe care le aveau în parte ? Ce nu știi eu ? ! Da' am tăcut. Tu crezi că satul nu știe nimic ? Crezi că te vedea numai în balcon cum credeai tu ? Ți-ai pierdut viața de pomană, Avrămică, îi zise pîndarul, fostul lui prieten din tinerețe. Da' nu numai tu ai fost de vină...

— Da' cine a mai fost ? întreabă Avrămică, gros, nedumerit.

— Timpul. Timpu' ăla care s-a dus acuma. Tu erai om deștept, Avrămică. Și cu ce te-ai ales ?

Avrămică știa că nu minte pîndarul. Nu-i venea să plîngă sau să urle, sau să se certe ; tăcea și era foarte îngîndurat. Nu-i părea rău de cîrlani, nu-l interesau acum nici banii, nici nevasta, nici casa, nimic. Parcă nici nu le-ar fi avut. Îi părea doar rău de zilele și nopțile lui. Cum ar mai sta pe marginea șanțului și ar fuma cu pîndarul o țigară, și-ar rîde cum rîdeau ei !... Dar se lăsase de fumat.

Mergea pe drum și îi părea rău că nu mai era tînăr. Că nu mai era acum tînăr.

COCOȘUL

Baba avea un cocoș negru. Îl învelise într-o basma neagră, de nu i se mai vedea decît coada și capul cu creasta mare, încrețită și aplecată într-o parte. Îl învelise în basma să nu zboare. Îi legase picioarele cu colțurile basmalei. Baba ținea cocoșul pe genunchi și privea pe fereastra vagonului, cînd pătrunse în compartiment o ceată de tineri. Erau gălăgioși, glumeau. N-aveau bagaje.

— Unde-l duci, babo, la doctor ? o întrebă cel scund, arătînd cu mîna cocoșul.

— La doctor, zîmbi baba.

— Să-l facă ciorbă de pui, așa-i ? zise scundul.

— Să-l facă ce-o vrea, răspunse baba, privind cocoșul și mîngîindu-i creasta.

— Ești bolnavă, suferi, de-l duci la doctor ? insistă scundul.

— Nu-s bolnavă, îl duc să-l vînd.

— Să te-mbrăci de sărbători, poimîine, nu se lăsă scundul, făcîndu-le cu ochiul celorlalți. Poate faci și-un joc la horă.

— Nu fac, că-s bătrînă, dădu baba din cap, fără să ridă de data asta.

Luă din coș o mînă de fărîmituri de piine uscată și de mămăligă.

— Mănîncă, Ionele, puse ea palma întinsă sub ciocul cocoşului. Mănîncă, îl încurajă baba, mîngiindu-i coada cu stînga. Mănîncă, mă, prostule. Mănîncă, Ionele, că te bat, îl privi ea cu ochi vii.

Cocoşul nu se lăsă rugat, ciuguli repede, privind împrejur, cînd c-un ochi, cînd cu altul, parcă temîndu-se să nu-i ia cineva hrana.

— Şi ce vrei să-ţi cumperi, babo, pe Ionel, o întrebă lunganul.

— Ce-oi găsi. Văd eu.

— Ai mulţi acasă ?

— Ce ?

— Ionel.

— Nu mai am. Numai pe el l-am avut.

— Îl mai ai că nu l-ai vîndut, zise scundul, apropiindu-se şi pipăind cocoşul. E gras, l-ai ţinut la regim, rîse el.

— I-am dat şi eu ce-am avut, zise baba.

— Da' de ce nu ţi-ai trimis moşu' să-ţi vîndă cocoşu' ? rîse cel mai gras.

— Moşu' a murit de mult.

— Atunci să-ţi fi trimis copiii, insistă grasul.

— Copiii s-au însurat şi-s la casele lor.

— Stai singură ? ! se amuză scundul. Şi nu ţi-e frică noaptea că vin băieţii să-ţi bată-n geam ?

— Nu mi-e frică, rîse baba.

— Curajoasă văduva, rîse scundul şi ceilalţi trei rîseră şi ei, să se prăpădească.

Rîse şi baba cu ei o vreme. Cocoşul privea speriat în jur. Parcă ar fi vrut să zboare. Dar nu putea. Aripile şi picioarele îi erau legate. Baba îl mîngîia şi-i spunea să fie cuminte, să nu se mai zbată.

— Zi stai singură cuc, bătu din palme scundul.

— Cu cocoşu', mă, rînji cel mai gras.

— Dacă-l vinzi, rămîi iar văduvă, rîse scundul.

— Ei, rîse baba, privind pe fereastră.

— Da' cu cît îl dai, babo ? se prefăcu serios lunganul.

— Cu cincizeci, zise ea, ca să aibă de unde să mai scadă.

— Cu douăzeci și cinci nu-l dai ?

— Nu, dădu baba din cap. Numai drumul pînă la oraș mă costă zece lei, dus și-ntors.

— Tur-retur, va să zică, le făcu scundul cu ochiul celor trei.

Trenul era aproape gol, tren de amiază. În compartiment nu se mai afla nimeni, nici să ridă cu cei patru tineri, nici cu baba. Scundul luă cocoșul în mîini, îl cîntări, rîzînd, și spuse :

— Eu îl cumpăr numai dacă nu-i castrat, c-am niște găini acasă și-și fac de cap cu cocoșul vecinului.

— Caută-l, îl încurajă lunganul.

— Poate face și ouă, rîse cel mai gras.

Cel scund îl căută, în hazul tuturor. Cocoșul strigă un cucurigu sfărîmat și răgușit, nervos, zbatîndu-se. Baba îl luă din mîinile scundului și-l puse pe genunchi, dîndu-i apă dintr-o ulcică și mîngîindu-i creasta.

— Taci, Ionele, taci, — îl dezmierda baba —, taci cu baba ! zicea ea cîntat.

Cei patru nu se mai puteau opri din rîs. Rîdea acum și negriciosul, care pînă atunci citise a doua oară meciul Rapid-Știința, din *Sportul popular*.

— Și nu-ți pare rău că te desparți de el ? • iscodi negriciosul.

— Ba-mi pare, că numai cu el mai vorbeam și eu sara, zise baba fără să ridă. Avea ochii verzi baba, ștersi de bătrînețe.

— Atunci de ce-l vinzi ? insista negriciosul.

— Păi... am și eu nevoie de... zise ea, privind cu dragoste cocoșul.

— Las-o, mă, în pace, ce te interesează pe tine de ce vinde ea cocoșu' ? Ce, n-ai văzut muieri vînzînd găini, pui, cocoși ? ! Toată lumea vinde.

— N-auzi că ține la el, rîse negriciosul. Îi e drag. Te-ai îndrăgostit de el, babo.

— Ei...

— Și cum te-mpăcai așa... singură... cu cocoșul, o întrebă scundul, așezîndu-se pe banchetă, înaintea ei. Zi, stai singură acasă, bravo! rîse el, privind-i pe ceilalți. Nici moș, nici copii, nici nepoți, singură cuc!

— Așa-i la bătrînețe, zise baba privind cîmpul prin fereastra deschisă.

— Ascultă, mă, — îl bătui lunganul pe scund cu dreapta pe umăr —, dacă-i faci ceva babii, cumpăr cocoșu'.

Riseră ei și rîse și baba.

— Draci de-ai voștri, îi privi ea, dînd din cap, zîmbind de ce le trecea prin minte.

Scundul luă iarăși cocoșul în brațe. Îl dădu și celorlalți. Negriciosul îi smulse o pană din coadă, lungă, roșie cu sclipiri verzui, și și-o puse în păr, în față. Părul era creț și pana stătea dreaptă. Toți rîdeau.

— Babo, îi dai cocoșu' ăstuia, — zise negriciosul arătîndu-l pe lungan —, i-l dai dacă glumește cu tine... dacă glumește, i-l dai?

— Numai de drăcii vă arde, zîmbi baba. De unde sînteți de loc de glumiți atîta? Că de mult n-am mai auzit atîtea drăcii...

— Lasă asta, i-l dai? insistă negriciosul, în hazul celorlalți.

Și fiindcă baba zîmbea, privind cîmpul, negriciosul, făcîndu-le cu ochiul celorlalți, arătîndu-le ușa, desfăcu picioarele cocoșului, și aripile, din basmaua neagră, și-l aruncă afară din compartiment pe fereastra deschisă. Cocoșul bătui din aripi și pieri cu strigătul lui cu tot. Baba rămase înțepenită o clipă, apoi se ridică în picioare și privi afară. Nu zise nimic. Trenul mergea. Baba se întoarse cu privirile spre cei patru. Ei se aflau lîngă ușa, pe coridor, numai cu capetele înăuntru, rîzînd.

Baba nu rîse.

DRUMUL

Nisipul încins de căldura zilei privea soarele coborînd spre apus și răsuflea ușurat. Seara nu se grăbea să vină, dar vîntul ce se tîra peste cîmpie, ușor și rece, o veste apropiată. Nu plouase de mult, iarba se zbîrcise, galbenă și moale ca lîna vopsită. Drumul înainta spre capătul zării, ca un șarpe năpîrlit. Cu părul răvășit, Petre Duică privea necuprinsul cîmpiei și mergea spre casă, prăfuit și ars de sete. Se oprea din cînd în cînd și se așeza pe iarbă să mai răsufle, apoi iar pornea. În spate, legați de un ciomag, se bălăbăneau bocancii scîlțiați și murdari. Drumul era plin de gropi, uscat, și nisipul încins îi frigea tălpile băiatului. Dar lui îi plăcea căldura pămîntului și-i părea rău că nu se poate opri să se culce în țărîină, gol. Satul nu se zărea și seara pîndea, de undeva de pe aproape, apusul soarelui. Petre nu mîncase de la amiază și îl durea capul. Slab și bărbos, galben la față, cu ochii înroșiți de nopți nedormite, cu gura căscată de sete și oboseală, mergea pe drumul de țară legănîndu-se, încet, aproape tîrîndu-și picioarele. Îl durea capul și-i părea rău că se apropie de satul pe care nu-l văzuse de mult timp. Dacă-l țineau în spital, poate nu-l mai durea nimic acum. Doctorii îl trimiseseră acasă, spunîndu-i că e sănătos, dar el nu-i crezuse și nu-i credea nici acum. Capul îl durea și se simțea frînt de oboseală. N-avea

nici o rană deschisă, dar avea impresia că din moment în moment trebuie să i se deschidă toate cele avute și singele să se scurgă leneș, obosit, pe pământ.

„Poate din cauza drumului mi-e rău,” gîndi ; apoi se contrazise cu voce tare :

„Pe dracu, doar am umblat pe atîtea drumuri și n-am avut nimic.”

„O să-mi treacă, se îmbărbătă. Satul nu-i departe, o să mănînc și-o să dorm bine, vreo două zile n-am să fac altceva decît să dorm.”

Se așeză din nou pe iarbă să se odihnească. Luă în mînă nisipul încins al drumului și-l lăsă încet să curgă printre degete. Limba îi era aspră, ca nisipul.

„O să beau lapte acasă, da, o să beau lapte și-o să-mi fie bine, gîndi Petre Duică. Să nu mai mă vait ca un moșneag : la alții, la cei rămași acolo, le merge și mai rău ca mie. Barem aici e liniște, nu se aude nimic, nici măcar un strigăt de pasăre.”

Luă de pe ciomag bocancii și-i așeză în fața lui, pe nisip. Cu degetul zgîrie țărîna din jurul lor, desenîndu-le conturul. Fu mulțumit și plescăi din limbă. Apoi îl luă pe unul în mînă și privi prin talpa lui cerul. Rîse. Sub cămașă, la ceafă, simți mișcîndu-se ceva încet.

„Un păduche, zise el șoptit. Las’c-am să-ți arăt eu, domnule !”

Ușor, parcă temîndu-se să nu zboare vinovatul, Petre Duică își dădu jos vestonul și cămașa.

„Unde ești, firtate ? întrebă. Nu te ascunde, că tot te aflu. Cine știe de unde te aduc în spinare. Ieși să te văd, n-auzi firtate ?”

Vîntul aducea înserarea caldă și rece, învăluind pieptul gol al drumețului și răvășindu-i părul albit de praf. În jur era liniște și pămîntul aștepta cu buzele crăpate de secetă, ploaia.

„Ești gras, observă Petre, punînd păduchele în palma stîngă. Ești tare gras, se vede că n-ai postit deloc. Hai, plimbă-te, ce te odihnești !”

Păduchele stătea ghemuit într-o cută a palmei, fricos. Petre rise și-l mișcă din loc cu unghia arătătorului drept.

„Plimbă-te, firtate, să văd și eu cum te plimbi. Nu poți, ești prea gras? Hm, rise din nou băiatul, dacă aș fi sculptor ți-aș face o statuie mare, mare de tot. Și ca soclu ți-aș pune un om culcat pe pământ cu fața în jos și cu mâinile întinse. Am văzut mulți oameni în poziția asta, și eu am fost de câteva ori. Să nu crezi că acum mi-a venit ideea cu statuia, nu, nu, de mult o gîndesc. Intr-un timp mi-am zis să te sculptez rîzînd, iar omului-soclu să-i rup o mîină și-un picior și să-i scot un ochi. Sugestiv, nu?”

Apusul se înroșea, cerul spre răsărit se apleca, mai întunecat și mai rece. Drumetul își legă bocancii de ciomag gîndindu-se să plece. Dar mai stătu, bucurîndu-se de adierea caldă și rece a vîntului. Deodată simți că iar îl doare capul, cumplit. Sete nu-i mai era, dar durerea de cap îl amețea, se cobora în trup, parcă otrăvinduo-i toți nervii. Și-i era cald și se simțea prea obosit ca să mai continue drumul ce înainta în zare ca un șarpe năpîrlit.

„Dacă-mi vedeam de drum, eram acasă de mult, se mustră singur. Nu-i nimic, nu mai e mult.”

Se ridică în picioare, ținînd palma închisă și se îmbracă, legă bocancii de ciomag și plecă. Nu după mult timp auzi în urmă :

— Bună seara, băiete.

— Bună seara, zise el automat, apoi se întoarse și văzu o babă înaltă și slabă plină de zbîrcituri pe obraz.

— De unde vii, îl întrebă voioasă bătrîna.

— De departe vin, dar nu te interesează pe tine de unde.

— Dar rău ești, murmură bătrîna și dădu să treacă înaintea lui.

— Ia stai, o opri Petre, tu de unde vii ?

— De la cosit.

— Aha, făcu băiatul aruncînd în iarbă păduchele din palmă. Te pomenești că tu ai cosit, nu altcineva, așa mergi de țănoș cu coasa pe spinare.

— Eu, dar cine crezi? Sînt văduvă.

— Auzi, babo, știi cu cine semeni? Cu Moartea. Zău, parcă ești Moartea.

— Poate sînt, rîse baba.

— De ce rîzi ca o smintită? se înfioră Petre. De ce rîzi? urlă apoi, spărgînd liniștea cîmpiei.

— De tine rîd, nu auzi ce prăpăstii vorbești? Mai bine mi-ai spune de unde ești, unde te duci?

— Nu-ți spun, se calmă băiatul. Nu te interesează. Merg înainte.

— Dar odată tot o să te oprești...

— Mă opresc unde vreau eu, se răsti Petre. Apoi o privi mai îndeaproape pe babă. Era ciolănoasă, uscată și neagră. O mai văzuse undeva, nu știa unde. Poate în sat, cînd era copil, sau mai tîrziu, în vacanțele de sărbători, sau în vacanța mare, cînd se înapoia de la liceu sau de la facultate. Dar nu-și amintea numele ei și nu știa precis dacă e din satul lui, sau din altă parte. Baba nu-l cunoștea, ceea ce nu era lucru de mirare, căci crescuse mult în liceu și facultate, iar acum era slab, de abia sculat de pe boală.

— Nu vii mai repede? îl întrebă baba. Petre nu-i răspunse. Îi privi fața și se cutremură.

— Ce te doare, întrebă din nou baba.

— Mă doare drumul, se trezi Petre spunînd. Mă doare drumul, repetă nervos.

— Ești bolnav, zău, dădu ea din cap.

Petre își mușcă buza, abia stăpînindu-se. Spusese fără să-și dea seama vorbele unui amic ce murise acum o săptămînă la spitalul de nebuni. „Am repetat mecanic, a fost o amintire, motivă el pentru sine, în gînd. Nu-i vorba și la mine de nebunie, baba asta m-a scos din sărite, altfel tăceam.“

— Ascultă, babo, să nu mă mai întrebi nimic, dacă vrei să n-o pățești cu mine. Ai o mutră tare spurcată, parcă ești Moartea în carne și oase.

— Poate sînt, rîse baba, mișcîndu-și cu trufie șoldurile slabe.

— Ești chiar Moartea, să știi, zise Petre înfrigurat de propria lui afirmație. De unde vii ?

— De la cosit, băiete, nu ți-am mai spus ?

— Ce-ai cosit, oameni ?

— Ești nebun, am cosit fin. Că sînt văduvă și n-are cine să lucreze în locul meu.

— Ești Moartea, te cunosc eu, te-am mai văzut o dată, pe front. Dar tu nu m-ai văzut atunci, ai trecut pe lângă mine și-ai omorît toată compania din care făceam parte.

— Bună seara, băiete, mă grăbesc, n-am chef să-ți ascult născocirile.

— Ba ai să mă asculți, o apucă Petre de piept. Ai să mă asculți ! De ce nu mi-ai luat și mie zilele atunci și m-ai lăsat să pătinesc ? Ar trebui să te bat. M-ai lăsat să mă chinui, credeai poate c-o să mă spînzur, sau să-mi tai beregata cu briciul, să-ți fac mai ușoară munca, asta credeai ? Nu, babă spurcată, o zgîlțîia Petre de piept, n-am să mă omor, dar nu mă omori nici tu. Nu-mi ieși în cale, vreau să trăiesc, auzi ?

— Din partea mea, o sută de ani, gîfîie baba.

— Minți, minți numai că să te las să pleci, să scapi de mine. Ascultă ce-ți spun : taie-mi cu coasa o mîină, un picior, dar lasă-mi viața.

— Ți-o las, din partea mea, o sută de ani...

— Nu te învoiești, umbli cu șoalda... Asta înseamnă că foarte curînd o să vii, constată amar Petre. Ochii îi luceau de ciudă. Nepăsarea babei îl îngrozise. Acum era sigur că nu se înșeală, că baba nu e altcineva decît Moartea.

Praful drumului se răcise și-i înțepa tălpile, trimițîndu-i în tot trupul un fior de gheață și groază. Cîmpul

era nemărginit și pustiu. Se gîndi că trebuie să alunge frica și să-și bată joc de babă. Zise :

— Ia să-ți văd țîțele, să văd : ai țîțe ?

— Du-te dracului, porcule.

— He, he, auzi vorbă. Moartea drăcuie. Ei, babă, babă, tu poți să înjuri cît vrei, că nu poate nimeni să-ți facă vreun rău. Nu ți-e teamă de diavol, îl cunoști bine. Nu ți-e rudă cumva ? De ce vrei să fugi ? Stai să văd dacă ai țîțe. Tare sînt curios să văd dacă Moartea are țîțe sau ba.

— Ia mîna, porcule, îl lovește baba peste degete cu pumnul, furioasă. N-ai pic de rușine.

— Dar tu ai rușine cînd nu-i lași pe oameni să trăiască ? N-ai ! Am să merg într-o zi, bineînțeles, cînd voi muri, pe lumea cealaltă, să vorbesc cu Dumnezeu să te lege de-un tufan și să nu te dezlege pînă nu te-oi dezlega eu. O să mori acolo, Moartea !

— Tu vrei să omori Moartea, rise baba.

— O să moară ea singură, legată de tufan.

— Moartea nu moare, rise baba.

— Atunci am s-o omor eu cu ciomagul.

— Ești scrîntit, băiete, se vede că vii de pe front.

— Ascultă, spurcăciuneo, de ce mi-ai ieșit în drum ?

— Tu mi-ai ieșit mie în cale.

— Mînti, m-ai căutat.

— Ba eu, băiete. Eu îmi văd de munca mea. Sînt văduvă, acuma vin de la coasă și sînt obosită.

— Atunci nu-mi iei viața ? întrebă Petre, sperînd.

— Nu mai glumi, lasă-mă de piept, trebuie să merg acasă.

Băiatul o lăsa în pace. Plecă ochii în pămînt și spuse resemnat :

— Dacă-mi luai viața în război, mă uitau oamenii mai ușor. De ce m-ai lăsat să vin în sat, să mă plîngă rudele ? Ar trebui acuma să-mi dai pace. Știi cîți ani am ? De ce mi-ai ieșit în drum, eu nu vreau să mă opresc aici,

vreau să merg mai departe, să mă fac sănătos. Zău, ar trebui să te gindești puțin...

Dar baba nu-l asculta, mergea înainte, mișcându-și trufașă șoldurile slabe. Petre o ajunse din urmă :

— De ce taci, afurisito ? N-auzi că vreau să-mi termin facultatea ? Drumul meu e lung, de ce vrei să mi-l rupi ?

— Băiete, tu ești țicnit, nu vezi că tu mă ții în drum și nu mă lași să plec ?

— Vasăzică eu ți-am ieșit ție în cale ? Tu ești nebună, spurcăciuneo ! Ai mai văzut tu om să iasă în calea morții ? De ce te prefaci, baba dracului, de ce nu recunoști că tu mă cauți, nu eu pe tine.

— Nu mă zgâlții, ține seama că ți-aș putea fi mamă, se supără baba.

— Ha ha, rise Petre, atîta mi-ar mai fi trebuit, să mă naști tu, Moartea !

— Nu rîde ca un prost, bătrînii spun că odată ce ne naștem facem primul pas spre moarte.

— Adică spre tine, hîrcă spurcată. Acuma te-ai apucat să filozofezi... Moartea filozoafă ! Ha, ha, mă faci să mor de rîs. Apoi încruntat : Nu vreau să mor, înțelegi ? N-am iubit încă destul, auzi ?

— Nu striga, băiete, că nu sînt surdă. Ce-s eu de vină că tu n-ai iubit ?

— Nu ești tu de vină, dar lasă-mă să iubesc. Asta vreau. Sînt tînăr, uită-te la mine. Cîți ani îmi dai ?

— Douăzeci și cinci.

— Încă n-am împlinit și n-o să-i împlinesc de nu vrei tu. Dacă nu-mi lași zilele, te dobor la pămînt și-ți rup oasele sub picioare !

— Nu te răsti la mine, sînt femeie bătrînă.

— Nu mă ascuți nici cînd te rog, nici cînd te ameninț, nu mă ascuți că nu înțelegi ce-i viața, nu înțelegi ce înseamnă să trăiești, să iubești pe cineva, N-ai gustat niciodată viața, ești urită ca noaptea, nici dracu nu cred că te-ar lua de nevestă. Ești rea, slabă și neagră ca ti-

nicheaua, zbîrcită. Cînd nu iubeşti, nu poţi fi frumos. Şi tu n-ai iubit niciodată, de aceea eşti neagră şi slabă şi urită. Mi-e silă să te privesc. Ptiu ! o scupă în obraz, puternic.

Baba îl privi o clipă uimită, apoi, cu degetele ei slabe, negre şi lungi ca nişte surcele crăpate de vreme, se şterse.

— Te porţi cam urît cu bătrînii, zise baba.

— Nu fă pe deşteapta, Moarte spurcată, nu fă pe deşteapta, că mă înfurii. Cu tine nu mă pot purta inimos, dacă aş putea te-aş strînge de gît.

— Eşti nebun, zise baba şi îşi şterse degetele de spaatele fustei. Dacă nu te astîmperi, îţi dau una cu coasa pe spinare, să mă ţii minte toată viaţa !

— Mai uşor cu coasa, mai uşurel...

— Dacă nu-mi dai pace, te lovesc.

— Lasă, nu fă pe deşteapta, poţi să vorbeşti şi fără coasă.

Parcă era spălată în sînge, aşa strălucea în amurgul purpuriu tăişul coasei. Lui Petre Duică nu-i mai era frică. Zise, liniştit :

— Ai coasa plină de sînge.

— Năluciri de-ale tale, oftă baba. De ştiam, te ocoleam şapte sate.

— Mă ocoleai, dar tot veneai să mă găseşti, nu ? Cam aşa înţeleg eu. Oftezi ? Ai obosit azi şi vrei să dormi ? Dacă trăiesc, am să scriu un roman : „Moartea obosită“. Nu-ţi place titlul ? Sună foarte frumos. Şi-am să te descriu pe tine alergînd fără odihnă, ziua şi noaptea, de la un capăt la altul al pămîntului. Acuma e război, ai mult de lucru. Cred că transpiri şi te doare capul de atîta trudă. Te văd, hoţo, rise Petre, te văd cum arăţi de obosită. Cine ştie de unde vii acuma, din care colţ al pămîntului. Mă cauţi pe mine, aşa-i, o bătu pe umăr Petre. Vrei să-mi iei viaţa, da, da, asta vrei, îţi ghicesc gîndul privindu-te în ochi. Dacă ai fi femeie de treabă... Prostii de-ale mele, cum poate fi Moartea femeie de treabă ?

— S-a făcut seară, eu merg mai repede, n-am timp de povești.

— Bine, du-te. Moartea întotdeauna se grăbește. Dar ții minte ce ți-am spus ? o opri Petre în loc, prinzînd-o iar de piept. Să mă lași în pace, auzi ? o zgîlți băiatul de pieptar pînă ce-i căzu babei coasa de pe umăr pe pămînt.

Ea se aplecă, luă coasa, o puse din nou pe umăr și plecă, aproape fugind. Petre strigă în urma ei :

— Babă spurcată, să nu te mai văd ! dacă n-ar fi oamenii proști, ți-ar arăta ei ție ! Te-ar lovi cu capul de toți pereții, să crăpi ! Dar oamenii sînt proști, te trimit de la unul la altul, cu pușca, cu ce pot. Nu te mai uita înapoi, că te ajung și te fărîm. Auzi, dacă mă lași cu zile am să scriu un roman : „Moartea obosită“.

Baba fugea de-a binelea. În curînd nu i se mai văzu coasa. Ajunsesse aproape de sat. Se întunecase de mult. Lătrau ciinii în ogrăzile oamenilor, în răstimpuri. Petre se simți obosit și se așeză la marginea drumului, pe iarbă. Iși bătut joc de slăbiciunea lui. „Nu drumul m-o fi obosit, se gîndi, ci viața asta... Ei, la dracu, se îmbărbăta, nu murim noi, cei tineri atît de ușor. La anii mei ar fi trebuit să termin medicina, să vindec oameni, nu să-i ochesc cu pușca. Dar toate trec, cum mi-au trecut și rănile primite în Caucaz. Sufletul să fie tare, pe el să nu-l ia dracu.“

Uitase de babă. Se culcă pe iarbă, cu fața în sus, tăcînd. După un răstimp, rîse :

„Poate mîine am să stau sub iarbă, să mă odihnesc mult și să tac veșnic“.

Ajunse după miezul nopții acasă. Se strînseră în jurul lui neamurile și vecinii, întrebîndu-l. Era obosit, dar ei nu-l lăsau să se culce. Copiii se roteau pe lîngă el, sperînd să le deie bomboane sau altceva, dar el nu le adusesese nimic, de parcă ar fi uitat că mai existau pe lumea asta. Îi era rușine. Le-ar fi dat bocancii, dar erau murdari

și scilciați și numai doi, iar copiii erau mulți. Războiul m-a făcut să-i uit, să gîndi să spună, însă îi fu rușine, amintindu-și că ei nu puteau fi uitați niciodată, cum nu uiți că trăiești. Bău lapte și povesti la întîmplare ce i se ceru : despre soldați, lupte, ruși, nemți. Auzi pe cineva :

— Mare prostie mai e și măcelul ăsta !

Tîrziu de tot se culcă, obosit, abia simțindu-și trupul. Căzu într-un somn adînc, dar nu dormi mult, nu era obișnuit. Văzînd că e acasă, nu se ridică din pat. Adormi din nou și visă că lîngă o fîntînă o vede pe Moarte stînd și odihnindu-se. Era neagră și slabă. Se apropie de ea, o cuprinse în brațe și o aruncă în fîntînă. Dar Moartea ieși după o vreme la suprafață, udă și furioasă :

— Nărod om ești, mă făcuși să beau o grămadă de apă.

— Credeam că mori, se căi sincer Petre.

— Nu mor eu așa ușor.

— Ești bătrînă, ți s-au înmuiat oasele, poate mori într-o zi.

— Asta s-o creadă proștii.

— Ieri, cînd te-am întîlnit pe drum, ziceai că nu ești Moartea.

— M-ai întîlnit pe mine ? ! se miră hîrca.

— Te prefaci c-ai uitat ? Te cunosc eu, n-ai țîțe deloc, ai pieptul uscat, n-ai alăptat nici un copil, n-ai dat viață la nici un om. Tu nu dai viață, tu o iei.

— Fac și eu ce pot.

— N-o să-ți meargă mult, spurcăciuneo !

— Nu se știe, rîse Moartea și își dădu jos fusta, o stoarse și o așeză pe un gard.

Petre o privi : era slabă și neagră, cu pielea zbîrcită, bătrînă. N-avea șolduri muieresti, picioarele subțiri și lungi, ca de barză, negre, îi produceau greață. Moartea își întindea fusta la soare, să se usuce. Coasa o aninase cu tăișul de craca dudului de lîngă fîntînă. Lui Petre îi trecu prin cap un gînd turbat. Zise, apropiindu-se de Moarte :

— Nu te întoarce cu șoldurile la mine, că-mi vine să vărs. Tare ești spurcată, nici dracu nu cred că s-ar culca cu tine.

— He, he, rîse Moartea legănîndu-și dosul uscat.

— Imbracă-te, nu ți-e rușine, bătrînă cum ești, să rămii goală în fața mea? Nu ți-e rușine, întrebă Petre și dintr-un salt, cînd Moartea rîdea, puse mîna pe coasa aninată în dud. O ridică deasupra capului și strigă :

— întoarce-te, să vezi cum pieri ! Ai să mori, vîzînd. Moartea se întoarse spre el, mirată și galbenă..

— Stai, mă, nu...

Dar nu mai avu timp să rostească ce gîndea. Capul ei se rostogolea pe iarba verde : din vinele gîtului țîșnea sînge negru, de catran. Petre prinse de păr căpățîna babei și o aruncă în fîntînă. Aruncă și trupul. Și coasa, frîntă de dud.

— Am omorît Moartea, strigă și o luă la fugă.

Se trezi plin de apă, obosit. Se gîndi că visase un vis tîmpit. Dar se consolă, spunîndu-și că n-ar fi rău să aibă cineva puterea lui din vis.

„Prostii !“ exclamă și se ridică în capătul oaselor. O durere cumplită îi săgetă fruntea. Căzu cu fața în pernă, gemînd. Se strînsese degrabă toți ai casei, neamurile și vecinii. Nu știau ce să-i facă. Într-un tîrziu, Petre se liniști singur. Nu se mai simțea obosit. Stătea culcat pe spate, vorbea și se uita pe furiș la copiii cărora nu le adusese nimic. „De pe front nici n-am avut ce să v-aduc, se gîndi, ar cînd o să merg la oraș, vă cumpăr de toate. Va fi mai bine, mă fac sănătos și vă aduc jucării și bomboane.“

Simți ceva gîdilîndu-i ceafa. Ceva obișnuit. Ușor, să nu-l simtă cei de față și mai ales copiii, își pipăi ceafa și găsi ce căuta. Chiar pe una din rănile capului îl găsi. Pe sub pătură, îl puse în palma mînei stîngi. Apoi scoase mîinile afară de sub pătură și zîmbi. Era sigur că nu știa nimeni de ce. Pe furiș, privi în palmă : păduchele își tăia drum, încet, spre degete. Ce gras e, zîmbi Petre

din nou. Și doar m-am spălat și m-am schimbat aseară. Se vede treaba că nu scap așa ușor. Nu-i nimic, bine că sînt acasă. O să mă fac bine, n-o să mă mai doară nimic. Absolut nimic.

Răspunse, zîmbind, la întrebarea unei fete, o fostă colegă de școala primară. Deodată simți ceva nedefinit trecîndu-i prin trup, din creștet pînă în tălpi. Strigă :

— Închideți ușa, nu lăsați Moartea să vină, n-o lăsați !

Toți cei din jur priviră ușa pe care intra o babă slabă și înaltă. Apoi îl priviră pe Petre : murise. Păduchele se mișca gras în palma deschisă. Oamenii se închinară mirați. Baba se închină și ea.

SOMNUL PĂMÎNTULUI

După nenumărate zile și nenumărate nopți, la rînd, de bătaie, de pîndă, de nesomn, soldații căzură frînți, unde se nimeriră. Și cei din dreapta căzură, și cei din stînga, toți, ca niște bușteni. Și adormiră pe loc. Apropiati. Sleți. Înșirați pe cîmp, învinși de somn. Noaptea grea îi acoperea, pămîntul cald, dedesubt, le dădea căldura pe care o avea.

A stat și vîntul, să nu trezească soldații. Unul dormise cu țigara în gură, neaprinsă, altul fluiera prin somn. Cei mai mulți sforăiau îngrozitor, de tremura iarba. Cîțiva visau același vis : o fată cu un pahar de apă în mînă. Însă majoritatea dormeau pur și simplu. Dar erau și morți printre vii. Și erau și vii printre morți. Însă morții muriseră mai de mult, n-apucaseră să adoarmă.

Stelele cădeau, albe, spre dimineată, cum cad vara, luminînd cerul de sus pînă jos și pămîntul jumătate. Ei dormeau duși, soldații. Acoperiți de rouă.

Și printre ei, rătăcit printre linii, neținînd seama de croiala uniformelor, venit nu se știe de unde, trecea un mînz alb. Călca peste puști, peste cartușele mici, peste cele mari, mirosînd, nechezînd, cu botul umed trecîndu-le soldaților peste frunte. Un mînz alb, foarte, foarte tînăr, numai de cîteva ore, necheza și i se vedea răsuflarea,

în dimineața zilei, respirația albă, pe nări. Și nu se știa al cui e mînzul, al celor dinspre soare răsare sau al soldaților noștri, al morților, al viilor. Mînzul necheza, necheza, de parcă suna deșteptarea soldaților.

Un mînz alb, plin și el de rouă, strălucind ca într-o mantie, sau ca într-o manta militară, plină de rouă, în răsăritul soarelui. Un mînz alb.

PLOAIA ALBĂ

1

Ieri, ' toată ziua, și azi, pînă la amiază, doisprezece oameni săpaseră cu schimbul, fără să lase lopețile din mînă ; și groapa n-avea decît un metru și jumătate adîncime. Pămîntul era de cremene, te așteptai să scapere cînd îl izbeai cu ciocul tîrnăcopului. Oamenii dădeau în el ca-n nicovală, îi treceau sudorile, le șiroiau pe spate și pe tîmple, iar soarele îi prăjea de aproape, fierbinte ca untura topită. Sudoarea le ardea spatele înnegrit, dar ei n-o mai simțeau, pielea se răscoapse de atîta lungă dogoare ! Toată vara asta și vara trecută soarele răsărise mare cît o gură de butie și nu se ridicase pe cer, se rostogolise arzător, aproape de pămînt, mai sus cu cîteva palme de coșurile caselor ; mătăhălos și de foc nu putuse să țîșnească în vîrfurile cerului, cum făcea pe vremuri ; acuma se tîra, și Sevastița zicea că e umflat ; pare-ar /fi bortoș și l-ar fi mușcat albinele de fâlci.

Cei doisprezece oameni, vîlăguiți, beau mereu apă caldă, că rece nu găseai în nici o fîntînă, beau apă caldă să se răcorească și se spălau pe la subsori și pe frunte. Numai Păunică nu se spăla, cînd ieșea din groapă și-i lua altul locul, nu se spăla, se așeza lîngă o cruce și răsufila greu, parc-ar fi suferit de năduf și de bătrînețe. Era slab ca o blană din gard, negru la față, cu fâlcile ieșite prin piele, să-i numeri dinții. Ochii, negri, se înfundaseră în cap, să nu-i vadă soarele, la umbră. Licăreau obosiți, parcă ne-

dornici de-o vară. Cînd stătea în picioare, Păunică se legăna, și doar nu bătea vîntul. Părea o piele de om pusă pe un par.

Nici ceilalți unsprezece nu erau mai breji, ba la unii nici nu te puteai uita, la cei mai frecăți de ani. Bărbile țepoase, pline de praf, îi îmbătrîneau și mai rău și-i făceau mai urîți. Cum săpau în cimitir, păreau ieșiți din pămînt, dintre morți. Păunică îi privea și se gîndea că tocmai ca niște morți înviați arătau. Numai că nu erau premeniți ca morții, erau numai în izmene pline de petice, negre și roșii, cum găsiseră nevestele peticele.

— Nu mai vin odată cu mortul ăla ? întrebă unul din fundul gropii, proptindu-se sleit în cazma.

— N-o avea cin' să-l aducă pe umeri.

— Cum nu, doar mai sînt oameni în sat.

— Să nu ne cheme tot pe noi, vorbi negriciosul, rezemat în cazma.

— Nu ne cheamă, nu le-am făcut destul ? Nu ne-am spetit destul ? Eu nu mă duc să-l car, să știu că nu-l mai îngroapă pîn' la iarnă.

— O să-l pună-ntr-un car, zise Păunică.

— Și caru' cine-o să-l tragă, tata ?

— Boii, cine ? ! se miră Păunică.

— Boii ! Care boi, mă ? Unde vezi tu boi să tragă-un car ? Boii nu-și pot trage oasele lor, dar să le mai tragă și pe-ale mortului !

— S-o găsi o pereche mai țepănă în satu' ăsta.

— S-o crezi tu. Dar la urma-urmei, pe mine nu mă doare, eu mă duc acasă, și gata, am făcut ce mi-a cerut, zise negriciosul. Mă duc acasă și mă culc, că la pomană știu că n-o să mă cheme nici tata.

— Pomană-ți trebuie ! rîse Ocheșel ăl bătrîn. Cred c-ai zice bogdaproste și pe-un codru de mămăligă...

— Lăutari i-au luat ?

— Lăutari îi trebuie ? Dă-l dracului, că-i bătrîn, nu-i mai trebuie ăstuia lăutari. Nu-i totuna, de ce să se bage

fiu-său slugă la lăutari, că n-are ce să le dea, că pie-troaie nu primesc lăutarii.

— O să-i cînte Păunică din clarinet. Îi cînți, mă, o sîrbă moșului ? Sau îi cînți geamparele, că alea-ți plac ție. Îi cînți ? întrebă negriciosul.

— Îi cîntă, trimeasă pe Licu lui Ocheșel după clarinet, vorbi Burzulea, bătrînul.

— Îi cînți, mă ? repetă negriciosul. Cîntă-i, să nu plece de pe lumea asta fără cîntece ! Să te țină minte.

— O să-l țină mulți minte în iarna asta, rîse Ocheșel. Poate-o să-l ții și tu minte, Ciușcă, îi spuse negriciosului.

— Ete, na, parcă tu nu-l poți ține minte !

— Ia mai tăceți dracului din gură, mă pleșuilor. Altceva n-aveți ce să turuiți ? se înfurie Pîrvu, o rudă mai bătrînă a lui Ocheșel.

— Îi ții partea mortului, zise negriciosul. Sînteți de-un an, parcă, de-i ții partea.

— Sîntem, și ?

— O să-l plîngi, te pomenești. Să-mi spui dacă vrei să plîngi, să plec.

— Poți să te duci de-acuma, du-te și te culcă, nu te-ai mai scula, îl blestemă bătrînul, aruncînd c-un bulgăre după el.

Negriciosul se feri și o luă printre cruci, fluierînd. Bătrînul îl urmă și cu privirea și, bănuind unde se duce, se luă după el, strigînd :

— Ieși, mă, păcătosule, din cimitir, ce, aici vrei să te spurci ?

Negriciosul se strecură printr-o gură din gard, rîzînd mereu, și dispăru în salcîmii uscați de la marginea cimitirului. Bătrînul se înapoie lîngă groapă, bolborosînd furios. Zece oameni se odihneau pe lîngă crucile dimprejurul gropii, rezemați cu spatele de ele, tăcuți. Bătrînul rămase în picioare, privind cînd spre sat, de unde trebuiau să vină cu mortul, cînd spre salcîmii unde fluiera negriciosul.

Numai peste un ceas veniră cu mortul. Îl aduseră pe umeri douăzeci de oameni, cu schimbul, o dată zece, o dată zece. Erau obosiți de parc-ar fi cărat un munte. N-aveau lăutari, să-i cînte, așa că Păunică își duse la gură clarinetul și începu să cînte ceva de jale. Dar nu-l luă nimeni în seamă, cei douăzeci de oameni ce căraseră mortul de-abia așteptau să se scape de el, să-l pună în groapă. Mortul era ușor ; dac-ar fi avut Ion ăl Mare puterile de-acum un an putea să-l ducă singur șapte sate fără să-l simtă, dar, vezi, îi secase și lui Ion vîna, nu mai făcea pe deșteptul, că-i tare și mare. Ajuta și el, domolit, să pună tronul lingă groapă, să poată citi popa ce-avea de citit.

Pe popa îl necăjea o muscă, dădea după ea cu mîna, s-o alunge, și-o înjura printre dinți.

— Du-te la naiba, diavole !

— Îl scoborîm, părinte ?

— Scoboară-l, taică, dar încet, să nu-l doborîți în cap... Diavole ! zise încet, uitîndu-se pe sus, după muscă.

— Mai scurtează cu cititu', că tot acolo merge, tot în pămînt, zise negriciosul, ce venise din salcîmi.

Nu plîngea nimeni. Păunică n-avea ce face, cînta, să nu intre omul necîntat în țărîină.

— N-ai ce face, mă ? întrebă negriciosul. Mai bine ai pune umărul, lasă dracului zdrîmboia, că nu te-aude ăl bătrîn.

Păunică însă cîntă mai departe un cîntec de jale, ne-luat în seamă de nimeni, nici măcar de neamuri. Cînd să dea drumul sicriului în pămînt, se auzi glasul lui Cămui :

— Opreți-vă, mă ! Stați așa !

Oamenii îl ascultară, ținură frînghiile, nu le mai sloboziră, popa încetă să cînte, uită parcă și de muscă, sau să fi speriat și musca de glasul lui Cămui.

— Nu-l îngropați !

— Da' ce să facem ? întrebă o rudă de-a mortului, privind în jur, nedumerit.

— Vindeți-mi-l mie. Douăzeci de băniți de porumb vă dau pe el. Douăzeci de băniți ! O avere ! Ce zici, Costai-che, mi-l dai ? Douăzeci de băniți, rase, mergi acum la mine-acasă și le iei.

— Și ce-o să faci cu el ? întrebă ginerele mortului.

— Treaba mea. Îl mai țin la mine o țiră, pe urmă-l îngrop ! Fac și pomană, chem și lăutari !

— Dați-i drumul în groapă — zise Păunică — nu vedeți că-i nebun ? Ce te-a apucat, mă ? Ce-ți veni să cumperi morți ? Te-a apucat mila de ei ?

— Nu-i treaba ta, eu cu Costai-che vorbesc. Vrei, mă ? Douăzeci de băniți, trăiești ca un boier toată iarna ! Nu te doare-n noadă de nimic !

Costaiche se uită la muiere : nu știa ce să zică. Douăzeci de banițe pe vremea asta drăcoasă făcea cât cinci pogoane de pământ, poate mai mult.

— Lasă mortu-n pace, se răsti Păunică, apropiindu-se de groapă. Dați, mă, drumu' la funii !

— Ce te bagî tu ? îl opri Costaiche.

— Ești nebun ? se miră Păunică.

— Nebun, nenebun, e treaba mea ce fac. Douăzeci de băniți le găsești așa, la toate fintînile ? N-auzi că nu-i face nimic ălui bătrîn ? Îl duce pîn-acasă, o avea și omu', știu eu ce-o avea în gînd ? Și pe urmă-l bagă-n pământ cu lăutari și cu pomână. Ce dacă mai stă o zi ? Este, muiere ?

Dar muierea nu răspunse, plîngea fără lacrimi, plîngea cu ochii seci, suptă de foame ca o lipitoare bătută cu pumnul.

— Ei ? întrebă Cămui, stînd crăcănat pe mormanul de pământ de lîngă groapă.

— ...

— Ha ? întrebă, aprinzîndu-și o țigară și aruncînd chibritul în groapă.

— ...

— Gata ? trase din țigară adînc, încruntîndu-și privirile și făcîndu-l pe popă să se uite-n cădelniță după cărbuni.

— ...

— Douăzeci de băniți ! pluti glasul lui, tunător peste cele treizeci și ceva de capete.

— ...

— Atunci luați-l în spinare și duceți-l la mine-n bă-tătură. Cine-l duce mănîncă bine și n-o să plece neudat la picioare.

— Unde plecați, mă ? întrebă Ion al Mare pe cei ce luaseră pe umeri sicriul.

Nu-l ascultă nimeni și atunci se înghesui și el, să poată barem c-un umăr să ducă mortul spre sat. Popa tăcea, nu vedea decît musca. O luă prin salcîmi, pe potecă, să nu-i zică cineva ceva. Păunică lovi un bulgăr cu piciorul, își luă clarinetul la subsuoară și plecă legă-nîndu-se, peste cîmp ; n-avea chef să meargă-n sat.

— Costaiचे, — îl luă Cămui deoparte pe ginerele mortului —, nu-ți dau douăzeci de băniți, îți dau zece !

— Bine, zece, se mulțumi omul, privind în pămînt. Dar aju_nși acasă, îi dădu numai cinci.

2

Luna răsări la capătul pogonului ; întîi o geană se ivi, apoi un obraz, apoi toată, surîzînd, roșie.

— Ți-e rușine ? o întrebă Păunică.

Luna tăcu, se mai albi, dar tot rușinoasă, roșie, se ridică încet deasupra pogonului și veni mai aproape de Păunică. Pămîntul era cald, ca o piine scoasă din tăst. Păunică nu luase nimic cu el, decît un țol vărgat, găurit, și-un ciomag. Calul păștea, sau mai bine zis stătea cu fruntea în jos, obosit. Îl adusese în cîmp, tot n-avea ce să facă în sat, venise în cîmp cu calul, nu ca să mănînce calul, n-avea ce, toată iarba era arsă, și nici arsă nu mai era. Venise din obișnuință. Și ca să nu-și piardă calul obișnuința de a ieși din sat noaptea.

Luna, roșie, surîdea mai aproape. Păunică închise ochii și o văzu printre pleoape mai galbenă, mai mare, fără sfîrșit. Deschise ochii și i se păru și mai aproape, s-o ajungi cu ciomagul sau poate să n-o ajungi. Era învăluită în albastru de jur împrejur, numai albastru fără sfîrșit.

— Mi-ai trimis vorbă c-o să vii, rise el către lună. Și-ai venit, rise. Iarăși închise ochii și i se păru că luna nu e lună, că e de fapt Zorina, roșie, surîzînd rușinoasă, învelită într-un sovon de mireasă, albastru, mare cît cerul, străveziu. Zorina plutea prin aer, ca luna, zicea că e departe, sus, în cer, dar era aproape, undeva foarte aproape, totuși undeva sus, învelită în albastru.

— Te-ai măritat, Zorino ?

— Nu m-am măritat, ți se pare ție.

— Dar de ce stai la Cămui acasă ?

— Așa a vrut mama.

— Și de ce-ai făcut nuntă cu el ?

— Așa a fost să fie.

— Atunci ești măritată, Zorino !

— Îs fată mare, Păunică, nu m-am măritat. Nu te lua tu după ce spune satu'.

— Nu m-ai așteptat, Zorino, degeaba ai plîns ca o proastă cînd m-am dus...

— Te-am așteptat, nu vezi că sînt lîngă tine ?

— Ești lîngă mine, dar la dimineață o să fii în patu' lui Cămui, că el ți-e om, după lege.

— Lasă legea, eu îs nevasta ta, am venit la tine, vreau să fiu mireasa ta, în noaptea asta vreau să fie nunta noastră.

— Du-te-n sat, Zorino, să nu creadă oamenii că îl urăști pe Cămui pentru mine.

— Nu-l urăsc pentru tine.

— Să nu creadă că eu ți-am spart casa.

— Nu tu ai să mi-o spargi.

— Să nu creadă că pentru tine nu mă-mpac eu cu el. Du-te, Zorino, dacă te-ai dus o dată după el, du-te și-acuma.

— Nu mă duc, nu fi prost, vreau să fiu nevasta ta, așa, învăluită în sovon albastru.

Păunică deschise ochii și privi luna și cerul, albastru și larg, mare, întins pînă dincolo pe pogonul lui, pînă cîte unde. Cum stătea culcat și privea drept în sus cerul, văzu o umbră înaltă trecînd peste el și oprindu-se cu capul chiar la picioarele lui. Umbra îl îngheță, îl umplu de căldură, îl îngrozi înspăimîntător și-l făcu să se înfioare de plăcere.

— Tu ești ? întrebă el fără să-și mute privirile.

Nu primi răspuns, simți însă că nu putea fi altcineva. Auzi respirația umbrei, plină de foc, și-i ghici ochii, negri, privindu-l, și-i ghici cozile, lungi, pînă la șolduri, o ghici toată, o simți toată în gînd, dar nu se uită la ea.

— Ai venit ? zise încet, privind luna și cerul ca un sovon albastru.

Umbra nu-i răspunse, apoi se făcu mică, reveni de la picioarele lui spre piept, apoi n-o mai văzu, nu mai văzu nimic, nici luna, simți doar că buzele îi sînt mușcate adînc.

Îl strînse la piept ca pe-un copil, îl lăsă cu spatele pe genunchii ei, îl legănă pe genunchi, strecurîndu-și mîna peste pieptul lui, strîngîndu-l. Se îmbrățișară și se rostogoliră pe pămîntul cald și tare, rămaseră goi, fără să știe cum, îmbrățișați, arzînd deodată. Apoi fata se opri din rostogolirea aceea nebună pe pămîntul de fier, plin de băligi uscate de cal, se opri și așteptă. Păunică rămase năuc, apoi îl cuprinse un tremur din tot trupul, se simți neputincios, de lemn, se sperie și se lovi cu fruntea de pămînt. De ciudă, o lovi pe ea peste ochi pînă-l durură palmele, apoi se ridică și-o luă la fugă peste pogonul lui. Ea se îmbracă în grabă și plecă spre sat, plîngînd.

Păunică se așeză pe țol și își privi trupul. Se îngrozi iarăși. Era slab ca un țipar uscat la soare, vlăguit. Nu putuse să-i spună ei nimic. N-avea ce să-i spună, îi era rușine, e rușine pentru orice om să... Foamea e de vină,

gîndi. Luna îl privea din mijlocul cerului, roșie. Păunică, de rușine, se acoperi cu țolul, să nu-l mai vadă.

3

Soarele era rotund și fierbinte ca o turtă coaptă sub țăst. Seceta se plimba pe bătătură albă ca moartea. Baba Sevastița aprindea focul sub țăst și făcea cruci, să piară seceta, se ruga lui Dumnezeu să nu aprindă pămîntul. În casă, nevasta lui Ocheșel se zvîrcolea pe rogojină, nu-și găsea astîmpăr, gemea și se ruga să moară și să scape de chinuri. Se ruga încet, să n-o audă copiii și bărbatul. Ocheșel vînduse un pogon de pămînt lui Cămui și chemase pe baba Sevastița să le facă un mălai copiilor. Baba, pe unde se ducea, zicea că vor veni arhanghelii călări, să aprindă lumea. În mîini vor avea lumînări lungi, pe care le vor aprinde de la soare. Avea vreo optzeci de ani, slabă și neagră, strîmbă de șale ca o cîrjă, pășea vioaie și mulți o credeau vrăjitoare. Zicea că seceta vine noaptea, nu ziua, că vine ca o fată despletită și albă la față ca creta, vine și se plimbă peste cîmp, suflînd peste miriști și ofilindu-le. Noaptea trebuia să vină un val de răcoare, dar nu venea, îl înghițea fata asta despletită și-l sufla apoi fierbinte, uscînd iarba, și buruienile, și frunzele. Ziua se plimba prin sat albă ca moartea, usca pămîntul și sufletele, bătea pe la porți și intra în curți, și unde intra în casă, murea cineva. În casa lui Ocheșel intrase, nimeni n-o văzuse că nu putea fi văzută, și nevasta acestuia boala acuma și nu mai avea să audă lăutari la nunta copiilor ei. Seceta, albă ca moartea, o însemnase pe obraji, o făcuse albă, uscată; femeia avea să doarmă fără pat, în cimitir, era gata. Dar Sevastița nu-i spunea lui Ocheșel ce credea ea, să nu-l supere. Făcea focul sub țăst și vorbea cu copiii ce nu-și mai dezlipeau ochii de la vîlvătaia focului și de la mălaiul ce dospea, chircit în postavă. Nu mîncaseră de cîteva zile decît știr și ștevie, ciorbă de viță de vie și dude. Trecea verdeața prin ei ca prin rațe. Mămăligă nu mîncaseră; umerii obrajilor ieși-

seră negri, ca niște gilci înfipite de o parte și de alta a nasului subțire ca un tăiș de cuțit, iar ochii le fugiseră în fundul capului. Zorina lui Cămui îi văzuse și nu-l slăbise pe Ocheșel pînă nu-l convinsese să vîndă pogonul de lîngă Lintită.

— Decît să-ți moară copiii, mai bine iscălește coala, îi zisese Zorina, aducînd registrul cu coperti verzi în care însemna toate cumpărăturile ce le făcea.

Ocheșel nu voise în ruptul capului la început, dar apoi, gîndindu-se că toată lumea a vîndut cîte-o palmă de pămînt, iscălise, jurînd însă că nu va mai vinde nimic.

— Duceți-vă și vă jucați, le zise baba copiilor, care nu se mai dezlipeau de lîngă ea. Ocheșele, spune-le ăstora să plece, du-te și tu cu ei, du-i de-aici pînă se coace mălăiu' ăsta !

Ocheșel se răsti la copii și aceștia plecară să-și mai astîmpere foamea în dud. Se urcă și Ocheșel în dud, să mănînce și el dudge, că-i era foame. Se legănau crengile cu ei și cădeau pe jos dudge negre și sfrijite. Azor, ciinele, mare cît un vițel, se desprinsese de lîngă un gard și veni să mănînce dudge.

— Na la oi ! strigă Ocheșel din dud, dar ciinele nu plecă, mîncă mai departe dudge, lacom, mîrîind, atent să nu-l lovească cineva.

— Dă-te, mă, jos și dă-n javra aia, că mănîncă dudgele, strigă Ocheșel copiilor, dar aceștia se făcură că nu-l aud și se suiră mai în vîrfurile dudului.

— Licule, dă-te, tată, tu jos și-alungă jigodia, dudgele ălea le putem mînce și noi.

— Nu mă dau, că mă mușcă, zise copilul.

— Huo ! Azor ! Du-te dracului ! făcu Ocheșel, aruncînd cu pălăria jos, să-l lovească. Pălăria de paie zbură în altă parte, nici vorbă să-l atingă sau să-l sperie pe Azor.

— Nu mai doborîți dudge ! le strigă el copiilor, dar, oricum s-ar fi mișcat ei de încet, dudge tot cădeau și ciinele le aduna pe toate, fugind de la una la alta.

Cît era de mare Azor, vedeai prin el. Și de fugit nu fugea, se tîra aproape. Toți cîinii din sat erau numai umbre, nu le dădea nimeni nimic, stăteau toată ziua încovrigați, pe sub șopruri sau la umbra pomilor. Și de mîncat, vai ș-amar, pîndeau omul cînd se ducea după pătul, dar totul era numai o părere, așa că mînceau frunze și mulți turbau. Azor se bătuse cu toți cîinii vecinilor cînd fusese vorba de mîncare, era mare și-i tăvălea în țărîna ca pe niște gheme pisica. Se mai mișca el, dar avea în ochi o privire posomorîtă.

Ocheșel se dădu jos din dud și-l luă la goană. Cîinele se ascunse sub șopron, schelălăind fără să fie lovit.

— Zghicinați, mă! strigă Ocheșel, și cînd copiii îi doborîră dude, jucînd pe crengi, se aplecă în genunchi și începu să adune cu degetele lui țepene și negre dudele și să le bage în gură.

Se tîra în genunchi după fiecare dudă și-i plescăia limba de plăcere. Un om îl chemă pînă la poartă, se duse, apoi plecă în sat cu omul acela, spunîndu-le copiilor să se dea jos, să mai lase dudele pentru altă dată, că acuma aveau să mănînce nu peste mult timp mălai cald. De fapt, plecase în sat mai mult ca să nu fie de față cînd s-o împărți mălaiul, să-i lase pe ei să se sature. Îi vorbise însă babei să nu le dea prea mult, că mai erau zile.

Cînd scoase baba mălaiul din țăst, chemă copiii lîngă ea, unuia îi spuse să întindă măsuța cu trei picioare, altuia să aducă o cantă cu apă și lui Licu să caute o cîrpă. Luă mălaiul și-l spălă pe față cu apă; aburi calzi ieșeau din el, îmbătînd aerul. Azor veni și el aproape și privi cu ochi sticloși aburii. Baba curăță mălaiul pe burtă de cenușă, îl bătu c-o măturică și-l șterse cu cîrpa adusă de Licu. Îl puse pe măsuță și plecă să aducă un cuțit și se așezaseră pe pămînt, ciuciți, cu picioarele încrucișate. Priveau mălaiul și din cînd în cînd îl atingeau cu cîte un deget, trăgeau o diră cu degetul pe el și băgau degetul în gură și-l sugeau, chiuind înfundat, bucuroși. Dar pînă să vină baba, Azor se repezi la mălai, îl luă în gură

și fugi cu el în mijlocul bătăturii. Își înfipse colții în el, îmbucă zdravăn și înghiți. O arsură cumplită îi spintecă beregata, cîinele urlă ca turbat, dar nu se lăsă, își înfipse din nou dinții și mîncă iarăși mălaiul cald, schelălăind. Urla și mîncă lacom, ea un lup, după fiecare înghițitură urla. Copiii, buimăciți o vreme, îl priviră neștiind ce să creadă, apoi se repeziră la el cu pietre, cu ciomegă, cu ce apucară. Mîriind, Azor luă în gură mălaiul și, privindu-i turbat, fugi cu el în grădină; se răzgîndi, sări un pîrleaz și intră sub șopron. Acolo nu puteau să-l ajungă pietrele, degeaba încercară copiii, degeaba înjurară. Nici unul n-avea curajul să intre sub șopron și baba Sevastița degeaba blestema, cîinele mîncă sub șopru și urla, se grăbea să mănince mai repede, să nu-i fure cineva mălaiul, schelălăia ca bătut cu vătraiul, așa-i ardea focul beregata și inima. Urlă pînă seara, și toată noaptea, iar a doua zi îl găsiră întins în fața casei, sub dud, aproape de poartă, unde stă cîinele să apere curtea, să nu intre vreun străin și să fure, îl găsiră acolo mort.

4

Zorina lui Cămui era un primar de muiere. Fierbeau dracii în ea, ca țuica în cazan. Era mai înaltă c-o palmă decît bărbatul ei, mai lată în spate ca el, arunca plugul în căruța ca pîinea în cuptor, fără să ofteze și să se țină de șale. Cămui, rîzind mereu, mulțumit de ea, cînd ieșea în lume, se-ncălța cu pantofii dăruiți de frate-său, doctorul Porfiriu Cămui, pantofi pe care-i lustruia lună, să sclipească. Avea grijă să nu se umple de praf, călca atent și de aceea mai întotdeauna cînd treceau prin sat dumînica sau la sărbători Anghelache Cămui rămînea în urma nevestei. Lumea zîmbea pe la porți. Acum mergeau în sat la horă, dar horă nu era, oamenii stăteau prin bătături, lungiți pe rogojini, pe sub duzi, la umbră, lihniți de foame. Se odihneau, nu le ardea de joc, nici de cîntat, de nimic, că dacă n-ai în burtă mălai, nu-ți vine să te dai peste cap. Cămui știa asta și tocmai de aceea vorbise

c-un țigan să meargă în urma lui și-a Zorinei, cîntînd din vioară, să-i vadă satul. Jamailă, țiganul, pentru o strachină plină era în stare să cînte și-n urma dracului, cît o vrea, că dacă nu cînta el, cînta altul și mînca altul ce era în strachină. Cînta să-și rupă vioara, mai zicea și din gură, nu înceta nici măcar o clipă. Cămui și nevasta mergeau de mînă, ea înainte, el la un pas în urma ei, privindu-și pantofii, să nu se murdărească de praful drumului. Era spre seară, dar dogoarea nu se potolise, aerul, uscat, stătea amorțit. Zorina, de cînd se măritase, în fiecare lună ieșea la horă cu ceva nou pe ea, mîndră foc, cu bărbatul după ea. Ținuse la Păunică, nu-l voise pe Anghelache, stătuse o săptămîină în alt sat, la o mătușă după mamă. Cînd se înapoiase, Anghelache era în casă, bea țuică îndulcită cu tatăl ei și vorbeau de nuntă, cum s-o facă ; și cînd Zorina s-a așezat pe pat, și ei și-au continuat vorba, ca și cînd ar fi fost tot singuri.

— Eu zic s-o facem la toamnă, — a zis bătrînul —, că pîn-atunci îi mai cîrpim fetei o Țoală, mai facem o Țuică...

— Nu la toamnă, peste două săptămîni. Ce s-o lungim ?

— Atunci, dacă zici tu, da' eu...

— Am eu Țuică, ce să mai așteptăm, facem cît mai repede.

— Da' cu cine te-nsori, Anghelache ? a intrat în vorbă Zorina.

— Ei, cu cine, cu tine ! Ce mai rîzi și tu... Ori nu vrei ?

— Ba vreau — s-a hotărit dintr-o dată Zorina — vreau, dacă tu vrei atîta ; și-am să-ți fiu nevastă cum n-ai fi avut nici una !

Anghelache, bucuros, a venit lîngă ea s-o mîngîie, și bătrînul, uluit de cele auzite, a pupat-o pe amîndoi obraji, umplînd-o cu bale, că era cam lovit cu sticla la cap.

— Eu l-am avut pe Păunică la inimă, a continuat Zorina, fără să se miște de pe pat, cu același ton, nu

răstit, nici trist, nici vesel, fără culoare, ca și cum ar fi vorbit în locul alteia. El s-a dus la armată, am zis că-l aștept, dar dacă voi ziceți...

— Poate îi rămân oasele pe la ruși, cu războiu' ăsta nu știi de unde-ți vine un cartuș, a zis bătrînul.

— Bine, tată, mă mărit. Acuma, nu peste două săptămîni, duminica asta. Tot e nerăbdător Anghelache, de-un an, de cînd a plecat Păunică, s-a făcut de-al casei, îl cunoști bine, ce să mai aminăm ! Duminică eu zic să ne luăm.

— Naș, vine frate-meu ! s-a bucurat Anghelache. Duminică bem ! Să trăiești, tată socrule, a închinat el cu sticla și a tras o dușcă.

Anghelache a aranjat în două zile totul. A tăiat două vaci, a vorbit cu frate-său, doctorul, a tocmît lăutari ; pe cei cu care cîntase într-o bandă, Păunică înainte de a pleca la război, pe ăia i-a tocmît, ca s-ajungă vestea cît mai repede la urechile lui Păunică, să-și ia gîndul.

În noaptea nunții, Zorina i-a spus lui Anghelache că dacă ajunge la sapă de lemn îl lasă, dacă sărăcește, dacă ajunge ca Ocheșel sau ca Păunică, pleacă de la el, dacă n-o îmbracă și n-o ascultă îl lasă, mai găsește ea și prin alte sate ca el de bogați, dar chiar dacă nu așa de groși la chimir, tot găsește și n-o să moară văduvă.

Anghelache nîu se îmbătase, și vorbele Zorinei l-au cam întors pe dos, nu știa ce să creadă, ce vrea, doar el era bogat și n-avea cum să ajungă la rîpă, mai ales că lucra mină în mină cu frate-său, doctorul, care avea bani destui și căruia îi făcea mereu rost de pămînt, pămînt pe care îl lucra el, Anghelache. Și cumpăra și el în fiecare an pămînt, cum avea să sărăcească ?

Acum cînd mergeau spre cișmea, unde se făcea hora cînd se făcea, Anghelache se gîndea la noaptea aceea și suridea. Averea îi crescuse ; Zorina, focoasă rău, cu fiecare zi ce trecea devenea mai pricepută în treburile gospodăriei, voia mai multe pături alese, pogoane, mașini de cusut, care, căruțe, aduna tot ce putea, încheia tîrguri

peste tirguri cu oamenii din sat, curtea se umplea de tot ce-aveau josenii mai bun, n-aveai cum să te mai miști prin ea, sâniile erau puse peste căruțe, iar peste sâni, pluguri, sape, grape, pînă și cuibare de ouă din tîrne de nuiiele, și lemne de foc, pari din gard. Voia să cumpere tot satul Zorina, avea cu ce : Anghelache pleca mereu prin țară după saci cu porumb, bani avea și banii se înmulțeau ca păduchii pe cloță, și-i mai dădea frate-său, doctorul, că și lui îi cumpăra de toate. Tot satul era în mîna lui, putea să facă orice, să cumpere orice, și odată dăduse cinci banițe pe socrul lui Costache, nu de dragul mortului îi dăduse, ci ca să arate satului ce poate. Mortul îl îngropase a doua zi, bineînțeles fără pomană și lăutari, doar nu era să mai arunce bani pe drum. Mortul dormise o noapte la Anghelache acasă, sub șopru, urlaseră cîinii toată noaptea la el, pînă și Azor al lui Ocheșel sărise gardul și venise sub șopru.

Anghelache o strîngea de mînă pe Zorina și-i făcea cu ochiul lui Jamailă să cînte mai tare, să-l audă tot satul. Dar nu ieșeau oamenii pe la porți, trimiteau numai copiii să vadă ce e, și cînd aflau, se întorceau pe partea cealaltă, nepăsători. Copiii însă se luau după Jamailă, murdari ca vai de ei ; Licu lui Ocheșel, cum era bolnav, îl durea burta de cîte dude mîncase și după fiecare colț de drum se ciucea și-și ridica pînă peste genunchi cămașa, gemînd și chircindu-se cu ochii ieșiți din cap, înjurînd de toți dumnezeii. Mamă-sa era bolnavă, nu-i mai spă-lase nimeni cămașa, care, la spate, murdară, era ca o scoartă neagră.

Ajunși la cișmea, Cămui și nevasta, înconjurați numai de copii, puseră țiganul să cînte și jucară numai ei doi, de mînă, întîi o boierească mai potolită, apoi, fiindcă Anghelache știa că Zorinei îi plac geamparelele, îi strigă lui Jamailă să le zică. Și se puseră pe joc, bătînd din ce în ce mai tare și mai repede pămîntul, învîrtindu-se ca nebuni în jurul țiganului.

Copiii la început jucară și ei hore, hore, apoi se oprimă să privească cum bătea Zorina pământul și cum chiuia, trăgându-l după ea pe Anghelache, lac de sudoare.

— Nu te lăsa, omule, — îi strigă —, să te vadă satu' că poți.

Anghelache uită de pantofi, se luă după nevastă, jucă cu foc, dîndu-și toată silința să fie ca ea, de argint viu. Nevasta ureza și lovea pământul cu picioarele, mărunț, des, să-l fărîme, praful se ridica și-i învăluia, dar ea nu se lăsa, ureza mai departe. Copiii s-au așezat pe pămînt, în capul oaselor, alții pe burtă; priveau la ei cum joacă și se minunau și erau mîndri c-o să aibă acasă ce să povestească. Lui Anghelache îi sărea burta în sus și-n jos. Zorina îl vedea cum se înroșește, cum nu mai poate respira, cum îl părăsesc puterile, dar nu-l lăsa, îl strîngea de mîna, îl trăgea după ea, îl îndemna, îi arăta cum să joace, ureza, se bucura. Îl vedea cum se înăbușe, cum e gata să plesnească, dar striga lui Jamailă să-i zică mai departe și Jamailă se apleca spre vioară cu capul și cînta în neștire, mai repede. Știa el, Jamailă, că ăsta era jocul Zorinei, pe vremuri îl juca pînă o apucau ameteșile cu Păunică.

Anghelache nu mai putea, dar nu se lăsa, să nu creadă nevastă-sa că e mai moale ca ea sau e mai moale ca alții, știa el ca cine, juca să-l vadă toți copiii și să povestească. Zorina îl vedea cum plesnește și nu se lăsa și-l îndemna, mai repede, mai repede, parcă așteptînd să-l lase picioarele în drum, să-l lase picioarele baltă și să cadă lat lîngă lăutar.

— Mai repede! îi striga, să-i arate că ea e mai tare, și Anghelache nu se lăsa deloc.

Plesniră doi corzi la vioară, țiganul vru să se oprească, dar Zorina îi făcu semn să-i zică mai departe.

Copiii, așezați pe pămînt, îl priveau.

Se rupse însă arcușul țiganului și trebuiră să se oprească din joc: Anghelache, galben și fiert, și Zorina, roșie și urezînd.

Pământul era alb. Nu mai avea suflet, trăgea să moară, obosit și ars de căldură. Bălțile pieriseră în aer. Rămăsese doar nămolul, zbîrcit, crăpat adînc și des, gronțuros. Cerul era uscat. Păunică se uita la el și aștepta să se sfarme și să cadă, albastru, peste lume.

— Mare secetă, mare, zise Sevastița, văduva lui Marcu Sdrapotă. O să murim leșinați de foame, ca cîinii, pe lingă garduri.

— N-o să murim, clătină din cap Ocheșel ăl bătrîn, privîndu-și cei patru copii ce se ciorovăiau într-un dud.

— Dacă nu vrea pămîntu', murim, zise baba. Pămîntu' e mama noastră, e tata nostru, e mămăliga noastră, e apa, e groapa noastră, e laptele, slămina, vinu', sufletu', nunta, botezu', casa. Dacă nu vrea pămîntu', gata, el e moartea noastră. Mare secret, mare !

— Omule, se auzi din casă un geamăt și Ocheșel intra să vadă ce vrea nevastă-sa.

— N-o mai duce mult, zise baba. N-are puteri să ducă boala-n spinare.

— S-o ducă la spital, zise Păunică.

— Unde, că nici ăia nu te ciocăne fără bani.

— Să vîndă ceva.

— Ce ? A mai vîndut, și degeaba. Ce să mai vîndă ? Uită-te-n bătătură la el, pustiu, ca pe drum. Nimic. Dai cu pușca și strici glonțul de pomană.

— S-o găsi un doctor.

— Unde ? Fratele lui Cămui, că e sătean cu noi, a crescut sub ochii noștri, nu vrea, da' altu' străin ? Mare secetă, mare, îți spun eu că-s bătrînă și m-au știrbit iernile. Pămîntu' e mort, n-are nici o putere și dacă n-are el, omu' e mort.

— O mai fi și-n alte părți pămînt, că nu s-o termina la marginea satului.

— O fi, da' pe cine-l doare de altul ?

— S-or găsi unii !

— Cine ? Cămui ? Asta-ți ia sufletul, că pămîntu' ți l-a luat pe-o traistă de făină.

— Dacă oamenii-s proști ! De ce se lasă să-și bată joc de ei ?

— Ei, decît să-ți înghețe limba-n gură și să-ți cînte lăutarii deasupra, mai bine înghiți ce-ți spune Cămui, dacă-ți dă ceva, dar vezi că nu prea mai vrea să cumpere pămînt. Se-nghesuiesc oamenii, dar nu mai vrea el. Noroc cu Zorina, aia cumpără, nu știu cui o semăna. Ea sparge și drege toate tîrgurile, bat-o Dumnezeu s-o bată de fulgugă. Bine că nu te-ai încurcat cu dracu', muică, asta te-mbătrînea și te băga-n pămînt.

Ocheșel veni din casă posomorît. Strigă la copii să se dea jos din dud și să plece, să nu-i mai urle prin bătătură. Păunică însă înțelese că lui Ocheșel nici nu-i prea convenea să mănînce copiii toate dudele din dud. Era mai bine să mai rămînă.

— Ce vrea muierea ? întrebă Sevastița.

— Nu vrea nimic. Zice numai c-o doare în burtă.

— Du-o la spital, îl îndemnă Păunică.

— O duc, zise Ocheșel. Hai și-ajută-mi să-njug boii.

Baba intră în casă, iar cei doi bărbați în grajd. Scoaseră o pereche de boi cenușii, plini de balebă, cu ochii obosiți. De-abia își mișcau picioarele. Unul, cînd să treacă pragul grajdului, se-mpiedică, gata să cadă-n coarne. Îi înjugară. Scoaseră bolnava din casă și-o puseră pe niște paie în car. Boii răsuflau greu, deși nu făcuseră un pas. Jugul îi făcea să privească în jos.

Cînd era să deschidă porțile, Ocheșel auzi un urlet de copil și tresări. După glas era Oprică, băiatul lui cel mai mare.

— Ce ai, mă ? întrebă.

Oprică urla, mereu, ca din gură de șarpe.

Ocheșel merse în grădină urmat de Păunică, să vadă ce s-a întîmplat. Își văzu copilul vîrit sub gard, cu capul în grădină la ei și cu picioarele în grădină la Cămui.

— Ce ai, mă, cu el ? îl întrebă pe Cămui, ce-l ținea pe Oprică de-un picior și-l lovea cu biciușca peste fund. Ce-ai cu el ? repetă, prinzînd copilul de subsori și trăgîndu-l, să-l scape din mina vecinului. Dar acesta îl ținea zdravăn și-l lovea peste fundul gol, că Oprică era îmbrăcat numai c-o cămașă de cînepă, și cămașa, cum era ținut cu picioarele puțin ridicate în sus, căzuse pe șale.

— Mă beșondreo, — strigă Păunică la Cămui —, lasă copilul în pace, că săr gardu' la tine și te trăsnesc c-un par de-ți sar scînteii din cap.

— Pe mine, mă ? se înfurie Cămui, lăsînd piciorul copilului și dîndu-se mai aproape de gard, în dreptul lui Păunică. Pe mine mă trăsnești tu ? Nu te uiți la tine, că-i numai cămașa de tine ? Să nu săr eu la tine și să-ți bag biciușca pe gură și să ți-o scot printre craci !

— Tu, mă beșondreo, crezi că dacă ești plin de osînză, mă sperii ?

— Nu-mi zi beșondrea, că te fac să joci dindireaua cum îți cînt eu !

— Asta s-o crezi tu ! Beșondreo ! Ți-a intrat în pălărie că judeci tu toată lumea. Nu ți-e pe la mustăți să dai în copilu' ăsta ?

— El să fure și eu să mă uit la el ?

— Ce-a furat ? Te-a sărăcit ?

— Ce-ai furat, mă ? îl întrebă Ocheșel pe Oprică, ce plîngea cu sughițuri, ștergîndu-și nasul.

— Ce să fure, vezi că are ceva la el ? N-are nimic, zise Păunică.

— N-are, că i-am luat-o. A vrut să fure traista din botu' cailor. Plină cu boabe de porumb. Ia caută-l în gură, caută-l.

Ocheșel îi deschise gura copilului și găsi vreo zece boabe de porumb, sparte, măcinate aproape.

— Și pentru asta trebuie să-i frîngi oasele ? nu se lasă Păunică.

— Fac ce vreau, aia e, ce te bagi ? Eu mă-mpac cu vecinu' meu, chiar acuma-i dau un ciurel de făină și mă-mpac. Zorino — strigă el — adă un ciurel de făină !

Nevasta nu întîrzie mult. Ocheșel primi ciurelul de făină peste gard și mulțumi frumos, apoi mîngîie creștetul copilului.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă Zorina.

— Nimic. Domnu' tovarăș de la comuniști vrea să-i dea un sac de făină lu' Ocheșel.

— Asta ? făcu femeia. N-are ce să-nghită după apă, da' să mai dea la alții.

Păunică plecă de lîngă gard. În curte văzu că Ocheșel își dăduse nevasta jos din car. Voiau să facă mămăligă și să mănînce. Ceilalți frați îl priveau pe Oprică, ce încă mai sughița, ca pe un Dumnezeu. Păunică plecă, să nu stea la mămăligă.

A doua zi dimineată, înainte de a pleca Ocheșel cu nevasta la spital, Licu, cel mai mic dintre frații lui Oprică, fu prins de Cămui furînd traista de boabe de la botul calului și fu bătut zdravăn. Licu plînsese, și după aceea așteptă ciurelul de făină, dar nu mai primi nimic.

6

Dimineata nu ne mai trezesc cocoșii. Ne trezim singuri, cocoșii au uitat să cînte. Dacă mai vezi unii, scăr-mănați, vai de penele lor pe care le mai au, parcă-s arse. „Parcă-s jumuliți de vii, cum să le mai ardă să cînte dimineata ?” se întrebă Ion ăl Mare, privindu-și singurul cocoș ce-l mai avea în curte. Un cocoș la patru copii, faci foamea mai rea, nu se merită să-i sucești gîtul.

— Ioane ! se auzi strigat.

— Care ești, mă ?

— Eu, Anghelache. Vino-ncoa' !

Ion ieși la poartă și-l găsi pe Anghelache Cămui ținînd caii de dîrlogi și pe Zorina în căruță, deasupra sacilor plini, stînd pe baniță.

— Ce-i Anghelache, ce v-a apucat așa de devreme ?
— Vinzi pogonu' sau plec mai departe ? se auzi vocea Zorinei. N-avem timp, ne-așteaptă alții.

— Păi, știu eu...

— Da' cine vrei să știe, tata ? zise Zorina batjocoritor. Deschide poarta, că tot îl vinzi, ce ești prost, vrei să-ți întinzi pielea copiilor la soare ? Deschide, Anghelache, tu poarta, că Ion nu prea mai are ce-i trebuie bărbatului.

Anghelache deschise poarta, nu mai așteptă să zică Ion da sau ba, și Zorina băgă căruța în bătătură. Sări jos de pe saci, ținând la subsuoară registrul cu coperte verzi în care scria cu creion chimic socotelile, deschise într-un loc știut de ea și-i spuse lui Ion să semneze. Actul de vânzare îl făcuse de-acasă, mai trebuia să-și scrie omul numele sau să pună degetul. Cămui și nevasta luaseră de dimineată casele la rînd : casa și pogonul cumpărat. Lă-sau fiecărui vînzător cîte-un sac de porumb și plecau mai departe, se grăbeau să nu-i apuce căldura.

— Îscălește, zise Zorina, întinzîndu-i creionul muiat în gură. Colea, îi arătă. Anghelache, ia sacul în spinare și du-l omului în tindă, ce mai aștepti ?

Ion iscăli, și Zorina, cită vreme bărbatul ei pleca spre tindă cu sacul, se lipi de Ion și rise, i se uită în ochi și iar rise. Ion era lat și înalt cît o poartă. Slăbise el, dar de făcut mai mic nu se făcuse. Cînd se înapoie Anghelache, îi văzu lipiți și tuși, dar nu zise nimic. Se încruntă și apucă de dirlogii cailor. Nu-i plăcea să se ia la hărtă cu omul, în curtea lui, și mai ales cu Ion. Îi părea rău însă că-i dusesese sacul în tindă.

— Dacă mai vinzi ceva să ne spui, zise Zorina, plecînd după Cămui. Acuma, cît mai avem și noi, că de s-o isprăvi, amin. Gîndește-te la iarnă, acuma o mai duci cum o mai duci, mai mănînci verdețuri, fără cocoloș de mămăligă, dar la iarnă ce-o să-mbuci ? Că pămîntu' nu dă nimic, e sterp ca o muiere trecută. Și voi sînteți grași ca

răsteiele, parc-ați fi ieșit din spital, parcă tot satu' ar fi ieșit din spital.

— Parcă tot satu' e un spital, rîse din drum, bucuros de ce spune, Anghelache.

Zorina plecă mai departe cu bărbatu-său, la altă casă. Înainte de-a bate la poartă, femeia se răsti la Cămui, din virful căruței.

— Îl văzuși? De ce nu-i săriși în cap? De ce, mă prăpăditule? Pune mîna pe muierea ta și-i spune să se-ntîlnească la noapte cu ea, și tu taci, te faci că nu vezi, că n-auzi!

— Vrei să mă cert cu el, să nu mai vîndă nimic?

— Dar la mine nu te gîndești, crăcănatu' dracului, că mă faci de rîs, mă lași să pună toți nenorociții mîna pe mine. Eu vrei să le dau în cap cu ceva, eu vrei să mă cert cu ei, nu tu?

— Ei, lasă, lasă, că nu ți-a făcut nimic, căută s-o împace bărbatul.

— Nu mi-a făcut că n-avea cum, că erai tu acolo, da' de-mi făcea, tu nu-i ziceai nimic, de mine te luai, pe el nici nu-l vedeai, nu te-ar mai vedea soarele, păcătosule, zise femeia și se făcu că plînge.

— Ia taci, fă, din gură, de dracii tăi am eu treabă acum? Dă-te jos din căruță, nu mai urla, că ne prinde căldura pe drum.

— Bine, mă dau, zise ea și se întristă puțin. Nu-i reușise planul. Cămui nîu se supăraseră, nu strigaseră și nu se luase la ceartă cu Ion ăl Mare. Se temuse de el.

— Te temi de el, îți joacă în spinare cămașa de frica lui, vorbi ea, să-l înfurie. Și acumă cînd tu ești tartorul dracilor în satul ăsta. Nu ești bun de nimic dacă ți-e frică de oameni, așa n-o să faci niciodată ce vrei cu ei. Numai o dată a fost ceva bun de capul tău, zise ea, drăgăstoasă de data aceasta, lovindu-l cu palma peste fund. Numai în cimitir cînd l-ai cumpărat pe socru' lu' Costaiचे ai avut și tu o țîră de curaj. Așa, dacă i-ai lua tare, n-ar

mai zice nici unu' nimic, ar rămîne prostiți și-ar face cum le cînți tu. Da' ești de baligă, Anghelache, degeaba ai chimiru' gros.

Omul întîrzia să vină la poartă și Zorina îi vorbea mai departe lui Anghelache, ațîțindu-l, lăudîndu-l, scaldîndu-l în ape reci și-n ape calde.

— Atunci, da, ai fost bărbat, da' acuma, cu Ion, nimic, brînză. Atunci și pe drum cu Costaiche, cînd v-ai tirguit, atunci erai om. „Nu face douăzeci de băniți ziceai. Nici zece nu face“. „Ba face“, căuta să spună și el ceva, Costaiche, să nu tacă din gură. „Un om mort — ziceai — nu-i bun nici de plug, nici de secerat, nici de mîncat, nici de nimic, nu faci nimic cu el, numai te-ncurcă, nu merită zece băniți. Le-arunci în vînt, de pomană, eu le-arunc, ți le dau ție, dar nu zece, că-s prea multe, șapte is de-ajuns.“ „Șapte, bine“, zicea omu'. „Șapte nu, nici șapte, cu șapte iei brazde multe de pămînt, o avere, și mortu' nu-i avere. Cinci, mai multe nu-ți dau“, ziceai. „Mă române — strigai — vino-ncoa'!“ Dar cu Ion ai fost de paie, zise batjocoritor muierea. De ce nu te-ai luat de sufletu' lui ?

Anghelache nu-i răspundea, știa el de ce se făcuse că nu vede. Ion putea să-i spargă capu', să-i rupă vreo coastă dacă-și ieșea din fire. Asta-i trebuia lui acuma cînd avea atîta de lucru ?

Dar Zorina asta voise să se întîmple și de aceea era supărată. Tare i-ar fi părut bine să se lege bărbatu-său de Ion. Dar nu-i reușise planul. Cum nu-i reușise nici în cimitir. Crezuse atunci că oamenii nu se vor lăsa călcați în picioare, se vor înfierbînta și de necaz că el își bate joc de obiceiuri, și de ei, și de morți, îl vor zdrobi puțin în picioare. Așteptase atunci cu sufletul la gură, la poarta cimitirului, să-i vadă repezindu-se la el, dar ei rămăseseră înspăimîntați. Și Costaiche era prea nenorocit. Și popa se temea de Anghelache și mai ales de doctorul Porfiriu Cămui, așa c-a tăcut ca popa și a plecat prin salcîmi, suflînd în cădelniță. Oamenii s-au temut de el,

erau și prea flămânzi ca să se-apuice la bătaie și nepăsători, dacă l-au auzit pe Costaiचे dînd înapoi. Numai Păunică n-a vrut, dar singur n-a putut face nimic.

Se supărase Zorina foc atunci. Nu vorbise cu nimeni, nici cu Păunică. Înainte fusese sigură, că nu va ieși în-treg Anghelache din cimitir. Și acum la fel pățise, cu Ion. N-avea nimic cu Ion, nici nu-i fusese vreodată drag de el și nici Ion nu dăduse vreodată semne c-ar avea ceva cu ea. Dar chiar dacă ar fi avut, Anghelache n-ar fi zis nimic, n-ar fi apărât-o. Nu-i păsa decît de ce cumpăra. Poate știa el că oamenilor nu le mai arde acum de dragoste. S-au uscat. N-au putere, n-au foc în ei. Nici bărbații, nici muierile. D-aia nici nunți nu se mai fac. Au uitat oamenii nunțile, au uitat să mai meargă noaptea prin sat. Se culcă seara. Fetele nu mai ies pe la porți și băieții nu le mai fluieră. Totul a murit, seceta a făcut să fie liniște noaptea prin sat. Știa asta Anghelache, poate de aceea nu s-a repezit la Ion. Știa că nu le mai arde josenilor de dragoste, că nu mai fac copii. În vara asta și în anul trecut nici o femeie nu alăptase copil. Secetă. „Dar am să ți-o coc eu, Anghelache“, oftă muiera și intră în curte după bărbat.

Tocmai atunci trecu Păunică pe drum. Îi văzuse pe Anghelache și pe Zorina mergînd din casă în casă și se ducea la Ion ăl Mare să vadă dacă și-a vîndut și el ceva pămînt. Erau prieteni vechi, făcuseră armata împreună. Se supăra cînd auzi că luase un sac de porumb.

— Nu vezi că-și bate joc de tot satu', ce dracu', n-ai ochi în cap ?

— Ba am, da' am și copii, vrei să moară de foame ?

— Cum au dus-o pînă acum, o mai duceau ei.

— Am ajuns la blană cu făina, nu mai e nimic pe fundu' lăzii.

— Hai cu mine să cerem ceva, hai la partid.

— Crezi că ăia au ? N-au nici ei.

— O avea cineva, să ne facă rost, doar n-o să muncim și să nu ne vadă nimeni.

— Au ăștia cu casele-nalte, cine vrei să aibă ? !
— Parcă la-mpărțirea pământului nu ziceai așa, erai cu noi.

— Aia a fost altă poveste.

— Da' pe front ce-a fost ? Cînd a fost greu, ai fost om, de ce nu vrei să vii acuma cu mine ? Mergem la Roșianu, n-o să ne lase, îl știm de pe front, a fost pe-aici la împroprietărire, n-o să ne lase.

— Pe tine n-o să te lase, că ești trecut la ei, dar eu nu-s, n-o să-mi dea nimic.

— O să cerem pentru tot satu'.

— Nu ne dă, n-am mai fost ?

— Atunci n-aveau, dar au spus că fac röst. Au spus să mai mergem, de ce nu vrei să vii ?

— Du-te tu, eu am copii, și-am vîndut lu' Cămui pămînt, și dacă n-oi mai avea ce să le dau la copii, vînd tot pămîntul, și casa, tot, numai să-nu moară de foame.

— Și pe urmă din ce-o să trăiești ? O să te bagi slugă la Cămui cu copii cu tot, toată viața ? D-aia am luptat noi pe front, d-aia am luat pămîntu', ca să-l dăm înapoi și să ne băgăm și slugi ? Lui îi convine, n-a fost pe front, l-a scăpat frate-său, doctoru', a zis că-i bolnav și-a stat acasă și-a făcut avere. Acuma vrei să ne băgăm ziua și la el ?

— Îți pare rău de Zorina, d-aia nu-l suferi tu, că ți-a luat-o. Dar nu-i el de vină, dacă nu zicea ea da, nu putea nici dracu' să-i pună căpăstru' în cap ! De ce s-a dus după el ?

— Lasă pe Zorina, treaba ei, nu-i bag vină, s-a dus, s-a dus. Vina e și-a ei, și-a lui tat-so, și-a lu' mă-sa, și-a lu' Cămui, ș-a mea, că n-am luat-o. Las-o pe ea, eu de Cămui îți zic, să n-ajungem slugi la el, dacă ne vindem pămîntu'. Nu vezi că-l cumpără tot mai pe nimic ? Frate-său are oameni, îi trimite prin țară, aduc porumb, și Anghelache cumpără tot ce vrea.

— Ea-l îndeamnă, ea e mai drăcoasă, nu știu ce-are de gînd, că gînduri urîte nu zac în fruntea ei. Nu știu

ce vrea, da' pe Anghelache cred că nu-l prea are la inimă. Ea vrea să fie stăpînă. O s-ajungem slugile ei, și ție n-o să-ți meargă rău, rîse slab Ion ăl Mare.

— Atunci nu vii? Bine. Va să zică așa am ajuns, își bate ăla joc de noi, și noi nu vedem, prietenii nu mai sînt prieteni, se ceartă, mîine o să se mănînce între ei, dac-o vrea Cămui. Asta vrea Cămui, să ne pierdem firea, ca atunci în cimitir, să ne încalece și să are cu noi unde-o vrea. Aici e ca la război, degeaba te faci că nu pricepi, dacă-ți pierzi firea, ai dat ortu' popii. Dacă lăsăm să ne cumpere cum vrea și cu cît vrea, dacă nu facem nimic, dacă nu-i zicem nimic, e rău de tot. Nu putem trăi fiecare singur. Dacă fiecare-și vede de-ale lui, ne mulge Cămui cum vrea.

— Nu merg, degeaba te zbați, zise Ion. Mi-a spus Cămui că dacă mai merg cu tine și mă mai țin cu tine, nu-mi mai cumpără nimic.

— Bine, mă, zise Păunică și plecă fără să mai zică nimic. „O să treacă și vremurile astea, — gîndi —, n-o să țină o mie de ani“.

Pleacă prin sat. Căldura dogorea. Nori nu se vedeau pe cer. Se pierduseră undeva la capătul pămîntului. Se uită prin curți. Pustiu și liniște. Pătulele erau goale, pline de păianjeni.

Păunică se opri în fața casei lui Burzulea, tatăl Zorinei. Îl văzu pe acesta suit pe-un grajd, dînd jos aco-perișul de trestie. În curte, Anghelache așeza trestia și papura în căruța goală, iar Zorina dezlipea frunze uscate de pe trestii, le toca în mînă și le amesteca într-o troacă mare cu sare și cu apă. Dădu boilor să mănînce din troacă și boii mîncară.

— Boii ăștia-s niște căzături, — zicea Anghelache —, nu merită aproape nimic.

— Ți-i luăm, tată, că tot n-ai ce face cu ei, iscălește colea, că-i vinzi. Îți luăm și trestia asta, iscălește colea, ți-o cumpărăm, să nu zici că sîntem oameni răi și nu te vedem cînd ești la strîmtoare.

— Da' bine, Zorino, — se înfurie bătrînul —, ție nu ți-e rușine pe la nas, îmi dați numai bălegaru' ăsta de porumb ?

— Dacă nu-ți convine, tată, poți să-ți iei boii îndărăt și să-ți pui trestia pe grajd. Găsim în altă parte de po-mană.

— Nu ți-e rușine, stricato, că-s tatăl tău, să te tirgu-iești cu mine ? Nu-ți crapă obrazu' ?

— Da' ție ți-a crăpat vreodată, ți-a crăpat cînd am zis eu că nu vreau ce vrei tu ?

— Anghelache, taică, ziceai cînd ai luat-o pe asta că...

— Ale-au fost vorbe, ce s-a dus nu se mai întoarce. Ți-a părut bine cînd m-ai dat după el, să-ți pară și-a-cuma, că te-ajutăm, zise țiľnoasă Zorina.

— Păcătoaso, n-ai nici o milă de...

— Tu ai avut milă vreodată ?

— Nu m-ascuți, fă ?

— Tu m-ai ascultat vreodată ?

— Păcătoaso, n-ai nici o milă de...

— Ce vrei, mă ? întrebă Zorina. Pe cine cauți ?

— Pe Zorina, zise liniștit Păunică. O caut pe Zorina.

— Și n-o vezi, nu mă vezi ?

— N-o văd, zise Păunică. Unde e Zorina ? întrebă el pe bătrînul Burzulea, ce stătea pe grajd, c-un băț de papură în mînă.

— N-o vezi, ce, ești chior ? zise bătrînul.

— N-o văd, răspunse Păunică, apropiindu-se de șoprul unde stătea carul bătrînului, pe care încă nu-l cum-părase Anghelache.

Păunică văzu coasa agățată după o grindă.

— Crește rugina, zise. O să mănînce coasa, zise.

— Ce-ai mă, ești nebun ? întrebă Anghelache.

— Ce-ai mă ? se apropie Zorina, înspăimîntată puțin.

— O fi înnebunit de foame, vorbi Anghelache.

— Pe cine cauți ? îl iscodi Zorina.

— Pe Zorina, nu știi unde e ? se uită Păunică la ea.

— Ehei, s-a măritat, nenorocita — zise de pe grajd Burzulea — s-a dus dracului Zorina pe care-o cauți tu !

— Ce te doare ? întrebă Zorina, Capu' ?

— Nimic, zise Păunică. Nimic.

— Îl doare burta de foame, rîse Cămui. E nebun. Lasă-l, fă, în pace, încarcă cu mine trestia asta, că ne-apucă sara.

— Țsta nu te-a uitat, fă — zise Burzulea — nu te-a uitat cum m-ai uitat tu pe mine. Și cum m-ai uitat tu, Cămuiule ! Crucea dumnezeului vostru ! strigă bătrînul, aruncînd un băț de trestie în ei. Ieșiți afară din bătătura mea, că vă tai pe-amîndoi ! M-ați înșelat !

— Ia stai acolo, boșorogule, se răsti Cămui. Ce, ești beat, te-a-mbătat soarele de cap ? Ai amețeli ca ăsta ? Ați înnebunit toți ! Cine te-a-nșelat ? Tu te-ai înșelat singur, dac-ai crezut cine știe ce prăpăstii.

Dar bătrînul era prea pornit, așa că Anghelache și Zorina nu așteptară să se dea jos de pe grajd. Plecară, dînd bice cailor. Luară numai trestia și papura, acoperișul grajdului, boii îi lăsară. Bătrînul, după ce-i petrecu o vreme cu înjurături, se apropie de Păunică binevoitor :

— Ce ai, taică, ești nebun ?

— Nu-s nebun, zîmbi Păunică.

— Atunci de ce ziceai c-o cauți pe Zorina ?

— Pe ea o căutam, săraca. Ea cred că e nebună, nu eu. Am întrebat de ea ca să-i arăt că mai trăiesc. Și că mai trăiesc și alții care-o știau altcum.

— A-nnebunit-o averea ! De știam eu...

— Tot o dădeai după Cămui. Nu zi nu !

7

⚡ Anghelache vorbise cu zece oameni să vină și să-i ajute la descărcatul grîului din vagon. Îi chemase acasă la el, să ia o gustare înainte de a merge la haltă. În loc de zece, se pomenise cu douăzeci, ba și cu vreo cîteva femei. Îi lăsă pe toți să intre în curte și-i strigă Zorinei să le aducă ce le pregătise la bucătărie. Oamenii se așe-

zară care pe unde, pe lemne, pe scaune ori pe pământ. Zorina veni cu un castron mare, verde, și le împărți la fiecare cite o clătită.

— De care preferați, — îi întrebă Anghelache —, cu brinză ori cu magiun de prune ?

Ei se așteptaseră la altceva. Calul de dar nu se caută în gură, așa că se mulțumiră cu ce le dădu Zorina și tăcură. Anghelache aduse și o damigeană de cinci kile, plină cu țuică de dudă, mai apoasă și acră, bună să nu-ți ia mințile. Oamenii își clătiră gurile cu țuică, trecînd damigeana din mînă în mînă. Limbile se aprinseră oleacă și unii înghițiră mai îndesat. Vorba se încinse și parcă toți uitaseră că trebuiau să plece la haltă. Anghelache avea oamenii lui, tocmiți, aduceau griu de prin alte părți, unde pămîntul rămăsese mai verde. Ion al Mare îi știa, și îi știa tot satul. Anghelache le plătea drumul, le da saci și fixa prețurile, cu cît să cumpere banița.

— Ioane — îl chemă șoptit Zorina — fă-te încoa' !

Ion se ridică greoi și plecă pe urmele ei în bucătărie. Femeia îi arătă cu capul un scaun și-i puse în mînă o strachină cu fasole neagră, aburind. Mai erau încă vreo șase inși, învîrteau lingurile ca lupii, de parcă se temeau să nu se răzgîndească Zorina și să le ia fiertura din mîini, ori să între Cămui și să dea cu ochii de ei. Ion începu să mănînce rar, ca și cum ar fi fost șatul de pui, privind în jur. Nu înțelegea de ce îi chemase Zorina pe furiș, ce voia.

Nevasta ieși în prag și rămase acolo, să nu intre vreun nechemat. Cămui mai umpluse o dată damigeana cu vin și noroceă cu oamenii și glumea.

La poartă bătu cineva și, fără să i se deschidă, intră, dînd bună ziua. Era un om înalt și nebărbierit, cu fața scobită. Părea făcut dintr-o creangă de salcîm uscată. Avea doi saci cu el, plini. Îi lăsă jos, sprijinindu-se de ei. Ghici dintr-o privire care e stăpînul și-i vorbi legănat, ca și cum ar fi povestit despre altcineva. Era plecat de

acasă de mult să cumpere porumb și nimerise pînă acuma tot în locuri secetoase.

— Să vedem ce vinzi, zise Anghelache.

Moldoveanul desfăcu gura unui sac și scoase din el un covoraș de lînă și apoi altul. Cămui strîmbă din nas. Omul deșertă amîndoi sacii. Adusese cu el tot ce avea mai bun în casă, îmbrăcăminte de duminică și-a muierii, pînză, covoare, fluierul copilului, o pereche de opinci noi, o mască de gaze rămasă din timpul războiului, cîtiva bănuți de argint, o icoană veche de lemn și o măturică din pene de gîscă.

— Altceva n-ai ? întrebă Cămui.

— N-am, răspunse omul, privindu-l stins.

— Cam slab, fără valoare.

— Am adus și eu ce-am avut.

— Bea o gură de vin, îl îndemnă Cămui.

— Vă mulțumesc, nu pot, înghiți el în sec și se feri, de rușine să spună că nu mîncase nimic. Luați banii, sînt de argint...

— Cu banii nu faci nimic azi, vorbi Anghelache și dădu să plece.

De fapt, i-ar fi luat. Însă moldoveanul pleca, nu se mai întîlneau niciodată. Altceva era cu un om din sat, îl avea la mînă oricînd. Trebuia să-ți fie recunoscător că l-ai scos de la înec, pe vremea secetei. Bănuții erau de argint, buni, marfă fără acte, nu te poate lua nimeni de căpăstru pentru ei, de unde, de cînd îi ai — banii se plimbă, azi la mine, mîine la tine, la cel cu sticla în mînă. Erau mai buni decît pămîntul, dar ce folos, moldoveanul se ducea pe unde a venit, în drumul lui. Pămîntul ce-l lua îl lua cu martori și cu jurămint, nu prea avea chef să-l treacă pe tot la primărie, în acte. Auzise el că asta nu prea își dă bună ziua cu legile. Erau mai bune lucrurile și banii, mai ales ăi vechi, de argint, sau coșeii. Dar moldoveanul era moldovean.

— Nu pot, omule — îi spuse — îmi pare rău.

Venise și Ion ăl Mare din bucătărie și toți îl priveau pe necunoscut cum își înghesuie parcă rușinat lucrurile în sac. Ion se aplecă și îi ajută. Se vedea în locul lui, între oameni străini. Din tot ce avusese mai bun acasă nu cumpăra nimeni nimic. I s-ar fi rupt sufletul să vîndă fluierul mic, al copilului, dar voia să-l vîndă și nu-i da nimeni pe el nici o strachină cu făină.

— Ce se mai aude în lume? îl întrebă Ion, să vorbească ceva, să nu mai rămînă între ei tăcerea ce-i apăsa pe toți ca o brumă grea.

— Prin unele sate s-au pus de mult primari noi, oameni mai de la marginea satului... La voi cum e?

— Zicea că-l pun pe unu'... Păunică... Că ăsta de-acuma nu ține cu sufletul nostru, tot ce-i cîntă ăi grași, face.

— Ia terminați cu masa, — zise Cămui —, plecăm la gară.

— Au adus și porumb în unele locuri, și pește, în butoaie... un soi de-i zice heringi.

— Și la noi au adus cîte ceva, zise Ion. Numai că mai trebuie să scuturăm și pe-aici ce mai este prea îngrămădit, să nu se strice.

— Unde-ai făcut frontul? îl întrebă moldoveanul.

— Și-n vale, și-n deal, și la ruși și cu nemții. Și acum, vezi, ne bate soarele ăsta uscat, dacă nu-l batem noi pe el.

Cămui ieșise cu căruța pe poartă. Oamenii îl urmau, pe jos. Moldoveanul cu Ion ăl Mare rămaseră în urmă. Zorina îl ajunse și îi opri. Scoase de sub șorț un codru de mămăligă și o oală cu fasole fiartă.

— Stai jos, îi spuse moldoveanului și fugi în curte, să n-o vadă Cămui.

— Cine e?

— Nevasta borțosului — zise Ion — Dumnezeu știe ce-i în capul ei, acum trage hăis, acum trage cea.

— Caru' de dă dintr-un șanț în altu' n-ajunge bine-n tîrg. Arată femeie de treabă, și voinică. Lemn bun. Să

nu-l facă țândări timplarul. Afurisită vreme, omule, vremea asta uscată... Pînă vine ploaia, multe locuri o să rămînă sterpe. Și să vezi cînd om ara, o să ne scoatem sufletul...

Moldoveanul mai mult vorbea decît mînca. Isprăvi și se șterse la gură cu mîneca. Oala o puse lîngă curte. Zorina ieși ca din întîmplare și plecă cu ea în bătătură și nu schimbă cu oamenii nici o vorbă.

8

Soarele a ieșit alaltăieri dimineța cu o dungă neagră la gene, semn de ploaie, dar n-a dat strop. Ieri a ieșit iarăși încercănat. Și tot n-a picurat. Azi, la răsărit, iar avea doliu, două dungi negre, peste brîu, dar nu plouă nici azi. Uite încolo, piclă de ploaie, dar nu-i decît căldură. Nici semnele nu mai sînt bune. „O să ne aprindă arhanghelii, o să ardă pămîntul“, bodogănea baba Safta pe scară, singură. Numai copiii o ascultau și-o priveau cum se apleacă adînc și se închină în fața soarelui.

— Mai saltă-te, maică, mai sus că ne prăpădești, îi zicea soarelui, și se închina lui. Dar soarele n-o auzea, și dacă o auzea, n-o lua în seamă, dogorea mai fierbinte.

— Nu te mai închina atîta, — zise Păunică —, intră în casă și mai vorbește cu muierea, lasă soarele, că nu se ia el după ce-i spui.

— Ba se ia, că are și suflet, vorbî baba, închinîndu-se încă o dată și plecînd spre bolnavă, să-i mai pună apă rece pe burtă.

Nevasta lui Ocheșel se văita încet, nu mai avea nici glas să se vaite.

— E moartă de mult, — spuse Cămui unor oameni, pe prispă —, moartă de slabă, se zbate sufletu-n ea, se lovește de piept și pieptu' ei e uscat și supt și sună a grcapă. Horcăie moartea în el. Nu mai scapă, sāraca.

— Dac-o tăiau doctorii, scăpa.

— Ce să mai scape ! se îndoi Anghelache. Unde nu pune Dumnezeu mila, degeaba se bat doctorii cu capetele de pereți. Cred că moare pînă la chindie.

— Nu moare.

— Moare, pun rămășag pe orice că se duce. Nu te uiți la ea, numai cuietele o mai țin vie, oasele, altfel s-ar lăți. Zorino, un' te duci ?

— Pînă acasă, avem niște lumînări.

— Lasă, ce, vrei să le dai de pomană ? îi șopti Anghelache la ureche. Poate are Ocheșel, de ce să le strici tu pe-ale noastre ?

— Doar n-ai de gînd să mori ? îl sfredeli nevasta. N-ai frică, îți mai las și ție una, să nu plîngi, zise ea și plecă, fără să-l mai asculte.

Copiii lui Ocheșel, în tindă, stăteau jos, pe niște saci rupți și goi și își priveau tălpile. Aveau, de căldură, bășici pe tălpi. Le mîngiau, le spălau cu scuipat și se lăudau cu ele ; ale cui sînt mai mari, ăla e cel mai deștept, ziceau.

— Duceți-vă, mă, dracului, de beșici vă arde vouă acuma ? se lua baba Sevastița după ei cu cîrja. Aia își dă sufletu' și ei...

Cînd aduse Zorina lumînările, sub șorț, să nu le vadă cineva și să se sperie de moartea bolnavei, se lovi cu șoldul de Păunică și-i șopti printre dinți, nu cu blîndețe, dar nici din răutate :

— Degeaba nu mă vrei, Păunică, eu tot a ta o să mor.

Dar acesta n-o luă în seamă. Ea se apropie de Ocheșel și începu să-i spună ceva la ureche, răstit. Ocheșel nu voia în ruptul capului.

— Vinde, mă, boii.

— Nu-i vînd, o ținea într-una Ocheșel. Nu-i vînd, și gata.

Fusese cu nevasta la spital. Porfiriu Cămui, fratele lui Anghelache, o văzuse și spusese că trebuie să fie operată de apendicită, altfel moare. Mersese la el ca la un

om din sat, ca la un vecin. Ceruse bani doctorul, dar cum Ocheșel n-avea destui, îi spusese să-i dea lui frate-său pământ pentru banii aceia. Pământ, Ocheșel nu prea mai avea, vînduse pînă acum două pogoane lui Anghelache. „Atunci să-i dai boii“, zisese doctorul. E ușor de spus să te lipsești de boi, însă e greu al dracului. „O să-ți dau altă dată bani“, îi zisese doctorului. Nu se-nvoise. Atunci își urcase nevasta în car și venise cu ea acasă. Dacă avea zile, trăia, dacă-i mai dădea Dumnezeu, mai trăia.

— Vinde, mă, boii, îl bătea la cap Păunică.

— Nu-i vînd. Vrei să murim toți ? Dacă vînd boii, cu ce mai ar, cu ce mai grăp, cu ce mai muncesc ? Dacă-i vînd, murim toți — și eu, și copiii. Am patru copii, dacă n-am boi în băătăură, murim toți de foame.

— Te mai ajută oamenii.

— Nu te-ajută nima, care oameni ? Porfiriu n-a vrut, nici Anghelache nu-mi dă ceva pe-mprumut, să nu piardă, nici tu nu-mi dai.

— N-am, de unde să am, că ți-aș da.

— Așa o să fie și pe urmă, dacă-mi vînd boii. Nima n-o să-mi dea, unii ca să nu piardă, alții n-o să-mi dea că n-au de unde. Și copiii mei o să moară.

— Uită-te, omule, îți moare nevasta, lasă ce-o fi mai încolo.

— Dacă n-are zile, moare, dacă are...

— N-auzi cum geme ?

— Alții gem de foame, poate-i trece. Poate Porfiriu a vrut să mă-nșele. Poate n-are nimic muierea, o fi zis că are numai ca să-mi vînd boii. Dar nu-i vînd.

— Și dacă moare ?

— Mai bine să moară ea, decît să-mi moară toți patru copiii, și eu. Da' cred că nu moare, poate n-are nimic.

Ocheșel privea fix înainte și fața îi era de lemn. Nici Ion ăl Mare nu reuși să-l scoată din apele lui. Nimeni. Baba Sevastița veni iarăși între bărbați, parcă se simțea mai bine lîngă ei, nu-i plăceau muierile. În-

cepu să spună, fără să se tinguiască, rece, aspru, că n-a mai auzit de nu știu cînd un sfîrîit de untură în tigaie, că gogoșelele nu mai stau grase, umflate, pe mese, și oamenii nu mai chiuiesc și nu se mai îmbată. Nu se mai bat, s-au uscat, parcă li s-au uscat și inimile, și asta nu e bine. Că dacă ți se uscă inima, poți să și mori, nu mai ești bun de nimic, decît de rele. Ajungi ca Anghelache, cu inima de iască. Peste inima lui n-a plouat niciodată, a ars-o numai seceta, goana după moale sub tur. Nu mai e nimic în sat, mămăliga nu mai crapă de mare ce e, fusul nu se mai învîrte, nu mai are putere să sfîrîie, sapa nu mai dă din coadă, plugul ; n-a mai sărit în car, a ruginit. Și oamenii o să ruginească, dacă li se usucă inima ca lui Anghelache.

Oamenii o ascultau pe babă tăcuți, pe gînduri. Deodată se auzi din casă, de unde era bolnava, un glas jeluind, aproape plîngînd. Era glas de bărbat. Anghelache Cămui vorbea de nevasta lui Ocheșel și se jeluia ca o muiere, cu lacrimi aproape. Unii se duseră să-l vadă, apoi o priviră pe babă cu un fel de neîncredere : Anghelache n-avea inimă de iască, plîngea, îi părea rău de bolnavă că moare.

— Vecină, dragă vecină, — se jeluia Anghelache —, tu pleci și pe noi ne lași, lași copiii pe drumuri, mici și fără mamă, cine i-o mai spăla, cine i-o mai premeni, cine le-o mai da să mănînce și le-o cîrpi Țoalele ? Pleci și-ți lași bărbatu', tînăr ca un brad, îl lași singurel, fără nevestă, fără ajutor. Of, of, of, vecina mea, tinerica mea, buna mea, blîndețea mea, iartă-mă, vecină, dacă ți-am greșit, dacă te-am drăcuit, dacă n-am fost bun, că așa e între vecini, te mai cerți, te mai împaci, iartă-mă, draga mea, vecina mea. Dar e bine de tine, că n-o să mai înduri, că n-o să te mai zvîrcolești, n-o să te mai chinuiești, n-o să-ți mai fie sete, nici foame. Buna mea vecină, draga mea, tu pleci și pe noi ne lași amăriți, să te plîngem, să nu te uităm, să venim la groapa ta și să te tîmîiem.

Anghelache plîngea de-a binelea. Toată lumea se mira. Anghelache n-avea inimă de iască, îl lovise durerea în fața celei care se zvîrcolea pe moarte. Nu mai putea să fie nesimțitor, plîngea și el, ca oamenii. Și poate-i părea rău lui Cămui, se gîndi Ion ăl Mare, că frate-său n-a tăiat-o și n-a vindecat-o. Și poate se căia că nu-i dăduse el bani, fără să-i ia boii lui Ocheșel. Acuma poate era tîrziu, nici dacă i-ar fi trimis vorbă lui frate-său că el plătește totul, ca un vecin, cu gîndul că i-o răsplăti Ocheșel odată, nici așa poate nu mai avea rost, era tîrziu. Pînă să ajungă la oraș cu carul, murea femeia.

Anghelache stătea la căpățîiul patului, mîngîia femeia pe păr și-i vorbea și plîngea. Ce om rău fusese Ocheșel, venise el cu nevasta acasă, se gîndea Ion ăl Mare, venise cu ea în car, n-o lăsase la spital, nu vînduse nimic, venise cu ea, liniștit, știind c-o să moară. Era de piatră, el avea inima de iască, nu Anghelache, degeaba bodogănea baba ca o smintită. Anghelache plîngea ca un copil, cu sughițuri.

Lumea se uita la el și-i venea și ei să plîngă de jale. Numai Zorina, rezemată de-un perete, cu mîinile încrucișate pe piept, era gata să urle de ciudă. Numai ea știa ce-i în sufletul lui Anghelache. Toți erau proști, îl ascultau ca proștii, erau numai ochi și urechi. Zorinei îi era ciudă că ei nu înțeleg nimic și tac și nu fac nimic. Nu se jelea Anghelache de milă, se jelea s-o facă pe bolnavă sigură că va muri, s-o facă să înțeleagă că nu mai avea mult de trăit, că e pierdută. Nu se gîndea Anghelache nici la faptul că Ocheșel s-ar putea înduioșa și i-ar vinde boii, nu se gîndea decît cum să plîngă mai bine în ochii bolnavei, să știe ea că nu mai are nici o speranță de trăit. Nu se gîndea că bolnava ar putea să-i strige bărbatului să vîndă tot și să scape. Așa de bine plîngea, că chiar dacă bolnavei i-ar fi trecut prin minte să-și roage bărbatul să vîndă boii, s-ar fi răzgîndit, convinsă că e prea tîrziu. Anghelache plîngea cu hohote și asta însemna că nu e nici o cale de scăpare.

Zorinei îi venea să strige : „Proștilor, nu vedeți că-și bate joc de voi ? Nu vedeți, atunci vă spun eu de ce plînge. De ce-l lăsați să pună mîna pe părul ei ? De ce nu-i faceți nimic ?“

Tăcea Zorina, știa că n-ar fi crezut-o nimeni și n-ar fi cîștigat nimic. Oamenii erau prea prostiți, erau ca în cimitir.

Oamenii veniră și a doua zi la bolnavă și Cămui plînse din nou. Păunică îl rugă și a doua zi pe Ocheșel să-și vîndă boii și să-și ducă nevasta la spital. Nu fu ascultat. Ocheșel o ținea pe-a lui.

Oamenii veniră și a treia zi. Cămui iarăși se jeli la căpățîiul bolnavei. A patra zi bolnava își dădu sufletul. Ocheșel a rămas cu boii în grajd.

9

Pădurea era neagră, și păsările cerului nu mai cîntau. Dispăruseră undeva departe, nu se știe unde, să nu le frigă soarele aripile în zbor. Nu mai cîntau, și cîmpul era pustiu, și pădurea părea un cimitir. Florile cîmpului se ofiliseră deodată cu mărăcinii, sau poate nici nu fuseseră flori în vara aceea, căci nimeni nu le văzuse și nimeni nu le simțise mirosul.

Păunică mergea pe cîmp și nu vedea nici o floare ; cîmpul era alb, nu auzea nici un cîntec, cerul era pustiu. Era cald de credeai că ia pămîntul foc. Că se aprinde și arde, se aprinde de la soare.

Păunică mergea să povestească ce-i la el în sat, avea el prietenii lui, unii din război ; mergea singur peste cîmp și se gîndea că dacă ar primi cît de cît de-ale gurii pentru joseni, oamenii n-ar mai privi în pămînt, nu s-ar mai lăsa călcați în picioare de Cămui, nu și-ar mai vinde și morții, ar fi iarăși prieteni unii cu alții și nu s-ar mai certa într-una și degeaba. De sub sprîncene, privirile stînse cădeau peste cîmpul mort. Capul părea că i se

învîrte. Cu gura căscată, uscată, respira încet, vorbindu-și singur, încurajându-se să nu se lase doborât, să nu se culce jos, obosit, să meargă mai departe.

Trecu printr-o miriștea de anul trecut; miriștea îi frigea tălpile. Pe țărîină nici n-ar fi putut călca parcă era o vatră încinsă. Mergea descheiat la cămașă și parcă auzea vorbele babei Sevastița trecîndu-i pe la urechi. „O să murim arși de vii — zicea Sevastița — pămîntul o să se aprindă, și aerul o să se aprindă, și cerul, și oamenii o să se prăpădească. Pînă acum — zicea Sevastița — dîrdîia miriștea de ierbeturi, acuma nu poate pune boul gura pe ea, că-i de foc, stearpă, numai paie arse, acum. Mare secetă, mare — zicea baba — o să murim întii de foame și-apoi o să vină niște arhangheli călări, o să vină plutind cu cai cu tot, caii o să aibă aripi, și arhangheli o să aprindă lumea cu lumînări lungi, și lumînările o să le aprindă arhangheli de la soare.” Era nebună Sevastița, cine mai crede azi în arhangheli călări? Numai babele și copiii.

Păunică mergea la partid să spună, să întrebe, mergea și capul îi vîjiia de foame. Soarele îi ardea tîmplele, îl încovoia, dar el nu se așeza pe pămînt, trebuia să ajungă în ziua aceea acolo, să ajungă cît mai repede. Vorbele babei îl urmăreau. Trecu pe lîngă o baltă, dar balta nu mai era acolo, zburase în aer, rămăsese doar noroiul alb. Trecu pe lîngă o turmă de oi. Ciobanii le tundeau, poate în fiecare zi le ușurau de lînă, se gîndi el, să nu le fie cald. Oile stăteau strînse una în alta, înghesuite, nu le puteau mișca ciobanii nici cu biciul, suflau greu și parcă ar fi vrut să fie înjunghiate.

Păunică trecu pe lîngă o pădure, dar nu simți miros de pădure. Trecu pe un islaz și văzu mărăcini c-un strop de floare roșie în vîrf, cosiți și făcuți grămezi. Cineva poate voia să-i ducă acasă, să-i dea la iarnă la boi. Unii erau cărați, le rămăsese numai locul. Grămă-

joarele de mărăcini se ridicau tot din zece în zece pași. Una, la un capăt al izlazului, fumega. Aerul vibra, se legăna în straturi puse unul peste celălalt, ca niște valuri.

Păunică vedea ca prin ceață, aerul cald se legăna pe loc, ca un fum. O grămadă de mărăcini de la picioarele lui luă foc, întâi o floare roșie se aprinse, o petală de-un roșu veșted se făcu roșie, de-un roșu aprins, se mări petala, parc-ar fi crescut sub ochii lui, dar ea luase foc și ardea. Toată floarea se aprinsese. Păunică o luă în mână și văzu cum floarea de mărăcine se aprinde singură, din senin, de la soare, cum focul cuprinde iute tulpina și-i frige degetele. O aruncă jos și vru s-o strivească sub tălpile goale, o strivi chiar, simțind arsura, dar la două palme de picior văzu o altă floare aprinzându-se, apoi grămada toată luă foc, luă foc și grămada vecină, focul mergea din mărăcine în mărăcine. Grămezile ardeau fumegînde, aerul se clătina, parcă lua și el foc; nu, sigur, aerul nu lua foc, numai grămezile ardeau; dar părea că arde tot aerul.

La marginea izlazului, Păunică văzu trei inși călări, aerul se legăna în jurul lor și-al cailor și călăreții parcă zburau, păreau arhanghelii babei Sevastița. Păunică rîse, nu puteau fi arhangheli, poate niște ciobani mergeau la oile pe lingă care trecuse el. Se legănau în aer și aveau în mîini luminări mari, ca niște arhangheli, dar poate nu erau luminări mari, ca niște ciomege. Pe Păunică îl durea capul de foame și călăreții aceia fantastici se apropiau plutind prin aerul ce părea că luase foc. Nu pot fi arhangheli, alea sînt povești, gîndi Păunică, dar își făcu repede cruce, și-l cuprinse frica; nu voia să ardă pămîntu', nu voia să fie arhanghelii babei, deși știa că nu pot fi arhangheli. Își făcu cruce și voi să se apropie de călăreți, să vadă dacă sînt ciobani sau nu, deși știa că sînt ciobani, dar călăreții zburară spre altă margine a izlazului.

Cîinii de-abia se mai mișcau, de lătrat nici vorbă, puteai să calci pe ei, nu te mai mușcau. Stăteau de pomană prin bătăture, oricine putea să intre și să plece cu ce voia. Dar nu se mai fura. Nu-era ce. Și de la cine. Doar unii, se spunea că era și Cămui amestecat, și negriciosul din cimitir, cel ce ajutase la săpatul gropii bătrînului, mai dădeau noaptea cu mătura prin casele oamenilor. Nu găseau nimic. Căutau aur. Găsiseră la început galbeni, îi luaseră și din urechile muierilor. Țineau bărbaților pușca pe inimă și muierilor le rupeau galbenii din urechi, astupîndu-le gura cu pătura, să nu s-audă cum urlă. De la o vreme nu mai vedeai strop de aur, nici de boală. Nu mai purtau muierile, care aveau, galbenii. Îi pitulau în pămînt, departe de casă, să nu poată să le ducă hoții, sub pușcă, pînă la ascunzătoare. Nici bărbaților nu le spuneau, să nu poată vorbi dacă-i amenințau hoții. Nimeni nu știa cine sînt hoții, toți știau și toți nu știau. N-aveau probe și n-aveau cui se plînge. Că dacă vorbeai de Cămui rău, te blestema și popa în biserică. În fiecare duminică, la slujbă, popa vorbea de Cămui, îl lăuda ca pe Cristos, spunea c-a scăpat satul de la pieire și oamenii ar trebui să-l asculte, că e om cu gînduri sfinte. Babele plecau acasă convinse, numai Sevastița tușea și vara în biserică și nu se mai închina cînd se închina popa, ceea ce la anii ei e mare păcat. Nu mai stătea Sevastița cu babele în biserică, mergea în strana moșilor și vorbea neîntrebată, și cînd vorbea popa, își găsea ea ceva de sușotit. Și nu se închina, și babele celelalte o credeau căzută în mîinile diavolului. Popa, duminica, își încheia slujba așa :

— Ține-l, Doamne, ani mulți și veșnici, nu-l îmbolnăvi, dă-i sănătate și viață dulce robului tău Anghelache Cămui, că bun este dînsul cu oile tale, pre toate le preacîntește și nu le lasă să sufere și să moară. Și ia-

răși ne rugăm ție, Doamne, să-i îngădui viață tihnită și pace și de la oameni cuvioasă ascultare.

Îl priveau babele pe Anghelache, ce stătea în strană, îmbrăcat curat, cu pantaloni negri, cămașă albă, pantofi lustruiți lună, cei primiți de la frate-său. Se uita spre altar fără să se uite la popa, ce nu-și dezlipea decît rar privirile de la el, ținînd în mînă o luminare groasă, aprinsă. Toată slujba îi ardea lumînarea în mînă.

Nu-l puteau socoti babele hoț ce vine noaptea și-ți rupe balbenii din urechi și-ți cotrobăie prin lăzi după cine știe ce. Unii ziceau că-l văzuseră noaptea, dar nici ei nu erau siguri, și de fapt aceștia care spuneau că l-au văzut nu se știa cine sînt. Nu era unul să se bată cu pumnul în piept și să mărturisească deschis că l-a văzut. Umblau doar vorbe prin sat. Și după vorbe nu-i bine să te iei. Is bune ele, au și dreptate, dar cînd e vorba de Cămui, parcă e mai bine să taci, ziceau babele, să nu te bată Dumnezeu.

Păunică se gîndea la toate acestea cînd se culcă în tindă, pe-o rogojină, cu mîinile sub cap. Calul îl dăduse unui vecin să-l ducă pe cîmp, el era prea obosit să mai plece din sat. Venise pe la amiază din Dăila, cu camionul, făcuse cincizeci de kilometri în șase ore; camionul se tot strica, nu prea era bun motorul și apoi trebuiau la fiecare fîntînă să se oprească și să-i pună apă. Era cald, sfîrșia motorul, parcă ardea, și cînd îi puneă șoferul apă, părea că arde. De-abia ajunseseră, obosiți ca vai de ei. În lada camionului i se păruse lui Păunică mai cald decît în sat. Stătuse tot timpul acolo, cu prietenul lui, cu omul ce venise la înproprietărire și cu care făcuse războiul. Îi povestise ce mai era prin Joseni, poate a treia oară.

În sat descărcase camionul la el acasă. Cîțiva saci cu conserve, și restul, greutatea, porumb. Mai greu fusese descărcatul, aproape un chin. Parcă i se rupeau picioarele cînd pleca în spinare cu un sac. Acuma era frînt, parcă bătut, pisat cu maiul de bătut cînepa. Era mai obosit decît atunci cînd ajunsesese în Dăila, după ce făcuse

cincizeci de kilometri pe jos, înnebunit de soare, fără să se oprească, să nu adoarmă pe undeva și să nu poată să se mai trezească. Mersese în neștire, nici capul, nici picioarele nu și le mai simțise de la o vreme, însă nu se lăsase, îi dăduse bătaie mai departe. Acuma era mai oboșit, dar somnul nu-i venea, era poate prea istovit ca să mai poată dormi. Se gândea că dacă adoarme, însă, până a doua zi la amiază poți toca lemne pe el. Așa credea.

Îi părea rău că nu poate închide ochii, somnoros, să uite tot, să nu-i mai vină în minte fel de fel de gânduri. N-avea chef acuma nici de baba Sevastița, nici de Ion ăl Mare, nici de Cămui, nici măcar de Zorina. Îi părea rău că se făcuse atunci, noaptea, de râs; în fața lui se făcuse de râs, că Zorina nu știa, ea crezuse că nu voise el. O dorea și acum, cu ciudă. Oricât voia s-o alunge din cap, nu putea, venea iar, Zorina lui, fata care-l aștepta seara cu urciorul în poartă, să-i dea apă. N-o ierta pentru că se măritase cu Cămui, dar ce-avea să-i facă? Doar să o fure de la Anghelache. Lasă oare ea casă și avere să vină după el? Acuma, când prinsese gustul pământului, și al banului, și al lenei? Nu-i mai ardea ei de plecat de la Cămui, cel mult l-ar fi înșelat pe Anghelache, așa, ca o aducere-aminte de el, Păunică. El ar fi vrut-o oricum, n-o putea uita. Și dacă nu-l lua pe Anghelache de piept și nu le striga josenilor mai tare în urechi că-s proști și se lasă întorși pe dos de Cămui, era pentru Zorina, să nu creadă ea că o face de ciudă. Odată și odată tot trebuia să le spună oamenilor mai multe, totui, nu numai unora. Și dacă Zorina s-o da pe brazda lui Anghelache mai mult, o să-i zică și ei, ca atunci în curtea lui Burzulea, taică-său. O să-i spună că pământu' i-a uscat sufletu'. Pământu' ăsta albit de secetă, uscat, făcut colilie i-a înnegrit inima, tot fugind după el să-l care în fiecare dimineată în bătătura lui Cămui.

Deodată, Păunică parcă auzi ceva. Trase cu urechea și nu mai auzi nimic. „Mi s-a părut, — se gândi el —, oboseala.” Și atunci, pe drum, văzuse lucruri nevăzute,

adică își închipuise, și asta tot din cauza oboselii și a foamei. Acum era amortit de cîtă greutate cărase, poate de aceea i se păruse că aude ce de fapt nu se auzea, liniștea, căci în sat era o noapte liniștită de vară. Dar tocmai cînd se convingea că se înșelase, simți la ureche ceva rotund și rece și auzi un glas prefăcut :

— Nu te mișca.

Nu recunosc vocea și nici figura omului ce-i lipise teava puștii la tîmplă. Alții doi inși, îmbrăcați cam la fel, cu haine întoarse pe dos, în cap cu saci ca niște glugi și încinși peste mijloc cu coji de tei, să nu-și piardă sacii în fugă, intrară în casă.

— Ce vreți ? întrebă.

— Culcă-te, dacă vrei să mai trăiești !

— Dacă nu vreau ? întrebă iar Păunică, să-l facă pe omul cu pușcă să vorbească mai mult, să-i cunoască glasul.

— O să vrei, altfel o să dormi mai mult !

— Ce vreți să luați ?

— Ce-om găsi.

— N-o să găsiți nimic. .

— Bine, bine, taci și dormi !

— Fac ceva pe pușca ta, — zise —, să-l scoată din țîțini.

— Stai mai bine cuminte.

— Ești un prost, un tîrîie-brîu, așa se fură ? Nu te pricepi.

— Gura !

— Cine ești de te prefaci așa urît ?

— Dormi !

— Bine, mă culc, dar cînd pleci să mă trezești, să-nchid poarta după voi.

— Lasă poarta.

— Ori ați venit prin grădină ?

— Culcă-te ! îl împunse omul cu sac pe cap cu pușca în tîmplă, de două ori.

— Te pomenești că-i încărcată drăcovenia asta ?

— ...

— Ha ? Aia nu mai termină de scotocit prin casă ? Strigă-le să nu-mi răstoarne casa de pomană.

— Culcă-te !

— Dacă strig ?

— N-o să apuci.

— Atunci mă culc. Să mă trezești cînd pleci. Noapte bună.

— Bine, bine, zise vocea prefăcută.

Păunică nici nu se gîndise să strige. N-avea nici un rost. Ba poate că nebunul se ținea de cuvînt. Nu credea însă că ar fi tras, îi era și hoțului frică, se vedea că nu se pricepe, îi tremura pușca. Îl pusese cineva, de bună seamă.

Păunică nu se mai uita la el, simțea cum îl cuprinde somnul. Parcă îi venea somnul de la picioare cam ciudat, dar așa era. Întîi nu-și mai simți degetele, apoi, genunchii, mijlocul, pieptul. Somnul se tîrî peste el, spre cap, amorțindu-l. Acuma era la gît, și Păunică mai avu timp să rîdă în sine, amintindu-și încă o dată că hoții erau proști, n-aveau ce să găsească la el. Împărțise pînă seara tot porumbul și toate conservele, și lui nu-și oprise nimic. Partea lui o dăduse lui Ion ăl Mare, că el tot era singur, n-avea cine să-i gătească, mamă-sa murise în timpul războiului, iar soru-sa se măritase în satul vecin. Tată n-avea de mult. Adormi buștean și începu să sforăie îngrozitor. Cînd se trezi, era la amiază. Ușile erau vraiste. Și poarta de la grădină deschisă. Îi înjură că nu-l trezi-seră să închidă el poarta în urma lor.

11

Dorul o secase pe picioare, ca iarba, pe cîmp, vara. Îi ăra dor de umbra de fag lată. Acolo, la poale de pădure, se întîlnise mai demult cu el. I-ar fi vărui drumul numai în alb de-ar fi știut că vine măcar o noapte la ea. Trăia cu sufletul ascuns și se usca, nu putea să scape de gînduri nici la horă, nici la masă, nici pe cîmp și nici în

somn. Avea nopțile goale de somn și se usca stînd și în pat, ca gutuiul pus pe bălegar, unde mustește prea multă putere a pămîntului. Pe toate cărările ducea cu ea supărarea și știa că o s-o ducă pînă în pămînt, el n-o să vină să i-o ia cu mîna de pe ochi. Zilele ei treceau ca prin mărăcini și inimă nu-i mai rămăsese decît atîta cît să bată ca la om viu, încolo era arșă și pierită ca cenușa de paie. Degeaba avea minte și vedea acuma totul, mai bine ar fi ars-o focul dacă n-o avusese mai demult, cînd plecase după Cămui. Știa că n-o să se sature de Păunică pînă nu i-o bate ei scîndura în cuie, și, știind, o apuca și mai rău boala, de piept, și o învîrtea ca pe-o vîrtelniță goală prin curte și prin sat, fără nici un rost.

Ajunse așa pînă lîngă fîntîna de lîngă dudul lui Ion ăl Mare. Oamenii o sleiau, doar-doar o învia apa din pămînt. Dar săpau înăuntru ca într-o vatră de boabe, pămîntul era sfărîmicios și uscat cu porumbul la semănat.

Păunică, într-un hîrdău, era băgat în fîntînă și nu i se auzea decît glasul, stîns, cerînd să scoată pămîntul afară. Oamenii traseră hîrdăul și goliră pămîntul pe marginea drumului : era alb și încins ca țărîna friptă la soare.

— Dă-o-n pustie de treabă ! îl auzi Zorina pe Ion ăl Mare. De-aici în șapte ani, de-o fi tot secetă, nu scoți un fir de apă.

Priviră toți peste ghizdul de lemn al fîntîinii și nu-l văzură pe Păunică, parcă l-ar fi înghițit negura. Zorina se sperie și spuse să bage hîrdăul înăuntru, să-l scoată pe om la lumină, să nu se spargă vreo vînă de apă și să-l înghită, ori să-l ducă la vale, pe sub pămînt.

— Las' să-l ducă, auzi ea glasul lui Cămui. Tot nu mai are decît trei zile de trăit.

Oamenii îl priviră cum își răsucea țigara.

— Cum trei zile ? întrebă Ion.

— Așa a spus vrăjitoarea, zise Cămui. Am fost la ea cu o treabă și mi-a spus că e unu' Păunică la noi în sat care nu mai are decît trei zile dezlegate ca să trăiască.

Am venit uite-acuma de la oraș, de la frati-meu, și-am dat acolo și pe la vrăjitoare. Mai știi, poate-l duce apa pe sub pământ, cum zise muierea asta a mea... Dacă el tot caută ce nu e...

— Trebuie să caute cineva apa, zise Firaiche, invalidul, stînd în cîrji. Altfel o să ne prăpădim de sete, c-au secat toate fîntinile, orăcăie broaștele în ele și-s pline de lîntîșoară.

— A mea nu e, își aprinse Cămui țigara.

— A ta e fîntină bogată de apă, continuă invalidul. N-o să ne lăsăm fără strop de apă, că mai ușor dai banu' popii de sete decît de mîncare. Și doar n-o să venim la tine să ne dai și apă cu kila.

— Vezi să nu-ți dau doi pumni, amăritule. Te-am chemat eu să-ți dau ceva cu kila? Poți crăpa din partea mea, eu nu te chem.

— Cămui, ți-ar putea fi pe la nas, sări Friță, altul rămas fără picior în război. Dacă Firaiche stă în cîrji crezi c-ai tu dreptu' să-l împungi cu vorbele cum vrei?

În loc de răspuns, Cămui își lepădă țigara nefumată și începu să ridă, bătînd din palme, ca copiii.

— Ia uite, domnule, — rîse el —, ce-am ajuns, să mă ia ciungii în târbacă. Bravo, mă, nu mă mai leg de voi, că n-am de cine, zise cu glas schimbat și-l pironi cu privirea, usturător, pe Ion al Mare ce se aplecase și luase de jos țigara aruncată de el.

Ion se făcu orb, aprinse țigara și-o fumă și dădu și altora să tragă din ea.

— Firaiche și Friță, dacă aveți gura voinică, de ce nu vă băgați voi în fîntină să căutați apa, de ce-l lăsați pe sărmanul Păunică să se prăpădească?

— Cum să se prăpădească? vorbi Firaiche. N-are cum.

— Ei, nu, omu' moare mai ușor decît îl fată mă-sa. Uite, ori de apă, dar de apă n-o să moară, că e gol pământul de ea, dar poate să-i cadă de sus o sapă în cap, ori o cantă, ori să cadă hîrdăul cu el, cînd îl băgați înăuntru, ori să se rupă lanțu' cînd scoateți țărîna afară...

Ce, crezi că vrăjitoarele mint ? Nu mint, și notaru', și popa cred în ele. Uite, notaru' i-a și făcut formele de ducă lu' Păunică, a pus și ștampila, i le-a făcut de-acuma, că poate peste trei zile o fi plecat undeva și nu vrea să rămână Păunică îngropat fără acte în regulă. Și popa i-a făcut actele... uitați-vă, mă !

Toți căscară ochii, ca prostiți, și Cămui le puse sub nas două hîrtii groase. Una de la primărie, dată de notar, ștampilată, și alta de la popă.

— Primăria comunei... — citi Cămui pe sărite, numai ca să audă ei ce e mai important — primăria comunei... așa... azi, 15... adică peste trei zile... a răposat... așa... Păunică zis... așa... drept pentru care... și așa-mai departe. Semnat, Negoiescu Ion... notarul. Și ștampila... Da, iar popa l-a șters dintre credincioși... uitați-vă.

Iscălitura popii îi îngrozi și mai tare. Popa zicea și el ca vrăjitoarele, înseamnă că nu mai avea nici o credință că se va îndrepta vremea.

— Da — zise Cămui — ori îi cade ceva în cap, ori poate îi dă cineva în cap cu ceva, cum îs oamenii înnebuniți de foamea asta, se poate întîmpla. Eu îi fac pomana mare, să știți, ca să nu creadă lumea că i-am fost dușman. Și-i răsplătesc gras pe ăia de m-ajută să-l îngropăm ca pe-un creștin, îi scot din foamete. Sînt și eu suflet, nu-s chiar cîine, cum cred unii.

Păunică strigă din fundul fîntînii, dar nimeni nu-i răspunse. Toți se uitau la Cămui, care se îndepărta fluierînd. Zorina îi privi și văzu că oamenii rămăseseră ca ursul pe vatră : ori săreau în sus, ca ursul, ori îi frigea foamea. O pomană i-ar fi scăpat, le-ar mai fi lungit zilele.

Păunică iar strigă și Zorina se apropie de fîntînă, să audă ce spune. Dar nu-nțelese nimic, atît o înspăimînta gîndul că oamenii or să vrea să trăiască și fără Păunică, și unul o să scape o lopată, odată, ori într-o noapte o să-l pîndească la colț de drum... Și ea știa că nu fusese Cămui la nici o vrăjitoare, dacă nu cumva îi spunea vrăjitoare lui frate-său, doctorul.

Cînd e secetă sînt șocîți mulți, împuiază pămîntul, nu te mai poți mișca de ei. Fug pe cîmp, trec drumurile înaintea carelor, umplu magaziiile și pătulele, podurile caselor și grajdurilor, chițăie toată noaptea de ți se urăște și te înspăimîntă.

— Aștia vor să ne roadă și pe noi, bată-i crucea ! zise baba Sevastița. Vor să ne roadă oasele. Pisicile nu-i prăpădesc. De la o vreme îi lasă în pace, nu le fac nimic cînd îi văd trecînd la doi pași înaintea lor. Ce mănîncă șoarecii, Dumnezeu știe, că totul e pustiu.

Baba Sevastița zicea că și-n alți ani sînt șoareci mulți, dar nu ies decît noaptea din găurile lor, să mănînce. Găsesc peste tot ce să roadă și de aceea nu dau năvală și ziua, în văzul oamenilor. Seceta îi scoate din pămînt, după hrană. Dar se și înmulțesc, să nu-și piardă sămînța. Și împînzesc lumea, ca să nu se usuce în pămînt. Prin case nu mai au rușine, nu-și mai cunosc nasul. Își scot ochii din gaură și te privesc cum mesteci, te privesc fix, îngrozindu-te. Dai după ei cu ceva, fug și iarăși vin. Cînd pleci, se suie pe masă și cotrobăie prin oale și prin străchini.

În casă la Ocheșel, pe masă, se-nvîrteau ca într-o horă vreo zece șoareci slăbănogi, și Oprică îi pîndea de afară, pe fereastră.

— Miaaau, făcea el, și șoarecii se opreau o clipă speriați, apoi continuau să caute, cu boturile în pămînt.

Cum nu mai aveau de gînd să plece, Dicu și Oprică, împreună cu ceilalți doi frați ai lor, gemenii, intrară în casă să-i bată cu ciomegele. Nu mai găsiră picior de șoarec. Numai muște. Roi. Bîziiu de-ți surzeau urechile. Innegriseră pereții, tavanul. De cînd cu seceta, muștele se prăseau la fel ca șoarecii, cu sutele, și la fel cu purecii. Nu știai care neam e mai mare pe lumea asta, al șocîților, al muștelor sau al purecilor ? De intrai în grajd, piciorul se făcea negru pînă să ajungi la iesle. De te urcai

în podul grajdului să iei vreun ou din cuibarele găinilor, înnebuneai de păduchi de cloță. Te rîciiai în cap toată ziua.

— Purecii, muștele și șocîții, de ăștia-i seceta! drăcuia baba Sevastița. Nu te mai poți învîrți de ei!

— Cînd e secetă, se face și pește mult în baltă, zicea Ion ăl Mare, că el bătea toate bălțile după o coadă de căraș.

— Pînă sînt bălți, e pește, că seacă și rămîne peștele pe fund să-l arunci pe mal cu pumnii. Da' cînd o seca tot, gata, nici nume de pește nu mai găsești...

Era duminică și oamenii tot de secetă vorbeau. Nu erau bucuroși. Păunică se ridică de lîngă Ion ăl Mare și plecă acasă, fără să spună nimic.

Luă clarineta și, cîntînd pe mijlocul drumului, se îndreptă spre locul unde se ținea hora. Se oprea pe la toate porțile și cînta, uitîndu-se prin bătăture, trezind oamenii din somn, scoțîndu-i la porți pe cei ce stăteau la umbră. Gîtul se umfla în clarinet și simțea un gol învîrtîndu-i-se în stomac. Cînta să-i cheme pe oameni la horă, să mai uite necazurile și seceta, să joace, că nu mai jucaseră de mult și poate și uitaseră cei mai tineri să joace. Cîntă pe toate ulițele, la toate porțile, pînă nu mai putu, pînă i se făcu gura aspră, de cretă. Bău apă și nu se lăsă. Cîțiva tineri, afară de copii, se luaseră după el și zîmbeau. Le zîmbi și Păunică, cîntînd mai înversunat, să trezească tot satul, să-l dezmorească. Avea un chef nebun să cînte, nu mai pusese clarinetul în gură din cimitir, cînd era să-l bage în pămînt pe socrul lui Costaiचे. Cînta simțînd cum îl învăluie o mare bucurie, și cu cît lumea ieșea mai mult în drum și venea după el, se simțea mai bine, parcă mai tare, uitase de foamea ce-i ghiorțăia prin burtă, nici nu se mai gîndea să mănînce pînă seara, cum voise înainte, cînta ridicînd clarinetul în sus, ca un gornist. Cîntă toate cîntecele ce le știa, apoi le luă de la început, și cînd ajunse aproape de locul unde se ținea hora, începu cîntecul lui, geamparelele, pe care-l

învăţase de la un ȝigan. Îl cîntă cu foc, poate mai bine ca oricînd, sigur mai bine, fu convins. Îşi aminti, zicîndu-l, de Zorina, de duminicile cînd juca împreună cu ea, pe vremuri, înainte de război, îşi aminti cum dormise plin de păduchi, cu Ion ăl Mare, în mantale, prin şanţuri, în timpul frontului, îşi aminti, cîntînd, cum se înapoiase în sat, cum înjurase şi nu mîncase două zile, cum îi venise să-i dea foc lui Cămui şi cum rîsesse de prostia asta, îşi aminti cum înjugase boii în dimineata aceea de martie, cînd ieşise tot satul pe cîmp, la arat, îşi aminti totul, de cînd îl bătuse maică-sa mic, pentru că furase struguri cu nişte copii, îşi aminti totul, cîntînd, beat parcă, zîmbind mereu, nu se ştie cui, oricui, tuturor celor ce veniseră să joace, copiilor. Răsuflă uşurat de cîteva ori, înainte de a cînta alt cîntec, dar cînd suflă din nou în piculină, simţi un vîrtej în piept, trecîndu-i prin trup, prin cap, un vîrtej ce ducea sub curea, o amorteală, apoi nu mai simţi nimic, căzu în mijlocul drumului, chiar în locul unde se ţinea hora.

Lumea se strînse în jur, ȝipînd, unul luă clarineta şi o curăţă de praf, cîţiva cerură apă. Zorina, care venise pe lîngă garduri, cu Cămui, îi dădu pe toţi la o parte cu coatele, ingenunche, îi luă capul în braţe, apoi, fără să-i mai pese de nimeni, munte de muiere cum era, îşi trecu o mîină pe sub genunchii lui Păunică şi alta pe la subsuori, îl luă în braţe, aşa lung, deşirat şi mort de slab cum era şi porni cu el pe mijlocul drumului înainte, nimeni neştiind unde.

Anghelache rămase trăsînit, ca toată lumea, dar Zorinei nu-i păsa, ba zbieră ea la cei din jur.

— Daţi-vă la o parte, ce-mi încurcaţi paşii ? Duceţi-vă dracului ! Anghelache, dă lumea din faţa mea !... Şi deschide poarta ! îi mai spuse, arătîndu-i cu capul poarta casei lui Ion ăl Mare.

Păunică se simţi dus de un vînt, peste cîmp, apoi parcă ajunsese într-o pădure de porumb, înaltă, cu spicul ȝanţoş, cu drugile mari. O luă la fugă prin porumb, drugile îl

izbeau peste piept, îi loveau fruntea, însingerînd-o. Tălpile simţeau pămîntul ud, moale, gras. Fugea cît putea şi nu se mai sătura privind drugile cu dinţii mari, de aur, rotunzi, rîzînd la lună. Ploua peste cîmp şi peste porumb, ploua cu găleata, udîndu-i părul şi făcîndu-i bine, şi parcă ar fi vrut să nu se mai sfîrşească ploaia în noaptea aceea, să plouă tare, să nu se mai vadă nici luna. Porumbul era negru, crăpa de sănătate, drugile îl înghionteau, şi el fugea şi îi părea bine că plouă, bogat, şi că pămîntul e moale. Prea multă secetă fusese, prea multă fusese şi în sufletele oamenilor, apa era bună, răcorea pămîntul, înviora inimile. N-avusese pămînt decît puţin, apoi cînd căpătase, pămîntul se împietrise, se făcuse alb, sterp, dar nici aşa el nu l-a vîndut nimănui, nu s-a vîndut nici pe el, ştia că odată tot o să plouă, aşa ca acum, din belşug, şi nori de ploaie, tot ca acum, o să se bată cap în cap, acolo, departe.

Cum fugea, luă o drugă de porumb mai necoaptă, muşcă din ea cu sete, îşi înfipse dinţii în boabele moi. Boabele erau dulci, musteau, şi el muşca mereu şi rîdea, şi laptele din boabe îi curgea pe bărbie. Văzu şi auzi o haită de cîini lătrînd ca în toamna aceea, cînd fusese mic, speriaţi, urlînd cu ochii pe drugile de porumb, neştiind ce sînt. El muşca porumbul dulce şi rîdea de bucurie auzind cum latră cîinii, neobişnuiţi cu asemenea drugi, crezîndu-le cine ştie ce.

Cînd se trezi în casa lui Ion ăl Mare, Zorina îi ţinea pe frunte o cîrpă udă şi-i dădea să bea zeamă de boabe fierte, apă în care fierseseră porumb. Copiii lui Ion, într-un colţ, mîncau boabe de porumb şi beau şi ei apă de aceea, lapte de porumb. Un cîine lătra în curte. Au-zindu-l, Păunică se înveseli în sinea lui.

— Eşti slab, zise Zorina, nici cald, nici rece. Slab ca o vrabie, îţi ies oasele prin cămaşă ca ciomagu' prin traistă. Nu ţi-ai oprit nimic din ce-ai adus cu camionu',

parcă n-aveai dreptu', zise aspru. O să mori de foame ling-un gard !

Anghelache, auzind-o, zîmbi pentru prima dată și ieși prin mulțimea de oameni înghesuită în curte, mulțumit.

13

Clopotele băteau într-una, bătuseră toată vara și nu se tociseră, nu se spărseseră, tot mai băteau, asurzind satul și făcînd să răsune dealurile. Mureau oamenii ca muștele, rămînea pămîntul fără suflare, de nu da ploaia. Nici în cimitir nu mai era iarbă, unde e locul gras și nelucrat, și necălcăt de copite, de drumuri și de oameni. Trăgeau clopotele : bang-bang, și Cămui cioplea lîngă poartă o cruce înaltă. Se adunaseră copiii lui Ocheșel și alții lîngă el și-l priveau, că nu-l văzuseră niciodată făcînd ceva, îl priveau cum asudă lovind cu barda și se gîndeau că pînă la urmă s-o îndura de ei, că l-au privit atîta, și le-o arunca ceva de-ale gurii. Și așa, în bătaie de joc, numai să arunce. Lor nu le mai păsa ce gîndea el atunci.

Se opriseră la poartă și invalizii satului, toți patru, Firaiche, Friță și cei doi frați, copiii lui Romănu'. Priveau și ei crucea. Cămui o bătu în cuie, punînd-o pe pămînt și încălecînd pe ea, să poată da mai ușor cu cio-canul.

— Ce să-i faci — zise Cămui — pleacă omu' la drum lung, trebuie să-i lucrez lucru' ăsta ca lumea. Drum lung, nici o pasăre n-o să-i mai dea de urmă, ori să i-o ia înainte.

— A cui e crucea ? întrebă Firaiche.

— Am și eu un prieten, nu-l știți ? Îi fac cu mîinile mele și tronu', să aibă căldură și să nu intre apa, să-l ude. Că poate o da ploi mari peste vreo cinci-șase ani. Tron de nuc îi fac. Ce, nu v-am arătat adevărîța de la notar ? E mai bine în pămînt, la umbră, că n-ai nici o

supărare, zise el și rezemă crucea de gard, gata făcută. Scoase din buzunar un creion chimic și scris pe cruce, muindu-l între buze : „Păunică. Mort în august, 1946. Să-i fie țărîna ușoară“.

Veni și Ocheșel ăl bătrîn și citi. Și își făcu cruce adîncă.

— Afurisite vrăjitoare, zise el, convins. Afurisită secetă, pe unde trece roade tot, și rădăcinile, are dinți de fier, de veveriță și de drac, omoară și omu', îi roade întii sufletu'.

— Tu ai copii, Ocheșel, zise Cămui. De moare Păunică, te chem la pomană, trei zile țin pomana. Auzi, Ocheșele, vino deseară pe la mine să-ți dau un ciurel de făină și să mai stăm la o vorbă, că sîntem și noi gard în gard, vecini !

— Vin, zise Ocheșel și plecă.

Oprică și frate-său îl priviră cum piere în curte ca o umbră, legănîndu-se. De cînd le murise mama, Ocheșel ăl bătrîn își scumrise vorbele și cu ei.

Cămui lăsă crucea la poartă și se duse lîngă magazie, de unde se vedea bine în curtea lui Ocheșel. Îl strigă, și omul veni lîngă gard.

— Lucrezi și tu la fîntînă, zise Cămui. Ți-am arătat aia de la notar... Așa au zis vrăjitoarele. Se mută Păunică în casă nouă, fără uși, fără ferestre, la umbră deasă și adîncă. Eu îl îngrop pe socoteala mea, cu lăutari îl duc. Să nu ți-o ia altu' înainte, Ocheșele, m-am gîndit la tine, să nu rămîi în urmă...

— Cum să rămîn ? nu înțelese Ocheșel.

— Ce, strică zece băniți de griu ?

— Ce băniți ?

— Mai gîndește-te... Deci cade o sapă în cap, se-ntîmplă, că oamenii nu prea au puteri... Și la înghesuială... Ți-aș da chiar deseară două băniți de porumb, da' cred că n-ai nevoie, ai făcut rost din altă parte...

— N-am făcut.

— Ei, poate ai nevoie... Mai gîndește-te, ai copii mici, zise Cămui și plecă.

Intră în magazie și își umplu sînul cămășii cu boabe. Veni în drum. Invalizii nu plecaseră și nici copiii.

— Au rămas văile sterpe, se uită Cămui spre cîmp. Și se prăpădesc oamenii, dacă s-au dat cu comuniștii.

— Ce au comuniștii cu seceta ? întrebă Friță.

— Au, că de-aia nu picură Dumnezeu. Umblă moartea din pom în pom și roade frunzele, le înnegrește, din nuc în nuc, din iarbă-n iarbă, de la copil la copil, trece pe sub prag, nechemată, intră-n casă și se pune la masă, în capu' mesii, și ia lingura a mare. Așa spunea și vrăjitoarea, și așa e. Din ăștia ce pier poate-o crește iarbă grasă la vară, să fișie coasa prin ea. Asta e pedeapsă de la Dumnezeu, să moară aia ce s-au dat cu comuniștii. Păunică de ce credeți voi că-l ia Dumnezeu la el ? Să-i lege gura, să nu se mai țină de nedreptăți.

— Așa vorbești ca o babă, zise Firaiche. Păi are, crezi tu, cineva mintea aia să te-asculte ? Te băgași în Păunică, nu-ncapi de el ? I-ai făcut și cruce, să ridă lumea de tine. Crezi că toți sînt ca Ocheșel, să creadă în vrăjitoare ?

— Ba și eu cred, zise Romănu' ăl mic.

— Și eu, zise frați-său.

— Eu nu vreau să moară, — vorbi Cămui —, doamne-fereste, dar așa e scris, așa a spus vrăjitoarea. Mai are două zile dezlegate.

Și Cămui băgă mîna în sîn și începu să arunce boabe la păsărele, în drum. Se repeziră vrăbiile și graurii, fără să se teamă de oameni, să ciugulească. Anghelache aruncă din nou, multe, și atunci se repeziră și copiii. Adunau boabele din țărîină, le băgau în gură, le spărgeau între dinți și le înghițeau. Se împingeau, se îmbrînceau.

— De ce-ți bați, mă, joc de ei ? îi zise Firaiche lui Cămui.

— Eu ? ! Tu ești nărod, Firaiche. Ce, n-are omu' drept să-arunce boabe la păsărei ?

Ea stătuse lipită de nuc, văzuse și auzise totul. Venise prin grădină, din sat, și stătuse pitulată după nuc. Aproape i se oprise singele când citise ce era scris pe cruce. Anghelache voia să le bage oamenilor în urechi că vrăjitoarea nu minte și că el e om de suflet, de po-mană îi face crucea. Voia să-i cumpere pe toți, și unul să-i țină calea lui Păunică, ori să lase în fîntînă hîrdăul peste el, să se rupă lanțul din greșeală. Oamenii voiau să mănînce, și pămîntul n-avea ce să le dea.

Zorina începu să drăcuie pămîntul, stînd lipită de nuc. Cămui mai aruncase boabe la copii și nimeni nu zisese nimic. Firaiche zisese, și ea se bucură. Era un om care n-avea să-l jupoaie pe Păunică, nici să scape lanțul din mîini. Pe copii era ușor să-i faci să caute prin țărînă, mai ales pe-ai lui Ocheșel. Copiii fără mamă sînt ca merii din drum, poți să-i bați și să-i rupi, că ei n-au cui spune. Și Cămui avea inimă de pămînt, nu-i păsa. Pe Zorina însă o bucurau vorbele lui Firaiche și se uita la el ca la o nădejde vie.

Tocmai atunci Cămui se uită în bătătură și o văzu. Ceva se răsuci în el. Se întoarse spre invalizi și glumi:

— Lasă, mă, nu fiți supărați voi d-asta... Vreți să beți o sticlă cu vin? Zorino, adă, fă, o kilă încoa', să dăm și noi noroc.

Zorina plecă, convinsă că Firaiche n-o să bea. Dar bău și el. Și se chercheliră repede, că erau nemîncăți. Și atunci Cămui le spuse că le mai dă o kilă dacă fac ei, toți patru, o întrecere, care o să ajungă mai repede lîngă podul lui Ocheșel, o să ia o kilă în plus.

Cei patru se priviră nedumeriți, dar Firaiche se ridică primul în cîrji și-i îndemnă:

— Hai, mă!

Zorina nu se mai uită la ei cum fugeau în cîrji și-și astupă și urechile. Cămui făcuse și cu ei ce-i trecuse prin cap.

Îl auzi pe Anghelache pupîndu-l pe Firaiche — el cîștigase, el ajunsese primul lîngă pod. Zorina aduse vinul, îl întinse, dar nu se uită la nimeni. Știa că nu mai e nici o scăpare, avea să-l mănînce pămîntul pe Păunică. Pămîntul, negrul, uritul, știrbul, pe cine încuia în el nu-l mai descuia, și cine apuca să doarmă sub iarbă nu mai vedea vara și iarna...

— Ce să mai facem ? îl întrebă Firaiche pe Cămui. Hai să stăm într-un picior... Și stătu, singur, bălăbănind cîrja prin aer. Apoi zise : Frumoasă cruce are Păunică, și rîse.

Cămui îl bătu pe umeri și plecă el în beci să pună vin și să aducă și ceva de-ale gurii.

Cei rămași îl priviră pe Firaiche.

— Ce-i, mă, te-mbățași ?

— Lasă-l, lasă-l — zise Firaiche — să vedem cît poate el să-și bată joc de noi. Să vedem pînă unde îi merg gîndurile, mai zise și se așeză pe pămîntul încins, ștergîndu-și nădușala de pe frunte.

15

Aveau fețele arse și crăpate. Semănau cu niște urcioare scoase din cuptor. Obrajii păreau de pămînt ars, plin de dungi, ca la urcioarele înflorate c-un vîrf de cui. Stăteau toți jos și nu scoteau o vorbă, așteptau. Paparudele jucaseră de pomană prin sat, stricaseră apa pe ele. Nu se arătase nici măcar o zgaibă de nor pe cer. Cîntase popa în biserică și ceruse ploaie de la Dumnezeu după carte, dar degeaba. Se vede că nu era privit bine sus.

Baba Sevastița îi chemase în curte la ea. Îi lăsase sub dud, pe lemne, s-o aștepte. Oamenii se uitau la cren-gile înțepenite și goale de dude și înghițeau în sec. Baba veni cu poala plină de troci, de câni de pămînt, de ulcele și de pahare cerute peste gard de la vecini. Înșiră pe pămînt tot ce adusese și plecă după canta cu apă.

— A să vă aduc să beți ! le zise, și oamenii o priviră mirați.

Copiii puseră și ei mîna pe cîte un trochiț rămas fără stăpîn. Baba veni cu canta plină și-o așeză în mijlocul cercului de oameni ciuciți pe pămînt.

— Beți ! le zise și, ca să le dea curaj, băgă prima în cantă un pahar, îl umplu și așteptă.

Toți făcură la fel și baba zise, ciocnind cu ei :

— Noroc !

— Noroc de-ăl mare, răspunse Ocheșel și ciocni și el ulcica de pămînt cu paharul lui Costaiचे.

Apoi băură. Încet, umezindu-și întîi buzele și privindu-se. Înghițiră o gură, tăcuți, fără să lase cînila și paharele de la buze.

— Oh, da' bun îi ! ofta de plăcere Ion ăl Mare, înghițind primul tot ce-avusese în troc și întinzînd mîna spre cantă, să și-l umple iarăși.

Păunică bău și el, ciocnind cu Dicu lui Ocheșel și cu baba. O întrebă :

— De unde cumpărași băutura ?

— Am eu, ce, numai Cămui să aibă de toate ?

— Dă-l în mă-sa de Cămui, se încruntă Costaiचे, golind al doilea pahar. Nici la beție să n-avem loc de el ?

— Mă, ia nu vă întindeți la pahare — le strigă Ocheșel copiilor — că vă ajunge damful, vă îmbățați ca nărozii !

Oprică și Licu riseră și-și făcură cu ochiul, împrietenți. Baba Sevastița aduse altă cantă plină. În curte, pe poarta deschisă, veneau mereu bărbați și femei, ca la nuntă.

— Îți faci pomana, sau ?... întrebă o altă babă, scoțînd de sub șorț, unde-l ținuse nevăzut, un păhărel verde, cu dungi roșii. Și-l umplu și dădu noroc cu toată lumea.

— Bun... plescăi ea din buze, așezîndu-se mai aproape de cantă.

Vremea trecea și oamenii prindeau chef de vorbă. Și se ascuțeau limbile, golind cînițele. Unii începuseră să-și toarne paharele pe cap și pe piept. Dădeau noroc,

ciocnind puternic cămile, mai-mai să le spargă, și începeau să zîmbească.

Păunică trimise după clarinet. Ion ăl Mare începu să sughită, plin de apă. Broboane, broboane îi umpleau fruntea și gîtul, degeaba căuta să le șteargă cu mîneca lungă a cămășii.

— Nu ești învățat cu băutura, rise Păunică de el, ciocnind.

Fetele arse, ca niște urcioare, zîmbeau strîmb. Costaiचे se îmbătă primul și se duse rîzînd în grădină, să se ușureze. Cîinele babei se ținea umbră după el, fără să latre, cu sclipiri calde în ochi. Costaiचे îl privi cu milă și dintr-o dată începu să plîngă. Se rezimă cu mîinile de gard și plînse așa, sec, fără lacrimi, cutremurîndu-se ca apucat de friguri.

— Ce-ți veni, mă? îl înghionti Ion ăl Mare, sughițînd. Na și bea!

— Nu mai beau! urlă Costaiचे și se întoarse furios cu fața spre cei de sub dud. Îl omor! Îl omor! Îl îngrop în pămînt, îl calc în tălăi pînă iasă toată zama din el! Îl gușoi!

— Lasă, mă — zise baba Sevastița — îți trece... Te culci și-ți trece...

Costaiचे se potoli ca prin minune, nu mai plînse. Îi privi pe toți crunt, înspăimîntat.

— Nu vă mai uitați așa la mine! se înfurie din nou. Nici voi nu sînteți mai breji!

— Ne-mbătarăm și noi, zise Licu lui Ocheșel, cotînd încoace și încolo, dînd din cap și făcînd ca oamenii beți.

— Stai, mă, jos, îl apucă taică-său de cămașă și-l făcu să cadă în fund pe pămînt.

— Noroc, ciocni Păunică, și paharele se loviră de cîni, sunînd pline.

— Auziți, mă, — nu se lăsă Costaiचे —, sînteți de cîlți!

— Vorbi bumbacu'...

— Și eu sînt de cîlți, că... ce mai ! Da-l omor ! Ala nu-i om, e dracu' în pielea goală ! Și noi stăm și jucăm cum cîntă el, că n-avem atîtea tărițe în dovleac să-l luăm de izmene, cum au făcut ăștia din Năvodari cu Cămoiu lor, și să-l atîrnăm o țîră în proțap, cu izmenele în sus, doar i-o mai veni mintea la cap ! Nu, noi sîntem... Ce mai ! Cîlți !

— Bea, mă, și taci, îi umplu baba Sevastița paharul și ciocni cu el.

— Hîc ! făcu Ion ăl Mare, rizînd ca omul beat.

— Du-te dracului, matahală proastă, se răsti Costaiche la el. Om ești tu, mă ? A făcut Păunică tot frontu' cu tine, și cînd a fost să faceți un lucru' amîndoi, ai fugit din brazdă... Nu știu, nu cunosc ! Prietenie, prietenie, da' brinza-i pe bani ! Nu merg, nu ascult ! nu fac !

— Ho, ho, se bosumflă Ion ăl Mare. Eu nu mi-am vîndut pe tata pe-o drugă de porumb.

— De ce nu mi-ai dat cu paru-n cap, dac-ai văzut că-s nebun ? De ce m-ai lăsat ? Ai fost mai deștept dacă m-ai lăsat ? Sau ți-a fost frică, să nu te bagi ?

— Mai taci, mă, dracului, căută să-l potolească Ocheșel.

— Să tac ? Nu ți-ar pica nici ție cald să vorbesc...

— Dacă te-mbătași, du-te acasă și te culcă...

— Unde-acasă ? Ce, mai am casă ? Aia e casa mea ? Nu mai e. Mi-a mîncat-o Cămui și pe-aia ! De nu l-oi măsura cum trebuie cu paru', să crap aci !

— Lasă, nu crăpa, zise baba Sevastița. Mai bine bea. Noroc !

Păunică nu mai cînta. Nu-l ascultau oamenii și acuma nici el n-avea prea mult chef să cînte. Costaiche zise :

— Intrarăm cu plugurile, împărțirăm loturile... Băurăm, ne înveselirăm, ne văzurăm stăpîni. Și acuma, ioc, uitarăm tot. Și frontu', și pămîntu'... Dădurăm pogoanele lui Cămui, să le țînă în traistă...

— Și să i le muncim noi, vorbi Păunică.

— O să-l luăm înapoi, zise Ion ăl Mare, fără să mai înghită. Cu pluguri cu tot.

— Cotu'! îi arătă Sevastița. Că ăla o fi prost... Are acte...

— Il luăm! zise și Ocheșel. N-o să țină seceta pîn-omuri, o să mai vină și ploaia... Stați, măi, dracului, iar nu încăpeți unu' de altu'? se răsti la copii, făcîndu-le semn să se astîmpere.

— Dacă nu mă lasă Oprică să beau.

— Lasă-l, mă!

Baba Sevastița mai aduse, clătîindu-se, o cantă și se îmbătă de-a binelea. Se așeză în țărîină, ca copiii, și începu să facă mușuroaie cu palmele.

— Văruico — îi zise celeilalte babe — hai, fă, să ne jucăm de-a hoții și jăndarii.

— Du-te, fă! o înghionti baba știrbă și rîse, punîndu-și palmele la ochi, ca fetele mari.

Copiii lui Ocheșel se ridicară în picioare și o luară la fugă în jurul dudului, unul după altul. Ca din greșeală, trecură și prin lubenițele babei Sevastița, călcîndu-le. Baba se supără, rîse și-i amenință cu degetul. Apoi făcu alte mușuroaie și începu să cînte :

Pe sub poale de pădure

Trec fetițele la mure...

Baba se juca în țărîină și copiii lui Ocheșel se așezară cuminți lîngă ea, făcînd și ei lubenițe și pepeni din pămînt. Mușuroaiele mai lungi și crestate erau pepenii înecăcioși, îi învăța baba.

Licu rîdea, atotștiutor.

Oprică aduse trei păhărele pline, îi dete unul babei și unul lui Licu. Ciocniră toți trei și băură cîte o gură, sătui.

— Astea rotunde sînt lubenițe, zise Licu.

Baba își luase cîntecul de la capăt. Oamenii vorbeau aprins între ei. Un tinerel neînvățat cu băutura se trăsesse lîngă gard. Avea ameteți, înverzise și se clătina.

— Dacă n-ai mâncat nimic, de ce bei ca národu' ? îl muștră Ocheșel.

Tinerelul se strimba. Băgă degetul în gură și se gîdila la înghițitoare. Varsă apă, fără culoare.

— O să ne iasă sufletu' pe gură de ne mai uităm unii în coarnele altora... Mă Ioane, cînd ai venit de pe front ziceai marea cu sarea, c-o să facem și-o să dregem... Ce-am făcut, mă ? se răsti Costaiche la el. Păunică, spune tu, ce-am făcut ? Am luat pămînt, bun. Da' încolo ? Uite, asta am făcut, arată Costaiche trei degete strînse, cu cel de la margine prin mijloc.

— De ce nu vă înscrieți, mă, în partid ?

— De ce, de ce... de deștepți ce sîntem ! Că le lăsăm pe toate așa, doar s-o semăna singur grîu și porumb. Păunică, mă Păunică, să crăp aici dacă n-am să viu cu tine... Cînd ai adus tu alea cu camionu', la toți ne-a tresărit pipota... Aha, mai se gîndește și la opînca noastră cineva ! Viu cu tine, Păunică. Da' de omorît, tot îl omor pe Cămui !

— Lasă omorîtu', îi puse Păunică mîna pe pahar. Nu cu asta facem noi casă. Dă coalea mîna, așa...

— Să dea Dumnezeu să crăp dacă n-oi fi om, zise Costaiche, strîngîndu-i mîna. Și-a bătut el joc de mine, că eram 'tehui... Noroc, Ioane, noroc, prostule, ciocni Costaiche paharul, crăpîndu-l.

Baba Sevastița se juca în țărîină cu copiii și cînta. Păunică o ascultă plin de bucurie. De mult nu mai auzise în Joseni cîntînd pe cineva. Baba continua :

Și băieții la nuiete

Să se-nțîlnească cu ele...

Ocheșel se rezemase cu spatele de dud și privea cerul gol și albastru, fix. Paharul plin îl pusese pe pămînt, în dreapta. Nu mai avea chef să bea. Tinerelul ce vărsase înainte povestea ceva și Ocheșel îl asculta, privind cerul înalt.

— A venit la noi ieri sară, zicea tinerelul. Nu mai avea ce găsi prin bătătură. Tata, știți, a fost ordonanță la un căpitan sau maior, la Arad. Avea maioru' o privată pe cînste și tata a zis că pînă nu-și face una la fel, nu se lasă. Îl înjura pe căpitan, da' cu gîndu' rămăsese la ideea aia... Și și-a făcut privată, anu' trecut, din blană. O știți, că tot satu' a venit de-a văzut-o. Și pe unii i-a mai lăsat și înăuntru. Ieri sară ne-a luat-o Cămui. S-a uitat la ea și i-a plăcut. A dezgropat-o, a pus-o în car și-a plecat cu ea acasă...

— O fi fost beat, zise Ion ăl Mare.

— Ce beat, îi arăt eu lui beție! dădu Costaiचे cu pumnul în pămînt. Nu se mai satură... Vrea să aibă satu' la el în bătătură. Da' n-o să-i meargă... Nu i-a plăcut cînd a venit Păunică cu camionu'... S-a făcut galben ca dovleacu' uscat. I-a trecut lui prin căpățîină că dacă se pun oamenii pe picioare, n-o să-i mai poată învîrti... Dacă noi...

— Nu mai vorbi atîta! se înfurie Ocheșel. Tot bați apa în piuă... Ce tot ne împui capul, ce, noi nu știm? Te-ai găsit tu cu moț să vezi tot, că noi sîntem chiori. Să te văd că pui mîna și faci, nu clănțani din fâlci, că-s sătul de vorbe!

— Luați-vă la bătaie acuma, rîse baba știrbă de ei.

Sevastița trimisese copiii lui Ocheșel să mai aducă o cantă plină. Ea cînta înainte, ascultînd și făcînd gard de nisip în jurul grădinii cu lubenițe și pepeni:

Foaie verde și-o lalea,
Și-o lalea și-o micșunea,
De-ar veni și mîndra mea,
Ca să mă-nțîlesc cu ea...

— Trebuie să cadă ploaie, zise Păunică, privind cerul. Atunci să vezi chef. Unu' după altu'! N-o să le uite Cămui...

— De le-o apuca, zîmbi Costaiचे, privind și el cerul.

Baba Sevastița cînta, privind canta plină cu apă și paharele și cîmile de pămînt pline cu apă, pe care oamenii le ciocneau, ca să plouă. Nu se îmbătase nimeni, n-aveau de ce. Vorbeau mai departe, aveau multe să-și spună, și baba Sevastița îi asculta și se juca mereu în țărîna, cîntînd :

De-ar veni și mîndra mea,
Mîndra mea cu șorțu-n brîu,
De din vale de pîrîu,
Cu buchet de lămîiță,
Ca să dea neichii guriță...

16

Pop Gheorghe era un sîmbure de om. Purta o pălărie unsă cu tot felul de uleiuri și înnegrită de funingine. Lucra în haltă, făcea trenurilor semn să se oprească ori să plece. De cînd fugise de acasă și intrase fochist pe o locomotivă, nu se procopsise. Tot cu pălăria aia rămăsese. Acuma era tare ca o coajă de tufan. Pop avea sfirc la limbă, cînd spunea o vorbă, ți se lipea de ureche. Și nimeni nu știa de unde scotea un glas așa de gros, că pieptul era turtit, ca al fetelor albe peste tot și necoapte de măritat.

— Mă oameni, — zicea Pop, urcat pe treptele de la soclul eroilor din 1916 —, vouă vă trebuie cap ! De la nas în sus, că gură aveți, pentru mîncat și înjurat. Cap cu ochi și cu minte vă lipsește.

— Mă Popule, nu ni-l împrumuți pe-al tău ?

— Nu, că am nevoie de el. Îl iau cu mine unde mă duc. Dacă aș rămîne în sat, ți l-aș împrumuta și ție, barem duminica, să te fudulești cu el.

Oamenii rîseră, și cel care intrase neîntrebat în vorbă se dădu la umbra altuia din fața lui.

— Mă oameni, gluma e glumă, dar adevărul e așa : de azi înainte trebuie să aveți un primar de-al vostru, să aibă urechi pentru voi, nu pentru cei cu două burți, una

în față și una dincolo... Vă trebuie un primar cu ochi pe cășile voastre, să nu le mai curgă pereții de pelagră, că var n-aveți nici la Paști să le faceți tinere. Ei, vă trebuie un primar cu minte la cap, să nu vă lase călcați în horă. Asta-i ! Și dacă e așa, începînd de la ora asta, — zise Pop, scoțîndu-și din buzunar ceasul enorm, legat cu sfoară —, ora paisprezece și cinsprezece minute fix, adică două și un sfert, eu zic să vă fie primar Păunică. Am vorbit la plasă și la partidul nostru... Păunică e bun. Mă Păunică, vino lingă mine. De la ora asta ești primar.

— Și cu ăla de pînă acum ce facem ?

— Îl dăm la revizie, zise Pop. Îl vreți pe Păunică ?

— Păi de noi depinde ?

— Depinde, sigur că depinde !

— Atunci să fie !

— Dar nu sînt toți oamenii aici, sînt plecați la haltă.

— Se-ntorc ei, n-o să doarmă acolo. Voi sînteți destui.

Așa, acuma să-l ajutați... Păunică e ca voi, nu poartă nici iarna izmene, poartă chiloți...

— Dacă n-are...

— Dar tu ai ? N-ai nici tu, deșteptule.

— N-o să-l lase Cămui să fie primar. O să-l dea afară din primărie.

— Da' ce, Cămui ăsta pe ce lume e ? Și tu, ăla de vorbiși, îl lași ? Păi de-l dă afară din primărie, te dă și pe tine din horă cînd vrea. Îți convine ?

— Eu nu mă bag.

— Nici eu.

— Vă e frică, ai ? Da' cînd v-a dat statu' pămînt cum v-a fost ? Parcă vouă tot frică v-a fost și atunci, nu prea vă da inima brînci să băgați plugul pe locu' vostru. Și pe urmă nu v-a pupat gaia, deșteptilor ! Va să zică boieru' nu v-a dat cu prefectii lui în cap și-o să vă dea Cămui cu primaru' lui și cu neamurile lui ? Cu un tirîiebrîu ca alde tine o să facă ce vrea. Nu te piti, că te cunosc după fum ! Cum caști gura, cum spargi gardu' cu oiștea.

— Ne-a luat și pielea de pe oase Cămui.

— Și o să vă ia și oasele, de i le dați ! Mă oameni, mîine veniți la primărie și faceți o listă cu ce-ați vîndut. — și nu mai vindeți nimic.

— Să crăpăm de foame ?

— No să vă lase nimeni să crăpați de foame ! E greu al dracului, dar puneți și voi umărul, nu dormiți cu burta la soare, că nu pică nimic. Așa stă situația politică ! Să fim una ! Păunică, suie-te coala, să vadă lumea cum arată un primar.

Păunică se urcă lîngă el, cam încurcat. Nimeni nu zise nimic, nici de bine, nici de rău. Se temeau de Cămui, deși ar fi vrut să aibă un primar de-al lor, cum nu avuseseră pînă acum. Se mișcau cînd pe un picior, cînd pe altul și fiecare aștepta ca vecinul să înceapă vorba.

— Mă oameni, zise Pop, nemulțumit de tăcerea ce se așternuse. Acuma voi să nu credeți că Păunică o să stea toată ziua în păr să vă scuture vouă pere și voi numai să vă puneți burta la punct ! Nu-i chiar așa. Cămui are și-acuma, aici, vreo zece urechi. Și vreo zece ochi. Și vreo zece guri. Trebuie să le mai retezați ! Dacă află, n-are de ce să vă treacă nădușelile ! Timpurile sînt ale voastre, nu ale lui ! El mai pescuiește acuma în gildău, că sînt apele cam întoarse pe dos. Asta e chestiunea politică !

— Să nu-i cînte vreo cucuvaie la noapte lui Păunică la ureche...

— Cucuvăile astea o să le mai strîngem noi de... nu spun de ce, că sînt și muieri ! Dar am să-ți spun eu ție la ureche. Mă oameni, cîte guri sînteți voi în sat ? O grămadă ! Cîte mîini ? Sute de mîini, mă ! Și Cămui cîte are ? Două, și alea de mucava !

— He, he...

— Nu te rîde, Ciușcă, să nu sughiți... De mucava, că n-a dat cu sapa, să facă bătăturei ca tine, deșteptule. Are două, și încă vreo cîteva, cumpărate ca ardeii la tîrg : doi lei grămăjoara.

— Popule, ție îți convine să vorbești, că doar nu dai în fiecare zi nas cu Cămui ! Tu, cu trenurile : Uuuu-uuu...

— Ia mai taci, Ciușcă, sări Ion ăl Mare cu gura la el. Ce, nu zice bine ? Tocmai d-aia, că e cu trenurile ! Ce, pentru el zice ? Nu vezi că pentru tine ?

— Da' tu de ce, Ioane, când te cheamă Păunică undeva surzești de amîndouă urechile ?

— Da' tu ești mai breaz, Costaiचे ?

Pop Gheorghe își frecă mîinile. Oamenii începuseră să fiarbă. Nu mai era vorba nici de beție, nici de micile lör necazuri. Vorbeau, certîndu-se încă, despre ei. Și vorbeau gîndindu-se, asta îl bucura pe Pop. Oamenii se urneau greu, ca ploile mari.

17

Noaptea era noapte. Anghelache dormea respirînd lin, iar Zorina, lîngă el, privea pe ușă afară, să vadă luna. Streășina casei tăia luna în două și nici o parte nu se mărea și nu se micșora. Era cald, păturiile zăceau aruncate la picioarele patului, cocoloș. Nu se auzea țipenie de om lălăind pe drum, nici cîini scheunînd la lună și nici cocoșii parcă nu mai știau să citească în stele și să cînte amiezul ori spargerea nopții.

Pe masă, ceasul lui Anghelache mergea înainte, potolit, ca un surd. Zorina îl privi : capacul lucea argintiu. Nevasta vru să se scoale și să meargă în curte, dar nu putu ; poalele cămășii erau sub Anghelache și Anghelache dormea greu și nu puteai trage așa ușor ceva de sub el, avea oasele rotunjite și pielea întinsă, era om ținut la masă pe lîngă polonic, nu pe lîngă lingură. Și nu mîncase niciodată cu alții din aceeași strachină. Zorina nu vru să-l trezească, fiindcă îl trezea de pomană, nu era bun decît de dormit. Și nici să-și tragă cămașa din răsputeri nu vru, să nu-l arunce cumva jos din pat.

Îl privi cum doarme respirînd potolit, fără să sforăie și să se zvîrcolească în somn. Se strîmbă și își mușcă basmaua. Cînd Păunică păzea caii, demult, sforăia pe

cojoc și vorbea în somn cu caii și cu dumnezeii lor, striga și câteodată cînta. Și ea îl păzea să nu-l mănînce țințarii, îndesa focul și îl privea cum se zvîrcolește. Toată ziua secera ori prășea în parte și nu prea vorbea, avea noaptea timp pentru cîntat și vorbit. Ziua nu se vedeau, ori dacă se vedeau nu se puteau privi de sus pînă în jos, dintr-o dată. Seara el mergea cu caii, își alegea un loc potrivit, la marginea izlazului, împiedica iapa și calul și cînta din clarinet pînă îl apuca somnul.

Zorina avea casa la poarta satului și ieșea seara să aducă apă, mergea la fîntînă fugind, zdrăgănind canta, s-o audă Păunică. El lăsa caii și venea la fîntînă să-și astîmpere setea. Ea umplea canta din două ciuturi, uita să bea apă și pleca înapoi, printre plutele de pe lîngă grădinile satului. Zorina umplea jgheabul vacilor și dădea fuga la fîntînă, zdrăgănind canta goală, s-aducă apă și pentru pui. Și umplea și piua porcilor, umplea și postava, să se spele dimineața taică-său pe ochi, umplea și urcioarele, să nu le fie sete noaptea alor săi, stropea și florile de lîngă prispă, să nu se usuce, arunca în băătură cîteva cânți cu apă, să nu se facă praf, o ținea într-o fugă de-acasă pînă la fîntînă și înapoi, lovind toarta cânții de cantă și parcă toată noaptea căra apă acasă. Căra toată fîntîna. Și în seara a doua fîntîna era plină și Zorina ieșea zdrăgănind canta, s-aducă iarăși apă.

— Auzi cocoșii ? zicea Păunică. Se uită la carul mare, și cînd roțile se mișcă, dau de veste să nu fugă de pe cer, să nu-l fure zmeii.

— Miniuni...

— Ba nu, de-aia nu dorm cocoșii... Numai se prefac că dorm.

Acuma Zorina privea luna cum se îndepărtează tăiată în două de streășina casei. Mușca basmauă și asculta ceasul lui, respirația lui Anghelache. Bărbatul era lîngă ea, dar ea nu se uita la el, aștepta să audă un cîntec de cocoș, un hămăit de cîine, orice, să nu mai fie atîta liniște și să nu mai rămînă singură în cameră. De dormit nu putea

dormi și chiar dacă punea geană pe geană nu visa niciodată ce ar fi vrut, îl visa tot pe Anghelache, cînd vorbind cu Porfiriu despre prăvălia ce voiau s-o deschidă, cînd vorbind cu oamenii lui ce umblau prin țară și cum-părau griu și-l aduceau în sat pentru el, visa pînă și cum respiră noaptea potolit. Și nu era chip să viseze măcar o dată un cîntec de clarinet, și la cîte babe a fost și-a întrebat nici una n-a știut să-i spună de ce noaptea n-avea somn, iar cînd o prindea somnul, nu mai visa ca pe vremea cînd era fată, ce-i dorea sufletul. Ar fi vrut să ia cantă și să fugă pînă pe podețul de la fîntînă, s-o umple. Dar nu-i era sete. Și slugile umpluseră de seara jgheaburile și piua.

Luna bătea peste Anghelache și-i lumina fața. Dor-mea liniștit. Zorina își mușca basmaua, privindu-l. L-ar fi măcinat în pumni, să-l trezească, să-l facă să zbiere, să se zvîrcolească și să fugă, dar tot n-avea nici un rost, știa că n-o s-o mai cheme Păunică la fîntînă. Parcă ple-case din sat, așa se îndepărtase de ea.

Deodată parcă auzi un cîntec legănat, cunoscut, ve-nind de departe. Trupul i se încordă arzînd. Își smulse poalele de sub Anghelache și sări jos din pat. Își puse în grabă o fustă și ieși afară, ascultînd clarinetul. Luă din cîrligul de la streășină cantă, vărsă apa coclită și fugi la poartă, ieși în drum desculță și o luă spre fîntînă.

Noaptea parcă se mai răcorise. Alerga zdrăngănînd cantă, cu ochii spre podeț, respirînd înviorată, cu ochii arzînd. Cu cît se apropia, cîntecul se îndepărta, de parcă Păunică s-ar fi jucat cu ea, dar Zorina nu se lăsa, alerga din răspuțeri, să-l ajungă. Duzii de lîngă fîntînă erau mulți și ea nu știa în dosul căruia stătea pitit cel care cînta. Ajunse pe podeț și puse cantă pe jgheabul fîntînii. Dar nu veni nimeni să i-o umple cu apă. Noaptea era călduroasă. Zorina privi în jur și văzu că podețul era gol. Poate trecuse mai demult Păunică, sau poate nu tre-cuse deloc. Îl căuta în jurul fîntînii, crezînd că glumește cu ea și se ascunde, însă nu era nimeni...

Noaptea era noapte, nu se auzea țipenie de om, și cocoșii dormeau, și cîinii. Zorina plecă acasă cu canta goală.

Vînt de ploaie nu se mai auzise prin sat, bătînd. Și nici pe cîmpuri. Țărîna era galbenă-alburie, cît priveai cu ochii. Îți lăcrima privirea, dacă nu închideai mult timp ochii. Verdele liniștit al pămîntului pierise de mult, mîncat de moartea uscată ce trecea peste hotare.

Păunică privi în jur pînă îi lăcrimară ochii. Privi bătătura bine, și prispele de la casă, crăpate de arșiță, privi și tinda ce ardea ca o vatră, privi ușile, grădina și ieși în drum. Închise poarta de la drum și o privi și pe ea, cum le privise pe toate pînă acum, ca și cum n-avea să le vadă niciodată. Zorina îl pîndise din spatele grădinii cum se uita la toate. Simte că n-o să le mai pupe, se gîndi, și sări pîrleazul, să-l ajungă în drum. Dar Păunică era departe, lingă fîntîna lui Ion ăl Mare. Oamenii îl așteptau, rezemați în cazmale. Hîrdăul, gol, aștepta lingă gură fîntînii. Păunică se legăna, stors de foame, ca o cîrpă.

— Veniră toți? îi întrebă el, dar nu-i răspunse nimeni și el îi numără din privire. Erau mai mulți cu încă atîția cît fuseseră pînă atunci. De dăm de apă, — zise el —, nu ne mai pasă... Stăm lingă fîntînă și bem cu trochitu' apa rece, c-o să fie rece, acolo, la fund...! Și-o să învieze toată verdeața, și voi toți o să prindeți puteri, apa de jos e apă vie, neîncepută, apă cu puteri... Ce stați așa, nu credeți?

— Eu zic să nu mai scobim degeaba, zise Ion ăl Mare.

— Ți-e frică? De ce să-ți fie frică de pămînt?

— Pămîntu' e uscat ca iasca, pămîntu' ăsta e mort, și de pomană...

— Trebuie să fie apă, — zise Păunică —, dar trebuie noi s-o căutăm... Apă rece, nu boleșniță de-asta de baltă ce se mai află prin sat... Asta de se află e plină de nămol și mai rău te strică decît te pune pe picioare.

— E prea adînc, zise Ion ăl Mare. N-o să mai ajungă nici hîrdăul pînă la fund...

— Am adus eu lanțuri, două, zise Păunică, aruncîndu-le jos de pe umeri. Le innădîm și ajunge.

— N-are rost, eu nu mai vreau să muncim de pomană, vorbi Ion. Cînd o da ploaia, o da, și-o fi și apă în fîntîni...

— O fi, dar în fîntîna asta o să fie tot cea mai bună apă... Hai, ajută-mă să leg lanțurile.

Dar Ion se dădu în lături și nu voi. Îi privi pe cei din jur și nu voi nici în ruptul capului, oricît îl rugă Păunică. Nu voia, fiindcă se temea c-o să se rupă lanțul, ori o să scape cineva ceva în fîntînă... Oamenii respirau greu, aveau buzele crăpate.

— Ajută-l, zise Firaiche, și Ion se înfurie și mai tare, auzindu-l. Știa că Firaiche și ceilalți trei invalizi se îmbătaseră cu Cămui și nu putea să-i mai vadă. De-abia așteptau, toți, să meargă la pomană.

Ocheșel se apropie de Păunică și-i ajută să lege lanțurile. Ion îl privi : Ocheșel, se gîndi, are doi copii, de-aia leagă lanțurile. Și el avea, dar nu voia să-și spurce mîinile.

— Nu vă e rușine — strigă Ion — nu vă e rușine să-l ajutați ?

— De ce, mă ? răspunse Firaiche. Dacă nu-l ajutăm noi, satul, cine să-l ajute ? Trebuie cineva să se coboare în fîntînă, și el e tînăr, are și puteri, doar nu m-oi coborî eu, în cîrji.

— Să între, — zise și Ocheșel —, mi-e dor și mie de apă rece.

Zorina îi privea de departe, de după un dud. Voia să-l vadă pe ăla de scăpa ceva în fîntînă, să-l ia de gît și să-l gherăie. Acuma degeaba s-ar fi apropiat, oamenii tot n-ar fi luat-o în seamă, ba l-ar fi chemat și pe Anghe-lache, s-o ducă acasă, să-și poată ei vedea de treabă. Și ea, dusă acasă, n-ar mai fi văzut nimic. Acum n-avea nici o putere, decît să privească. Și privi cum intră Păunică în hîrdău și cum îl lasă la fund, încet, învîrtind

scripetele. Dacă i-ar fi fost nevestă, nu l-ar fi lăsat, dar nu-i era nimic, nici ibovnică, nimic, și-o durea sufletul, dar totul era de pomană.

Ion al Mare se apropie și el de gura fântinii, barem să fie acolo, dacă tot îl lăsaseră pe Păunică să intre. Se îmbulzi și Firaiche, printre pământul îngrămădit împrejur, să fie lângă ghizduri. Ion îl împinse cu dreapta înapoi.

— Du-te mai încolo, că ne-ncurci! zise, dar Firaiche nu se lăsă împins și se lipi cu amândouă mâinile de gura fântinii.

Ocheșel îi privea și se vedea pe el cum îl năclăiește sudoarea. Se teme să nu i-o altul înainte, se gândi Ion. Hîrdăul cobora și deodată se izbi sec și se opri. Se auzi glasul lui Păunică, dar nimeni nu auzi ce spune. Înțelesesă însă că ajunsese la fund.

Trecu aproape un ceas de așteptare. Toți se priveau, muți. Își urmăreau mișcările, pașii — și cei merși pe loc. Păunică strigă iarăși. Ei începură să tragă hîrdăul afară. Era plin cu pământ și roata fântinii scîrția sub greutate, prelung. Curgea apa de pe ei. Trăgea și Firaiche, c-o mînă de lanț, cu alta sprijinindu-se de fîntînă.

„Acuma, de-l scapă — se gândi Zorina — e gata...” Nimeni n-avea să-l mai scoată din fundul fântinii. Acolo îl mînceau apele și pământul. Fîntîna s-ar fi închis peste el, ar fi aruncat pământ peste el, și gata.

Lanțul parcă scrișnea. Hîrdăul ajunsese la suprafață și oamenii îl goliră de pământ. Apoi Licu lui Ocheșel puse în el o mînă de dude negre și oamenii îl lăsară iarăși în fîntînă. Incet, pînă ce Păunică îl prinse în brațe, îl trecu pe lângă el, să poată săpa mai departe, să-l poată umple. Era de fapt un hîrdăiaș lunguiet, putea să lucreze bine lângă el. Păunică mîncă dudele și privi în sus lumina rotundă de la suprafață. Văzu trei capete aplecîndu-se deodată în acea lumină; erau Ocheșel, Firaiche și Ion. Ei nu-l vedeau de sus, degeaba le făcu el cu mîna.

Cei trei de lângă fîntînă îi împinseră în lături pe oamenii ce voiau să vadă și ei în fundul fântinii, de se

vedea Păunică sau nu. Oamenii se dădura în lături, mai mult de gura lui Ion, că-l știau cu pumnii grei ca ciocanele. Dar de acolo de unde stăteau, aproape de sapă... Dar nu îndrăznea nimeni să arunce o sapă, ori o lopată, în fântină. Ori o cărămidă. Toți se măsurau din priviri, pîndindu-se, ca nu cumva unul mai nebun să scape ceva în fântină. Toți îl păzeau pe Păunică, dar n-aveau glas să-și spună ce gîndeau. Fiindcă se temeau că n-au toți același gînd.

19

Oamenii ieșiseră în cîmp să pipăie pămîntul, dacă nu s-a muiat peste noapte. Vremea nu se întorsese, pămîntul rămăsese alb, de os. Stăteau la capetele pogoanelor lor, răsfițați de-a lungul drumului, și tăceau. Loturile nu mai erau ale lor, le vînduseră lui Cămui. Razele soarelui cădeau arse deasupra lor, ca o pulbere grea. Se strînseră, muți, și porniră spre sat. La primărie îl găsiră pe Păunică vorbind la telefon cu Pop Gheorghe și cu Roșianu. Despre cum trebuiau să înceapă munca. Chiar de nu s-ar urni seceta, trebuiau să intre în brazdă cînd o veni timpul aratului, să intre pe loturile lor. Auzind, oamenii se luminară la față și unii începuseră să se scarpine de parc-ar fi avut rîie sau păduchi. Dar ei nu-și găseau locul, erau nerăbdători și nu puteau sta cu mîinile și cu gura căscată.

Pe drum se auzi, venind de la deal, dinspre haltă, căruța lui Cămui, cu cai albi, grași ca pepenii de lingă apă. Anghelache, pe saci, ținea biciușca pe umeri și fluiera. Căruța scîrția de grea, deși curgea catranul pe obezi în jos, de unsă ce era. Anghelache se răfuisese cu nevasta, îi spusese Ciușcă, la haltă, că dă pe sub mîină de mîncare pe la unii și pe la alții, ba că îi dăduse o oală de făsu și moldoveanului ce-i bătuse la poartă mai demult. Nu-i plăcea să se încurce prea mult Zorina cu lumea, să nu

iasă vorbă că e proastă și dă de milă. Voise să-și bată joc de ea, dar Zorina îi retezase vorba :

— Era făsuî pentru porci.

— Ei, dacă era pentru porci, înseamnă că nu le dăduse să-i sature, ci ca să ridă de ei. Totuși nu trebuia să-i pună prea mult sub prag, să nu le sară țandăra. Trebuiau ținute la depărtare, să-și cunoască lungul nasului.

— Ho, oprește, auzi Cămui și, cînd se uită mai bine, îl văzu pe Păunică apropiindu-se de căruță.

— Ce-i ? întrebă, oprind caii.

— De unde aduci grîul ăsta ?

— Ce te interesează pe tine ?

— Sînt primar — zise Păunică fără să se răstească — și vreau să știu.

— De la haltă, răspunse Cămui, nevrînd să se ia la hartă în drum, de față cu oamenii. Nu era momentul.

— Faci speulă, zise Păunică, punînd mîna pe dîrlogii cailor. Cumperi de unde poți și-l vinzi în sat, de usuci lumea. Ia sări de pe saci jos, să dai o declarație.

— Ce, mă, ești nebun ? N-am dreptul să fac ce vreau cu banii mei ? Dii, trase el de frîne și lovi caii cu biciușca.

Păunică îi ținu țeapăn de dîrlogi și-i trase într-o parte a drumului, să nu poată s-o ia la goană. Oamenii ieșiră în drum și se apropiaseră de căruță, tăcuți. Fetele le erau supte, nici măcar nu le mai nădușea căldura. Priveau caii ce se zbăteau în hamuri, îndemnați cu biciul de Cămui și ținuți cu zăbala strînsă de Păunică.

— Lasă, mă, caii !

— Dă-te jos și dă declarație, n-auzi ? Grîul tot nu-l duci acasă.

— Vrei să-l dau la ciori ?

— Nu, îl lași la primărie. Ți-l confisc.

— Cine, tu ?

— Eu.

— Măi oameni, puneți mîna pe nărod și dați-i vreo cîteva ! zise înfuriat Cămui.

Dar oamenii păreau surzi. Cămui se dădu jos și veni la Păunică, să-l dea în lături de lângă căruță. Oamenii se adunaseră în jurul lor strîns, încingîndu-i ca un chimir viu. Cămui răsufila repede, ca și cum n-ar fi avut aer destul.

— Eu sînt primar și am puterea asta, zise Păunică. Și-o să venim să luăm și lucrurile oamenilor...

— Dacă-i așa, lasă, mai vedem noi, se opri Anghelache pe loc. Nu-l prea îndemna sufletul să-l ia pe Păunică de piept, în mijlocul oamenilor. Care sînteți, mă, cu el ?

Nu răspunse nimeni.

— De mine o să mai aveți voi nevoie... O să vedem noi cum e și cu confiscatu' ăsta... Să nu...

— Du-te acasă — zise Păunică — am să-ți trimit căruța după ce-o golesc în primărie.

— Mă duc, vorbi el, gîndindu-se că avea să-i găsească nu peste mult leacul și lui Păunică. Care veniți, mă, la vale ? Să nu merg singur pe drum... Care ai drum la vale ?

Nimeni nu se mișcă. Anghelache simți atunci că-i tresare biciușca în mîină. Îi privi cu ochii mici, scurt, o dată. Stătea lângă căruță, și el rămăsese la cîțiva pași, singur. Soarele cădea alb peste ei și lumina părea arsă. Anghelache clipi, de parcă i-ar fi intrat ceva în ochi. Și plecă tirîind biciușca după el.

20

Parii gardului se strîmbaseră de căldură. Crăpați, în-doțiți, ofiliți, ca niște vreji de dovleac bătuți în cuie, cu șira spinării răsucită de zăpușeală, răsunau sec, parcă țipau gîtuit cînd Oprică fugea pe lângă ei, lovindu-i cu o codiriște de bici. Copilul lui Ocheșel intră în curte, se uită atent în toate părțile, ca un hoț. Nă văzu pe nimeni. Scoase de la rădăcina dudului, din pămînt, o cîrpă neagră, ca o pungă, și intră repede în casă. Propti țăstul cu vă-traiul în lanțul de fier ce atîrna din grindă și se așeză în

fața lui, cu cuțitul în mână. După o vreme ieși, cu ochii strălucind de bucurie, negru pe mâini, fudul. I se făcu sete și sorbi, băgă capul în cantă și bău pînă i se umflă burta.

— Să nu faci broaște, încercă să ridă de el Licu.

Oprică îl plesni peste șale, făcîndu-l să tacă.

— Ce-ai, mă ? se miră Licu.

— Vezi tu ce am, îl înjură posomorît frate-său și-i mai trase un pumn.

— Dacă nu te-oi spune eu la tata, scînci Licu.

— Dracu-i pe tine, te umflu !

— Umfli tu pe cine-ai mai umflat ! nu se lăsă țincul și-l lovi și el în cap cu codiriștea uitată de Licu lîngă dud.

Atunci, Oprică se înfurie și-l bătu bine. Apoi, cînd frate-său plecă pe drum să-l găsească pe taică-său, Oprică fugi în grădină, să se pitule. Ocheșel tocmai venea acasă și se înroși de supărare văzîndu-l pe Licu, la care ținea mai mult, plîns.

— Ce-i tată, cine te-a bătut ?

— Oprică mă toboși, sughiță copilul.

— Las-că-i dau eu lui ! zise tatăl și intră tăcut în curte, să nu-l audă Oprică.

Îl căută prin casă, prin grajd și prin grădină, degeaba. Cînd trecu pe lîngă pătul, auzi pe cineva gemînd. Se apropie în vîrfurile degetelor și se aplecă, privind printre picioarele pătului; Oprică stătea pe vine și gemea. Ocheșel se îngrozi, dar imediat se înveseli auzind un zgomot cum nu mai auzise de două veri. Zgomotele continuară, unul după altul, spre bucuria lui.

„Sănătos băiat, se mîndri. N-am auzit în tot satu' de-o grămadă de vreme o beșină ca lumea“, se gîndi el, zîmbind larg, din inimă și apropiindu-se tiptil de copil.

Ajunse în spatetele lui, fără să fie auzit. Oprică gemea. Ocheșel îl mîngîie pe cap și zise, plin de bucurie :

— Bravo, tată, bravo !

Uitase că plecase după el să-l bată.

— Bravo, sănătatea e totu', ești cel mai tare din sat !
Cel mai tare om ! Nimeni nu poate acum ce poți tu,
bravo !

Oprică avea lacrimi în ochi. Se ridică rușinat și vru să fugă. Ocheșel îl prinse de cămașă, îngrozit. Fața i se înverzise și ochii se bolboiaseră. Prin copil trecuse negru, semn rău, semn de moarte. Îl luă de mină și-l duse în casă, trimise pe Licu după baba Sevastița. Mai văzuse el așa ceva și toți aceia muriseră, ieșise sîngele, negru, din ei.

— Ce-ai, mă ? Ce te doare ? îl întrebă.

— Nimic.

— Spune, mă, ce te doare, strigă Ocheșel la băiat. Spune, că te omor ! îl lovi peste bucă, tare, cu palma. Ce te doare ? Spune să știu, strigă el, îngrozit.

— Nu mă doare nimic, lăcrima copilul.

— Cum nimica, ceva trebuie să ai. Ce ai, spune-i tu lu' tat-tu ce ai, zise el duios, aproape venindu-i să plîngă. Ce ai, Oprică, ai căzut de undeva, ai mîncat ceva, te-a bătut cineva ? Spune, băiatule, că nu-ți fac nimic, spune.

— Ce să spun ? Nu m-a bătut nima.

Veni baba Sevastița și Ocheșel îi povesti totul. Baba văzu ce era de văzut și își dete cu părerea că Oprică o fi mîncat ceva ce nu se mănîncă, doar n-o fi intrat necuratu' în el, că sînge nu era. Ocheșel prinse curaj și-l bătut pe Oprică, întrebîndu-l mereu :

— Ce-ai mîncat, mă ?

— Nimic.

— Ce-ai mîncat, mă ?

— Nimic, plîngea copilul.

— Ce-ai mîncat, mă ? striga din ce în ce mai tare Ocheșel, lovindu-l.

— Spune, drace, că nu te omoară nima dacă spui. Ce-ai mîncat de pute așa și-i negru ?

— Spune, mă, striga Ocheșel, speriat.

N-a spus nimic Oprică și Ocheșel n-a dormit toată noaptea. A doua zi a vrut să-l ducă la spital, dar baba

Sevastița l-a sfătuit să mai aștepte. A așteptat o zi, Oprică n-a spus un cuvînt. L-a dus la spital. Doctorul Porfiriu Cămui a zis că e sănătos tun, n-are nimic, prostii de-ale lor, doar omul iese afară în toate felurile.

Ocheșel s-a întors în Joseni nemulțumit, amărit. N-a mîncat nimic în ziua aceea. Ar fi vîndut și boii, orice, dacă doctorul îi spunea leacul. Se vedea însă treaba că boala era fără leac, îl pedepsise Dumnezeu că nu vînduse boii înainte, să-și scape nevasta. Se închise în el, nu mai vorbi cu nimeni.

Într-o după-amiază Licu îl chemă șoptit, să vină după el. Ținea degetul pe buze, să nu vorbească. Și-i făcea Licu, repetat, cu ochiul și-l chema după el. Ușa de la casă era deschisă. Licu îi făcu semn cu mîna întinsă să se uite. Privi : Oprică stătea jos, în fața țăstului răsturnat pe spate, și rădea cu cuțitul pămînt.

Hîrșt, hîrșt ! făcea cuțitul, dezlipind fișii, bucățele de pămînt ars de pe țăst. Oprică le băga în gură și le mîncea lacom. Ocheșel nu putu să îngîne un cuvînt : nu mai văzuse așa ceva în viața lui. Privi și, fără să vrea, înghiți în sec. Oprică își umplu și cîrpa neagră cu pămînt răzuit, se ridică și băgă capul în cantă cu apă.

Ocheșel se retrase după colțul ușii, să nu fie văzut. Oprică ieși în curte, ascunse cîrpa neagră la rădăcina dudului și vru să plece în sat. Cînd îl chemă taică-său, avea ochii mulțumiți, de om sătul. Ocheșel îl bătu bine, dar Oprică nu recunoscă nimic. Nici cîrpa neagră plină cu pămînt, de la rădăcina dudului. Ocheșel luă țăstul în brațe și-l încuie într-o cameră, spunîndu-i că dacă-l mai prinde mîncînd pămînt îl omoară.

— Nu mai mănînc, zise copilul, recunoscînd în același timp că mîncase.

— Ești nebun ? Ești nebun de mănînci pămînt ?

— Parcă e mălai, spuse bosumflat copilul. Parcă e pîne, are gustu' bun, de pîne.

— Îți dau eu gust bun, grijania ta de nenorocit ! Vrei să mori ?

Oprică n-a mai avut de unde să răzuiască pământ ars și câteva zile fu foarte trist. Vecinii nu-l lăsau, le spusese Ocheșel că-i înjunghie de-l lasă.

Intr-o seară, după ce adormiră copiii, Ocheșel se sculă din pătură, deschise ușurel, cu cheia, odaia unde închisese țăstul, se așează jos și, la lumina lunii, începu să răzuiască încet cu cuțitul. Băgă în gură fărîmituri de pământ ars și le simți gustul de mălai, de pîine.

— E bun, Doamne ferește ! își făcu el o cruce repede pe piept, înmărmurit.

21

Baba Sevastița, la optzeci de ani, rămăsese fără galbeni în urechi. Astă-noapte o călcaseră hoții și i-i rupseră cu arnici cu tot din urechi. Baba nu dormise pînă dimineața și cînd răsărise soarele se închinase lui, blestemîndu-i de moarte pe hoții ce-i călcaseră pragul. Trăgînd de galbeni, îi spintecaseră o ureche. Sînge nu prea cursese, că era bătrînă și la anii ei sîngele se mai potolește, nu-i așa viori să țîșnească din orice înțepătură. „Să-ți ardă casa, — blestemase baba pe hoț —, să-ți moară găinile, să rămînă curtea ca palma, fără pureci. Să ți se usuce limba și să-ți sece ochii, să nu-ți poți lua pălăria din cap, să-ți crească unghiile cît deștele, în pămînt.“

Sculase satul cu blestemele ei. Să moară ea fără galbeni, să-și bată joc de bătrînețea ei, arde-le-ar seceta inima, innegri-le-ar pămîntu' inima și gîndu'.

Pe la amiază, cînd mîncea, baba o văzu pe Zorina venind prin fundul grădinii, hoțește. Nevasta lui Cămui, fără să-i spună o vorbă, deschise palma dreaptă și baba văzu doi galbeni strălucind, galbenii ei zimțuiți. Zorina îi lăsase să-i cadă în palma întinsă a babei și nu spusese la plecare decît atît :

— El.

— Stai, fă, o opri se baba. Stai colea și îmbucă ceva, o poftise ea.

— Nu mi-e foame.

Zorina plecase nu după mult timp. Baba aflate ce voise. Se propti în cirje și plecă în sat, la Ion al Mare. Apoi trecu pe la Chiru, pe la Pălaru, bătu la poarta lui Burzulea și la a lui Ocheșel. Lumea se strîngea în jurul ei. Nu știau cu toții ce voia. Tocmai atunci se întîmplă că Licu lui Ocheșel, jucîndu-se cu focul pe lingă gard, aprinse gardul. Parii erau uscați ca pămîntul și înnegriți de soare. Luară foc unul de la altul ca paie. Ardeau sfîrîind, de parcă erau scâldați în gaz de lampă.

Toți oamenii săriră să stingă gardurile. Focul trecea de la vecin la vecin, din gard în gard, numai de o parte a drumului, cît vedeai cu ochii la deal și la vale. Copiii urlau de frică, alții de bucurie, așa ceva nu mai văzuseră.

Josenii tăiară gardurile cu securile și rupseră focul. Unii, mai slabi de înger, crezînd c-or să ardă toate casele, își aruncaseră Țoalele în căruțe și voiau să iasă afară din sat. Licu, simțind că Oprică o să-l pîrască la taică-său, plecase pe izlaz. Știa el că pînă seara se mai potolește bătrînul, cum se potolea mai totdeauna. Cînd făcea un drac, Licu pleca din sat, nu ca Oprică.

Focul îi mai scosese pe oameni în drum, așa că Sevastița nu mai bătu pe la toate porțile. Se răsti la ei :

— Mă adormiților, mă păcătoșilor ! Femeile vă sînt sterpe, n-au sînge în vine, nu mai fac cu ochiu', și voi v-ați sleit, nu mai sînteți buni de doi bani, v-a pierit vîna, v-au secat ouăle, v-a stat sîngele, nu vă mai îndulciți cu muierile voastre, v-a doborît seceta și și-a bătut joc de voi, v-a încălecat Cămui și seceta. Nu mai știți de neamuri, de prieteni, faceți cum vă taie capu', nu vreți să ascultați de nimeni, nici de Jermănaru, nici de Păunică, nici de Iorgu Căpelici, toți vă credeți cu mintea dospită, adormiților ! Vi s-au mai dezlipit ochii cînd v-a adus Păunică ~~oe~~ v-a adus, da' toți trageți care încotro apucați, nu vedeți că soarele e sus și Anghelache, sfîntu', sărmanu', vă fură pînă și ouăle din cuibar.

— Ia mai lasă-ne, babă, zise unul, dînd să plece.

— Ce babă, mă, ce babă? Tu ești babă, nu te uiți la tine că-ți țîțîie turu' de frică! Tu ești babă, auzi? Uite colea, de nu crezi ce-am zis, uite la urechile mele, n-am galbeni, la optzeci de ani, mi i-a furat hoțu', și banditu', și tîlharu'! Că din cauza lui nu mai dă Dumnezeu ploaie, că și-a bătut joc și de morți, nu numa' de voi, l-a lăsat pe socru' lui Costaiचे să pută în băătăură, să-l latre cîinii ca pe urs, să-l înnegrească purecii și muștele, să se plimbe șoarecii pe el. Că s-au plimbat șoarecii pe ochii lui, Zorina i-a văzut și mai i-au văzut și copiii lui Ocheșel. De foame o să muriți, pe lingă garduri, ca cîinii, dacă-l lăsați să-și bată joc de voi! Nu vă e de ajuns seceta, mai vă trebuie și Anghelache! Bine, pupați-l unde-ați vrea, da' eu mă duc la el să-i sfirtec urechile, cum mi-a rupt-o el mie, și am să-l lovesc în cap cu cîrja asta a mea! Dacă voi, oamenii, nu mai sînteți buni de nimic, am să mă duc eu! Ce vă uitați așa la mine, nu m-ați mai văzut? Vreți să muriți ca muștele iarna, de v-ați vîndut și plugu' din băătăură, și pătura, și țăstu'?

Baba vorbea, lovindu-i ușor cu capătul cîrjii, întrebîndu-i, înjurîndu-i, făcîndu-i vinovați și chemîndu-i să nu se mai lase moi, de cîrpe. Toți erau convinși, îi dădeau dreptate, dar nu toți aveau chef să se certe cu Cămui. Le era frică de el, babelor mai ales, care o priveau pe Sevastița cu ură.

— Astă-noapte mi-a furat galbenii, și voi tăceți, ieri i-a furat alteia, mîine alteia!

Îi mergea gura ca melița.

— Cînd a murit muierea lui Ocheșel, plîngea de țî se rupea inima, așa ați crezut voi! Îl durea în cot de muierea lui Ocheșel! Îi spunea să zică bogdaproste că moare, îi zicea plîngînd, da' el în gîndu' lui își bătea joc de ea. Plîngea ca să vedeți voi că o să muriți toți ca ea, dacă nu îi vindeți lui și căciula din cap.

— Acuma te trezești să ne spui?

— Da' ce, voi n-ați avut capu' cu voi? Eu trebuia să vă spun, nu vedeți de ochi? N-auzeți de urechi?

— Ce vrei să-i facem acuma, să-l scopim?

— Ba să mergem să ne luăm lucrurile înapoi — zise Ion ăl Mare — să ne luăm plugurile și păturile acasă, să mergem toți!

— Are acte, cum o să mergem? Și pușcă!

— Da' noi n-avem mâini?

— Nu așa, că dăm de lege, și legea...

— Care lege, mă? Cum ni le-a luat, i le luăm și noi! Îi dăm când om avea ce-avem să-i dăm.

— Acuma vă treziți?

— Da' când?

— Buba întâi se coace, pe urmă plesnește!

— Și pe iapa de Zorina s-o coțaim o țiră!

— Ba mai bine coțăie vîntul, sări la el baba Sevastița. Că-ți rup cîrja-n cap, n-ai loc de ea?

— Ea e dracu' dracilor! Ea-l îmboldea, ea ne lua pogonu' și ne băga pe gît un sac de porumb!

Cearța se întrerupse. Gemenii lui Ocheșel veniră plîngînd la taică-său. Cămui îl prinsese pe Oprică răzînd cărămidile de pe casă cu o custură și aducînd praful acela roșu într-o cîrpă neagră. Gemenii nu mai povestiră că Oprică mîncă praf de cărămidă, spuseră că Anghelache Cămui îl ajunsese tocmai cînd trecea pe sub gard, îl prinsese de cămașă și-l bătuse ca pe hoții de cai. Și acuma-l bătea.

— E plin de țuică, ziseră gemenii deodată.

— Tot plin de țuică umblă de cîtăva vreme, zise Sevastița. E plin ca o damigeană, burtoșu', paștele, și lingura, și moașa ce i-a tăiat buricu', și iapa ce i-a dat lapte, proțapul carului și-al lui taică-său, lampa, grîul, grebla cu care-adună Dumnezeu stelele de pe cer, focul, apa, ștreangul, păduchii ce rod pielea, izmenele, prestelcile, Crăciunul, oala în care fierbe fâșuiul! zise ea închinîndu-se și pornind pe mijlocul drumului, rezemîndu-se în cîrjă, spre casa lui Anghelache.

— Parcă-s neam, zise unul, mergînd după ea, împreună cu toată lumea.

— Păi cine i-a tăiat buricu' lu' Anghelache? Ea!

22

Treceau paparudele pe la case, și cum jucau în drum, pulberea se ridica și se legăna, și în bătaia soarelui i se vedeau toate firele, toată urzeala, toată beteala. Și cum treceau paparudele de la o poartă la alta, pulberea obosea și începea să se aștearnă greu pe pămînt, dar mai rămînea în aer, destulă. Și se vedea de la o casă la alta drumul bătut de paparude, urmele tălpilor, și în aer, în bătaia razelor, pulberea, ca o funie de nisip, șerpuită.

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă
Cu găleata plină,
Ploile să vină...

Băteau țigăncile din palme și jucau mărunt, pe loc, învărtindu-se pe călcîie. Dar ploile n-auzeau, nu ieșeau. Oamenii se uitau pe sus, dar cerul rămînea mut, nici un nor nu mergea pe el, nici nu sta, nici nu se vedea. Dar soarele se vedea, stînd în cruce, la amiază. Și cum dogorea, părea că toată ziua stă tot la amiază, în răscrucea zilei. Nici nu creștea, nici nu cobora, sta uitat și ardea. Oamenii respirau aer cald, și le curgea apa pe piele, sărată, lipicioasă.

Cu găleata rasă,
Ploile se varsă...

Cîntau țigăncile, fete mici de zile, și jucau. Și femeile aruncau pe ele cînți cu apă, aruncau încet, să nu le doboare.

Păunică era acolo, printre oameni, și privea jocul. Țigăncile jucau în pielea goală, negre ca pămîntul afumat, niște copile negre și slabe, de parcă cine le făcuse n-avusesese destul pămînt la-ndemînă. Și el, Păunică, făcuse,

mai demult, fete din pământ roșu, dar nu nimerise nici una așa fără de putere ca țigăncile ce jucau paparudele. Aveau pe la cingătoare ațe, și de ațe atârâseră bozi, să nu li se vadă fața de către soare, și nici cea de către pământ. Și pe cap își puseseră legături de bozi, ca niște cununii. Dar și bozii erau negri, de atîta soare, arși.

Adu, doamne, ploile,
Paparudiță,
Să crească porumbile,
Paparudiță...
Cît prăjinile...

Le dădeau femeile cîte o mînă de boabe fierte, ca la păsări. Și le udau de sus în jos, să cadă ploaia cu găleata, de sus în jos, să-ntinerească pământul. Că îmbătrînise, și se uscaseră, și se făcuse mut și surd. Nici pomii nu făcuseră flori, și nici umbră nu făceau acum, oamenilor. Stăteau înnegriți, în soare, fără umbră. Îi bătea căldura în cap și le îngropa umbra sub rădăcini, nici ei să n-o vadă. Oamenii udau paparudele și priveau cerul, așteptînd. Și femeile se arătau mai bune la inimă, le aduceau basmale și șorturi țigăncilor și le umpleau brațele ăloră ce nu jucau, bătrînelor.

Adu, doamne, ploile,
Paparudiță,
Să crească fasuile,
Paparudiță,
Cît aracile...

Dar cerul nu se deschidea, ploaia nu ploua, nu pornea. Cerul rămînea sec. Paparudele jucau și mai îndrăcit, trecînd de la o poartă la alta. Jucaseră în tot satul și acum oamenii veneau în urma lor, privindu-le și cerînd mereu apă, să le scalde. Ude, negre de foame, nu se lăssau, nu se odihneau, și oamenilor le luceau ochii : poate că aduceau ploaia.

Păunică, privindu-le mai bine, clipi și parcă-l trecu un rînd de friguri : țigăncile, fetele, paparudele, păreau niște oase, niște oase mergînd și jucînd, plesnind din degete. Parcă fugiseră din cimitir și jucau pe drum, băteau din palme. Se auzea bătaia, uscată. Dar ele cîntau, cîntau, și asta îl trezi pe Păunică. Cît cîntau, nu putea să fie rău. Unde se auzea cîntec, oamenii nu puteau să-și piardă umbrele, ca prunii, ca merii.

— Să vă fie casa bogată și luminată, — ziceau țigăncile cele bătrîne —, să aveți parte de copii, de rude, să vă crească norocu' în bătătură ca busuiocu'...

— Ia mai tăceți, fă, ciorilor ! Ce umblați cu miloaga ? Pe la poarta mea să nu vă opriți, că pun cîinii și vă scarmănă lîna... Și voi, ciorilor ale mici, mai opriți-vă ciocurile !

Se făcu liniște. Se auzea numai căldura cum bate grea pe umeri, parcă pocnind. Soarele ardea înveninat, turbat, de parcă voia să isprăvească pămîntul, și cerul, și aerul.

— Și voi ce căsați gura la ciorile astea ? ! Vă luați după ce spun, ca proștii. Își bat joc de voi, că aduc ploaie. Dar nu știți voi, mă, că țiganii leagă norii, îi leagă să nu dea strop, că ei au nevoie de secetă, de vreme uscată, să lî se întărească dublele, cărămizile... Că de dă ploaie, le face munca praf, le moaie dublele... Țiganii ăștia trebuie legați și scoși afară din sat, bătute, că ei sînt de vină, leagă norii...

Cămui se șterse pe obraz, cu batista, obosit. Cîțiva înși de-ai lui le luară pe țigănci la ciomege... Paparudele vrură să fugă, dar ei le prinseră de pâr. Le căzură bozii și rămaseră cum văzuseră lumina dinții. Păunică parcă le auzi oasele lovindu-se unele de altele.

— Ia stați, mă, strigă, stați așa ! Vă puserăți să po-
ciți niște...

— Ce niște, ce niște ? se răsti Cămui. Aștia leagă norii și-aduc beleaua pe capu' satului...

— Măi oameni, nu le lăsați, mă ! strigă Păunică. Astea aduc beleaua ? ! Pe ele s-a găsit Cămui să pună

vină ? Că leagă norii ? Ele leagă norii și Cămui leagă po-
goanele voastre, și vitele, și căruțele... Și și-a găsit deș-
teptu' țapu' : fetele astea !

— Ce, mă, nu-i așa ? Știe toată lumea, de când e lu-
me, că astea leagă norii... Și unele dintre ele, dintre țigăncile
astea, vrăjitoarele, se urcă pe deal și mînă norii, dacă nu-i leagă,
îi mînă în altă parte, ridică mîinile în sus și-i împing spre alte părți,
să se răzbune pe sat, să facă rău...

— Ce rău, Cămuiule, că doar ei aicea trăiesc, și du-
blele pentru noi le fac, și de nu li lè cumpără oamenii, ei din ce trăiesc ?...

— Așa e cum zic eu ! Tăvăliți-le, mă, le făcu semn alor lui.

Țigăncile începură să chirăie. Oamenii stăteau cu mîinile în sîn. Știau și ei că țiganii leagă norii. Cămui se ștergea cu batista : să vadă oamenii că el ține cu satul.

— Mă, asta e... asta e... zicea Păunică și nu găsea cuvintele care-i trebuiau... Să nu credeți. Asta e super-
stiție, mă ! zise el, răstit.

— Te găsiși, zise Cămui. Dar paparudele ce-s ? Ce-s, mă ? Spune !

Păunică puse mîna, puse și Ion ăl Mare, și încă vreo cinci, și scoaseră țigăncile dintre pumni, le duseră lîngă gard, să le apere. Paparudele tremurau.

Dar cînd să răsufle ușurați, văzură fum înalt. Și flăcări ! Priviră cu toți spre marginea satului, spre pădure. Se ridicase o vîlvătaie grea, roșie, și creștea, creștea, dă parcă luase foc pămîntul. Parcă li se uscaseră la toți beregățile. Cînd priviră la țigănci, ele nu mai erau. Sări-
seră pîrleazul și fugiseră.

Pădurea parcă crescuse de trei ori, se lungise, în sus : era numai o flacără de la o margine la alta. Ardea pădurea, ardea, și cerul era numai un pojar deasupra ei.

Oamenii ieșiră la marginea satului și porniră peste cîmp, spre ea. Dar dogoarea îi înspăimînta, era vie, și alerga ca o apă peste izlaz și-i încingea la tălpi și la glezne, îi învăluia pe la briie și-i bătea peste obraji, de parc-ar fi fost la un metru focul. Ardea pădurea, se auzeau trăsbind tufanii și căzînd, zvîrcolindu-se. Ardeau și salcîmii, ardeau și brazii, atîția cîți erau, rătăciți și umbroși, ardeau și mărăcinii, și drumurile din pădure ardeau, nu se mai cunoștea nici o parte mai deasă ori mai goală, focul era la fel de înalt peste tot. Și mirosea a rășină, ca într-o biserică. Și cînd se prăbușeau tufanii, și brazii, se auzea parcă un geamăt înfundat, un strigăt, și atunci vîlvătaia creștea pe locul acela, sărea în sus.

Oamenii văzură, apropiindu-se, pămîntul plin de păsări. Zburaseră, fugiseră, dar nu se îndepărtau, se roteau amețite de fum și priveau pădurea cum arde și parcă așteptau să răsară din flăcări alte păsări, cele rămase acolo, prinse de lumina ce le topise cuiburile și aripile. Și țipau păsările, ca nătinge. Și oamenii văzură și iepuri, și vulpi, și șoarecii, milioane de șoareci, fugind peste izlaz, ca niște valuri cenușii. O vulpe trecu printre oameni, ca și cum nu i-ar fi văzut. Nu-i mai era frică de ei. Nimeni nu se gîndi s-o prindă. Altele rămăseseră înfricoșate, între pădure și oameni, neștiind încotro să apuce. Se dădură oamenii într-o parte, fără să se vorbească, se strînseseră într-un singur pîlc, și animalele o luară spre bălțile moarte dinspre Dunăre.

Focul începu să se întindă, ca gazul aprins, lunecînd pe izlaz. Ardeau rădăcinile ierbii, ardea și pe sub pămînt, pe dedesubt. Trebuia să-i pună opritori, să-l oprească, să nu intre cumva și prin vii ori s-ajungă în sat. Ardea pădurea, gemînd și vuind, de parc-ar fi intrat necuratul în ea și-o chinuia. Se auzea cum suflă greu, și cum ardea suflarea aceea neîntrerupt.

Păunică plecă într-o fugă în sat, după pluguri și după boi. Merseră mulți cu el. Numai Cămui rămăsese în

cîmp, cu muierile și copiii, și se închina. Și cu coada ochiului se uita cum merg oamenii după Păunică.

— Pămîntu' cere suflet de om, zise el. De-aia s-au aprins pădurile. O să se aprindă tot pămîntu', nu mai îndură ce fac acuma oamenii. Nu plouă pînă n-o muri ăla de-l cere pămîntu'...

— Pe cine-l cere, muică ? întrebă Sevastița. ♣

— Parcă mata nu știi...

Trecu un stol de păsări și Cămui le privi și tăcu. Se întorceau oamenii din sat. Înjugară boii să tragă brazde lîngă brazde, să rupă izlazul de foc. Dar boii nu se urniră, și cînd se urniră, loviți de bice, se poticniră, și unii căzură în genunchi. Erau și ei ca niște păreri. Plugul nu intra în brazdă, aluneca pe pămînt ca sania. Focul se apropia, nu știa de rușine. Și mirosea toată cîmpia a rășină, mirosea de parcă ar fi ars toate bisericile, mirosea ca la cununie. Aerul se mai răcorise, se umpluse de tămîie.

— E de la Dumnezeu, zise Cămui. Parcă sfințește pămîntu'... Îl tămîiază, ca pe mort înainte de-a-l înghite țărîna. Și nu plouă, decît dacă moare om ascultat, om iubit... Așa e datina, plouă după ăla de țin oamenii la el... Dacă vreți să plouă, trebuie să moară omul ăla... Să cadă ploaia după el, ca semn că le pare oamenilor rău după el...

Zorina îl auzi. Adică, voia să spună Anghelache, se gîndi ea, oamenii să-l omoare pe ăla la care țin, pe ăla care se zbate pentru ei. Să-l omoare ca să dea ploaie, să trăiască ei.

— Plouă numai cînd moare om bun, mai zise Cămui.

— E drept — zise baba, ce privea pămîntul și cerul încrucișat — e drept, dar ploaia mai cade și cînd fi pică ei bine, poate să dea ploaie și după suflet de cîine, că după omul meu dîntii a plouat, și fusese hapsîn și fără dragoste, îl lipsise Dumnezeu de dragoste, nu putea face nimic și se înrăise...

— Uitați-vă, uitați-vă, zise Cămui.

Și se uitară femeile la bărbați cum se înjugă cîte patru și cîte opt la pluguri, și cum trag, lungindu-se, opintindu-se. Trăgea și Păunică, el se pusese întîi cu umărul la jug. Trăgeau, și creștea în urma lor brazda, lăsînd un fel de fum de pămînt, așa era țărîna de ușoară, că se ridica, umflîndu-se, ca un nor. Traseră toate plugurile brazde și focul, cînd ajunse la loc arat, se opri, ca stîmpărat. Își întindea gîtul și limbile peste brazde, dar n-avea de ce să se anine, de ce să se aprindă, și se trăgea înapoi, ca retezat. Și oamenii trăgeau mereu brazde, și înconjurară toată pădurea, să închidă focul. Dacă n-avea ce arde, se potolea el pînă la urmă, țărîna n-o putea arde, n-avea nimic de ars în ea, era arsă o dată, de soare. Pădurea tot ardea, mai aprins, mai înalt. Și mirosea și a carne făcută scrum.

— O să se-aprindă și satu' — zise Cămui — așa, din cer, cum s-a aprins pădurea... Dacă stau oamenii cu mîinile în sîn ! Cere Dumnezeu suflet de om curat... Și-atunci o să plouă liniștit, cu săptămîinile, o să-ncolțească iarba, și apele o să umple bălțile și șanțurile, și-o să se adape vitele, și-o să prindă puteri... O să cadă ape bogate, de aur, și-o să curgă zile și nopți, săptămîini, ploile, pînă s-o îndestula pămîntu'...

Și se închina Cămui. Zorina îl auzea și-l privea. Nu mai era acum Anghelache cu limba ridicată la oameni. Vorbea moale și pocăit. Vorbea cu muierile, știa că ele au mare putere în sat, ele pot să-i facă pe bărbați să aducă ploile, dacă o muri omul acela... Și Anghelache de cîte ori vorbea de omul acela se uita la Păunică.

— Uite, zise el, cum se spetește bietu' Păunică, parc-ar avea o mie de averi... N-are decît pielea pe el și numele. N-are decît numele, dar numele omului e ușor, șade pe el și nu-l simte. N-are vreo bogăție, vreo greutate în spinare, vreun pămînt, pentru care să tragă acuma în jug, n-are, dar așa e el, om cu suflet mare... Uite cum asudă, cum îi arde inima, ca prigoria arsă de sete... Îi arde

inima, dar nu se dă bătut, merge mai departe, că de s-ar da, s-ar lăsa toți oamenii, pe brazdă și-ar trece focu' spre sat... Dar el nu se lasă, are o mie de suflete în el, c-așa e omu' bun, are suflet... Of, de-ar da Dumnezeu o ploaie, să nu murim ca șocîții, aprinși în pămînt și pe pămînt... Eu sînt păcătos, că mai beau și mai mă cert cu lumea, păcătos, da, zise Cămui și se închină de multe ori, privind în jur.

Focul arse toată noaptea, și nopțile ce veniră. Urlau cîinii la lună și la lumină, urlau stins. Luna era învelită într-un cerc palid, galben-roșietic, spălăcit, sărac, semn de secetă multă! Pădurea ardea înalt, luminînd pămîntul ca ziua, de puteai alege mazăre și mac din țărîină. O lumină întinsă și tare trecea peste sat, joasă, de parcă ardea și cerul. Focul părea că vine acum și de sus și poate să cadă peste lume oricînd. Așa că oamenii stăteau pe la porți, nu dormeau. Mirosea mai tare a rășină arsă și totul era frumos. Asta îi îngrozea pe oameni. Și femeile purtau vorbele lui Cămui în toate părțile, pe toate drumurile. Ca să plouă des și bine, trebuia să moară un om, om plîns de lume, cu suflet mare.

— Arde frumos, ca în noaptea de Paști, zicea Cămui.

— Arde pe dracu', scuipe Firaiche. Ard lemnele noastre de la iarnă, arde căldura noastră de la iarnă... Pagubă mare, aia e...

— Pagubă, pagubă, dar arde frumos, continuă Cămui.

Firaiche vedea și el lumina și lumina nu putea fi urîtă, dar acum nu căuta cu ochii ce era frumos. I se urîse de frumos.

— Dacă moare om bun, plouă...

Și mirosea tot pămîntul a tămîie, ca la mort.

Trecură unul pe lingă altul, dar nu se întrebă, nu-și încetiniară pașii. Ea îl petrecu mult cu ochii, cînd se opri, mai la vale. Așa-i trebuia. Îi înota inima în voie rea, în urît și-n noroc rău, ca peștele în nămol. Dar singură își

alesese apa. Se jurase pe cer senin și pe lună plină, pe frunza lată de fag, pe iarbă și pe țărîna drumului, c-o să-l adaste, dar nu trecuse mult și se dusese ca o nebună. Ori îi pieriseră mințile, ori o făcuse de necaz, ori că au-zise de moartea lui, ori de ce, nici ea nu mai știa bine, că pasul rău n-are urmă pe unde să te întorci. Acuma parcă îi crescuseră măracini în casă și în pat, și pe masă, nu-i putea ocoli și nu-și putea dezlega gîndul de Pău-nică, și nici nu voia. Avea de toate, și făină, și beciul plin, și porci tăiați, dar o umplea greața și în somn de casa ei.

Oamenii se adunau lîngă fîntîna lui Ion ăl Mare aproape fugind, și se apropie și ea încet. Nu vedea prin-tre ei și nici nu le auzea bine glasurile. Plecă spre casă. Îi cîntase cucul strîmb, cînd o făcuse mamă-sa, de n-avea parte de bine. Îi cîntase numai rele, se gîndi, apoi iuți pasul. Ea și le făcuse, relele ; cu mîna ei, cu capul ei. Ar fi vrut acum să-i samene numele lui Păunică pe toate drumurile, să dea ochii cu el la toate ceasurile, să-l vadă prin toate curțile, prin toate grădinile, așa cum îl ducea ea în inimă, de parcă ar fi fost cu ea peste tot, ca un izvor rece. Avea nădejde în el, asta o răcorea, cu asta își astîmpăra seceta ce-o pîrjolise. Dar el /nu voia s-o mai vadă, sau ce avea, nu știa. Îl păzea cu gîndul, n-avu-sese odihnă de cînd Cămui venise cu hîrtia de la nătar. Zilele acelea trecuseră, și Cămui parcă turbase, văzînd cum îi scapă satul printre degete. Spusese la oameni că Păunică murise la timp sorocit, și pe asta de-l vedeau ei nu era el, era prostia lor din cap, că moroi umblă noaptea, și mai mult pe la neamuri. Păunică, asta de-l vedeau ei, nu era, erau vedeniile lor, vedenii de oameni leșinați de foame.

• Două babe crezuseră și se pitulasera în curte vâzîndu-l apoi pe Păunică trecînd pe drum. Cămui nu mai știa cum să se scape de el și nu-și găsea liniștea nici cînd mîncea și bea, nici cînd își umplea curtea de carele oa-

menilor. Păunică îi stătea în potecă, și el avea de gînd, și vorbea și în somn, să-l măture, să-l termine.

Zorina îi trimisese vorbă lui Păunică, prin baba Sevastița, dar el nu zisese nici da, nici ba. Nepăsarea lui o întărita. L-ar fi luat de păr și l-ar fi tăvălit prin drum, de necaz. Ar fi călcat cu picioarele pe el, să-l deștepte, l-ar fi snopit în bățai. „Așa i-aș face“, își zise ea și intra în curte, trîntind poarta, s-o scoată din țîțini.

La fîntîna lui Ion ăl Mare, oamenii începuseră să înjure. Toți îl priveau pe Păunică, așteptau o vorbă de la el. Cămui le luase tot, — și țoalele și pămîntul, și galbenii din urechile muierilor —, își bătuse joc de ei, și acum le întrecuse pe toate, astupase fîntîna. Oamenii lui aruncaseră noaptea pămînt în fîntînă și dărimaseră ghizdurile înăuntru, și popii îi băgaseră înăuntru, și scripetele, și lanțurile. Și doar cu o zi înainte Păunică ajunsese la loc umed, și pămîntul ce-l trăsese afară era ud și moale. Astăzi poate dădeau de vîna de apă, și el, Cămui, le îngropase orice nădejde.

Ocheșel se învîrtea în jurul fîntînii, cu gura arsă. Își număra pașii. Numai la improprietărire, la reformă, cînd primise pămînt, îi mai dăduse lotului său atîtea ocoluri. Atunci își măsura în fiecare zi de trei ori pogoa-nele cu pașii, numărîndu-și-i. Și i se tot părea că i se micșorează lotul, că trece în lotul lui Cămui de lîngă el, că-nghite Cămui și lotul lui. Acuma tot Anghelache îi furase din pași, stricînd fîntîna. Trebuia să mai facă încă o grămadă de pași, pînă aveau să destupe fîntîna. Păunică așa zicea : de mîine să înceapă să destupe fîntîna.

— Pînă nu-l destupăm pe Cămui de putere, — striga Firaiche —, nu facem nimic. Țala taie și spînzură, ca la el în bătătură... Nu mi-a zis mie să scap o lopată în fîntînă ? De ce credeți voi s-o scap ? Ca să-i cînte numai lui cucu' toată vremea... Așa i-o spus și altuia, d-aia am stat eu lîngă fîntînă, să nu-și piardă vreunu' mințile...

Eu zic să ne luăm pe dreptate ce-i al nostru de la el... Și să-l punem la locu' lui...

— Dacă e tot satu' n-o să zică pîs, vorbi Ion ăl Mare.

— Să meargă întîi Păunică, zise Friță. Să-i spună de la obraz... Noi să stăm pe drum...

— Bă Firaiche ! zise Ocheșel. Ție ți-a spus să scapi în fîntînă ce-i scăpa, da' mie mi-a și dat doi saci de porumb...

— Și i-ai luat ? întrebă, fierț, Firaiche.

— L-am întrebât pe Păunică ce să fac. El a zis să-i iau, și i-am luat...

— Ei, 'tui osînza lui de Cămui ! înjură Ion ăl Mare. Hai la el. Și o luă-nainte.

Toți îl urmară. Firaiche se uita la Păunică. Avea un zîmbet pe față.

25

Zorina ațîța focul la cuptor cînd intră în curte Păunică. Anghelache era în grădină, așa că nevasta sări de lîngă vatră și-l cuprinse în brațe pe Păunică și-l sărută pe ochi, ținîndu-l strîns, puternic, fără să se miște. Nu se putea clinti, avea mîini învîrtoșate Zorina, și nici nu putea vorbi, îl mușca Zorina.

— Hei ! strigă Anghelache, văzîndu-i — ce v-a apucat ? Ce cauți în casa mea, mă ?

— Pe tine te caut.

— Te-a apucat doru' de mine, de-o înghesui pe muier-me-a ? Vezi-ți, fă, de foc și lasă-ne-n pace !

— Să nu strigi la mine, că nu mă duc ! Uite, nu vreau ! se bosumflă nevasta.

— Atunci fac eu foc, vorbește tu cu el, zise Anghelache și băgă lemne în cuptor și suflă în spuză.

— Cu tine am de vorbit, că tu îi pui pe oamenii tăi să umble noaptea prin cuibarele oamenilor, să rupă galbenii din urechile muierilor !

— Sînt prea mulți galbeni, te pomenești, rîse Anghelache. Dacă ar fi, nu s-ar usca ăștia de foame, i-ar vinde mie.

— Ți i-au vîndut.

— Atunci cum îi fur ?

— Îi furi pe care mai sînt nevînduți. Pe-ai babei Sevastița nu i-ai furat ?

— Eu ?

— Recunoaște, Anghelache, — îl ghionti nevasta —, nici în casa ta nu ești în stare să spui ce vrei ? Și ce dacă i-ai furat ? Recunoaște, ce, te temi de ăsta, nu-l vezi că de-abia se ține pe tălpi ? Recunoaște, mă !

— Nu recunosc, ce să recunosc ?

— Atunci recunosc eu. I-a furat, mă, și ce mai vrei ? Nu-ți place ?

— Nu-ți place ? prinse glas Anghelache.

— Ba-mi place, mor de plăcere. Și la mine cînd ați venit de ce n-ați închis poarta ? Ha ?

— Ce, îți ieșea bogăția în drum ? se înșurubă înaintea lui Zorina, bătînd din picior. N-a vrut să-ți închidă poarta, ei și ?

— N-am vrut ! lovi Anghelache cu palma în registrul cu coperte verzi, în care avea trecute toate socotelile.

— Ce strigi, beșondreo ? Nu striga, că mie nu mi-ai cumpărat nimic, n-ai nici o putere, nu tremur de frica ta !

— Mă, intri la mine în casă și mă faci cum vrei tu ? puse Anghelache mîna pe cîrpătorul de la cuptor.

— Lasă-l, omule, îl domoli Zorina, lovindu-l peste degete cu latul palmei.

— Ce să-l las, îi bag vătraiu' pe gură și i-l scot printre craci, îl frig ca pe-un miel !

— Frigi pe dracu' — se răsti Zorina la el — mai bine l-ai întreba ce vrea, nu vezi că omu' a venit să vîndă ceva ?

— Ce să vîndă ? Sărăcia ? Aia n-o cumpăr.

— Poate vinde altceva.

— Ce ? N-am fost eu în casă la el ? Nimic. Secetă în casă la el. Sărăcie nu cumpăr ! se înfurie, fără să aibă de ce, Anghelache.

— Mă beşondreo, te-a făcut mă-ta în cîlţi, ca pe mişte, să umbli numa' după vrăbii !

— Şi după şocîţi ca tine, se linişti Anghelache din senin, aşezîndu-se pe-un scaun.

— Ce vrei, mă ? îl întrebă Zorina pe Păunică. Ştiu eu ce cauţi aici. Ai venit să ne spui să nu mai jupuim oamenii, să nu-i mai exploatăm, cum ziceţi voi, comuniştii. Să nu le mai luăm pămîntu' de pomană, şi plugurile, şi carele, şi privăţile, şi sufletele. Să nu mai furăm, aşa-i ? Asta ai vrut să spui, aşa-i ?

— Aşa-i, încuviinţă Păunică.

— Bine, dar ce vrei tu, cît să-ţi dăm să taci ? Un sac de porumb îţi ajunge ? Ieşi din iarnă. Nu vrei un sac, atunci doi ?

— Cum doi, de pomană ? ! se miră Cămui.

— Nu de pomană, păcătosule, să tacă. ăsta trebuie să tacă, să nu scoată o vorbă. Tot satu' l-am cumpărat numai ăsta a rămas pe dinafară, nu cu averea, că nu prea are, cu gura. Gura, pe asta-i dau eu acuma doi saci ! Vrei, mă ?

— Hei, Zorino, Zorino, pămîntu' ăsta alb te-a mîncat ! dădu să plece Păunică.

— Stai, îl prinse de umăr femeia. Ştiam eu că nu vrei, te-am încercat, şi dac-ai fi vrut te-aş fi lăsat, mi-aş fi luat gîndu' de la tine. Nu te pot cumpăra poate nici cu mine. Şi nici nu vreau, n-am ce face cu tine cumpărat. Il am pe Cămui cumpărat şi răscumpărat, vîndut şi răzvîndut, ca un cal de gloabă.

— Ce trîncăneşti, fă ?

— Stai jos, păcătosule, beşondreo ! Vine ăsta la tine-n casă, îl vezi cu nevastă-ta în braţe, nu-i zici nimic, să nu te pui rău cu el, tu, cel mai al dracului din tot Joseniu', ţi-e frică să nu se scoale satu' împotriva ta, ca şi

cum n-ai învățat toată lumea pe degete. Te face albă de porci în casa ta, și tu-l lași să plece întreg! Pune, mă, mâna pe par și fă-l chisăliță, vrei să mă bat eu cu el, nu-ți aperi muierea și casa? Scoală-te, păcătosule, ce stai?

— De ce să mă bat? Îl prind eu și-l strâng cu ușa de zice *Tatăl nostru* cum îi spun eu, nu cum zice popa. Și nici n-am cu cine mă pune, așa-i de gras de parc-ar fi o muiere ce-a făcut ieri un copil. Tot satu' e că el, de ce să mă bat?

— Ca să-l înveți minte, păcătosule, să nu mai vorbească. Pământu' i-l iei, mîine-poimîine, cum l-ai luat de la toți, dar ăsta trebuie să tacă, n-auzi? Înfundă-i gura!

Păunică rîdea încet, adică zîmbea.

— Uite-l, ride de tine! îi strigă lui Anghelache. Nu-ți pasă, atunci să nu-ți pese nici acum, zise și-l cuprinse pe Păunică de mijloc și-l ridică în sus și-l mușcă de gît. Îl puse pe pămînt, — omul era slab și-l luase fără veste —, în fața cuptorului, îi rupse cămașa și-l mușcă de piept, fără să-l doară. Uită-te, nenorocitul! își îndreaptă privirile spre Anghelache. Dacă eram muierea lui, ăsta nu mă lăsa așa cum mă lași tu, te-ar fi rupt în dinți! Și acum are inima dusă la mine, și mîine m-ar lua. Nu crezi? Întreabă-l. M-ai lua, m-ai lua? Îl prinse nevasta de umeri și-l privi drept în ochi.

— Te-aș lua, băgău Păunică.

— Auzi, m-ar lua și pe urmă mi-ar suci gîtu'. ăsta nu mă iartă c-am ajuns cum am ajuns. Așa-i, mă, că nu m-ai ierta?

— Ba te-aș ierta.

— Du-te dracului, și tu ești din paie! zise Zorina și se ridică în picioare, lăsîndu-l jos, pe pămînt. Se prefăcu și mai supărată, aruncă lemne în foc, smulse din mîna lui Cămuș registrul cu coperte verzi și-l izbi de-un perete. Era însă foarte bucuroasă, mîndră.

— Acum de ce nu pleci?

— Aștept să vină oamenii, răspunse Păunică, ștergîndu-se de praf. Am vorbit cu ei să vină, să-și ia lucrurile înapoi, că de se pun ploile la toamnă, o să putrezească de pomană la voi în băătăură.

— Ce lucruri, se interesea Cămui.

— Plugurile, carele, tot ce le-ați luat voi.

— Cum să le ia ?

— Bine, cum le-ați adus. Încet. Să le ducă și să aibă grijă de ele, or mai trebui la primăvară, să are, să sape, să samene.

— Ce, ești nebun ? Sînt lucrurile mele, le-am cumpărat !

— O să-ți dea-na-poi ce le-ai dat.

— Nu-mi trebuie.

— Atunci n-o să-ți dea, da' lucrurile tot și le iau.

— Nu pot, am acte, uite-colea, am scris în registru tot, e plin de buricele deștului, de iscălituri. Nu intră ei în averea mea, că nu mai ies !

— Cum să nu iasă ? E tot satu'.

— Cum tot satu' ?

— Bine. Am mers din om în om, eu și încă vreo patru.

— M-ai sărăcit ! urlă Anghelache și se repezi să-l sugrume pe Păunică. Acesta îl îmbrînci, și Cămui, lovindu-se de perete, atinse cu mîna coada cîrpătorului. Îl ridică și lovi. Păunică se lăsă pe vine, într-o dungă, îl lovise în umăr. În cădere, puse mîna dreaptă peste frunte, să nu-i sfarme capul. Anghelache lovi din nou, și partea cîrpătorului pe care se pune pîinea sau mălaiul se rupse în două. Nu-l atinse pe Păunică decît peste șale, însă sîngele începu să-i curgă pe nas. A treia oară, Păunică, lovit, nici nu mai gemu. Degeaba se repezise Zorina să-și oprească bărbatul, Anghelache făcuse spume la gură. Dacă-l mai lovea o dată în cap, putea să-l omoare, gîndi Zorina, împingîndu-l pe Anghelache în perete și luîndu-l cîrpătorul din mîină. Cămui se smuci și puse mîna pe

vătrai. Fierul era în aer, când femeia, trecîndu-i pe sub ochi registrul cu coperte verzi, strigă :

— Îl bag pe foc ! Dacă dai, îl ard !

Anghelache se înverzi, lăsă vătraiul, și Zorina îl azvîrli în băătură. Cămui se repezi cu picioarele asupra lui Păunică, și Zorina, văzînd că nu mai poate să-l potolească, aruncă în cuptor registrul.

— Ce faci, fă ? se aplecă el să-l scoată, dar nevasta îl împinse mai în fundul cuptorului.

— Ești nebună, muiere ? Ai căpiat, muiere ? urlă el, apucînd-o de păr și încercînd s-o doboare, cu piedică, la pămînt. Nu putu. Se așează în genunchi și în coate, în patru labe, și privi registrul ce ardea. Vru să-l scoată c-un lemn, dar nevasta îl plesni peste mîini, rîzînd reținut.

— Ce, ești de mămăligă ? îi zise. 'O hîrtie te-a făcut pe tine ? Ți-e frică ?

— Te-ai înhămat cu el, — se ridică Anghelache —, să mă sărăcești ! El te-a-nvățat să-l arunci în foc, grijania mă-ți, o izbi el cu cîrpătorul pe spinare.

— Domolește-te, nenorocitul ! îi luă nevasta cîrpătorul din mîină. Nu m-a-nvățat nima ce să fac, din capu' meu am făcut ce-am făcut ! Dacă era după el, te lăsam dracului de cînd s-a-ntors din război, da' eu n-am vrut să mă duc după el. Aveam cu tine o socoteală, nu ți-o plătisem.

— Ce socoteală ? strigă Anghelache, căutînd cu ochii un lemn de la gura cuptorului, să-l poată lua.

— Nu știi ? Nu ți-am spus cînd m-ai luat cum m-ai luat de la tata — că te lipiseși ca rîia, nu se mai putea scăpa nima de tine — c-am să-ți fiu nevestă cum n-ai fi avut nici una, nu ți-am spus ? Să știi că ți-am fost ! Eu te-am învățat să cumperi morți, credeam c-o să-ți dea cineva cu lopata pe spinare, să te schilodească, s-ajungi și tu neputincioș, dar ai avut noroc, și tot noroc ai avut și că nu te-ai legat de oamenii pe lingă care mă dădeam ! Dar nu m-am culcat cu nici unu', numai cu ăsta am

vrut, da' n-a vrut el ! Tot al meu o să fie, n-ai frică ! Nu bolborosi și nu te uita la lemn, că nu mă tem de tine, nu m-am temut niciodată, și dacă nu era tata, nu te luam nici peste-o sută de ani ! M-ai îmbrăcat, m-ai purtat prin lume, ai crezut că joc cum crezi tu !

— Taci, nenorocito, nu mai bate cîmpii !

— Ce te uiți, crezi c-o să scapi, că n-o să vină ăia din sat ? Vin. Eu le-am dus galbenii înapoi, la toți, și le-am spus cine i-a furat ! Ți i-a sculat Păunică în cap, da' și eu ! Și tot eu te-am făcut să le cumperi pămîntu', să le cumperi orice, ca să le dai porumb, că prea aveai, și ei mureau de foame, prea-l aduceai de pomană de la frate-tău. Le băgam sacu' în bătătură să nu le moară copiii, știam că pămîntu' tot o să li-l dai înapoi, o să rup eu actele, sau o să le arunc pe foc, să nu mai fie ! Registru' ăsta ce ți l-a dat frate-tău n-aveam de gînd să-l ard, dar e bine că s-a dus și el. Ai rămas cum ai fost, cu pămîntu' ce l-ai avut, n-ai mai mult, și nici porumb nu mai ai în pățul, l-ai dat. Ți-ai bătut joc destul de oameni, mai ai încă să le dai ca să te ierte ! scriși femeia din dinți, privindu-l cu dispreț.

— Ei să mă ierte ? Du-te dracului, o împinse el dintr-o dată. Zorina se împiedică și căzu lîngă vatră. Anghelache luă cîrpătorul și începu s-o lovească.

— Am să te omor, cătea, să te saturi să-ți bați joc de mine, am să vă omor pe-amîndoi ! zise, izbind o dată în ea, o dată în Păunică, ce nu se trezise. Am să vă omor, n-aveți martori, am să spun ce-am să vreau, am să cumpăr toți judecătorii din lume ! zise, lovind cu sete. Și pe ăștia din sat, dacă vin, scot pușca la ei și cum calcă în bătătură îi trimit în cer, după voi ! icnea, așa lovea de tare, neluînd în seamă gemetele nevestei. Nu ți-a reușit planul, cătea, n-o să te mai duci cu jigăritu' ăsta, decît în cer, n-o să mai fii a lui, cătea ! Ai crezut că mă păcălești, că-ți bați joc de Anghelache Cămui, cătea ! O să te fac să nu mai ai la cine să te gîndești, să scapi de gînduri ! Și eu n-o să-ți mai port grija că stai cu gîndu-

rile la Păunică, n-o să mai am griji, o să dorm aburit, n-o să-mi mai pese. Muieri gălesc eu, cumpăr toate muierile satului, n-o să duc doru' !

Zorina, cu capul spart, plină de sînge, gema, nu se putea ridica de sub lovitură, nici nu striga, se tîra mai aproape de gura cuptorului, fără să-l scape din ochi pe Cămui. Cînd acesta vru să-l lovească din nou pe Păunică, ea scoase repede din foc un lemn arzînd, roșu, și-l înfipse în talpa goală a lui Cămui.

— Aaau, urlă Anghelache, sărind într-un picior și prinzîndu-se cu mîinile de talpă. Zorina îl impunse din nou cu lemnul ce ardea, în talpa stîngă, și Cămui, înnebunit de durere, uită de el o clipă, atît cît să se repeadă Zorina la el și să-l strîngă în brațe. O dureau însă mîinile, așa că bărbatul o răzbi și se tăvăliră prin cenușă, pe pămînt, de la un capăt la celălalt al camerei, trecînd și peste Păunică, ce nu se trezise încă din leșin. Anghelache întinse mîna după un lemn care ardea, voind să se scape de ea, dar femeia, înțelegînd, îi cuprinse gîtul între palme, să-l izbească de pămînt cu capul și să-l amețească. Auzi însă un horcăit și simți cum capul cade într-o parte, moale ca o cîrpă. Se îngrozi și se închină. Tocmai atunci pătrunseră în curte sătenii, și Zorina îl auzi pe unul strigînd :

— Să-l scopim !

26

- Tată, strigă din băierile inimii Licu.
- Ce ai, mă ? se opri Ocheșel ca trăsnit.
- Uite colea, pe nas...
- Ce e ? întrebă și Costaiache, oprindu-se.
- Mă picură...
- Fugi d-acî, te-o fi stropit vreo pasăre, rîse Oprică și privi cerul să dea de urma păsării.
- Zău, tată ! nu se lăsă Licu. Mă plesni pe vîrfurile nasului !

Oamenii se strînseră în jurul copilului și-l priviră, întorcîndu-l în toate părțile, dar fără să se atingă de pică-

tura de pe vârful nasului. Se uitară în sus și nu văzură nici o umbră de nor. Baba Sevastița ajunsese în bucătărie la Cămui și văzuse totul. Le spuse oamenilor și-i chemă înăuntru. Porniră să-și ia lucrurile și să vadă și ei ce se întâmplase. Dar Licu strigă iarăși, ca lovit cu maiul :

— Tată ! Mă stropi iar...

Ocheșel căscă ochii : pe obrazul ars de soare al băiatului, o picătură de apă, ca o lacrimă, tremura limpede și proaspătă. Omul o miroși și se uită iarăși, nedumerit, în sus. Cîteva femei se închină. Licu nu se mișcă din loc, privea cerul și ridea, așteptînd. Lumea se strînsese în jurul lui, neștiind ce să creadă.

— Nu e ploaie — zise Oprică — nu vedeți că e sec ceru', nici o fărîmătură de nor nu e... S-a stropit el, să facă pe deșteptu'...

Lumea îl privi pe Oprică de sus, cu ochii întunecați. Ocheșel își mîngîie băiatul cel mic, doar l-o mai stropi o dată vreo picătură, să vadă și el.

— Ce vă strînsărați ca la urs, — se apropie Sevastița —, eă doar n-o fi vreo minune !

— Hai să ne luăm lucrurile acasă, zise Costaiche, desprinzîndu-se neîncrezător de lîngă Licu.

— Tată, strigă iarăși Licu, ca mușcat de năpîrcă.

Și oamenii se buluciră în jurul lui și văzură cum picături de apă cădeau rar pe fruntea și obrații lui pămîntii. Ploaia cădea albă, spălîndu-i ochii, și gura, și oamenii priviră iarăși în sus și văzură o diră de nor îngroșîndu-se, și numai atunci își dădură seama că ploaia cădea și peste ei, udîndu-i. Pășiseră cu ochii în pămînt, nu văzuseră cerul cum se umplea de apă, iar cînd îl auziră pe Licu, nu le venise să creadă. Ploaia se întetea, albă și rece, pătrunzîndu-i pînă la piele. Cu cămășile ude, uzi lebarcă, oamenii rămăseseră în mijlocul drumului, privind în sus și arătîndu-și cu degetul fulgerele ce se aprindeau, pocnind din coadă, pe deasupra satului.

— Uite unul la deal !

— Ce lung e !

— Paisprezece, cinsprezece, uite pe-al șaisprezecelea, le număra Oprică, mai mult ca să-i facă în ciudă celui mai mic, că nu știa să numere.

Ion al Mare îl scosese pe Păunică din casa lui Cămui și-l ținea drept, rezemat de el, să-l plouă. Apa înviora aerul și bătea pământul, înghițind praful.

— Hai la scuteală, zise o babă, dar toți începură să ridă să se prăpădească.

— Fugi, babo, să nu te trăsnească !

Licu căscase gura și stropi de apă se izbeau de dinții lui tari, spărgându-se. Căscă și Oprică gura, să și-o umple și el cu apă, dar n-avu răbdare să stea cu fața în sus, ca Licu. El voia să se sature dintr-o dată, însă ploaia nu șiroia, cădea moale și deasă.

Zorina ieși tăcută în drum, dar oamenii n-o luară în seamă. Nici nu se uitară la ea. Stătea lângă gard, lipită cu spatele de popul porții, și privea copiii ce se învîrteau pe călcîie, cu mîinile întinse, cu fața în sus, să-i bată ploaia. Privea oamenii ce-și deschisera cămășile pînă la brîu, ori le aruncaseră jos, murdare și vărgate, și se spălau pe piept și pe gît cu apă de ploaie. Toți oamenii din drum se spălau și chicoteau, își frecau cu palmele late umerii negri de soare, adunau apă în pumni și se stropeau unii pe alții.

Păunică, ud, se așezase pe paianta podului și-i privea. Oprică răsări cu clarinetul în mînă, și oamenii cum îl văzură, începură să se învîrtă în jurul podului, ținîndu-se de curele, în horă.

— Zi-ne, mă, una de brîu !

Și băteau cu tăpile pământul, lăsînd urme calde și adînci. Păunică începu să cînte, și ei, prin ploaia ce cădea străvezie, jucau jumătate dezbrăcați, cu pantalonii sumeși pînă la genunchi, de parc-ar fi frămîntat pămînt pentru tencuit case.

Zorina se apropie de Păunică, dar el n-o văzu și se îndepărtă. Femeia înțelese că ochii lui n-o căutau și rămase pironită locului, cu basmaua în mâini, sprijinindu-se mai mult pe un picior. Părea că stă aplecată, dormind în picioare. Hora se îndepărta de casa ei și ea rămânea singură, privind în pământ.

— Păunică ! strigă Zorina.

Parcă n-avea glas, n-auzea nimeni ce strigă. Se luă după el să-l ajungă. Îi întâlni privirile. Dar el parcă n-o vedea. Nevasta rămase în mijlocul drumului, apăsându-și fruntea cu palmele ude.

— Păzea, păzea ! auzi și se dădu în lături.

Ocheșel scosese boii din grajd, să-i ploaie și pe ei, îi mîngîia cu mîna pe coaste și-i țesăla. Oprică și Licu mergeau în urma lor, ținîndu-i de coadă. Apa curăța părul de pe șoldurile boilor și balega uscată, lipită parcă de piele. Ocheșel se învîrtea în jurul lor, neștiind pe care să-l mai țesale. Îi scosese în drum, să-i plouă mai bine. Bătătura lui era prea strîmtă și dudul de lîngă poartă oprea apa să cadă. Zorina îl privea cum se îmbujorează la față de bucurie, auzea chiotul oamenilor ce jucau, ținîndu-se de curele, briul, auzea clarinetul și lătrăturile cîinilor de sub pătule, și strigătele lui Licu, auzea ploaia cum cade lovind frunzele și țiglele și nu putea să facă un pas, nu știa încotro s-o ia. Ploaia cădea albă și deasă, udîndu-i părul. Prin șanțuri începuse să curgă pîriul. Ploaia făcea clăbuci, semn că avea să țină mult.

SOLDATUL NECUNOSCUȚ

Lui Victor Felea

Apele curgeau la vale încet, fără întrerupere. Copiii mergeau la deal, desculți, pe marginea pîrîului. Apele alunecau peste umbrele plopilor, negre și adormite. Copiii mergeau spre izvoarele pîrîului, călcau prin apă, se stropeau unii pe alții și rîdeau. Erau în cămăși lungi, băieți și fete. Le țineau suflecate pînă peste genunchi, să nu le ude. Băiatul cu pistrui se împiedicase și căzuse în apă. Cămașa se lipise de trup, dar nu i se vedeau coastele, numai burta, ca un pepene rotund. Părul, ud, strălucea.

— Ce bine e, zicea pistruiatul și se întindea pe burtă, în apă, și dădea din picioare, ca și cum ar fi înotat.

Fetele rîdeau de el și se udau cu palma pe gît și pe frunte, să se mai răcorească.

— Scoate, mă, boii din lucernă, îi zise fata cîrnă copilului știrb și cu părul cîrlionțat.

Știrbu ieși din apă, își întinse mîinile și plecă în fugă, bîzîind ca un avion. Intră în lucernă, scoase boii la drum, îi scoase și pe cei care intraseră în porumbi, și reveni gîfîind și vesel.

— Lunilă al tău e nebun, parcă i s-ar fi înfipt o mușcă în piele... Fuge și nu se mai oprește.

— E bou de rasă, nu ca Mărțoi al tău.

— Mărțoi al meu e cît un munte, scoate singur țaru' din nămol...

— Miercan al meu îl bagă sub roate pe Mărțoi al tău, dacă-i pui la jug împreună...

— Laudă-te, gură...

De atîta lumină cerul devenise alb. Era înalt, aproape că nu se vedea. Copiii se uitau în sus, îi orbea soarele ce se oprise cald la mijlocul drumului.

— Joian al meu e bou, nu ai voștri...

— Hă, — rîse fata cu nasul cîrn —, tu te încaleci pe el ca pe măgar.

— Ho, ho, Joiene, se duse pistruiatul înaintea bouului. Stai, Joiene, ho, zise pistruiatul și-l prinse de bot, apoi sări în sus și-l prinse de coarne.

Boul lăsă capul în jos și pistruiatul, ud pînă la piele, făcu copiilor cu ochiul și zise :

— Stai așa...

Boul rămase cu capul în pămînt și pistruiatul îl bătu pe burtă, îl gîdila sub burtă. Apoi își propti degetele tălpii de încheietura piciorului lui Joian, și-l încălecă.

— Dii ! strigă el, bătîndu-l cu călcîiele în burtă.

Joian se urni greu, ca un elefant, și copiii porniră în urma lui, bătînd din palme. Fata cîrnă îl luă pe Joian de coadă și se lăsă pe spate. Boul rumega liniștit o gură de lucernă. Tălpile fetei alunecau prin praful drumului. Joian o țira după el, încet, și copiii rîdeau.

Umbrele zglobii ale copiilor treceau peste umbrele moarte ale ploilor.

— Viorean al tău doarme pe brazdă...

— Sîmboan al tău mănîncă foc.

— Duman al meu e de neam...

Fetița cu codițe se opri în mijlocul drumului și zise :

— Cînd or intra boii în trestii, eu nu ți-i scot.

— Nu intră.

— Ba intră, că și ieri au intrat.

— Nu intră...

— O să-i muște șerpilor...

— Nu-i mușcă...

— Eu nu ți-i scot, dacă nu-mi dai și mie un măr.

— Na, satură-te... Dar n-or să intre, zise fata cu ochii albaștri, dîndu-i un măr roșu.

Apa curgea la vale și plopii stăteau în picioare, adormiți de căldură. Copiii își mînau boii la păscut. Plecaseră dimineața din sat și nu mai ajunseră. Se opriră la marginea unei lucerne și se așezară jos să mănince. Fata cîrnă scoase o bucată de mămăligă din săcui și o rupse în șase. Pistruiatul scoase două cepe și-un ou.

— Iar n-ai sare...

Mîncară tot ce avură și plecară mai departe, fugind.

— La crov, la crov ! strigă știrbul.

Umbrele copiilor se făcuseră mici, se ascunseseră sub tălpi și nu mai săreau peste umbrele-plopilor. Frunzele se muiaseră de căldură și se uitau la apa riului ce curgea fără grabă, leneșă. Plopii nu mai aveau umbre, și le ascunseseră, ca pe niște aripi, sub coajă.

La cotitura riului se făcuse un crov, de cîteva zile. Apa bolborosea albă și copiii o priveau înspăimîntați.

— Aici...

— Aici, aici, zise și fata cu ochi albaștri. Uite și plopii !

Trei plopî erau retezați de la jumătate. Păreau niște luminări frînte, verzi. Creștetul lor ascuțit atingea pămîntul, îngălbenind.

— A fost o bombă, zise cîrnă.

— Ba a fost o grenadă...

— Ba a fost un obuz, că mi-a spus mie mama...

— A fost un tanc...

— Hă — rise cîrnă — cum să fie tanc ?

— Dă-l dracului, zise știrbul, privind apa ce se rotea în ochiuri.

— Hai s-o măsurăm...

— Cu ce ?

— C-o trestie...

— Hă, drac'!... Păi e adîncă, mă, are o sută de metri...

— Ce, ești nebună ? O sută de metri e de-aici pînă în sat...

- O fi pînă la București...
- Aruncăm cu pietre în ea...
- Vrei s-o astupi ?
- Ho, deșteptule...
- Bine c-a trecut.
- Cine ?
- Războiu'...
- Dacă se-ntoarce ?
- Nuuu... S-o dus de mult, de două zile... O fi de-
parte, nici nu prea se mai aud puștile...
- Dacă tu ești surdă...
- Hai...
- Unde ?
- La boi...
- Îi dau dracului.
- Numai să ai pe cine...

Copiii se așezară în țărîină, pe malul apei. Soarele se mai apropiase de pămînt. Umbrele plopilor se aplecaseră spre răsărit, tăind apa.

— Duceți-vă, fă, mai încolo, le spuse pistruiatul fetelor.

- Da' tu nu te duci ?
- Vrei să-ți dau vreo două ?
- Duceți-vă după cot, acolo e locu' muierilor, zise știrbul. După ploi...

— Ba duceți-vă voi...

— Atunci stați aci, dacă nu vă e rușine, zise pistruiatul și-și ridică încet poalele cămășii.

Fetele trecură pe lîngă el și-l îmbrînciră, îl loviră cu pumnii în spate. Apoi dispărură după colț. Pistruiatul chicotea, făcîndu-le celorlalți doi cu ochiul, ca și cum le-ar fi spus : ăștia-s pumni ? Își aruncă, să se uște, cămașa, pe crengile moi ale unui plop retezat. Rămas în pielea goală, se întoarse cu fața la soare și căscă gura.

- Să nu-l înghiți pe tot, zise știrbul.
- Vă mai las și vouă...

Știrbul întinse mâinile, făcute căuș, spre soare. Le umplu, și își spală fața cu el. Apoi le întinse din nou, și se spală cu soarele cald pe umerii negri, frecându-se repede, să-l pătrundă soarele. Căscă gura și înghiți, se mai spală pe picioare, pe mâini. Se aplecă și soarele îi căzu pe spate, ca o apă caldă, și el oftă de plăcere. Apoi zimbi și se culcă în nisip.

Se dezbrăcă și ceilalți doi, știrbul și mutul. Mîncară și ei din soare, cu ochii închiși, să se întărească.

— Foame ți-e, mutule, zise știrbul.

— Mi-e foame, zise mutul, rar și înghițind cu sete.

Nu era mut, dar așa îi ziceau copiii, fiindcă nu-i prea plăcea să vorbească. Mutul se sătură primul de soare, prinse puteri, se încălzi și se aruncă în apă.

— Să nu intri în crov ! strigă știrbul la el.

— Ba intru, mîrii mutul.

— Lasă-l dracului, zise pistruiatul, bătîndu-se cu palma peste burta rotundă și mare ca un pepene.

— O să faci pui, îi zise știrbul.

Dar pistruiatul nu-l luă în seamă și se aruncă în rîu. Trecu peste umbra unui plop, dar rămas agățat de ea, nu putea să mai înainteze. Știrbu se uita la el și-l vedea pe jumătate alb, jumătate negru. Umbra plopului îl tăia în două.

— Hai afară, burtă !

— Du-te dracului ! se chinuia pistruiatul să înainteze, dar bolboroseala rîului îl ținea de picioare. Mutu ajunsese la crov și spre amărăciunea lui trecea pe deasupra bolboroselii, înotînd pe spate, de i se vedea buricul, alb. Pistruiatul se lăsă dus de apă, apoi, pe ocolite, ajunsese la crov și de necaz vru să-l scufunde pe mut.

— Nu vă mai jucați, o fi vreo bombă, strigă știrbul de pe mal.

— Tu du-te după ălea, zise disprețuitor mutul.

Știa ei de ce nu intrase în apă știrbul. Întotdeauna se furișa, tiptil, pe malul rîului, pînă ajungea aproape

de fete. Se uita la ele cum se pripesc la soare, goale. Și zicea încet :

— Mamă, ce mai alea !

Așa-l auzise pe frate-său, înainte de-a pleca pe front. Așa se furișa și frate-său. Dar de data aceasta nu se mai duse la fete. Se gândi la frate-său și se întristă. Nu mai știa nimic despre el. Poate murise.

Știrbu se așază pe spate în nisip și se uită la cer. Era multă lumină, și el închise ochii și se gândi că acum două zile, când trecuse frontul pe lângă sat, tot așa stătuse în beci, cu ochii închiși. Bubuiturile îl înspăimântaseră și de de atîta frică adormise. Habar n-avea cît durase lupta. Auzise a doua zi în drum la copii, că nemții nu voiseră să plece de pe deal, că tunurile lor bătuseră șoseaua și izlazul, că românii îi ocoliseră și-i înconjuraseră, că fuseseră și tancuri și motociclete. El nu văzuse nimic. Dar nu mărturisise nimănui, să nu ridă copiii de el c-a adormit de frică.

Se acoperi cu nisip, tot, numai ochii și nasul îi rămăseseră afară. Nisipul îl ardea, moleșindu-l. Mutul și pistriuatul se bălăceau în rîu. Nu li se mai vedeau decît ochii și gura, parcă-i înghițise apa. Pe știrb parcă-l înghițise pămîntul.

Se auzea un cîntec fără cuvinte, lălăit. Fetele seripeau la soare.

Ieșiră din apă, se uscară și se îmbrăcară, fetele, mutul și pistriuatul. Își luă și știrbul cămașa. Veniră fetele și toți mîncară mere, stînd în nisip.

— Ce fac boii ?

— Or fi intrat în trestii, nu se mai văd.

Se ridicară toți în picioare și fiecare strigă, făcînd cu mîinile pîlnie la gură :

— Lumilăă...

— Mărțooi...

— Miercane...

— Joianee...

— Vioreanee...

— Simboanee...

— Dumanee...

Strigară de câteva ori, dar nu se auzi nici un muget. Boii parcă se înecaseră în baltă, prin trestii.

— Hai mai bine să ne jucăm de-a ceva, zise știrbul.

— De-a ajumita...

— Da' cu boii ce facem ?

— Îi lăsăm în baltă, zise știrbul.

— Bine, zise cîrna.

De fapt veniseră singuri. Fără boi. Veniseră din obișnuință, așa cum veniseră cu boii în fiecare zi, înainte de a trece frontul prin sat. Veniseră fără boi, fiindcă boii fuseseră luați de nemți. Ei însă se prefăcuseră că nu știu, că sînt tot cu boii, și-i duc la păscut. Și se jucaseră ca altădată. Dar se jucaseră fără să se prefacă, pe malul apei. Apa n-o luaseră nemții. Umbrele plopilor se legănau în ea. Rămăseseră și cîmpia, și cerul la fel ca înainte, și tot ca înainte copiii se jucau. Nemții nu putuseră să ia totul. Luaseră boii, fiindcă, așa auzise știrbul îi bagă în cazane și-i mănîncă. În sat numai la cîte-o nuntă se mîna un bou, dar numai unul singur și doar tot satul petrecea atunci. Nemții îi luaseră pe toți.

— Cine ajoame ?

— Tu, că ești cîrnă.

Fata se duse lîngă plopul retezat cel mai apropiat. Închise ochii și își lipi fața de frunzele lui palide. Băieții fugiră să se ascundă în porumbi, în lucerna de dincolo de spini, iar fetele intrară în stufăriș, printre trestii.

— Gata ? întrebă cîrna.

— Nu, nu...

Știrbul se culcă în lucernă, la zece pași de cîrnă. Mirosea lucerna, și te adormea, dar erau și baligi. Cîrna nu putea să-l vadă. Îi despărteau tufișurile încălcite de spini, de la marginea drumului.

— Gata ? întrebă a doua oară cîrna.

— Nu, nu ! răspunseră fetele, ieșind din trestii căci li se păruse că umblă cineva prin ele, poate vreun șarpe.

Se pitiră la rădăcina unor plop.

— Gata ? întrebă a treia oară cîrna.

— Cucu...

Cîrna deschise ochii și se uită atentă în jur, fără să se miște. Mai întrebă o dată.

— Gata ?

— Cucu...

— Cucu...

Cîrna întrebasese înadins, să audă de unde vin vocile. Plecă încet spre porumbi. Fetița cu codițe și cea cu ochi albaștri țîșniră de lingă rădăcinile plopilor și ajunseră, dintr-o dată, la locul unde ajunseseră cîrna.

— Ptiu...

— Ptiu, scuipară ele de cîteva ori locul și începură să ridă, bucuroase că nu mai puteau fi prinse.

Cîrna le întrebă din ochi unde sînt ceilalți. Ele n-îi răspunseră. Cîrna se făcu că n-a auzit nimic și întrebă :

— Gata ?

— Cucu...

Cîrna, ținîndu-se pe brînci, o luă spre porumbi. Îi surprinse pe mut și pe pistruiat stînd ciuciți. Era gata-gata să-i atingă cu palma. Ei o luară la fugă spre lucernă, se ridică și știrbul și se țină după ei. Fata era la doi pași în urma lor. Dacă se împiedica unul în lucernă, îl prindea. Fugeau toți, sărind cît mai sus, să nu se împiedice, și rîdeau. Deodată, știrbul se opri. Mutul și pistruiatul se izbiră de el. Uitară într-o clipă de cîrna care îi bătu victorioasă cu palma pe spate, pe toți trei.

— Gata, zise ea.

— Sst ! își duse știrbul degetul la buze.

— Și atunci fata se uită înainte și văzu la doi pași, în lucernă, un soldat.

— Doarme — zise știrbul — să nu-l sculăm...

— S-o fi rătăcit...

— Ssst !...

Soldatul stătea întins pe spate, în lucernă, cu casca pe ochi. Pușca era lingă el, iar ranița la un pas.

- Ce e, mă ? se auzi glasul fetei cu ochi albaștri.
- Ați găsit un arici ? întrebă cea cu codițe, apropiindu-se.
- Un locotenent — zise pistruiatul — doarme.
- Nu-i locotenent, e căprar, zise cîrna.
- Eu cred că e general...
- Generalii n-au cască...
- E maiur...
- Maiur cu paiu-n cur...
- Taci dracului ! E sergent.
- Hai să-l întrebăm.
- Lasă-l să doarmă.
- E român, e de-al nostru, și e general atunci...
- Taci, mutule, că-l trezești și-ți cîrpește o palmă de nu mai vorbești deloc.
- Ssst ! Poate ne aude și se preface că doarme, să vadă ce zicem...
- De știam, îl puneam să ajoamă. Nu ne mai găsea el... cu toată armata lui ! zise cîrna și făcu repede cu ochiul celorlalți : dacă ascultă, barem să audă generalul și să-i fie necaz.
- Știți ce — le șopti știrbul — hai să jucăm o horă în jurul lui... Dacă ne ascultă, să vadă că nu sîntem proști să-l credem... Așa, să jucăm în jurul lui, să ridă toată armata de el, c-am jucat în jurul lui...
- Se prinseră de mină și făcură horă.
- Tot pe loc, pe loc, pe loc...
- Să răsară busuioc ! zise pistruiatul, bătînd îndrăcit lucerna cu picioarele.
- Se învîrtiră în jurul lui, în goană, de trei ori, de șapte ori, degeaba. Soldatul nu-i lua în seamă și asta îi necăjea și mai mult.
- Hai să-l golim de cartușe.
- Nu, se-ngroașă mămăliga și ne bate ăsta ca pe hoții de cai ! Mai bine să vedem ce are în raniță, propusese știrbul și toți se adunară în jurul lui. O desfăcură și scoaseră tot din ea : o cutie de conserve, la care se

uitaseră nedumeriți, o jumătate de piine uscată, o carte fără poze, pe care-o puseră deoparte, doi ciorapi de lână rupți în călcie, și un măr. Puseră apoi totul la loc și se ridicară în picioare, supărați că soldatul nu le dădea nici o atenție.

— Cum te cheamă, soldate ? îl întrebă știrbul. Ion ?

— Ba-l cheamă Nicolae...

— Soldat Haralambie, rîse mutul, știind că e soldat și că nu putea fi general.

Îi zisese înainte general, ca să ridă de fete și să-l facă pe soldat să se scoale și să stea de vorbă cu ei. Acuma puteau să vorbească, nu era nici un fel de luptă.

— Nu, răspunde, parcă nu l-ar fi botezat popa, parcă n-ar avea nume, se prefăcu supărat pistruiatul, doar-doar l-o convinge el pe soldat să se ridice.

Dar soldatul nu-i lua în seamă. Sta lungit pe spate, cu casca pe ochi și cu mîna dreaptă aproape de timplă, de parcă saluta într-una, ca la armată, cerul. Adormise salutînd, sau poate o fi salutat prin somn, cerul, pămîntul, apa și plopii. Copiii nu știau cum să-l facă să le vorbească despre crov, ce fusese acolo, bombă, grenadă sau obuz ?

— Hai să-l speriem, propuse cîrna și toți fugiră în drum, luară bolovani și începură să arunce pe rînd, spre el, fără să-l lovească.

— Bum !

— Pîr-pîr-pîr !...

— Piu, piu !...

— Buf ! Pum !

Pietrele și bolovanii zburau spre soldat și cădeau în jurul lui, în lucernă. Copiii porniră la atac :

— Uraaa !... Uraaa !...

Dar soldatul nu-i băgă în seamă. Știrbul, care se apropie de el în fugă, se opri mai speriat ca prima dată. Se gîndi la frate-său. Dacă era el ? Atunci avea să primească o mamă de bătaie, să-i treacă lui de glume pe toată vara !

— Stați, îi opri el pe ceilalți, înfricoșat.

Dar în aceeași clipă simți un gol în el, de parc-ar fi leșinat scâldîndu-se, de parcă i-ar fi supt apa toată puterea. Îngălbeni și se uită la ceilalți. Dar dacă era mort ? !

— Dacă e mort ? bolborosi.

— Hă ? !...

La asta nu se gîndiseră nici unul. Mutu dădu din cap în semn că nu, și zise :

— E întreg, nu-i nici măcar rănit... Doarme.

Știrbul se apropie de soldat, călcînd în vîrfurile degetelor. Toți îl urmară în tăcere. Știrbul înghenunche la capătul soldatului și puse mîna pe cască și o ridică încet. Ochii soldatului, deschiși, priveau cerul. O furnică neagră coborî repede fruntea soldatului. Copiii nu mai scoaseră un cuvînt. Se făcuse liniște. Se auzea doar apa bolborosind în crov.

Umbrele plopilor se lungiseră pînă peste lucernă, ca niște gîturi întinse. Copiii se uîtau și ei la soldat. Și apa curgea, și lucerna grasă creștea încet. Soldatul sta nemîșcat. Ochii erau plini de o lumină înfricoșătoare, ciudată. Poate privise cerul înainte de a muri, și numai în ultima clipă își acoperise fața cu cască, să nu-l bată soarele și ploile, să nu-l năpădească muștele. Își pusese cască pe față, ca pe-o pălărie, ca și cum nu s-ar fi culcat în cîmp. Prin lucernă, la doi pași erau baligi uscate, de boi. Scăpaseră boii prin lucernă înainte de a fi duși.

Copiii se ridicară în picioare. Știrbul pusese cască la loc. Cîrna aruncă peste soldat o mîină de lucernă înflorită. Aruncă și pistruiatul, și fata cu ochi albaștri, și cea cu codițe, și mutul. Se răspîndiră toți și veniră cu poalele cămășilor pline de iarbă, cu lucernă și cu flori. Se mai duseră o dată, luară flori albe de pe marginea drumului, măciulii de papură, păpădii, flori galbene de pe malul pîriului, flori de baltă, mohor, lucernă și flori albastre, albastre de tot, și le puseră peste soldat.

Albastrul cerului devenea vînaț, și mormîntul creștea, și copiii tot nu mergeau acasă, își umpleau într-una poalele cămășilor cu lucernă și flori. Verdele cîmpului se

făcea negru și peste pământ se așternea seara. Copiii acopereau soldatul, mormîntul creștea, vinețiul cerului se subția, se schimba în negru, și ziua apunea. Lucerna se înnegrise, seara umplea cerul, adusă de vîntul ce bătea moale, mișcînd umbrele plopilor, în apa pîriului. Răsară trei stele. Luna trecea peste cîmp, galbenă și slabă. Ca o arătare. Copiii nu plîngeau și nu le era frică. Pleacă spre sat, mîinînd boii. Și cum se îndepărtau, mormîntul nu se mai vedea, intra în pământ. Parcă îl acoperea pământul, încet.

MAȘINA

Cerul era departe. Și nu se vedea. Tavanul era de tablă, vopsit în alb. Vântul bătea dinspre ora șase spre șapte. Se lovea de perete. Învățătorul privi iarăși ceasul. Timpul parcă se legăna, se juca. Pe-afară, pașii făceau : plici-plici ! Sigur, era noroi. Și ai cui erau pașii, nu se știa. Ori poate se știa ; poate că era și ea și nu voia să intre. Ori intră în altă parte. Azimioară, pe patul de jos, fluiera încet, de parcă ar fi vorbit singur. Cineva umbla mereu, parcă dădea tîrcoale mașinii. Și în răstimpuri se auzeau vaiete. Dar parcă treceau prin vată, toate. Ca și cum le puneă cineva mîna pe gură, cînd strigau, și vaietele de-abia puteau să treacă prin palmă. Sugrumate. Infundate. Prelungi. Noaptea, mai ales. Ziua, mai ales. Și dimineața. Și seara.

— Popescule, cum e afară ?

Învățătorul stătea în patul de sus, de lîngă feres-truică.

— Popescule, dormi ?

— Nu, răspunse învățătorul.

„Credeam că ai murit“, așa trebuia să continue Azimioară. I se schimbaseră vocea, tresărise. Întotdeauna îl întreba cîte ceva. Să-i vorbească ceva, să știe sigur că n-a murit. Că n-a rămas singur.

— Popescule, din ce sat ești tu, mă ?

— Din Dănceu.

Îi mai spusese și ieri. Și alaltăieri. Și Azimioară știa, însă voia să-l audă vorbind. Așa avea mai sigur senzația că nu e singur, că trăiește.

— Apă aveți în sat? Vacile au apă destulă?

— Nu. Avem trei cișmele în sat, Azimioară. Cișmeaua mare în mijlocul comunei, cu jgheaburi pentru adăpat boii și caii, cu multe țințuroaie...

— Cu câte?

— Vezi, nu le-am numărat, Azimioară. La asta nu m-am gândit. Am să le număr când am să ajung acasă...

— Da, să le numeri, și să-mi scrii și mie câte sînt...

— Da, am să-ți scriu, zise învățătorul, deși era sigur că n-o să aibă cui.

Doctorul, de câte ori intra în mașină, se crucea, se mira că-l mai găsește pe Azimioară în viață.

— Popescule, spune ce-i cu cișmelele...

— Aci, la cișmeaua mare, sînt și jgheaburi unde spală femeile rufe... Sînt acoperite cu țiglă roșie, să nu plouă. Știi, femeile spală rufe și pe vreme de ploaie. Și mai avem o altă cișmea, cișmeaua mică. Asta, din mijlocul satului, se cheamă cișmeaua mare. La cișmeaua mică curge o apă rece, rece ca gheața. Și vin fetele seara să ia apă, să-și umple ulcioarele, să aibă apă noaptea, în casă. Aci, la cișmeaua mică, le așteaptă seara băieții pe fete, să le ceară apă să bea.

— Aș cere și eu apă, Popescule. Eu nu m-am însurat și am să vin pe la tine, într-o vară, și am să merg și eu la cișmeaua mică...

— Bine, vino.

— Bine, am să vin. Dar mai spuneai de-o cișmea, a treia...

— E la marginea satului, acolo unde începe izlazul. Are de jur împrejur un jgheab de ciment. Și înăuntrul, în mijlocul înconjurat de jgheabul acesta e plin de verdeață... Acolo stăteam seara când eram copii... Și veneau vacile, beau apa din jgheab și noi ne jucam de-a cinci pietre... Și ne jucam sus, pe cișmea, pe cimentul

cișmelii, pînă treceau vacile, pînă pierea praful și se lăsa răcoarea...

— Cred că aveai prieteni mulți în sat... Acum, vezi, aici nu prea ai de unde să-ți alegi prietenii. Dar nu mi-ai spus cum e duminica la voi, la horă...

Și învățătorul îi povesti. Azimioară întreba mereu, voia să-l cunoască bine, să-l cunoască de mic.

— Popescule, nu trebuie să fii un om zdravăn, zise Azimioară.

El nu-l văzuse niciodată pe învățător. Avea un bandaj gros peste ochi, ca o chingă, și nu se știa dacă o să-l mai vadă vreodată pe învățător.

— Ești zdravăn și oamenii zdraveni nu mor ușor...

Dar nu termină. Îl auzi pe învățător gemînd, zvîrcolindu-se. Parcă era ars de viu, în pat. Gemea din gît, de undeva din stomac, amar. Azimioară voise să spună că oamenii zdraveni nu mor ușor, chiar dacă îi încearcă greu vreo boală, chiar de se chinuie. Dar sora îi spusese să sune imediat ce-l aude pe învățător că geme. Avea o boală ciudată, fusese rănit undeva, și Azimioară nu întrebase unde, ori poate fusese rănit în mai multe locuri, și dacă nu venea sora să-i dea injecții, ori cine știe ce medicamente, putea să moară așa, dintr-o dată. Azimioară apăsase de mult pe soneria de lîngă el. Și sora intrase în mașină și acuma parcă învățătorul se mai potolise. „Ce bine“, își zise Azimioară. Se afla undeva, și Azimioară nu știa unde. Și mașina era legată prin niște fire de locul unde se aflau doctorii. Apăsai pe un buton și venea sora. Și sora trebuia să fie femeie bună, nu drăcuia niciodată. Doctorul era mai supărăcios, mai neumblat pe la biserici. El mai înjura și de Paște și de Dumnezeu. Poate era un om necăjit doctorul.

— Popescule, vorbi Azimioară cînd auzi închizîndu-se ușa, semn că plecase sora, nu mi-ai spus ce este pe-afară...

— E plin de soare, zise învățătorul. Se vede soarele la apus, mare și roșu... Și nu e nici un nor... Se înse-
rează.

— Da, simt, zise Azimioară. Simt cum vin^{te} răcoarea, o simt pe obraji, pe buze... E bună răcoarea.

Învățătorul se uită pe fereastră. Și tăcu. Azimioară era tot numai un bandaj. Picioarele, trupul, mâinile și capul, afară de gură și de urechi. Un bandaj alb. Parcă era un balot. Un pachet de tifon. Doctorul se mira, întotdeauna când intra înăuntru. Pe ochi se vedea. Nu-și închipuia cum de rezistă. De unde avea atîta putere! Cum de nu murea, era tot numai o rană ? !

— Dar copacii, Popescule, cum se văd ?

— Nu bate vîntul. Și frunzele parcă sînt adormite. Dar nu sînt deloc posomorîte, mai degrabă sînt leneșe... A, nu, se mișcă, uite-le cum sclipesc... Soarele e roșu și frunzele, ciudat, sclipesc argintiu... Și iarba s-a înviorat și ea, pare neagră de atîta sănătate. Și păpădiile au înflorit și umplu tot pămîntul, e plin cîmpul de păpădii.

— Păpădiile întotdeauna înfloresc, și peste tot locul, spuse Azimioară. Chiar și pe morminte, vru să mai zică, dar nu zise, să nu-l întristeze pe învățător.

Voia să-l lase să se bucure, să vadă frunzele și păpădiile. Și să-i spună cum sînt. De fapt, și lui îi plăcea să audă cum e afară ; aci, în mașină, totul seamănă a sicriu. Parcă mașina nu exista, și se aflau de mult într-un sicriu. Uneori credea că muriseră de mult. Atunci rîdea de asemenea gînduri. Cum puteau să moară ? ! Doar vorbeau, doar se auzeau. Și era și răcoarea, răcoarea care chiar acuma îl bătea pe obraz, parcă-l bătea ușor cu palma. Da, viața își continua mersul, înfloreau păpădiile și soarele strălucea ușor. Viața mergea înainte, ca-n totdeauna, frunzele scliffeau și era răcoare. Numai că el trebuia să aibă grijă de învățător, să nu fie trist.

— Popescule, cîți copii ai tu ?

— Doi. Pe unul îl cheamă Dumitru, ca pe tata. Și pe fată o cheamă Viorica. Ultima dată cînd am fost acasă, lui i-am cumpărat o muzicuță. Mi-ar plăcea să învețe să cînte frumos, el e băiatul cel mare... Fata, vezi, se mărită și pleacă în lume. El o să rămînă stăpînul casei, cînd

om îmbătrîni noi, eu și nevasta... Și mi-ar plăcea ca el să învețe să cînte frumos...

— Da, o să învețe, viața o să fie frumoasă, Popescule... N-o să se întrerupă niciodată... Îl cheamă Dumitru, ziceai, și cum e ?

— E pistruiat și grozav ce-i place să alerge... Întrece la fugă pe toți cei de-o seamă cu el, și pe cei mai mari...

Și învățătorul continuă să povestească. Și Azimioară zîmbea și zicea din cînd în cînd „da“, și-l tot ruga să continue, și se bucura și rîdea. Și se gîdea că băiatul o să învețe neapărat să cînte la muzică. Și parcă-l vedea trecînd peste cîmp, desculț și pistruiat, cîntînd. Și cîmpul era plin de pădăii și iarba era sănătoasă și mirosea. Numai că aici, în mașină, nu pătrundea mirosul pămîntului, nici măcar o gîză nu pătrundea, și nici un fir de iarbă. Aici totul mirosea a putreziciune și a cimitir ; era un miros stătut, de moarte. Și doctorii miroseau așa ; a stătut și a moarte. Era însă bine că învățătorul se bucura. Și se bucura și el, Azimioară, gîndindu-se că băiatul, oricum, tot o să cînte, el era departe.

— Păcat că n-am o fată, Popescule... Dar o să am una, o să mă însor și am să am o fată. Am s-o botez Iuliana... Aș vrea să se împrietenească cu băiatul tău, să fie numai prieteni, nu mai mult... Prietenia e mai frumoasă decît dragostea, prietenii nu se ceartă niciodată și nu sînt geloși. Am s-o botez Iuliana...

Glasul îi tremura. Învățătorul știa că Azimioară vorbea convins. Era băiat tînăr, plecase de la țară, fusese hamal în port la Constanța, deși era plătînd, văcsuitor de ghete, apoi învățase mecanica ; și tot timpul cît colindase prin țară de la Iași, la Pitești, la Tîrgu-Jiu, la Tulcea, tot timpul citise cărți și voia să-și termine cumva, nu știa nici el cum, liceul și să devină constructor de poduri. Îi plăceau podurile lungi, suspendate între două maluri, suple și puternice. Îi plăceau podurile și era convins că o să ajungă un priceput constructor de poduri. Mai ales podurile peste ape îi plăceau. Voia să ridice o mie și c

sută de poduri, în toată țara, în toată lumea. Un milion de poduri, peste toate râurile din lume, voia să lege toate malurile, unul de celălalt, să nu mai fie pământul întrerupt de ape.

Azimioară nu știa unde se află acum. Mașina în care stăteau nu se mișcase nici măcar un metru de când se trezise în ea. Era o salvare, o ambulanță cu pereți cam îndoiți și numai cu două paturi. Unul în dreapta, sus, și altul în stînga, jos. El îl ocupa pe ultimul. Mașina, probabil, se afla în curtea vreunui spital, la marginea cîmpului. Poate că spitalul era supraaglomerat și pe ei îi lăsaseră în ambulanță. Nu mai erau locuri în spital, și pentru ei. Dar asta nu conta, nici în spital nu s-ar fi simțit mai bine.

— Popescule, cum e pe afară ?

— S-a lăsat întunericul și a apărut luna. Dar ea nu se vede, se vede numai lumina ei, argintie și puternică... Toți copacii parcă au întinerit, și iarba lucește argintiu...

A doua zi, lui Azimioară îi fu rău. Doctorul veni morocănos și o lăsa pe soră să-i facă injecții și să-l panseze. A treia zi, doctorul nici nu veni în vizită. Și nici în ziua următoare. Azimioară era un vaiet prelung, fără sfîrșit. Mereu se ruga de învățător să-l ierte.

— Din cauza mea nu poți dormi, Popescule.

Îi părea rău lui Azimioară că nu mai poate fi atent, că nu mai distinge atît de bine ce e în jur. Și se temea să nu-l apuce pe învățător crizele acelea și să moară lîngă el, fără să-i poată da ajutor, chemînd sora. Se simțea vinovat că nu poate fi mai tare și nu voia să se resemneze. Nici nu mai știa precis ce-l doare și ce nu. Fierbea, tot, și injecțiile nu le mai simțea.

Învățătorul îl văzu într-o zi pe doctor făcîndu-i sorei semn cu mîna. Adică, să nu mai piardă vremea de pomînă cu Azimioară. Totul era de prisos. Și din ziua aceea doctorul nici nu se mai atinse de Azimioară. Și învățătorul știu că asta însemna sigur sfîrșitul. Era inuman cum proceda doctorul, el avea doar datoria să încerce

și imposibilul. Și dacă aici nu mai era nici o speranță, trebuia să-l trimită la un spital, unde putea fi ajutat. Ii spuse asta doctorului în șoaptă, cînd Azimioară gema sinistru. Doctorul dădu din mîină : tot moare. Dar de unde știa el că Azimioară o să moară ? Și alții fuseseră gata să moară, poate mai grav răniți decît el, și se vindecaseră. Într-o dimineață, cînd veni iarăși doctorul, învățătorul înțelesese că acesta dorea să se scape de Azimioară, să nu-l mai încurce. Prea mult așteptase să moară, și acumă încăpățînarea lui Azimioară îl enerva.

„— Domnule doctor, vorbi el singur, în gînd, e inuman ! De ce nu aveți grijă de el ? De ce-l lăsați să moară ? Omul a scăpat ca prin minune, n-a murit în tranșee ; de ce-l lăsați să moară aici ? Am să raporteze, am să spun la toată lumea că sînteți un criminal.

— N-o să spui, auzi el parcă vocea doctorului. O să mori și tu aici ; imediat după el. Am să te las și pe tine să crăpi, să scap de voi ! Mă plictisiți cu încăpățînarea voastră.

— Dar n-o să tac !

— O să taci ! O să-ți vezi de treabă, tu nu te pricepi la medicină. O să taci, dacă vrei să-ți mai vezi copiii. Mi se pare că ai un băiat și o fată, pe el îl cheamă Dumitru...

— O să vorbesc !

— O să taci, dacă vrei să-i mai vezi. În medicină numai doctorii se pricepe.“

Dacă-i spunea risca mult. Totul. Doctorul avea o privire cenușie. „Lasă istericalele, o să-i spună. Ce vrei să-i fac, să-l înviez din morți ?“ Trebuia să tacă dacă voia să se facă vreodată bine. Aici nimeni nu-i putea lua apărarea. Se afla ca într-un sicriu. Și el voia să trăiască, avea doi copii. Doctorul nu putea fi tras la răspundere dacă murea vreunul din ei. În război nimeni nu se miră cînd moare cineva. Așa că n-o să-i poată lua apărarea lui Azimioară. Dar asta însemna că nu-și lua apărarea lui. Ce murdărie mai este și frica, ce scîrboasă ! Prima dată

cînd apăru doctorul, îi spuse totul, așa cum se gîndise. Și doctorul îl privi ca pe un nebun, fără să-i dea importanță.

— A luptat în prima linie, și acuma, cînd are nevoie de ajutor, nu i-l dați. Nu vrei să-l ajuți, îl urăști; ai vrea să moară ca să scapi de el! Toți ai vrea să moară, să poți pleca, să fugi, să nu te ajungă frontul. Dar tot o să te ajungă!

— O criză de isterie, îi spuse doctorul sorei.

Doctorul ieși, fără să-i răspundă. Sora începu să plîngă, palidă. Și a treia zi, Azimioară muri și fu scos din mașină. În locul lui aduseră un neamț tînăr, bandajat la mîna dreaptă și la piciorul stîng. Neamțul aiura mereu, de cînd îl aduseseră. Avea fața de ciment. Plină de sudoare. Ziua era cald și aerul fierbinte se lipea de pereții mașinii. Și pereții parcă transpirau, bolnavi. Tavanul era plin de picături mici, rotunde și nemișcate. Parcă plouase, ori căzuse rouă pe el.

— Vreau liniște, strigă neamțul spre seară. Liniște! Și se ridică în cotul sănătos și privi în jur. Abia atunci se trezi de-a binelea și își dădu seama că e liniște. Totuși, privindu-l pe învățător, strigă din nou:

— Liniște!

Voia liniște. „Ce prostie! se gîndi învățătorul. Există un loc unde vîntul nu bate, unde e liniște și soarele nu te încălzește, înfierbîntînd întîi caroseria de fier a mașinii. Nu plouă, nu viscolește, nu strigă nimeni. Nici măcar nu te supără infirmiera cu injecțiile, cu tinctura care întotdeauna înțeapă. De ce nu e o tinctură pe care să n-o simți? Și el voia liniște, ce puști caraghios, strigă ca un comandant! De ce voia el neapărat liniște? Aici, nu era destulă liniște?”

— De ce ne-am oprit? întrebă neamțul.

— Nu ne-am oprit.

— De ce nu merge mașina?

— Stă de mult.

— De-o oră?

— De mai mult...

— Cum am ajuns eu aici ? Cînd ?

Învățătorul îi spuse. Și neamțul începu să se frămînte. Voise liniște fiindcă i se păruse că mașina se oprise înadins, într-o pădure, la marginea drumului, să n-o vadă avioanele. Dar cum liniștea se prelungea, însemna că pericolul trecuse și el trebuia să plece din nou. Așa crezuse.

— Dacă nu pornim, pierim, spuse. Trebuie neapărat să pornim. Unde e șoferul ! S-a stricat ceva ? Văd că e o mașină foarte bună ! Să vină șoferul !

— Nu e nici un șofer. Ne aflăm în spatele frontului și mașina nu merge. N-are șofer. Și e un fel de spital.

Neamțul se învineți. Și țipă deodată, ca rupt în două de o schijă enormă, un țipăt scurt și grav, mai mult un horcăit de muribund. Din vînat se făcu galben, apoi iarăși vînat, apoi nu mai avu nici o culoare, sau avu culoarea celor morți de cîteva zile. Leșinase. Și cînd se trezi, strigă iarăși, la fel ca prima dată, disperat și rece, și începu să-și rupă bandajul de la mîna rănită, de la piciorul rănit, începu să dea cu capul de peretele mașinii, puternic. Începu să-și muște bandajul de la mîna, adînc. Gura îi era plină de scame, urla, și sîngele începu să umezească bandajul sfirtecat de la mîna. Și nu mai țipă. Tremura, mușcînd și lovindu-se cu capul de perete. Mașina, lovită, bocănea. Parcă o lovea cineva cu botul unei cizme, afară, scotea un zgomot înfundat. Neamțul mușca, cu lacrimi în ochi. Îi era ciudă că stă pe loc și voia să moară. Nu mai putea suporta. Voia să fugă, să fugă cît mai departe, și mașina nu mergea și n-avea nici măcar șofer. Și-i vedea, trează, pe toți bărbații din țările pe care le cuceriseră, venind ca în visele ce le visa în fiecare noapte, venind spre el, și întrebîndu-l :

— Cîți ani ai ?

— Douăzeci și șase, răspundea el în vis.

— Cum te cheamă ?

— Kurt...

— Ce-ai căutat la noi ?

Aici nu mai știa să răspundă. Adică știa, dar îi era frică să răspundă exact — și în vis îi era frică. Și acum. Îi era frică să nu-l audă cineva, îi era frică să nu se audă cumva singur. Și își rupea bandajul și voia să moară. Nu putea fugi și nu putea auzi întrebările, mai ales una : De ce-ai trecut peste hartă ? Peste hartă ? Peste hartă ? Peste hartă ? Cu tancul. El fusese tanchist și tancul și-l botezase „Margareta“. Și întrebarea aceea revenea și parcă, odată cu ea, se apropiau cei în fața cărora trebuia să dea socoteală. Și în vis, și acum, îi vedea, nu știa de ce, cu o mătură în mână, cu o mătură enormă. Era o prostie, să-i vadă așa, își dădea seama, însă altfel nu putea să-i vadă. De-aceea voia să moară, dacă nu putea fugi. Și își mușca mâinile.

Sora veni, îi făcu o injecție și Kurt se calmă. Învățătorul apăsase pe butonul soneriei și sora venise destul de repede. Însă Kurt avusese timp să-și facă praf bandajele și să se umple de sânge. Sora îl pansă. „Erau mulți răniți, se gândi învățătorul, dacă un neamț fusese pus în același loc cu un român.“ Kurt dormi puțin. Seara, învățătorul îi spuse :

— Să-ți spun un obicei, domnule Kurt. La noi în țară sînt trei provincii mari : Oltenia, Moldova și Ardealul. Cînd vin la armată, oltenii întreabă : Unde e magazia cu alimente ? Iar ardelenii întreabă : Cînd ne dă concediu ?

Învățătorul zîmbi, dar Kurt nu-l luă în seamă. „E un dobitoc, gîndi el despre învățător. Vrea să mă distreze, să mă liniștească, să uit rănile, să uit unde mă aflu, totul.“ Dar asta însemna să fie prins. Dacă nu fugea, dacă uita să fugă, cît mai departe, cît mai aproape de Germania, cădea prizonier.

Pe fereștrica de deasupra învățătorului văzu lumina soarelui. Trecea peste învățător, pătrată, fără să-l atingă. Prin fereastra a doua, ce dădea spre cabina ma-

șinii, venea o rază și Kurt nu știa cum de se putuse raza aceea strimba. Poate se reflecta dintr-o oglindă. Raza aceea cădea peste el și-l tăia în două, ca o sabie. Și deodată Kurt văzu soarele. Se legăna pe cer, parcă-l bătea vântul. Și se legăna și raza, ce-l tăia în două, și întrebările mulțimii ce-i apărea în gânduri se auzeau iarăși.

Învățătorul sună din nou și sora îi făcu neamțului o altă injecție. Avea febră. Când se mai liniști, privi din nou fereștrua din dreapta învățătorului. Acolo era soarele, lumina. Scăparea. În mașină începuse să se întunece și să se facă răcoare. Și din mașină nu se putea ieși. O noapte era obligat să stea nemișcat, în mașină, fără să poată pleca. Nu-l ascultau un picior și o mână, dar mai avea un picior și o mână și cu ele ar fi putut conduce mașina. Însă nu putea ajunge în cabină. Dacă ar fi fost în patul românului, sus, ar fi fost altceva. Ar fi putut sparge fereștrua ce dădea în cabină. Și s-ar fi putut țiri, coborîndu-se înăuntru. Și noaptea nu te simte nimeni dacă fugi.

A doua zi dimineăța, Kurt se bărbieri și își făcu bocancii. Avea un soi de bocanci masivi, foarte ciudați. Învățătorul nu-și putea închipui de unde-i luase. Zîmbi, văzîndu-l cum îi curăță, din obișnuință. Și în a treia zi se bărbieri, și în a patra. Și își făcu și în aceste zile bocancii cu cremă. Deși n-avea nici un rost să se bărbie-rească. N-avea barbă. Avea un fel de puf, vreo două, trei fire.

Cînd intră doctorul, prin ușa deschisă Kurt nu văzu decît o altă mașină, cu spatele spre ei. Doctorul îi vorbea în germană, linguşindu-se de parcă el ar fi fost bolnav. Kurt îi răspundea în românește. Nu făcea atîtea greșeli de exprimare. Și nu-i plăcea cum doctorul stilcea limba germană.

Bunicul său vorbea foarte frumos. Și Kurt își aminti că murise de cîteva luni bunicul său, tatăl tatălui său! Murise fumînd, cu o halbă de bere în față. Așa-l înștiințaseră printr-o scrisoare. El însă nu purta doliu, îi era

rușine. Și militarii nu poartă doliu. Îi murise bunicul, dar nu se putea gândi la el, decît foarte rar, și nu plînsese cînd aflate vestea. Și-i părea rău că nu poate plînge : îl iubise mult pe bunic. Nu putea plînge deloc, ca și cum nu ar fi fost neamuri, ori nu l-ar fi cunoscut deloc. Nu se putea nici măcar înduioșa. Vestea trecuse pe lingă el.

„Cum să ajung în țară, la casa bunicului ?“

Și, curios, uitase ce ochi avusese bunicul. Și-i părea rău că nu poate plînge. Nici măcar o lacrimă. O lacrimă. O lacrimă. O lacrimă ! „Mașina are cauciucuri bune, nu se lasă deloc cînd intră doctorul, ori sora. Nu se leagănă“, se gândi Kurt.

— Popescule, zise, ia mai spune-mi cum arată motorul, cabina.

— Motorul pare nou-nouț, are capota vopsită în verde, zise învățătorul privind pe ferestruica ce dădea în cabină. Și volanul are două inițiale săpate în el... Probabil inițialele unei fete. Șoferul cred că era un mare amarez... Are un drăcușor de catifea galbenă atîrnat deasupra parbrizului. Și e și o poză, cu o actriță brunetă, ținînd un cățel în brațe. Actrița e goală, adică în costum de baie... E pe plajă și are un picior...

— Ei, ce fel de picior, ce fel de picior ?

— Ei, parcă nu știi cum e un picior de actriță... Și mai e o fotografie, tot dintr-o revistă... E colorată. Niște băieți, trei, stau la o masă cu trei fete și beau bere și cîntă... Unul are o chitară... Și rîd. Și ele au picioarele dezvelite...

— Sînt blonde ? Data trecută ai spus că sînt blonde...

— Păi și acum spun la fel. Sînt blonde și frumoase foc.

— Mie îmi plac grozav blondele... Și berea... Credeam căo să zici că sînt brunete ca să-ți bați joc de mine... Știi, mie nu-mi plac brunetele. Dar actrița, e actriță, e altă problemă...

— Grozav ce frumos sînt colorate ! se entuziasmă învățătorul.

— Acasă aveam o mașină, a bunicului, zise Kurt. Plină de fotografii. Dar și în tanc am avut fotografii. Tancul îmi place grozav. E o mașină puternică, trece peste orice. Tancul meu se numea „Margareta“. E o plăcere să-l auzi cum merge, puternic, falnic. Ca un împărat. Pentru el nu există gropi, șanțuri. Peste case, peste garduri, pe orice drum merge, peste tot își face drum, și e blindat, nu se lipește nimic de el. Puternic ! Îmi place grozav tancul. Cu „Margareta“ am străbătut mult, voiam să intru în Moscova... Mie, mie îmi place mașinile, motoarele, bîzîitul lor, aerul lor ! Sînt grozave, puternice.

— Da, zise învățătorul.

— Mașina asta în care mă aflu, ne va salva, spuse Kurt plin de elan. Sînt un șofer foarte bun. Mașina asta va fi salvarea mea, mașina asta mă va salva.

Kurt se gîndi că nu trebuia să-i dezvăluie planul. Învățătorul îl putea încurca. „Nu-i nimic, își zise el, n-o să mă încurce. Deloc.“

— Auzi, Popescule, zise el. Ajunsesem într-o zi pe lîngă Odesa... Mergeam în mare viteză, să ajung infanteria inamică... Motoarele mă ascultau... Treceam printr-un sat, în mare viteză, și deodată văd ceva ca o minune... O puzderie de bulgărași de aur înaintea mea... Și mergeau, galbeni și mici, încet... Și se tot roteau și erau nespuse de frumoși... Erau cîteva sute de pui de găină, treceau drumul... Da, zise el, erau foarte frumoși.

— Am văzut un tanc nemțesc turtind o casă ca pe o coajă de nucă.

— Mașina este sufletul secolului nostru, zise Kurt.

— Da, zise învățătorul și îl privi.

Kurt era plin de sine, deși nu mai era decît o bucată de om.

— Da, mașina nu cunoaște distanțele, cucerește totul.

Apoi tăcură. Se făcuse noapte. Și nu putea nici unul adormi. Învățătorul privea pe fereastră, probabil vedea luna, și Kurt îl invidia. Se răsuceau în pat și fiecare știa

că celălalt nu doarme. Și atunci, ca din senin, încep
între ei cearta aceea fantastică, ce dură aproape toată
noaptea.

— Ești un automat ! îi zise învățătorul, așa începu
cearta.

— De ce ? se apără Kurt. Nu gîndesc ? Fiecare ger-
man gîndește și știe ce vrea.

— Te bărbierești și-ți faci bocancii ca un automat,
zise scirbit învățătorul.

— N-am să te iau cu mașina asta și o să crăpi aici.

— „Margareta“ unde și-a frînt gîtul ?

— Am să ajung pînă la casa bunicului !

— Și în vis îți vine să fugi, să scapi cu orice preț.
Și în vis. Mori de frică !

— Nu mi-am pierdut curajul. Mașina...

— Cînd vorbești de mașină te gîndești la război, zise
învățătorul. Mașina astă nu te va salva...

— Ești un dobitoc ! Toți românii sînt dobitoci !

— Fugi, să-ți pierzi urmele. Ți-e frică să dai soco-
teală...

— Ai crezut că dacă vorbesc frumos cu tine, te
respect ? De ce ai început să-mi vorbești de la egal, cre-
deai că m-am coborît la tine ?

— Îmi era milă de tine, voiam să nu te las să mori
de frică. Îmi era milă, deși nu te iubesc deloc. Din cauza
voastră a murit Azimioară. Și atîtea mii de oameni. Și
unul ca tine, tot așa de cu puf, m-a lăsat în tranșeu și
din cauza lui era să mor... Și el fugea ca un disperat.
Semăna exact cu tine.

— Eu nu mă tem de nimic ! Am gîndurile mele.

— În vis, vezi mereu Rusia, cu o imensă mătură în
mînă, măturînd harta...

— Nu știi tu ce visez eu...

— Vorbești în somn, mereu strigi. Și mai înțeleg și
eu cîte ceva...

— Vom cîștiga cu siguranță războiul.

— Ce derută, ce frică turbată v-a cuprins, frica neputinciosului !... Voiți să fugiți acasă, în orice chip, ca și cum ar exista vreun loc, unde să nu puteți fi ajunși ! Trebuie să dați socoteală !

— S-o crezi tu... Uite, și pentru Azimioară o să răspundeți... El era tânăr și visa să construiască poduri peste toate apele din lume...

— O să mori, și eu o să scap... Sora...

— Îți amintești de puii aceia de găină ? Ce frumoșe ! zise învățătorul. „Margareta“ trecea peste orice. Credeai tu !

— Într-o noapte o să plec de-aici... Spuneai că în cabină este un drăcușor de catifea ?

Toată noaptea se certară. Dar, de fapt, nu schimbaseră un cuvânt. Fiecare se gândise la ale lui. Fiecare vorbise cu celălalt, în gând, spunând ce credea. Se răsuciră în paturi, muți : și dimineața adormiră amândoi. Și după ce mîncară, Kurt îl rugă să-i povestească cum e vremea afară. Cum se mișcă frunzele. Apoi voi să știe dacă fotografiile și drăcușorul mai sînt la locul lor în cabină.

— Nu le-a luat nimeni, zise învățătorul. Și cum bate soarele, picioarele blondelor se văd luminate...

— Îmi închipui, îmi închipui ce picioare splendide au ! se bucura Kurt.

Pe la amiază învățătorului îi fu rău. Kurt îl privi. Îi trecu însă repede.

— În vis pomenești mereu niște nume... Viorica... Cine e Viorica ? întrebă Kurt, tandru.

— E fetița mea, zise învățătorul, fără să-l privească.

A doua zi dimineața, Kurt avu iarăși un acces de furie. Sora veni chemată de sonerie și-i făcu injecții. Pe la amiază Kurt iar fu plin de optimism.

— Mașina este sufletul secolului, spuse din nou.

Fața îi era plină de viață, cînd vorbea.

A doua zi avu diaree. Și sora veni de mai multe ori. Și învățătorul îl văzu cum se uită spre perete, roșu la față. Nu-i plăcea să fie descoperit, nu-i plăcea să rămînă

gol în fața sorei. Se îmbujora și îi venea să plesnească de rușine. Asta îl amuza grozav pe învățător. „De ce n-ai stat acasă ? îl întrebă în gând. De ce nu ți-a trecut atunci prin cap c-o să-ți fie rușine să te vadă așa ca acum, vreo soră ?... De ce te rușinezi ? Ciudat mai ești ! Îți vine să plîngi, ba parcă chiar lăcrimezi ?“

Nu și-l putuse inchipui astfel. Kurt suferea într-adevăr. Îl crezuse, așa cum vorbea, fără slăbiciuni. Kurt trecuse cu „Margareta“ prin multe locuri și nu se uitase înapoi niciodată. Ucisese, fără să se rușineze. Și acum, cînd sora venea să-l ajute, tremura de rușine. „Ciudat, gîndi învățătorul. Sora era o femeie trecută de tinerețe. E rușinos dumnealui, rîse în gând. E rușinos ! Rușinos ! E rușinos.“

În seara următoare, Kurt își pierdu răbdarea. Îl cuprinsese din nou panica. Trebuia să plece neapărat, tunurile rusești se auzeau undeva în depărtare.

Învățătorul avu o criză puternică. Începu să se zvîrcolească, să geamă, să respire, fără nici o noimă, să se înverzească. Kurt privi patul de sus, și fereastra. Învățătorul se zbătu aproape un ceas. Kurt nu puse degetul pe sonerie. Și deodată se făcu liniște. Kurt nu-i mai auzi respirația. O mîna îi căzuse învățătorului pe lîngă pat, și atîrna în jos, moale, cu degetele îndoite. Parcă scăpase ceva din mîna... Era palidă mîna ; se înserase. Kurt sună, apăsător, prelung. Sora veni repede.

— Cred că a murit, zise Kurt.

Sora se uită la învățător, apoi se uită palidă la ei.

— Săracul ! zise Kurt.

Sora puse mîna ce atîrna în jos, pe pieptul învățătorului : îi împreună mîinile și atunci Kurt nu mai avu nici o îndoială.

— Luați-l de aici, zise el, cuprins parcă de frică. Nu vreau să stau cu morții în același loc !

— O să-l luăm...

— Nu vreau să dorm la noapte cu el !

— N-o să dormi, zise sora, îl ducem.

— Nu vreau să rămîn cu el, luați-l chiar acum !
— Bine ! vorbe sora și ieși.

Reveni după puțină vreme cu doi brancardieri. Îl puseră pe învățător pe targă și-l duseră. „Oamenii, cînd dorm și cînd mor, se lătesc“, își zise Kurt, privindu-l ultima oară. Sora lăcrimă. Și îl privi pe Kurt pe deasupra, fără să-l atingă cu privirile. Rămas singur, el sună din nou. Și-i spuse sorei să-l mute pe patul de sus. Veniră iarăși brancardierii și îl mutară. Cît timp îl ridicară și-l aranjară în patul de sus, el ținu ochii închiși. Nu voia să-l privească sora. Și cu ochii închiși, oricine pare mai suferind. Dar el se simțea foarte bine. Știa acum precis cum va scăpa. O să poată conduce mașina, e doar un șofer foarte bun. Avea un „Ford“ bunicul său.

Cînd rămase singur Kurt privi pe fereastra din dreapta. Dar nu văzu nici un pom. Și nici un fir de iarbă. Tot locul era ocupat de mașini. Una lîngă alta. Rupte, schiloade. Privi și pe geamul din față : motorul nu exista. Mașina era boantă. Și nu era nici o fotografie în culori. În locul motorului era un lemn, ba nu, două. Două capete de lemne, lungi. Pe ele stătea mașina. Nu era nici un drăcușor de catifea.

Lumina zilei se răcea, trecînd în albastru.

MIREASA DIN IULIE

Grădina era plină de trandafiri roșii, toți înfloriseră și grădina părea plină de sînge. Nu era nici măcar unul alb, sau poate o fi fost, cine știe, și l-o fi cules Lena și l-o fi dat copiilor lui Dănilă. Mirosul trandafirilor roșii era tare ca țuica. Lena se legăna de plăcere, parc-ar fi fost beată, mergînd prin grădină, fluierînd, să le facă în necaz copiilor lui Dănilă care o trăseseră de păr și n-o lăsaseră să se joace cu ei. Nu le dăduse trandafiri roșii, numai doi albi, și copiii o bătuseră și o scosuseră afară pe poartă. Ea plînsese și, dacă ei n-ar fi înghiontit-o și n-ar fi drăcuit-o, le-ar fi adus trandafiri roșii, că doar erau destui și mamă-sa dădea la toți care cereau și nici ei nu-i spusese vreodată, și nici azi-dimineață, cînd plecase la cîmp, să nu dea cuiva trandafiri. Ei îi plăcuse să le dea albi, nu roșii, și ei o bătuseră și-o porecliseră.

— Oaia, oaia, oaia bucălaia, mai strigau și acum printre gard, dar ea nu-i lua în seamă, mergea prin grădină cu mîinile la spate, ca muierea lui Simioc, și cu nasul pe sus, plimbîndu-l la dreapta și la stînga, mereu. Îi părea rău, mai că-i venea să plîngă auzindu-i că-i zic oaia ; se prefăcea însă nepăsătoare, nici nu se uita la ei, să crape de necaz. Nu era nimeni în sat, decît ei, copiii, femeile plecaseră toate la cîmp, cu ai bătrîni și ale bătrîne. Era vremea secerișului. La Dănilă se strînseseră toți copiii de pe mahala să se joace, umpluseră bătătura, strigau,

fugeau unul după altul, și din cînd în cînd își aduceau aminte de Lena și-și băteau pumnii cap în cap :

— Sîc, sîc, sîc !

— Oaia bucălaia oaia...

Lena avea părul alb, ca babele. Era îmbrăcată într-o cămașă de cînepă albă, murdară la spate de pămîntul pe care stătuse. Se plimba prin grădina ce-o sădise taică-său demult, înainte de-a pleca din sat, cînd era ea mică. Acum crescuse fată mare, avea șase ani și două luni.

Copiii din curtea lui Dănilă începură să se jelească și Lena îi văzu mergînd după Cătărina, fata lui Dănilă, în jurul bucătăriei, ocolind casa și magazia.

— Aoleu, muică gurguică...

— Că plecași, muică gurguică...

— Și pe noi cui ne lăsași, muică, muică...

Petrică al lui Irimiaș luase două jordele și trăgea cu una peste alta, ca Jamailă, țiganul, arcușul peste vioară. Ion al lui Dănilă cu încă doi pusese rămîna pe niște troci sparte, le duseseră la gură și cîntau din ele ca gorniștii, lăutarii din banda lui Mămăligosu. Alții băteau cu pietroaie în tinichele, ca toboșarii. Cîntau ca după mort, pe-ntrecute, și fetele se jeleau în urma Cătărinei, care ducea în brațe o păpușă. În grădină săpară o groapă cu sapa și îngropară păpușa, jîindu-se care cum putea mai tare, unii rîzînd, alții încruntați, numai Cătărina plîngea de-adevăratalea, cu lacrimi șiroaie, sughițînd, ingenunchetă lîngă mușuroiul unde băgaseră păpușa. Cătărina înfipse un trandafir alb lîngă crucea de cocean pusă la căpătîiul moartei și plînsese mai cu foc. Lena, cu mîinile pe pari, privea prin gard și-i venea aproape și ei să plîngă ; se jucase și ea altădată cu păpușa cu nasu' roșu a Cătărinei.

— Aoleu, muică gurguică, rîdea Petrică.

— Aoleu, fetița mea, c-a dat oftica în tine, și-ai murit ca o floricea, te-ai uscat ca o... floricea, și m-ai lăsat singurea, oftă Cătărina.

Deodată copiii din curtea lui Dănilă se uitară pe sus și Petrică, care rîsesse pînă atunci, o luă la fugă, plîngînd de frică, și se ascunse în grajd. Lena se uită și ea spre cer și văzu ceva ca niște păhărele de țuică, mici, mici, ca păhărelele lui Dănilă, mergînd pe cer și lăsînd dîre de fum, parcă ar fi tras cu creta niște linii albe. Cerul era albastru și păhărelele fugeau unul de lîngă altul și zumzăiau, înfiorîndu-i pe copiii din curtea lui Dănilă. Lena se uita la ele, nu se ascunsese niciodată de ele, îi plăcea să le vadă albe cum zumzăie pe cer. Le făcu de cîteva ori cu mîna și zîmbi. Îi plăcea cum bîzîiau, ca niște bondari albi. Cătărina se ascunsese și ea în grajd și închise ușa. Frate-său își scoase capul pe geamul grajdului și privi cu coada ochiului, să nu fie văzut, avioanele. Lena rămase în grădină, cu mîinile în șolduri, ca muierea lui Simioc, privind cerul zîbind. Erau frumoase păhărelele, parcă erau de argint, mai frumoase ca ale lui Dănilă. Le făcu iarăși cu mîna, mergînd în urma lor prin grădina plină cu trandafiri roșii. Nu trecu mult și altele apărură, apoi altele, cîrduri, cîrduri. Și, cum se plimba prin grădina roșie, Lena văzu venind din cer, legănîndu-se, betele albe, lungi, plutind coborînd, înălțîndu-se, strălucind. Peste grădină căzură betele albe, peste trandafiri, și una o prinse ea cu mîna din zbor și o puse pe cap, ca miresele. Beteala albă cădea mereu și deodată, foarte aproape, Lena găsi o păpușă mare, cum nu mai văzuse în viața ei, frumoasă, cu ochii albaștri și cu părul galben, aproape alb, ca al ei. O ascunse la piept, să n-o vadă cumva copiii din curtea lui Dănilă și să i-o fure, voia să le facă necaz cu ea. Păpușa căzuse odată cu beteala; întîi o văzuse cum plutise prin aer, ca o pasăre albă, apoi o văzuse căzînd pe trandafirii roșii. N-avea de gînd să le-o arate acuma, voia s-o mai țină, să se joace cu ea. Dăr copiii nu mai ieșiră multă vreme din grajdul lui Dănilă, iar cînd ieșiră, nu mai aveau chef de joacă și urii plecară spre casele lor, în fugă. Lena căută în casă cîrpe și o postavă. Luă canta cu apă și o goli în postavă.

— Ioana, Ioana, zise, mîngîind păpuşa. Ioana, gălăoana, zise, culcînd-o în postavă şi spălînd-o cu apă şi cu săpun. Păpuşa căzuse din avion, dar ea nu ştia. Păpuşa zîmbea, i se vedeau dinţii albi, şi Lena o gîdila la sub-suori şi-o freca bine cu săpunul. Apoi, cînd i se părea că apa e prea caldă, făcea :

— Arş ! Arş ! Taci cu mama, taci cu mama, nu mai plînge.

Şi turna apă din cantă, rece. Iar o gîdila şi rîdea o dată cu păpuşa, cu Ioana. Apoi o şterse bine cu o cîrpă pe ochi şi pe şolduri, pe picioare, o mai uscă la soare şi o îmbracă. Luă o cîrpă neagră şi i-o puse la spate, scutec. O pieptănă cu degetele şi cu pieptenul, glumind cu ea :

— Ioana mamii, fata mamii, îi zise, dîndu-şi jos de pe un umăr cămaşa. Se aşeză pe pămînt şi puse păpuşa cu gura la pieptul ei, să sugă.

— Purcica mamii, zise, mîngîind-o şi scuipînd din vîrful buzelor de trei ori, să nu se deoache cum mîncă de flămîndă. Inima Lenei îi bătea puternic, şi ea zîmbea, nu mai ştia ce să facă de bucurie. Cîinele, Iureş, se uita la ea cum îi dădea să sugă păpuşii. Lena aruncă în el cu o piatră, să n-o mai vadă.

— Nani, nani, fata mamii, zise, punînd păpuşa în postavă şi legănînd-o.

Ioana nu vrea să adoarmă şi ea o bate la fund. Ioana chirăie şi Lena îi şterge lacrimile cu o cîrpă şi o leagănă în braţe.

Nani, nani,
Fata mamii.
Vino, miţă,
De-i dă ţîţă
Şi tu, somn,
De mi-o adormi...

Ioana adoarme, ea o pune în postavă, o acoperă. Îi prinde un trandafir roşu în piept, pe bluză, să nu se deoache. Culege trandafiri roşii şi-i aşază în postavă.

Îi pune peste ochi o basma, să n-o muște muștele. Ioana se trezește și crește mare, zîmbind mereu. Lena ar vrea s-o arate copiilor, care iarăși se joacă în curtea lui Dănilă, dar ceva îi împrăstie din nou pe copii, Lena nu știe ce, n-a auzit bine, decît un chirăit și un pocnet, ca și cum ar fi lovit Petrică într-o tablă de tinichea cu ciocanul lui Dănilă. Nu-i mai pasă de ei, are cu cine să se joace. Se plimbă prin grădină, ducînd pe Ioana de mînă. Îi puse un trandafir la ureche, sub basma, trandafirul e mai mare ca fața, dar nu-i nimic, Ioana e fată mare, mîine-poimîine joacă în horă. Acuma joacă și Lena se bucură și rîde. Vine în pețit cineva, cere zestre, Lena îi dă, tocnesc lăutari și fac nunta. Lena o îmbracă pe Ioana mireasă, cu rochie albă, pînă în pămînt, cu sovon alb, cu beteală albă; beteală are multă, pune pe toate gardurile, la toți parii, la toți nuntașii. Își pune și ea beteală în piept, de parcă și ea ar fi mireasă. Dar ea e mamă. Ioana rîde mereu, se bucură că se mărită, au venit lăutarii, s-o ducă la casa ginerelui, au dus-o, și în prag îi cîntă :

Taci, mireasă, nu mai plînge,
Că la mumă-ta te-om duce
Cînd o face dudu nuci
Și răchita mere dulci...

Ioana trebuie să plîngă acuma, Lena o strînge la piept, lîngă inimă, să nu-i pară rău, așa e, și nevasta lui Simioc a plîns, și lăutarii cîntă :

Creșteți flori, și-mbobociți,
Că mie nu-mi trebuiți...

Plîngea mireasa, Lena o strîngea la piept, să tacă, îi umplea mîinile de trandafiri roșii, și lăutarii cîntau :

Puteți crește pe garduri,
Că eu capu' mi-am legat acu'.

Ioana, la pieptul ei, îi asculta inima cum bate, asculta ca o fată, plîngea și ea, cu Lena deodată, și lăutarii cîntau :

Ieri am fost cu fetele,

Astăzi cu nevestele,

Mîine sînt cu babele...

Grădina era plină de trandăfiri roșii, toți înfloriseră la nunta Ioanei ce stătea la pieptul mamei, legănată, ascultîndu-i inima. Mirosul trandafirilor era tare ca țuica ce o beau nuntașii. Lena nu mai încăpea de bucurie, cînta cu lăutarii și privea mireasa ce zîmbea, așteptînd parcă să-i bată și ei o singură dată inima de mireasă frumoasă. Și inima ei bătu.

BÎLC ȘI DOCTORUL PLEACĂ LA VÎNĂTOARE

— Uite care este situația — zise doctorul — astăzi n-o să plouă, așa că vom avea o zi teribilă. Gloanțe avem, puști bune avem, vînători buni sîntem, totul va merge excelent dacă ne vom strădui să avem și bună dispoziție. Fiindcă la o vînătoare întii și-ntii nu trebuie să ai trac, să nu-ți tremure mîna și să nu te bilbîi. Cînd apeși pe trăgaci, să fii sigur că ai și mîncat vînatul. Buna dispoziție însă e totul. Am să scot din tine, Bîlcule, un vînător strașnic. Săptămîna trecută ai văzut cum moare iepurele. Simplu. Cade cocoloș. Ca o căciulă. Iar vulpea, cît e ea de filozoafă, în fața puștii nu mai găsește nici un proverb să-ți spună. Astăzi am să te învăț, în primul rînd, cum se vînează lupii. Tu ce părere ai despre lupi?

— N-am nici o părere, zise Bîlc.

— Eu am.

— Normal, doctore, după blănille care le ai acasă, trebuie să ai și păreri despre lupi. Vrei o țigară?

— Dă-mi.

Se opriră din mers și își aprinseră cîte o țigară. Erau nu prea departe de marginea satului, pe izlaz. Între sat și pădure era un izlaz imens, un imaș, cum îi zicea doctorul. Comuna se numea Miersil, și nu era prea departe de Oradea. La vreo patruzeci de kilometri, cel mult. Pădurea era plină de animale. Căprioare, iepuri, mistreți, vulpi, fazani. Era o zi frumoasă. Pe imaș pășteau cîteva

vacii. Și doi cai. Aproape lângă pădure văzură o vacă roșcată și un vițel de lapte. Probabil se rătăciseră de se îndepărtaseră atât de mult de sat. Vițelul era mic și probabil stăpînii lăsasera vaca să pască pe unde vrea. Nu se temeau de lupi. Asta îl înfurie pe doctor. Zise :

— Bîlc, unii nu se tem de lupi și lasă animalele să pască singure prin pădure. E normal că lupii nu mai atacă acum animale, de frica vînătorilor, fiindcă să știi că ei simt că sînt pedepsiți îndeobște pentru că atacă vite, însă, oricum, stăpînii dau dovadă de tîmpenie dacă se bazează pe bunul simț al lupilor. În fond e vorba de frică, nu de bună creștere, la lupi, și asta înseamnă că ei atacă imediat ce simt că nu sînt văzuți. Au și ei tactica lor. Însă, e drept că în ultima vreme și lupii s-au rafinat. Lupul era foarte obraznic în pădurile astea cînd am sosit eu aici. Dar cu timpul el a pierdut *discrètement ses galons*.

— N-am înțeles, zise Bîlc.

— Și-a pierdut galoanele, rîse doctorul. Am să fac din tine un vînător strașnic, cu toate că sînt convins că n-am să-ți împărtășesc chiar toate secretele vînătoareii. Și am să te învăț și limba franceză. Un vînător musai să știe și o limbă străină. Dacă se-ntîlnește cu un vînător, de altă nație, să aibă un mijloc de conversație. Eu am învățat limba rusă. Am învățat și franceza, cu dicționarul și ascultînd discuri de muzică ușoară. Din mers am să învăț și o altă limbă modernă. În nici un caz n-o să învăț latina și greaca veche.

— De ce, doctore ? se interesă Bîlc.

— Sînt limbi moarte și n-ai posibilitatea să conversezi cu ajutorul lor la vînătoare decît cu grecii vechi și cu latinii.

— Aha, zise Bîlc.

Stinseră țigările și intrară în pădure. Luară puștile în mîini, să le aibă la îndemînă.

— Teoria mea — zise doctorul — este că la vînătoare nu trebuie să stai și să aștepți. Animalele s-au adaptat, și-au dezvoltat simțurile, pe baza practicii, bine-

înțeles, și nu mai dau ca proastele peste vînător. Deci, trebuie să te plimbi, să le cauți, să le ataci, va să zică. E o concepție nouă, sper. Mă bazez pe mișcare, nu pe așteptare. Dar esențial e la vînătoare, Bîlcule, să ai umor. Fără umor vînătoria e un rahat, scuză-mi expresia, deși să știi că eu n-o găsesc licențioasă din moment ce rahatul se află în toate magazinele și se vinde și se cum-pără, și se mănîncă. Nu sînt de acord nici cu teoria lî-niștii, nu. Vînătorul trebuie să vorbească, să rîdă cînd merge la vînătoare, ca animalele să nu bage de seamă că el a plecat la vînătoare să-l creadă un călător oarecare. Și să-și permită chiar să-l atace. Cum am pățit eu cu un lup. Mergeam fluierînd pe potecă, cu arma la spinare, cu tolba plină de iepuri. Mă vede un lup și vine drept pe potecă, înaintea mea, fără ca eu să-l văd la timp. Îl văd numai cînd se repede la mine, în două picioare, cu gura căscată.

— Și ce-ai făcut, ai tras repede în el ? întrebă Bîlc.

— Nu, nici n-aș fi avut timp. Și m-am gîndit că era păcat să-i ciuruiesc blana.

— Și ce-ai făcut ?

— Stai să-ți spun. Va să zică el s-a repezit la mine cu gura căscată. Bun, am zis eu, și i-am băgat mîna în gură și l-am prins de limbă. L-am strîns tare de limbă și el n-a mai zis nici pîs și n-a mai putut să mă muște, fiindcă și-a pierdut și echilibrul psihologic. Din atacator s-a trezit un fel de victimă și n-a mai avut promptitudinea să se redreseze spiritual. Vezi, totul e la vînătoare să cunoști și nițică psihologie. De-aceia ți-am spus că e bine să vorbești, nu să taci.

— Dar ce s-a întîmplat cu lupul ?

— A, *rien*. Am luat cuțitul cu mîna stîngă, l-am trecut repede în dreapta, și cu stînga l-am prins de limbă, stînga în locul dreptei, înțelegi ? Și cu cuțitul l-am belit. El stătea în picioare și se uita perplex la mine cum îl jupoi. Fiindcă a beli înseamnă de fapt a jupui. A beli e în ardeleneste. I-am luat blana, l-am lăsat pe potecă, și

i-am spus la plecare : „La revedere !“ Și cînd o să-ți crească blana, poți să-mi mai ații calea, eu am să-ți fac plăcerea să te ușurez din nou de ea. Ce zici ? rîse doctorul.

— Nu zic nimic, răspunse Bîlc. El nu rîse fiindcă știa că doctorul are acasă foarte multe blăni de lupi, de mistreți și de urși. Și Bîlc voia s-ajungă și el vînător priceput, așa că nu rîdea, fiindcă nu poți învăța ceva rîzînd. Doctorul făcuse minuni la vînătoare, îi spusese și alți inși, așa că tot ce spunea el nu erau întotdeauna povești vînătorești. Chiar doctorul îi mai spusese acest lucru. Și fiindcă Bîlc nu rîse, zise :

— Poți să rîzi, Bîlcule, sau poți să nu rîzi. Ți-am spus, la vînătoare cînd pleci, trebuie să fii vesel ca o grădină. Dar să știi că și poveștile vînătorești nu sînt toate povești, adică minciuni, mai sînt și adevărate. Eu ce-o să-ți spun astăzi nu sînt numai întîmplări autentice.

— Cred, doctore, zise Bîlc. Dacă ai fi un mincinos, n-ai fi cel mai mare vînător din cîți spune lumea din sat c-au fost vreodată.

— Am ochi bun, Bîlcule. Și miros. Îți spun un lucru. De multe ori e mai util mirosul decît vîzul. Eu am tras odată într-o direcție după miros. Și-am împușcat doi lupi deodată. Un lup și-o lupoaică. Făceau dragoste, nefericiții. I-aș fi respectat, însă mi sa părut că ei nu mă respectă pe mine, mă iau drept un ageamiu. I-am pedepsit și cred că mă țin minte și-acuma. Dar cît e ceasul, Bîlcule ?

— Zece și zece.

— Să nu te impacientezi că n-am dat de nici un vînat pînă acum. Vînătoria e o plăcere, și dacă te enervezi înseamnă că te transformi într-un meschin vînător care umblă numai după carnea vînatului. Nu carnea e principalul. Nu trebuie să te grăbești : ca vînător, repet, Bîlcule, trebuie să ai răbdare. E un proverb : nu se știe de unde sare iepurele. De-acolo, întregesc eu, poate să sară și lupul. Vînătoria e un mare spectacol. *Mais pour*

parler de ce spectacle, il faut peut-être classer les remarques. Întîi trebuie să înveți cum moare iepurele sau lupul, sau fazanul etc., ca să nu te emoționezi, să ai sînge rece. Fiindcă se poate întîmpla ca de-abia după primele focuri să apară adevăratul lup, bunăoară. Dar de ce e bine să-ți păstrezi firea, Bîlcule ?

— Ca să tragi mai bine în lupul următor.

— Nu, zise doctorul. Află că și lupii sînt de mai multe feluri, deci și calitatea vînatului e de mai multe feluri, și plăcerea vînatîrului e de mai multe feluri. De-aceea trebuie să ai sînge rece. Căci să punem cazul că îți apare în față un lup coleric. Pentru el ai o tactică, alta decît pentru un lup astenic, bunăoară. Dar să luăm lupul astenic. Se pune, cîert, întrebarea, cum îl prinzi ? Foarte simplu, și ți-o spun asta din experiență. Cînd îl vezi, iei în mîna stîngă o tinichea și în dreapta un ciocan. Și bați cu ciocanul în tinichea pînă-l scoți pe lup din tîtîni. El ce face ? Din astenic devine și mai astenic, se enervează și se aruncă în rîu. Tu mergi și-l apuci ușor de coadă și-l ții de coadă pînă se-neacă, și-apoi îl tragi la mal și-l belești. A belî, ți-am spus, înseamnă a jupui de piele pe cineva. Un lup, de exemplu. *Je ne développerai pas les arguments qui militent en faveur de cette expérience...* Dar cred că pielea sus-numitului e suficientă. Cît e ceasul, Bîlcule ?

— Unsprezece și paisprezece minute.

— Bine, Bîlcule. Nu te impacienta. Ascultă. Trebuie să-ți întreb bine în cap că mila trebuie s-o agăți în cui dacă te-apuci de vînatoare. Și buna credință. Căci te fraierești singur. Ce-am pățit eu ? Văd un lup că era cam gripat. M-apucă mila de el și cum îl văd și tînjind după o țigară, pun luleaua mea la rădăcina unui stejar, să tragă și el un fum. Și ce crezi că-mi face animalul ? Ia pîpa în gură și pleacă cu ea, fumînd. Și încă ceva, Bîlcule, să nu disprețuiești pe nimeni. Să nu crezi pe nimeni prost, în nici un caz să nu crezi pe cineva că e mai prost ca tine, nu. Să-l crezi chiar mai deștept. Numai așa poți

să-l învingi. Și cu cât tu îl socotești mai teribil, cu atât și valoarea lui de vînat crește. Căci, te întreb, ce mulțumire ai avea dac-ai omori un lup prost? Dar nici pe prostul autentic să nu-l disprețuiești. Îl vezi că vine pe potecă direct spre țeava puștii? Tragi. Pielea e piele. Sau vezi că un lup vrea să se sinucidă? Ce faci? Cauți să analizezi cauzele? Nu. Îți dezlegi ușor cureaua de la pantaloni, o ungi cu săpun, ca s-alunece mai ușor, faci cuvenitul laț, o legi de-o creangă și te uiți la lup cum s-apropie și-și viră gîtul în laț. El e fericit. De cî să nu-l ajuți să fie fericit? E bine chiar să pui sub curea și o piatră, pe pămînt, să aibă el pe ce să se suie, cînd își bagă gîtul în laț, să nu-l faci să se chinuie cățărîndu-se pe rădăcina pomului pînă la curea. Și după ce vezi că atîrnă, stai, nu te grăbești, să nu-i strici plăcerea, stai pînă nu mai suflă. Atunci tai cureaua, el cade, și tu, bineînțeles, îl juipoi. El ți-a lăsat pielea drept mulțumire. Și-ar fi lipsă de obraz să nu-i respecti ultima dorință. Dar cît e ceasul?

— Douăsprezece fix, zise Bîlc.

— Am simțit, rîse doctorul. Reflex condiționat. Cînd eram la oraș, la douăsprezece fix medicul-șef al spitalului făcea vizită bolnavilor. Atunci nu eram vînător. Studenția n-a fost chiar frumoasă, cum se spune. Ca doctor de spital orășenesc eram cumva bine. Învățai merserie. Dar eu n-am avut casă. Și multe altele. I-am spus șefului. Și la alții. Dar toți au zis să mai aștept, că nu dau zilele în foc. Și că nu e chiar de competența lor, la urma urmei. Am venit la țară. Aicea barem dacă vreau să citesc o carte nu stau cu paltonul pe mine, de frig. Nu că n-aveam acolo căldură, aveam, dar casa era construită mizerabil, era plină de curent. N-am să fac apostolat la țară, să fie clar. Ce cărți citesc aici? De vînătoare. Medicină, clar, nu pot face. N-am ce face toată ziua! De-aceea m-am apucat de vînătoare.

— De plictiseală? întrebă Bîlc.

— Ascultă, Bîlcule, zise doctorul, vine unul la mine că-l doare maseaua, altul n-are scaun regulat, altul tuşeşte, altul are limbrici. Mă calcă pe nervi. Sînt lucruri elementare, şi ei pot să se doctoricească singuri, dar vin la mine fiindcă ştiu că pentru asta sînt plătit şi obligat să-i văd. Şi că şi medicamentele sînt gratuite. O babă a trăit o săptămînă numai cu vitamina C şi cu injecţii, n-a mîncat nimic. A zis că medicamentele şi-aşa sînt gratuite, şi că-nainte nu putea să ia atîtea medicamente... Şi cînd i-am spus că aşa o să crape, a rîs. Cum o să crape ea dacă eu îi dau injecţii? Mănîncă un pui, babo! Ba, că-s sătulă de pui, mi-a zis. Şi culmea, nu era timpită. Păi să nu te faci vînător? Cînd e un caz grav, chem salvarea şi-i trimit la oraş. Cînd e ceva neserios, le fac nişte injecţii de nu mai dau pe la dispensar nici chemaţi cu goarna. Şi să ştii că n-am muşcături de conştiinţă, cum ar zice unii că trebuie să am, fiindcă sînt convîns că nu pot face medicină aici. Ți-a plăcut cum am vorbit?

— Da.

— Nu despre mine am vorbit, te-am păcălit. Aşa l-am auzit vorbind într-o zi, exact la orele douăsprezece, pe un iepure. Făcea pe doctorul de țară! Probabil parodia pe vreun vînător nenorocit. M-a amuzat cum a vorbit iepurele. Dar noi nu mîncăm, Bîlcule?

— Mîncăm, dacă vă e foame.

— În stomacul meu simt *un vid relativ*. Dar toate sînt relative pe lumea asta, așa că putem mîncă.

Se așezară pe iarbă și mîncară. Apoi porniră mai departe.

— Bîlcule, pe lumea asta totul este... *c'est très facile*... După ce s-a terminat. Ca un prînz. E mai greu înainte. Dar în general totul este cum ți-am spus înainte în franceză... Și viața, și moartea. Nu știu dacă bagi de seamă, dar eu nu sînt prost. *Par exemple*, dacă mintea ar crește pe toate cărările, ar paște-o și măgarii. Dar nu crește. *Le rezultat, c'est un spectacle lamentable*... De-aceia e nevoie de umor, repet. Uite, am întîlnit o lupoaică in-

teligentă, dar era sentimentală. Ceea ce demonstrează că și inteligența are defectele ei, chiar în calitățile sufletești ale persoanei în cauză. Lupoaița se plimba admirînd peisajul. Eu i-am cîntat la chitară o romanță. Și cum ea era și mai în vîrstă, adică mai matură, cum se spune, a căzut într-o sfîntă melancolie, căci și ea e suflet... Și-am pus mîna pe ea și nici nu m-a simțit. Și i-am cîntat c-o mină la chitară și cu alta am dezbrăcat-o de blana personală fără ca ea să simtă ceva. În afara romanței, bineînțeles. Dar cît e ceasul ?

— Trei și șapte minute, răspunse Bîlc.

— Ai spus un adevăr, zise doctorul, privindu-și și el ceasul. Deși să știi că e foarte greu să spui un adevăr, e mai greu decît să spui o minciună. Dacă ceasul tău nu era exact cu al meu acum ? Ei, ce zici, Bîlcule ?

— Ce să zic ?

— Fă un efort. Sau mai bine îți spun eu. Niciodată adevărul nu știi unde începe și unde se sfîrșește. Asta ar putea să fie și o maximă. Adevărul conține în el întotdeauna ceva autobiografic, dar nu se știu precis cotele. Ceasul tău face parte și el din ființa ta, doar te conduci după el. E ca un fel de conștiință. Acum cît arată ?

— Trei și treisprezece minute.

— Iar rimează cu al meu. Dar vezi, aici mai contează și secunde. Însă noi ne aflăm la vînațoare, Bîlcule, deci trebuie să te învăț că iepurele, cînd e umed, adică după ploaie, preferă miriștea. Fuge ușor pe ea. Cînd e timp uscat, preferă arătura. Doarme șoșoiul sub brazdă, la căldură, la adăpost de vînt. Și-l iei de urechi și-l arunci în traistă. Eu așa-i prind cînd e timp frumos. Dar cît e ceasul ?

— Patru.

— Frumos. Timpul întotdeauna trebuie știut cu precizie ca să nu te rătăcești.

— E precis patru și un minut, zise Bîlc.

— Bine. Bîlcule, trebuie să știi că pentru ca o vînațoare să aibă loc și să fie reușită e nevoie de doi factori :

de vînat și de vînător. Vînătoarea poate să aibă loc în toate anotimpurile, atît ziua cît și noaptea. Iar în privința puștilor, ele sînt de mai multe feluri : cu țevă lungă, cu țevă scurtă, cu două țevi, cu trei țevi, cu alice, cu glonț, fără lunetă, cu lunetă. Cînd îți intră vînatul în obiectiv, dacă ai pușcă cu lunetă, gata cu domnia sa. Apeși pe trăgaci. Pac ! Și poți să fumezi o țigară, și-apoi să te uiți la vînat. O să-l găsești cu membrele anterioare și cu cele posterioare în sus. Dar, Bîlcule, sînt și puști fără zgomot. Astea sînt cele mai moderne. Tragi, și nu te-aude nimeni. Și gata vînatul. Dar, Bîlcule, ce este vînătoarea din punct de vedere biologic ?

— Nu știu.

— Să te-nvăț. Este o luptă împotriva ruginii, a rutinii. O evadare din cotidian, o dragoste nouă. *Mais quelle sorte d'amour ?* Aceasta este întrebarea. *Mais tout commence par un grand silence...* Înțelegi, Bîlcule ?

— Nu.

— Stai că-ți explic. Iepurele acela se plictisea. Voia să mai răsufle. Înțelegi ?

— Nu, zise Bîlc.

— E simplu. Tu ai băut destul, și eu, și el, și noi, și voi, și ei... Cu femeile, aceeași conjugare...

— E ora cinci și cinci, zise Bîlc.

— Perfect. La un bolnav ce-i dai ? Carbaxin, sulfamidă, penicilină, streptomycină, policilină și sare-amară. Dar de murit lumea tot o să mai moară. E biologic. E normal. Eu o să opresc lumea în loc ? Sau tu ? Nu. Și-atunci te uiți la sufletul tău. Normal.

— Te-ai abătut de la problemă, zise Bîlc.

— A, vînătoarea... E-o destindere fizică și spirituală... Eu nu m-abat de la problemă, dar am impresia că ție ți-e sete și nu mă mai urmărești atent.

— Mi-e sete, recunosc Bîlc.

— Aici este un izvor, îi arată doctorul un izvor. Și Bîlc bău apă și se spală pe față. Bău și doctorul apă. Și plecară mai departe.

— Dar ce e vînătoarea din punct de vedere moral ?

— Nu știu, zise Bîlc.

— E o binefacere pentru societate. Stîrpește diverse animale și păsări : lupi, urși, fazani, mistreți, iepuri, vulpi... Ai o mulțumire că ești util. Dar din punct de vedere estetic ?

— Nu știu.

• — E o artă, nimic altceva. Dar din punct de vedere sportiv ?

— Nu știu, zise Bîlc.

— E o performanță demnă de orice lauri. Păi e ușor lucru să vînezi un lup ? Nu numai să-l împuști ! Căci ți-am mai spus, ori mi-a scăpat, că vînătoarea se poate face și fără pușcă ? De exemplu. Vezi un lup că merge înaintea ta pe potecă. Ce faci ?

— Ce faci ? întrebă și Bîlc.

— Mergi după el și cînd îl ajungi îi pui piedică cu piciorul stîng, sau cu dreptul, nu contează — el cade în nas, îi curge sînge din nas, strănută, dar nu pote să-și reia respirația din cauza hemoragiei nazale, și moare. Așa că iei pielea, o pui pe băț și pleci. Îți spun asta din experiență personală, căci eu sînt nu numai un teoretician, ci și un practician. Eu citesc, mă cultiv, dar am rădăcini în practică. *Je ne suis pas un deraciné*. Studiez... Vînătoarea a existat de la Adam și Eva. Deci de la începuturile noastre. Și-acum cîți clasici în viață nu vînează ? Clasici ai literaturii actuale mondiale, sau ai medicinei mondiale, sau ai farmaciei mondiale. Sado-veanu ? Vîna. De Hemingway ai auzit ?

— Păi...

— Dar biblia ai citit-o ?

— Nu.

— Și-acolo se vînează. De-a lungul secolelor a fost o continuă... Dar cît e ceasul ?

— Cinci și jumătate.

— Altfel viața ar fi monotonă, fără... Dar trebuie să ai un drac în tine, să ai pasiune, să ai un sifilis pentru

vinătoare, altfel n-are nici un haz. Nu pușca e totul. Și nici pentru burtă nu te zbați. Carne de porc se află în sat cîtă vrei, de vită, la fel. Cît costă un vițel ? Un fleac. Nici n-are valoare. Vinătoarea cere și subtilitate, Bîlcule. Uite, mie mi-a plăcut teribil ziua de azi.

— Dar n-am prins nimic, zise Bîlc.

— Răbdare, Bîlcule, răbdare... Căci nu se știe de unde sare iepurele... Uite mie acum o săptămînă, tot pe la ora asta, mi-a sărit în față un lup. I-am băgat degetele în ochi, arătătorul și următorul, ca la „Jiujiț“. I-am dat un picior în fund și l-am lăsat în pădure, aveam prea multe piei de lup în spinare. Însă după cîțiva pași lupoaica lupului a sărit la mine să-și răzbune elefantul. Eu știam că ea se gîdila, așa c-am prins-o de o labă și am început s-o gîdil pe la subsuori. Și-a rîs lupoaica două ceasuri în hohote. A rîs pînă a crăpat de rîs. Așa că n-a mai trebuit s-o jupoi. Vezi, Bîlcule, în acele momente, cînd ai la picioare vînatul, te simți alt om. Dar lupoaica era grozavă, și-acum o săptămînă am întîlnit-o prin pădure rîzînd. Ea cred că nu știe că i-am luat pielea. E o fire mai expansivă. Vezi, Bîlcule, eu cînd vînez... Cum să-ți spun?... *A ce moment j'ai trouvé la liberté.* Pe un lup l-am prins de coadă și l-am bătut c-o urzică peste bot pînă a leșinat. Știi, lupii au cefele groase, au grumazul gros, nu se pot întoarce pe loc... Un alt lup era urcat pe o stîncă. S-a repezit la mine, în zbor, de sus. Dar eu i-am făcut o fentă și el a căzut în cap, exact pe placheul bocancului meu și a murit mintenaș.

— Doctore, e adevărat că lucrezi la o carte ?

— Am terminat-o. E de fapt un *Manual de prins lupi*. Manual teoretic și practic. Acuma scriu niște eseuri despre lupi. Și un volum de poezii. Să știi însă un lucru, tot ce s-a scris pînă acuma despre lupi e fals. Eu voi spune adevărul. Pot să-ți recit o poezie, vrei ?

— Da, zise Bîlc.

Și doctorul îi recită o poezie în vers alb. Apoi citi poemul *Dincolo de crocodil*.

Mais est'il vrai que la réalité dépasse toujours la fiction ?
Se-ntreba Dumnezeu tolănit pe un nor de tăcere
Și într-un balans
Cugetă că la violence
Est l'instrument d'une impitoyable volonté de puissance
Și plictisit de eternitate, disprețui lent
Bolnavii de faringită, de tifos și pe cei în
Stare de ebrietate.
Și-și unse o felie de piine cu miere.
Și-apoi îi chemă la el pe
X Nistor și pe X Ion.
Și-ncepu să împuște, muște.
Și filozofind întreba, bind o halbă cu bere,
Est-il vrai, bre X Nistor et bre X Ion,
Que la réalité dépasse toujours la fiction ?

— E ora șase, zise Bîlc.

— Vinătoarea continuă, vorbi doctorul. Bîlcule, mi s-ar putea reproșa că eu câteodată confund realul cu fantasticul. Ori că sînt nebun. Ar fi o greșeală. Eu visez, Bîlcule. Dar ce-ți spun, totul e adevărat. Dacă tot umbli prin păduri, îi auzi pe lupi vorbind, te-asigur. Eu le cunosc limba. Unii dintre ei vorbesc și limba franceză. Poate o fi studiat în țări străine, rîse doctorul.

Și rîse și Bîlc. Dar el credea tot ce spunea doctorul, fiindcă văzuse la el acasă foarte multe blăni. Era un țințaș foarte bun, și chiar de mai vorbea el câteodată într-un fel în care Bîlc nu înțelegea prea bine, Bîlc credea și acele vorbe, fiindcă îl văzuse pe doctor la lucru.

— La vînat să nu mergi cu pușca seacă, zise doctorul. Ai înțeles, Bîlcule ? Și să vinezi ceva, nu contează ce. Nu trebuie să pierzi ocazia. Ca să nu regreti ulterior. Experiența nu strică. Dacă nu-ți iese nimic în cale, să ai umor, Bîlcule. Dar cînd tragi, tragi. Nu stai la pîndă dîrdîind de frig. Cînd vezi lupul ochești scurt, nu lung, și apeși pe trăgaci. Tragi o dată, de trei ori, de-o mie de ori. Cu

cît tragi mai mult, cu atît ai şanse mai multe. Nu poţi omori o mie de iepuri dintr-un foc, că nu sînt furnici. Să fii fericit înseamnă să pui mîna pe un iepure, pe un mistreţ, pe un lup. Fericirea nu-i abstractă. E ca o femeie, fericirea. Pui mîna pe ea şi, vorba aceea... O pupi. Nu putem trăi cu idei abstracte. Fazan ai mîncat ?

— Nu.

— Fazanii sînt proşti, nu degeaba şi-au împrumutat numele şi altora. Ei cred în abstracţiuni. Am văzut unui stînd odată pe o creangă. Noaptea. Ei dorm pe crengi. Sta pe creangă şi privea luna. Cu capul întins. Nu dormea. Am tras. Capul i-a căzut în ţărînă, dar el a rămas pe creangă, cu gîtul întins, admirînd luna. Capul măcănea prin ţărînă : mac-mac. Adică, tradus : aici sînt, aici sînt. Zic intenţionat că măcănea, fiindcă era prost ca un cap de raţă. A trebuit să m-aplec, să iau capul şi să-l pun la locul lui, în vîrfurile gîtului, ca să-şi dea seama fazanul că luna era departe. Dar crezi că s-a sinchisit ? Aş ! A crezut c-am făcut o glumă cu el. Drept pentru care i-am luat toate penele şi mi le-am pus la pălărie. Vezi, Bîlcule, trebuie să-ţi cumperi şi o pălărie verde de vîntor. Costă 42 de lei. *La nature est devenue de plus en plus complexe... Mais la nature sert a montrer que nous sommes libres...* Bunăoară faptul c-am făcut ce-am dorit ne ridică în propriii noştri ochi. A fost o vîntoare reconfortantă. Chit că n-am avut şanse... Dar totul e plăcerea, şi umorul, căci şansele se ivesc.

— Mi-e cam foame, zise Bîlc. Mergem acasă, şi venim mîine. Mai sînt zile.

— Mergem, aprobă doctorul.

Şi pleară spre sat. Nu văzură iepuri, nu zăriseră mistreţi toată ziua, nici căprioare, nici vulpi, nici fazani, nici lupi. Mergeau acum cu mîinile goale, spre casă. Nu trăseseră nici un cartuş. Deşi Bîlc avea puşcă nouă. Ieşiră la marginea pădurii. Se vedea, departe, turla bisericii din sat. Izlazul era gol. Doar într-o parte, aproape de

poteca ce ieșea din pădure și ducea în sat, păștea o vacă roșcovană. Și lângă ea mirosea aerul un vițel.

— Unui lup, zise doctorul, i-am dat unt de ricin. Și-a devenit vesel. Era cam angoasat. Eu stimez ricinul, Bîlcule.

— Doctore — zise Bîlc cînd ajunseră aproape de vacă — ce părere ai de vițelul ăsta?

— Am o părere bună, răspunse doctorul.

— Ce-ar fi să-l împușcăm? Să vedem cum moare. Eu n-am văzut niciodată un vițel cum moare, zise Bîlc.

— Îl vezi acuma...

— Și-așa nu costă vreo avere, zise Bîlc.

— E un fleac...

— Și tot n-am tras eu nici un cartuș cu pușca asta nouă, zise Bîlc. Doar nu-i vorba de carne, ori de preț, n-are nici o valoare vițelul.

— N-are.

Bîlc ochi și trase. Vițelul căzu. Dădu din picioare, se smuci. Căscă gura, înecîndu-se. Limba nu se mai mișcă. Și ochii rămaseră deschiși.

— Hai, Bîlcule, zise doctorul după o vreme. Cît e ceasul?

— E șapte jumătate.

— Exact, zise doctorul privindu-și ceasul. Dar îți povesteam de ricin și de lup...

Plecară, povestind. Vacă roșcovană rămase lângă vițel, cu capul în jos, privindu-l. Nu se mișcă de lângă el. Veni noaptea. Veni dimineata, și ea stătea tot lângă vițel, în picioare, privindu-l, nemișcată, de parcă era de piatră. După două zile și două nopți, dimineata, tot acolo o zăriră Bîlc și cu doctorul cînd plecară la vînătoare. Dar ei erau prea departe de ea, și nu știură că-i ea. Intrară în pădure.

— Bîlcule, cît e ceasul?

— Ceasul este șapte fix, răspunse Bîlc.

LEUL ALBASTRU

La revista *Steaua* din Cluj, unde lucrez, am pe birou, sub sticlă, o sumedenie de maimuțe decupate din ziare și reviste. Am două gorile enorme din grădina zoologică din New York, pe care un fotograf le-a surprins într-o „atitudine cu adevărat dramatică“, cum notează explicația, al cărei titlu întreabă: „La ce s-or fi gîndind oare aceste gorile?“ Într-adevăr, stînd pe șezut, păroase, ele par foarte concentrate. Alta cîntă la pian, neagră, de parc-ar fi în ținută de gală. Un pui, Pinky, din grădina zoologică din Berlin, face baie, într-o fotografie, iar în alta e în chiloți, „gînditor și preocupat“, cum notează explicația, care continuă: „după baie, proaspăt, cu chiloțerii curați și cu părul frumos aranjat, în pătucul meu mă simt excelent... Ei, așa mai zic și eu: ce frumoasă este viața“. Alături îl am pe un confrate londonez al lui Chimp Beauty. Chimp Beauty a avut recent o expoziție. El n-a putut fi prezentat la vernisaj și la propria sa consacrare, fiind bolnav de pneumonie. În schimb, continuă explicația la fotografia ce-l prezintă pe confratele său pictînd, specialiștii, profesorii și amatorii de frumos au căzut de acord că stilul lui abstract indică o vădită tendință spre forme circulare, păstrînd însă forța imaginației și nuanțele de culori dramatice care au caracterizat perioada anterioară a pictorului. El nu-și intitulează operele pentru a nu-i răpi vizitatorului dreptul la consi-

derații proprii, pictează în culori tempera, neotrăvitoare, într-un stil liber, fluid. În viața particulară, are și o pasiune suplimentară : tricicleta. Chimp Beauty e cimpanzeu. Profesorul universitar W. Jenson făcînd teorie comparată între diverși abstracționiști scrie că atît abstracționiștii bipezi cît și cei patrupezi sînt extrem de necomunicativi, absolut lipsiți de spirit de autoanaliză, sînt egoiști, le place să folosească efectele întîmplătoare etc. Îi am și pe Hurvinek și Manica, cimpanzei din grădina zoologică din Praga. Cu prilejul Anului Nou, ei ciocănesc un pahar cu lapte. Mai am un maimuțoi care privește o tablă de șah, sugîndu-și un deget. Mai sînt, mai sînt. Cel mai teribil însă e cel pe care mi l-a adus Constantin Cubleșan ; este enorm, are ochi mici, ca doi nasturi căprui, e sprijinit cu bărbia pe labe, pare tuns cicero, are buzele enorme, bosumflate. Și privește înainte, în gol, gînditor, nepăsător, enigmatic, în orice caz are o expresie diplomatică, greu de definit. Nu-i știu numele, Cubleșan mi l-a adus decupat, fără nume și explicații. Dar am să-i caut și numele și biografia. Țin aceste maimuțe pe birou ca să le văd în fiecare zi, fiindcă nu-mi plac maimuțele. Ele întotdeauna se prefac că sînt ca oamenii. Cineva spunea că ele sînt naturale așa cum sînt, și că oamenii mimează gesturile și apucăturile lor, dar evident, era o glumă. Nu-mi plac maimuțele, clar. Mie îmi plac leii. Am sub sticlă și fotografia lui Edson Arantes do Nascimento, marele Pele. El a început să joace fotbal la 12 ani, notează explicația, și mai jos reproduce două declarații : „Dacă Pele ar părăsi Brazilia, nu mi-ar rămîne decît să-mi fac harakiri“ (declarația fostului președinte al Braziliei, Quadros) ; și : „Dacă l-aș transfera pe Pele aș fi un om mort, capul meu ar fi purtat de-a lungul străzilor din Rio (declarația președintelui clubului „Santos“, Athie Jorge Coury). Mai am fotografia unui cosmonaut. Îl mai am pe Eminescu. Îl mai am pe Brîncuși, fotografiat în fața atelierului său din Paris. Și-l mai am o dată pe Brîncuși : cu barbă, bun, semănînd cu Dumnezeu. Așa

mi l-am închipuit eu întotdeauna pe Dumnezeu. Pe Brâncuși îl consider cel mai teribil prozator modern. Stau la biroul meu de la *Steaua*, unde sînt redactor de opt ani, și în prezent am un salariu de 1.275 lei, și privesc fotografiile și mă cam plictisesc. Ida neni mă cheamă la secretariat, la telefon. Mă duc. Mă sună de la Oradea. Ridic receptorul. Un fost coleg de facultate și de liceu mă cheamă la o șezătoare literară la Oradea. Să fie într-o sim-bătă, îmi spune el, cînd au elevii timp mai mult. Bine, Bejane, îi spun amicului al cărui nume întreg e Bejan Crăciun, vin. Să fie în 21 noiembrie. La telefon se-aude și un mieunat de pisică ; îl întreb dacă miaună cineva la Oradea, la el, și el îmi răspunde că nu. Dar nu miaună la tine ? Nu, îi răspund. Probabil, îi zic, s-a suit vreo pisică pe sîrma de telefon dintre Oradea și Cluj și miaună. Rîdem și ne salutăm amical, cu servus. Vin în biroul meu și mă gîndesc la Oradea. Acolo am făcut clasele secundare. Am fost tot timpul intern. Îmi aduc aminte de primul chipiu, de sacul cu cartofi pe care l-am dus la internat în prima zi și de cele cîteva kilograme de fasole albă. Dormitoarele erau mari, de șazeci de paturi. Mi-am pus cufărul de lemn sub pat. Mama mi-a căutat un pat mai într-un colț, cum zisese și taică-meu, ca să nu se lovească toți de mine și să fiu și la loc mai ferit de ră-ceală. Eram cam slăbănog. Aveam pistrui mari. Mama m-a lăsat la internat și a plecat în Oltenia, acasă. A doua zi am scris prima scrisoare acasă, și mi-am notat pentru prima dată adresa pe spatele plicului : „Elev în clasa I-a, Popescu D., Strada Spiru Haret, nr. 3, Oradea“. Știu că în momentul cînd lipeam plicul, am tresărit : clopotul suna violent. Dar nu-mi amintesc unde ne chema, de ce șuna. Dimineața era infernal clopotul, parcă se-aprinsese lumea așa bătea de fioros. Toți săreau din pat, de frica pedagogilor. Și auzeam pe coridoare cum fug elevii desculți la spălător. Dormeam la etajul doi și spălătorul era

la parter și erau puține robinete, trebuia să fugi ca s-a-puci la rînd un loc mai bun. Stăteam în frig, dezbrăcați pînă la briu, cu săpunul în mîna stîngă și cu prosopul în dreapta. Tremuram și ne uitam la cei din față cum se dau cu săpun pe urechi și pe gît. Îmi clănțăneau dinții, simțind că și eu voi face la fel. Apoi suna iar clopotul : meditația de dimineață. Apoi iar suna : masa. Suna, suna întruna, de-am rămas cu sunetul lui în urechi.

— Popescule, spune rugăciunea.

Spuneam *Tatăl nostru*, era rîndul meu, și începeam orêle.

— Dar de ce nu te uiți la icoană, Popescule, cînd spui rugăciunea ?

Candela arde sub icoană. Cine o fi descoperit focul, mă gîndesc. Dar mă speriu de Dumnezeu, așa cum pățesc întotdeauna cînd fulgeră și trăsnește, și încep să cred de frică și să spun mai cu suflet rugăciunea. Îmi fac o cruce mare pe piept. Dar nu pot să nu zîmbesc în mine.

— Băruță, de ce te scarpini în nas ca un porc ? Îl aud pe profesor. Ieși la tablă și spune-mi ce-am avut pe azi la matematică.

Pînă răspunde Băruță, îmi amintesc de Jamailă țiganul. Și-a cumpărat armonică și ochelari de soare și cîntă pe la baluri și pe la nunți. Înainte fusese numai cizmar. S-a făcut și lăutar. L-am întrebat în ultima duminică, găsindu-l la poartă la Ficu, unde venise după susane :

— De ce porți, Jamailă, ochelari ?

— Din cauza luminii. Mă jenează. Am o mare sensibilitate la ochi.

— Dar nu sînt prea închiși, mai vezi ceva prin ei ? Și de ce nu ți-ai luat unii mai verzui ?

— Să-ți spun drept n-am vrut. Așa par mai domn și nu se vede ce-i în ochii mei, și în sufletu meu, la ce mă gîndesc eu cînd cînt sau cînd vorbesc cu vreunul. Așa

că pot să și dorm cînd cînt, cine mă știe ? Toată lumea dansează și-si petrece. Și francu pică.

Sună clopotul. Sună clopotul. Sună.

Ne încolonăm, după înălțime. Și după clase. Mergem la biserică, la Catedrala cu Lună, cu rîndul. Trecem pe lingă vitrine. Mă uit la niște bricege cû plăsele în formă de pește și mă trezesc cu o palmă peste ceafă. Pedagogul se strîmbă la mine, sau așa mi se pare mie. Îl înjur de mamă ; în gînd, bineînțeles. El însă pare că mă înțelege și-mi mai cîrpește o palmă peste cap și mă notează într-un carnetel.

— Ești consemnat, dobitocule ! Duminică n-o să vezi orașul, ai înțeles ?

Nu-i răspund. El îmi mai arde o palmă, și-mi dă jos de pe cap chipiul. Îmi pare rău de chipiu, îl iau de jos, din mers, și-l scutur de praf, lovindu-l ușor cu palma. Știu că pedagogul vrea să m-audă zicînd da, în semn că-mi recunosc greșeala, c-am privit bricegele din vitrină, o clipă, în loc să-mi țin pasul în ord. Eu tac și el pe un ton glumeț zice, cîntat :

— O să curețe Popescu și cartofi duminică dimineța, la bucătărie...

Ne apropiem de Catedrala cu Lună. Privesc deasupra intrării unde se află un glob jumătate vopsit în negru, jumătate în galben. Și nu prea înțeleg de ce-i zice bisericii : Catedrala cu Lună. Intrăm, tot încolonați frumos. Stăm în dreapta. Fetele de la Școala Normală stau în stînga. Mă uit la sfinții de pe pereți. Toți sînt înalți, frumoși. Preotul cîntă în altar. Îngenunchem. Cîntăm apoi toți elevii. Cîntă și elevele. Ele au glasul plăcut. Stînd în genunchi, le privesc cu coada ochiului. Și ele se roagă lui Dumnezeu și se mai uită din cînd în cînd la noi. Elevii din clasele mari schimbă bilețele cu elevele din clasele mari. Noi, cei din clasele mici, stăm în față, mai aproape de altar și de preot. De-abia aștept să cresc. Parcă simt cum mi se lungesc oasele, cum plesnesc hainele pe mine, cum mă înalț și cum îmi crește barba, și

zîmbesc fericit. Văd ochiul pedagogului privindu-mă și redevin într-o clipă iarăși mic, stînd în genunchi, pe cimentul rece al bisericii, cu cartea de rugăciuni în mîini, cîntînd. Simt fumul de tămîie, îmi place și-l respir cu gura căscată. Aud o voce lîngă mine :

— Caști în biserică, în casa domnului ?

— N-am căscat, domnu' pedagog.

Dar el nu mă mai ascultă, trece printre elevi, cîntînd, cu cartea de rugăciuni în mîini, veghind. Tot timpul ne spune să fim disciplinați. Veghează și-acum. De ciudă, casc cît pot, fără poftă, dar casc. Și cînd preotul se închină în fața noastră, eu nu mă mai închin, mă leg la bocanci, fiindcă mi se dezlegase un șiret.

Înapoi, spre internat, mergem tot încolonați, doi cite doi. Mi-e foame. La colțuri femeile vînd dovleac copt. Mirosul de dovleac e mai bun decît cel de tămîie. Femeile strigă :

— Dovleac copt !

Dar sînt mai atent cînd strigă în ungurește. Aud, dar nu-nțeleg nimic. Rețin :

— Iou meleg o șultec porajideș !

— După-amiaza sînt consemnat din cursul săptămîinii și cum știu că și duminica viitoare nu voi putea să merg după masă în oraș, fluier cînd ajungem în internat, cînd o luăm la fugă pe scări, la dormitoare. Pedagogul nu mai e cu noi, s-a dus la bucătărie. Cobor apoi în sala de meditație s-aștept clopotul pentru masă. Pe pereții culoarului sînt o sumedenie de planșe agățate în cuie. Cu tot felul de animale. Mă opresc, sub o planșă care-mi place cel mai mult. Și-i fac cu mîna leului din planșă. Are o coamă teribilă, trup puternic, și parcă zîmbește. Dar nu întotdeauna. De la el am învățat să rîd în mine. Nu mi-e teamă de pedagog și nu-mi pasă că iarăși m-a consemnat. Știu că, dacă în momentul cînd el ar vrea să dea în mine eu m-aș face leu, s-ar urina pe el de frică. E un căcăcios, îmi zic și-i fac leului cu ochiul.

În curtea internatului nu e nici un păm. Stau la fereastră, consemnat, și mănînc semințe de floarea-soarelui. Mi le-am adus de-acasă, din Dănceu. Clasa e goală. Mă gîndesc la cei din sat. Nu la neamuri. De fapt la un singur lucru mă gîndesc : la Jurebie. El cîntă duminica la horă din goarnă ori din trombon și eu parcă îi văd gîtul cum se umflă, cînd suflă în goarnă ori în trombon, se umflă și se face de trei ori mai mare și parcă vibrează. Oare nu din gît cîntă Jurebie și goarna o ține numai de formă la gură ? N-are Jurebie oare în gît vreo pasăre ? Ia să scriu eu acasă, să-i întreb pe-ai mei.

La ora de religie aflu că noi am avut niște protopărinți. Citeam o carte, ținînd-o pe sub bancă, și nu prea am înțeles bine ce-i cu protopărinții. Dacă nu era acest cuvînt, mi-aș fi văzut mai departe de treabă. Dar închid cartea și sînt atent. Nu mă pot răbda și-l întreb pe Nelu Coțofană :

— Mă, ce-i cu protopărinții ăia ?

— Noi am avut protopărinți, îmi zice el.

— Ei, șușotesc eu, și ?

— Și protopărinții noștri au fost...

— Coțofană ! se aude glasul profesorului.

— Da, domnu' profesor.

— Ce faci acolo ?

— Îi spun lui Popescu cine au fost protopărinții noștri.

— Și cine au fost, Nelu Coțofană ?

— Protopărinții noștri au fost Adam și Eva, domn' profesor.

— Bine. Dar tu, Popescule, de ce-ai întreb, n-ai fost atent, nu știai ?

— Știam, domn' profesor, dar nu știam precis, mint eu, și nu voiam să greșesc în viitor.

— De ce să greșești ?

— Fiindcă eu așa-m citit în biblie că Eva a fost dată afară din rai, spun eu ceea ce știam.

— Eliminată, chicoti Bondici, zis Boul Apis.

— A fost alungată, nu dată afară, dar asta e altă lecție, zise profesorul. Și fiindcă elevii începuseră să ridă de gluma lui Bondici, el, care n-o auzise, crezu că din cauza vorbelor mele rid, așa că mă trimise la colț, să stau în genunchi.

— Să stai acolo și să nu mai produci ilaritate.

Am înghețat și eu, a înghețat și clasa : nu știam ce înseamnă să produci ilaritate. Eram în clasa întâia superioară.

— Popăscule, dormi în orele de meditație.

Mă trezesc și-l văd lângă banca mea pe director. Când intrase în clasă toți se topiseră de frică și nu mai avuseseră timp să-mi dea un ghionț să mă trezesc.

— La noapte faci de planton de la 2 la 3, că tot ești odihnit tu, rîde el. Și rîde clasa, să-i facă pe plac. Eu nu rîd. Mă uit la el : e mic și gras, și-mi aduc aminte de leul de pe coridor. Și-mi aduc aminte și de leul din fabula lui Esop : *Leul și broasca*. Memorez : „Leul auzi o broască strigînd foarte tare. Și se întoarsă de pre glasul ei, gîndind că e o fiară prea mare, după cum îi era și glasul de mare. Și, cercînd, o găsi și o călcă cu picioarele de să turti. Tilcul : Aceasta pildă arată cum că nu trebuie să ne spăriem de fieștece, cînd auzim de ceva, pînă nu vedem cu ochii noștri adevărat“.

— De ce rîzi, Popăscule ?

— Rîd... că rîde și clasa, zic eu, să nu-i spun nimic despre leul lui Esop.

— Poc, aud eu pe obraz ceva și văd că văd stele verzi. Și-l văd pe director plutind printre un nor de stele verzi. Dar nu mă pot stăpîni, și rîd mai departe. Când stelele se mai așază pe pămînt, și dispar, îl văd pe director foarte vesel. Mă mîngîie pe creștet și-mi spune :

— Fiindcă ești băiat vesel, Popăscule, să mai faci de planton și de la 12 la 1. Rîde toată clasa. Rîde și el. Rîd și eu. Dar fiecare rîde pe limba lui.

(Am fost într-o țară străină cu X. Ne-am cunoscut personal înainte de plecare. Nu sînt o fire închisă. La înapoiere, în avion, mi-a spus, printre altele, cu condescendență : Ești un băiat vesel, hm... Nu m-a supărat părerea lui. Și nici în continuare n-am devenit grav, să par un om preocupat de mari probleme universale. Cînd îl întîlnesc, îi zîmbesc vesel. E un ins foarte cult însă și-l respect.)

Visam în școală să devin campion la suta de metri. Și la lungime. Dar mai ales la alergări pe distanțe scurte. Mă vedeam pe podiumul viitoarei Olimpiade, aducînd prima medalie de aur în țară ! Dar la orele de educație fizică făceam gimnastică în clasă : unu, doi, trei, patru ; unu, doi, trei, patru... Făceam și de serviciu la bucătărie. Afișam meniul. Dimineața : ceai cu piine. La prînz : supă de chimen, varză, mălai. La cină : mămăligă în magiun. Luni, miercuri, vineri, joia și dumineca ne dădea cină rece : un ou, un ardei și-o bucată de piine. La masă ne ridicam în picioare și spuneam *Tatăl nostru* toți deodată, în cor. Cîteodată mai cîntam și cîntece populare în sala de mese, cînd aveam ore de cor. Încăpeam toți coriștii din școală. Ne așezam pe la mese și făceam repetiții. Nu erau fețe de mese. Mesele erau lungi. Băncile erau lungi. Mirosea a varză de la bucătărie și a săpun. Elevii necoriști făceau baie, în acest timp. Noi cîntam. Apoi făceam și noi baie. Ne dezbrăcam în pielea goală într-o sală de lingă spălător, puneam hainele în cuiere, sau grămadă pe lavițe, și ne luam cămășile și izmenele în mîini și „le căutam de păduchi“. Apoi le scuturam, să vedem dacă nu cad păduchi jos. Pentru această invenție tîmpită, iar am fost consemnat. De doctor, de data aceasta. După deparazitare, cîm numea el ceea ce făceam noi, trebuia să mergem goi în fața lui, cu mîinile ridicate în sus și cu degetele întinse. El stătea între sala de dezbrăcare și spălător. Ne privea de sus pînă jos. Avea o mică jordea în mînă și cu ea ne făcea semn să ne rotim pe călcîie, să ne vadă de jur împrejur, ori să intrăm sub dușuri. Nu punea

mîna pe noi. Ne căuta de riie. Cei care n-aveau unghiile tăiate, primeau cu jordeaua cîte două sau trei lovituri peste unghii. Îmi rodeam unghiile cu dinții. Unii și le tăiau cu briceagul. Încercasem și eu, dar mă tăiasem rău la deget. N-avea nimeni foarfecă. Pe urmă ne-am cumpărat lame, de la cei din cursul superior care se bărbie-reau.

(Un cunoscut de-al meu a devenit undeva șef. Și-a pus ochelari de soare pe nas. Înainte nu purta. Cînd îl întîlnesc, zîmbesc. El crede că iarăși îmi bat joc de echipa locală de fotbal care iarăși merge prost. Dar eu n-am nimic cu „băieții“. Cu el nu discut decît despre fotbal. Ne înțelegem de minune. E un intelectual de soi.)

Baia era de fapt spălătorul. Aveam dușuri. Intram cîte patru, sub un duș. Și ca să se facă economie de apă caldă, ne dădea dintr-odată apă fierbinte. Ieșeam roșii ca racii din baie. De-atunci sînt convins că riia ori-cît, ar fi ea de dată dracului nu poate rezista sub dușul cu apă fierbinte. Și nu m-am temut de riie.

Într-o seară, cînd a sunat clopotul pentru cină, am luat-o la fugă pe scări în jos, către sala de mese, toată școala, strigînd: uraaa! Toți voiam s-apucăm loc în prima serie. Cei care-au ajuns primii, ca să fie siguri, fiecare a pus înfi mîna pe cîte un castron și-o furculiță. Săreau peste bănci, căutînd locuri la mese. Strigăte. Cei mai mari luau castroanele din mîinile celor mai mici. Dar cei mici au început să se apere cu furculițele. Sau să arunce castronașele de la unul la altul. A venit pedagogul. Și profesorul de servici. S-au mai potolit lucrurile. Cei care n-aveau locuri au fost scoși din sala de mese și trimiși la meditație. Noi, care-am rămas am fost pedepsiți pe loc: ni s-a amînat cu un sfert de ceas aducerea mămăligii cu magiun. Dar sfertul s-a lungit, s-a făcut jumătate de ceas. Și-atunci, parcă ne-a trecut foamea. Poate și pentru că băusem toată apa din căni. Și-am început să jucăm fripta. Fiecare cu vecinul său de peste masă. Toată sala de mese. Se-auzeau lipăituri de palme,

țipete, risete. Pedagogul a zis să ne cumiñtim. Dar nu putea să supravegheze pe toată lumea. Sala era lungă cît un hambar boieresc. A plecat afară, după profesor. Tot nu ne-au adus cina. Așteptau probabil să ne potolim. Dar nu ne-am potolit. Am jucat mai departe fripta. Eu mi-am pus castronul pe cap. Apoi și-au pus toți castroanele pe cap, și jucam așa fripta, cu ele pe cap. Pe urmă am început să batem în ele cu furculițele. Pleosc ! Pleosc ! Pleosc ! Atunci unul, care probabil pîndise pe la ușă, a zis tare :

— Băieți, vine directorul.

Au înghețat o clipă toți. Îl chemaseră prin telefon.

— Hai să cîntăm, i-am șoptit eu lui Țonea.

— Ce ?

— Un cor... *Trăiască regele.*

— Aha...

Și-am început să cîntăm *Trăiască regele* cu castroanele pe cap. Pe toate vocile. Noi, din clasele mici, eram la sopran. „Trăiască regeleeee... În paaace și onooor, De ȧaaară iubitor... Și-aaaapărător de ȧaaară...”

Directorul a intrat, n-a zis nimic, ne-a ascultat. Unii, mai ales cei de pe lîngă ușă, își dăduseră castroanele jos de pe cap.

— Bravo, zise directorul, cînd terminarăm. Vă pregătiți pentru serbarea școlară, nu pierdeți timpul, bravo. Să le vină cina, zise el către pedagog, cam supărat. Nu prea-l înghițea nici pe profesorul de servici, poate de-a- ceea nu ne-a făcut nimic, ca să le-arate că noi am fost cumiñți. Ori ca să nu-și facă școala de ris, ori pentru că avea humor ? N-am înțeles niciodată de ce. Însă a doua zi ne-a tuns pe toți. Toată școala. Zicea că avem păduchi. Au venit frizerii și ne-au tuns în curtea școlii. Părul a fost adunat într-o grămadă, al tuturor, și i s-a dat foc. Să moară păduchii. Priveam toți de la ferestre cum arde părul nostru în curte. Ardea teribil.

(Citesc sub semnătura lui S. că volumul lui cutare e remarcabil. Cam prea mulți sînt remarcabili. Observ

că și aici tactica e la modă, nu numai în fotbal. Citindu-i pe S., pe P. și pe alții, afli cu precizie, nu cît de reușită e cartea celui discutat, ce talent are, ci în ce grup e. Se dă cu un autor în altul. Se compară polul Nord cu polul Sud. Să nu fie niciodată nici unul la locul pe care-l merită. Toți egali. Valoarea și nonvaloarea. E mai comod. Și în jocul ăsta intră și critici care nu sînt imbecili. Însă poate sînt prea șmecheri. Prea mari tacticieni. Sînt deștepti, dar total necinstiți. De ce-or fi atîtea grupuri, grupulețe, atîția lași, trepăduși, aranjeuri? Nu mai există rușine? Domnule S., cînd spui despre cutare că e excelent (și toată lumea știe de ce afirmi acest lucru) și-ți semnezi numele întreg sub cuvîntul excelent, dă-mi voie să nu te mai citesc. La nesinceritatea ta dă-mi voie măcar să nu te mai citesc, decît să te citesc și să te-njur. Păcat, fîți respectam penița. Dar se vede că moartea dă mereu tîrcoale, moartea.)

Curtea internatului avea gard de ciment înalt. Jucam fotbal. Ne antrenam lovind zidul cu mingea, pentru precizie. Pentru tăria șutului. Jucam în pauzele de după amiază. Pentru că mi-a plăcut întotdeauna să alerg, jucam extremă, stînga sau dreapta. Tehnică nu prea aveau nici unul. Visam o medalie olimpică.

Aveam un coleg, Lepăduș. Și nu știu mai cum. Lepăduș... Nu, nu-mi amintesc, deși îl știu foarte bine. Eram interni. Interni. Interni.

Extemporal la limba română. Toți profesorii, cînd nu-și pregătesc ei lecția, sau sînt după chef, dau extemporale. Să treacă timpul.

— Elevi, scrieți foarte pe scurt, nu mai mult de-o pagină, ceva din natură, din viața voastră. Dar să aibă miez, fiindcă altfel vă dau zero tăiat în patru.

Nu ne dădea niciodată zero. Se lăuda. Scot o foaie de maculator, îmi scriu numele pe ea și stau.

— De ce stai, Popescule?

— Păi nu știu despre ce să...

— Gîndește-te, că altfel...

Mă gândisem la ziua de ieri. Nimic interesant. Clopotul. Masa. Clopotul. Meditația de dimineață. Clopotul. Orele. Clopotul. Amiaza. Clopotul. Meditația de după masă. Clopotul. Cina. Clopotul. Meditația de seara. Clopotul. Nimic. Alaltăieri? La fel. Clopotul. Clopotul. Pedagogii. Profesorii. Săptămîna trecută? Nimic. Nimic. Nimic. Ce mama dracului să scriu despre natură? Mă gândesc la bunicii din partea mamei. Stau în marginea pădurii. Acuma știu precis despre ce voi scrie: despre bivoli. Parcă-i văd stînd, într-o zi de vară, în apă, pînă la gît. Într-un fel de vale. Le place noroiul. Trece peste ei, plutind leneș, lintița verde. Pe cornul unuia stă o pasăre și cîntă. Nu e pasăre sălbatecă. E un cocoș. Al stăpînului. Cocoșul stă întotdeauna pe coama bivolului, și cînd e în apă bivolul, stă pe un corn. E un vecin al bunnicilor. Eu stau pe pod și privesc bivoli. Cocoșul nu se desparte de bivol, așa e învățat. Și boabele de grîu i le dă stăpînul pe spatele bivolului. Dar ce mama dracului să scriu eu din toate astea? Și pe scurt? Și cu miez? Cocoșul roșu stă pe spinarea bivolului negru, așa putea scrie. Ca să-și poată afla stăpînul ușor bivoli, cînd îi lasă singuri. Și ca să nu i-i poată fura cumva hoții. Odată i-a salvat cocoșul. Prostii. E neinteresant.

— Tu nu scrii?

— Păi...

Am găsit. Scriu: „Apa trece, bivoli rămîn“. Și duc extemporalul la catedră.

— Ai terminat?

— Da.

Îl citește.

— Ieși afară, dobitocule! Îți bați joc de mine? Și-mi mai dă și două palme. Ies, nedumerit. Văd pe coridor leul din planșă și nu mai simt urmele palmelor. Și-mi aduc aminte că de fapt prima dată am vrut să fiu leu într-o luni. Eram acasă, la Dănceu, cu muma și cu Tudorița. Încă nu mergeam la școală. Probabil aveam vreo cinci ani. În orice caz, nu împlinisem șapte. Maică-mea

era la școală, taică-meu pe front. Nu eram probabil un copil prea bun fiindcă într-o luni, Tudorița și-cu muma mă prinseră de mâini și de picioare și voiră să mă închidă într-o cameră, să scape de mine. Eu pusei mîna pe o joardă și dădui în Tudorița. Ele mă prinseră zdravăn și mă duseră într-o cameră de deasupra beciului. Și ca să mă fac băiat cuminte și să le știu de frică, mă băgară în beci și închiseră oblonul de la gura beciului. M-am trezit în întuneric, pe scară, urlînd. În beci intrase apă, era de vreo jumătate de metru. Era întuneric, doar printr-o fereastră înfundată cu paie mai pătrundea o lumină negricioasă și puteam să văd cum plutesc pe apă un butoiăș, un troc, cepe putrezite, cartofi, sticle goale, un tîlv. Orăcăiau broaștele în pivniță și mirosea a vin acru și a țuică. Era frig. Am urlat, am bătut în oblon cu mîinile și cu creștetul, de-am întăritat toți cîinii din mahalaua noastră, dar nu mi-au deschis. Ele beau țuică fiartă, știam. Urlam de pomană. Broaștele orăcăiau. Mi se făcuse pielea de găină, de frig și de frică. Și atunci m-am gîndit că dacă aș fi leu, cu o singură labă aș sparge oblonul și aș fi imediat liber. Și m-aș duce la bucătărie și-aș lua oala în care ele fierbeau țuică și-aș mesteca în ea cu o lingură zahărul, și nu le-aș zice un cuvînt, fiindcă eram sigur că ele ar spune c-au greșit, sau c-au glumit; și-ar tremura de frică de zece ori mai tare. Îmi închipuiam că sînt leu și nu-mi mai era frig. N-am mai urlat. Cînd a venit maică-mea de la școală și m-a scos din beci, eram vînat ca o prună. Le-am găsit pe Tudorița și pe muma bînd țuică, în vîrful patului, cîntînd.

Intr-o zi l-au luat pe rege de pe perete. N-am înțeles de ce. Nimeni nu ne-a explicat. Credeau că știm. Ori nici profesorii nu știau ce să ne spună ? Ori se temeau ? Să-i ia dracul. În locul tabloului regelui a rămas pe perete un loc care se distingea precis. Cum tabloul nu fusese mutat din locul lui de mult timp, puiaseră păianjenii. Rămăseseră pe perete cîteva fire subțiri de păianjeni. Portarul

a venit c-o perie cu coada lungă și le-a măturat, în fiecare clasă.

— De ce și-o fi dat el demisia, că doar avea avion ? a zis Roșu, cel poreclit Pipoș Golomb.

Toată clasa știa despre rege cam atât : că are avion și-i place să zboare cu el. După o săptămână ne-a spus directorul că era bilbiit. Asta ne-a înveselit cumplit. Mergeam în pauze la catedră, ne puneam chipiul pe cap și ne bilbiiam. Fiecare era rege cît putea să se bilbie.

— Popescule, nu vrei să fii rege ?

Mi-am adus aminte de văcarul din sat, de Cleafu. Nu știu unde l-a chemat o muiere să meargă, că era ziua regelui. Cleafu a zis : Mă cac pe el de rege. Atunci, eram însă prea mic și am crezut că regele e vreun om din sat. Știam că e o țigancă pe care-o cheamă Regina. Deci trebuia să fie un bărbat, poate nașul ei. Sau poate bărbatu ei. Mult mai târziu, la o rugă țigănească, am aflat că pe omul Reginei îl chema Regele. Și l-am întrebat pe Jamailă : Ce-are Cleafu cu Regele ? Jamailă a dat din umeri, nu știa nici el.

— Popescule, n-auzi ? repetă Apis.

Era și pedagogul de față. Ridea și el. M-aș fi dus, mă gândisem să-mi pun chipiul cu cozorocul la spate și să redau un dialog între rege și Cleafu. Dar nu m-am dus fiindcă nu voiam să-l fac pe pedagog să rîdă. I-am spus lui Nelu Coțofană și lui Tonea c-o să fac pe regele în dormitor. Voiam să fac ce vreau și cînd vreau, nu cînd vrea pedagogul.

— Va să zică ești reacționar ? a zis pedagogul și mi-a ars două palme peste ceafă. Și-a plecat. N-am înțeles propriu-zis ce înseamnă să fii reacționar și n-a înțeles nimeni din clasă. La cină am mîncat cu poftă, fără gînduri. Îl știam toți pe pedagog că e cam prost. Eram convinși că voise să spună poate alt cuvînt, și se bilbiise în el și spusese ce-i trecuse pe limbă, ca să n-arate că se bilbie cînd nu-i cere nimeni.

(Cîndva am scris poezii. Nu mai scriu demult, din cauza rimelor. Prea multe substantive, verbe și adverbe rimează în lumea asta.

Mi-e mult mai ușor să scriu satiră, să-mi bat joc de oameni. Dar nu scriu. Mi se pare că omul nu merită să-ți bați joc de el. Dacă e dobitoc, arată-l așa cum e, și-i de-ajuns. N-aș vrea să devin rău.

Mulți au mîncat pîine sau măcar covrigi trăgîndu-mă pe mine de urechi, și-o să mai mănînce. Pedagogi etc. Eu n-o să mănînc niciodată pîine trăgîndu-i pe alții de urechi. Prefer să mă trag singur de urechi.)

— De ce nu respecti ora stingerii ?

— N-ai auzit clopoțelul ?

— De ce conturbi liniștea ?

— De ce ?

N-am mai avut voie să coborîm în curte. Am început să jucăm fotbal cu nasturi. Alergau nasturii ca niște nebuni, după mîngea albă care era un nastur de cămașă. Niciunul din clasă nu mai avea nasturi la paltoane. Și-așa nu mai ieșeam în oraș ! În cuiere puteau să stea paltoanele și fără nasturi. Într-o noapte, am fugit din dormitor cițiva, după stingere, și ne-am continuat jocul în clasă. Era campionat. Jucam la lumina a trei lumînări. Nu aprindeam becul, să nu ne simtă portarul, pedagogul, ori altcineva. Pîlpîiau lumînările și aruncau pe pereți umbrele noastre. Și se vedeau și umbrele nasturilor alergînd gîfiind și nervoși. Un nasture a căzut de pe catedră, un half de margine, și cînd l-am ridicat am văzut paltoanele noastre stînd leșinate în cuierul bătut în zid. Parcă fuseseră spînzurate, aliniate. Cu mînecele în jos, cocoșate, ponosite, cu gulerele anapoda, fără nasturi, negre, paltoanele păreau niște oameni împușcați lîngă zid.

— Ce este metrul ?

Trebuia să dai definiția exactă.

— Ce este kilogramul ?

Trebuia să spui exact ce scria în carte. Adică exact ce-ți spusese și profesorul și-ți notasei în maculator.

— Ce este vîntul ?

Trebuia să știi cuvînt cu cuvînt lecția, adică ce-ți spusese profesorul. Altfel nu era bine. Așa luai nota zece, altfel luai patru. Nu trebuia să spui ce-ai mai citit în altă parte despre vînt.

— Vîntul este ce v-am spus eu.

— Vrei să faci pe deșteptul, da ? Stai jos, 3.

— E mai deștept oul ca găina ! Hm...

— Ce e porcul ?

— Porcul este un animal. Porcul este un animal domestic. Porcul are patru picioare. Porcul trăiește pe lângă casa omului. Porcul rîmă. Porcul poartă belciug în nas, să nu strice pășunile. Porcul se taie la Crăciun.

— Bravo, 10. Dar tu de ce te foiești, Popescule ? Ai limbrici ?

— N-am, domn' profesor.

— Atunci de ce zîmbești ca un... ca un ?

— Vreau să-ntreb : porcul are limbrici ?

— Depinde. Stai jos. Trecem la lecția ce vine. Vaca. Cine poate spune ce este vaca ?

— Vaca este un animal.

— Foarte bine. Altul.

— Vaca este un animal domestic.

— Foarte bine. Altul.

— Vaca este un mamifer. Vaca naște pui vii pe care-i alăptează.

— Asta se-nvață mai tîrziu, stai jos. Vrei să te remarci, strigă profesorul. Cum te cheamă ?

— Mă cheamă... mă cheamă... se bilbiie amicul meu.

— Bențe, îi șoptesc eu.

— Mă cheamă Bențe...

— Domn profesor, zic eu, vaca are limbrici ?

— Depinde.

Nu era prost profesorul, dar era plictisit. Se amuza probabil de tîmpeniile pe care le preda. Ne mai amuzam

și noi, cîte unii, fără să ne dăm seama că ne amuzam pe pielea noastră.

Apoi venea lecția de istorie. Lecția de geografie. Lecția de gimnastică. Suna clopoțelul. Curtea n-avea nici un arbore.

— Ce-avem azi la religie ? Ce-avem azi la religie ?

Prima oră aveam religia, în ziua aceea. Pe ușă a intrat profesorul de lucru manual și cu directorul.

— Bună dimineața ! am strigat.

— Ora aceasta o să aveți liber, ne-a spus directorul. O să stea cu voi domnul profesor... A ieșit directorul. Ne-am ridicat în picioare.

— Băruță Mihai e la rînd să spună rugăciunea, a zis frate-său, Băruță Dumitru. Erau gemeni și întotdeauna Mihai spusese și în locul lui Dumitru rugăciunea, n-aveai cum să-i deosebești. Și la lecții mai ieșea Mihai în locul lui Dumitru.

— Astăzi n-o să spună rugăciunea, a zis profesorul.

— Atunci o să cîntăm *Tatăl nostru*, a zis șeful clasei.

— Nu. Mai bine cîntați altceva, ne-a zis profesorul. Cîntați un cîntec.

— Ce cîntec ?

Nimeni nu știa ce cîntec.

— Unul de la cor, ne-a îndemnat profesorul. Și-am cîntat, *Suflecată pînă la brîu*.

— Sufle-cată-cată-cată

Pînă la brîu

Du-cea, du-cea

Rufele la rîu, tra-la-la...

De-abia apoi am observat că dispăruseră icoanele de pe pereți. Și candela. Peste noapte le luase cineva. În orice caz, nu duhul sfînt, ne-am zis. Dar nu ne-a spus nimeni de ce. N-am mai ținut orele de religie. Nu ne-a explicat nimeni de ce.

Mult mai tîrziu subdirectorul ne-a spus pe nepusă masă într-o zi că ne tragem din maimuțe. Și ca exemplu ni i-a arătat pe frații Băruță.

— Ei sînt roșcovani și pistruiți ca niște maimuțe.

(Aproape este o rușine — dacă nu chiar lipsă totală de talent — dacă se spune despre un scriitor că e și deștept. Fiindcă adevăratul talent trebuie să fie incult, și dacă se poate chiar prost de-a binelea, ca să poată fi foarte original, neinfluențabil de nimeni. Cînd scrie balebă, să miroase a balebă, autentic, ca în viață. Aceasta e în mare formula autenticității.

Clasicul X nu mai apare demult cu vreo carte. El continuă să trăiască în inimile tuturor. El probabil știe că o carte este un risc. Dacă te-njură critica? Pe urmă cum mai poți dormi pe scaunul de clasic al literaturii noastre actuale? E bine să nu vezi nimic, în jur, să nu apari cu volume. Nu riști. Trăiască reeditările. Chit că lumea e sătulă de primarii noi instalați la putere, de secetă, de mizeriile trecutului blestemat. E mai ușor să-ți cumperi mașină și să bei și să te plimbi prin străinătate, fiindcă ai înjurat trecutul blestemat și rămășițele lui în mentalitatea unor inși — și ei, după cum notează criticii competenți — pe cale de dispariție. Dormiți, dormiți. Dar să știți, se poate muri și în somn).

Portarul școlii (și al internatului) avea un picior de lemn. Îi plăcea să bea țuică. Avea o cîrjă întotdeauna cu el, fiindcă schiopăta. Bocănea cu piciorul lui de lemn pe coridoare. El trăgea clopotul. Dimineața. La prînz. Seara. Fără bilet de voie era imposibil să ieși măcar două minute afară din internat. Dacă întîrzieai, te bătea cu cîrja. Și te nota. Îl visam noaptea, răsucindu-și mustățile pe scaunul lui de la poartă. Și mă trezeam. Purta la briu o cheie enormă. Jucam fotbal, în pauze. Îmi cumpărasem o minge de cauciuc, mare cît una de fotbal. Toată clasa juca cu ea. Era neagră.

Am citit *Miorița*. O mai citisem și la primară, o știam propriu-zis de acasă, pe de rost. Dar nu mă gîndisem serios la povestea ciobanului pe care cei doi frați ai lui întru ciobănie vor să-l omoare. El totuși n-a murit. În final nu se spune c-a murit. Deși e clar că e posibilă

moartea lui. Sau mai de grabă sigură. Totuși înainte de a muri el a visat. Se pare că a visat, treaz, tocmai moartea lui. Și visul acesta al lui e mai frumos decât toată viața lui, pe care nu i-o cunoșteam, dar pe care o cunoșteam atunci, proiectată în viitor, cum se stinge. Bine că nu l-au omorât înainte de a visa. Bine că a visat ciobanul înainte de a muri. Visul îl face frumos, fără el moartea lui n-ar fi avut nici un interes. Chiar de-ar fi fost groaznică. Zbaterea ciobanului, neliniștea și liniștea lui, nunta lui fantastică, Mioara năzdrăvană, nu-l face oare să semene cumva cu Hamlet? Oia birsană nu e de fapt, conștiința lui? Ca în Hamlet, umbra tatălui? Ori eu am citit în aceeași zi Miorița și Hamlet? O să cercetez mai târziu, mi-am notat eu într-un caiet de matematică. Dar n-am mai cercetat niciodată. Fiindcă am avut o lucrare la limba română. Ne-a spus să scriem acasă o întâmplare adevărată din timpul vacanței de Paști. De abia venisem din vacanță. Fusesem în Oltenia. Am predat lucrările. Peste două zile profesorul ni le-a adus corectate. Nu le semnasem, așa obișnuia profesorul să le ceară, ca să nu fie influențat în aprecieri de numele elevului. A zis :

— Lucrarea cu titlul *Casa arsă* mi se pare cea mai interesantă. Să v-o citesc.

Ne-a citit-o. Era în ea vorba cam despre următoarele : chiar în ziua de Paști, când lumea se afla la horă și-și petrecea, a izbucnit în marginea satului un incendiu. Copiii au băgat ouăle roșii în buzunare și-au fugit să vadă focul. Ouăle s-au mai spart. Au mers și mulți oameni să stingă focul. Nu s-a putut face nimic. Casa tatălui lui Gheorghe a ars pînă în temelii. Era destul de veche, acoperită cu trestie. Vremea era frumoasă, cerul albastru. Focul juca viu și nu putea fi stins.

— Ce ziceți, băieți, e bună ?

— E bună, au răspuns toți, neștiind a cui e lucrarea. Și dacă nu e cumva o glumă de-a profesorului. El ne mai citise odată o lucrare a unui elev mai mare, cel mai bun din școală, și cei ce se repeziseră s-o facă praf, cre-

zînd că e a unui coleg absent, mai slab, se făcură de rușine cînd le spusese a cui e lucrarea. Mai ales se temeau că vor fi luați la bătaie de acel elev. Așa că nu mai riscau.

— A cui e ? întrebă el.

— A mea, răspund eu, neștiind dacă el o găsește bună sau rea.

— Ei, ce ziceți băieți, cum e, de ce e bună ? S-o discutăm ! Să ne dăm fiecare părerea. Cine vrea să-nceapă ?

— Eu, zise unul. Eu cred că nu sînt clare unele lucruri. Nu ni se spune de ce s-a aprins casa. Oare nu i-a dat cineva foc ? Și de ce ?

— Imposibil, în ziua de Paști ! E pusă voit în ziua de Paști, ca s-arate că diavolul a stricat bucuria creștinilor. Cred că a vrut să ne impresioneze.

— Și eu sînt de la țară, ne mai pricepem și noi... E neverosimil.

— La noi nu s-a-ntîmplat niciodată așa ceva, la nici un Paști.

— Și mai ales dacă n-a fost vînt, cum de n-a putut fi stins focul ?

— E neinteresantă... Chiar dacă a luat foc o casă, ei și ?

— E și sentimentală, parcă.

— E nerealistă. De ce să-și fi băgat copiii ouăle roșii în buzunare ? Ca să se spargă ? Puteau să le țină în mînă.

— Ea cam cu religie prin ea... A pus să sune clopotul. De ce ? Ca o amenințare ? Ca pentru alarmă ? Ori fiindcă clopotul e... De ce să bată clopotul într-una ? Eu nu-i pot da mai mult de cinci pe ea.

Fiecare dădea note. Mi-a ieșit media, din notele lor, șase. Am fost scîrbit. Și m-am gîndit la tatăl lui Ghenadie. Parcă l-am văzut iarăși cum stătea lîngă gard, pe pămînt, cu mîinile împreunate pe piept, negru de supărare, privind cum îi arde casa și cum nu se poate face nimic ca să fie stins focul. Am văzut a doua zi cenușa casei, neagră ca privirea din ochii lui. Nu mi-a păsat de

ce-au spus colegii, mi-a păsat însă că ei n-au vrut să creadă durerea lui, durerea că nu putea face nimic, și că acestei dureri i-au dat nota șase. De ce n-au văzut ei ce era mai grav în casa arsă ? Poate n-am scris eu bine, mi-am zis. De asta nu-mi păsa. Dar nu era vorba de scris bine sau rău, ei nu de asta s-au legat. Ei s-au legat de împlinire, n-au vrut s-o creadă. Fiindcă de fapt așa era moda. De ce să-l crezi pe altul ? Ei au văzut totul foarte bine, tot ce-au spus era foarte bine spus. Un singur lucru n-au văzut : focul.

În pauză am jucat fotbal în curte. Cîțiva mi-au spus că ei nu sînt de acord cu obiecțiile unora. Și că lucrarea e bună. Alții mi-au șoptit că obiecțiile primilor au fost așa și-așa și că lucrarea e bună. Dar acestea m-au îngrețoșat de-a binelea.

Portarul a dat cu cîrja după mine, că n-am vrut să merg să-i cumpăr țigări. Pedagogul a aflat de la portar c-am vrut să fug în oraș. Mi-a dat două la palmă cu cureaua. Subdirectorul a zis să fiu tuns. A pus mîna în părul meu și a zis că a găsit un păduche. Părea că nici nu știe de povestea cu portarul. Păduchele era un pretext vechi. S-a făcut că omoară păduchele între unghii, scîrbit. Eram pe coridor. M-am uitat la leu. Și m-am scărpinat cu amîndouă mîinile în cap, de parcă aș fi avut un milion de păduchi.

Peste o lună iarăși m-am dus la frizer. Dar netrimis de nimeni.

— Ce-ai făcut de-ai fost tuns ?

— N-am făcut nimic. M-am tuns din inițiativă proprie, fiindcă am constatat că am un păduche.

M-am tuns mereu singur. Ca să nu le fac altora plăcerea să mă tundă ei. Cînd treceam pe lîngă portar mi se părea că văd în capul lui un scaun și o cheie. În capul pedagogului vedeam cum se mișcă leneși niște limbrici. În capul subdirectorului vedeam boabe de fasole și o ceapă.

(Urmăresc scrisul tînărului critic Z. La început mi s-a părut foarte personal, original, curajos. Mi-a plăcut. Era cinstit, chiar cînd mai se-nșela în gusturi. Dar de la o vreme a început și el să valseze prin literatură. E grăbit. E circumspect. E atent. „Ce e cu el?“ m-am informat. „Are omul curs la universitate, mi s-a răspuns. Are volum la editură, scrie prefețe, se lovește de unul, de altul în drumul acesta de a se realiza, și e atent.“ „Bine“, am zis. Și-l citesc mai departe. E foarte curios să urmărești cum un tip talentat și deștept decade datorită lui însuși. E, aș zice, o mică dramă aici, a ideii de cinste. La el cinstea nu mai rentează.

Îmi plac unii poeți care dau cu dezinvoltură sfaturi despre cum se scriu piesele în versuri și cele în proză. Chit că ei n-au scris decît texte pentru muzică de dans și pasteluri. Dezinvoltura profesorală cu care se pronunță, le rotunjește personalitatea spirituală.

Criticul A se teme de posteritate. Se arată foarte larg, să pară în fața viitorului un subtil. Criticul B zice că dacă A înțelege totul, și timpeniile, cum o să se pronunțe viitorul de receptivitatea lui la timpenii ? Și rîde.

Mi se pare că orice act critic e un autopoortret.

Despre unii oameni despre care Cehov ar fi scris schițe-tragedii, se scriu satire. Mă rog, lumea a evoluat. Totuși satira este extraordinară, în general. „Ce-ar fi să fie înțeleși oamenii despre care te pronunți ?“ a întrebat O. „E o problemă care ține de talent, a răspuns tot el. Și a continuat : sînt unii care scriu o satiră postumă, biciuind, cum se zice, tarele vechiului ! Și sînt foarte subtili. Îmi plac literații care dorm în viață și sînt ai dracului de subtili în literatură. Subtili, după spusele unor critici de bază ai noștri. E interesant, continuă el, cum te pot minți criticii în față, socotindu-te prost. Să-l consideri pe cineva prost, este o subtilitate, probabil. Dar mai citim și noi, fraților, mai vedem și noi filme, piese. Publicul e generos, nu puneți vina pe el că e incompetent. El merge la un film cu Jean Marais și se distrează, cum te

distrezi poate și tu, fără să-l ia în serios chiar. E drept, merge și la *Șeherezada*, dar de ce să prefere acest film unei tîmpenii pretențioase și searbede, fără nici o sare, gen *Tîmpurile anului*? Dar același public umple sălile și la marile filme. Nu e prost publicul, n-aveți nici o teamă, zice O. O nu e literat. Are o meserie pozitivă.)

— Liniște! striga pedagogul intrînd în prima sală de meditație. Liniște, striga intrînd în a doua. Liniște! Liniște! Liniște! Liniște! Liniște!

Se auzea în tot internatul cum cerea el liniște. A intrat la noi în sală și ne-a citit și-un regulament intern. 1) Elevul trebuie să facă liniște. 2) Elevul trebuie să fie cuminte. 3) Elevul trebuie să fie disciplinat. 4) Elevul trebuie să fie ordonat. 5) Elevul trebuie să nu se joace în clasă, și pe coridor, în dormitor, în baie, în sala de mese, prin oraș. 6) Elevul trebuie să nu facă gălăgie. 7) Elevul n-are voie să ceară bilet de voie în oraș decît în caz serios. 8) Elevul n-are voie să bată mînea în curte în pauza de la 5 la 5 $\frac{1}{2}$. 9) Elevul n-are voie să fugă pe coridor, prin clasă, prin oraș, prin dormitor... Elevul n-are voie să... Elevul n-are voie... Elevul n-are...

N-am mai ascultat. Pedagogul m-a observat, mi-a cîrpit cuvenitele palme și m-a trimis la cancelarie la profesorul de serviciu să-i spun că n-am fost atent. M-am dus. Pe coridor era o liniște ca în biserică. I-am făcut leului semn cu ochiul. Mă așteptam la păruială. Întru în cancelarie. Toți profesorii jucau șah. Nu m-au observat.

— Sînt elevul... m-a trimis...

— Ieși afară, măgarule.

Am ieșit. M-am întîlnit pe coridor cu pedagogul.

— Ai fost?

— Da.

— Și ce ți-a făcut?

— Nimic.

— Dar ce ți-a zis?

— Mi-a zis: Ieși afară, măgarule!

Biblioteca școlii avea gratii la ferestre. Și lanteți bătuți de-a curmezișul la ferestre. Nu se putea vedea nimic înăuntru, geamurile erau acoperite cu negru. Trei lacăte erau puse la ușă. Sta închisă tot timpul. Dar noi știam că acolo sînt cărți multe dar nu știam ce să facem măcar să le vedem. Am jucat fotbal. Poarta am pus-o, din două pietre, lângă fereastra bibliotecii. Dar oricît am tras de puternic cu mingea, n-am putut sparge nici un geam. Erau mulți lanteți. Într-o zi Boitoș, care era cel mai bun matematician din clasă, a fost chemat în secret de profesorul care avea în primire biblioteca. I s-a spus că seara, în timpul orelor de meditație, i se va da cheia de la bibliotecă și el va trebui să curețe cărțile de praf. Și pe cele care erau aruncate pe jos, în grămezi, să le așeze în rafturi.

— Tu ești om serios, matematician, știu că n-o să citești nici o carte, de-aceia mă bazez pe tine. Dar să nu duci pe nimeni în bibliotecă. Să nu dispară vreo carte! Răspunzi cu capul! Auzi?

— Aud, domn profesor.

Dar Boitoș era mai deștept decît îl credea profesorul. Și fiindcă era o mare nebunie să pătrunzi în biblioteca atît de rîvnită, el n-a vrut să fie singurul care să se bucure de acest lucru. Nici lui nu i-ar fi convenit dacă altul ar fi primit cheile și pe el nu l-ar fi chemat. Așa că mi-a spus mie și la încă niște colegi, tot ce-i spusese profesorul. În prima seară însă s-a dus singur. Și-a făcut întîi lecțiile pe a doua zi. Portarul cu piciorul de lemn i-a adus lemne în bibliotecă, să facă foc. N-a făcut. S-a uitat Boitoș peste cărți și după stingere ne-a povestit tot ce-a văzut. A doua zi, seara, am intrat și noi în bibliotecă. Unul însă trebuia să facă de planton la ușă, și altul la poartă, să nu dea peste noi cineva. Cărțile erau înecate în praf. Pline de fire de păianjen. Șoarecii fugeau printre picioarele noastre. Erau cărți în toate limbile. Reviste. Cărți cu coperte colorate. Romane, cărți de poezii. Ne-am

umplut de praf de sus pînă jos. N-am avut timp să facem foc. Dar în ziua a treia am făcut. Soba afuma îngrozitor, nu mai fusese focul în ea de cine știe cînd. Coșul era înfundat. Era un fum iute și înecăcios. Noi, urcați pe scări, lucram de zor, prin fum. Și mai citeam, pe sărite. Dacă găseam ceva prea interesant, citeam cu voce tare. Dar pe șoptite, să nu ne-audă portarul sau pedagogul. Sau cine știe cine. Dar pînă la urmă tot am fost prinși în bibliotecă. Întîi și-ntîi profesorul ne-a pus la colț. Era cu pedagogul. Ne-a spus să ridicăm mîinile în sus. Le-am ridicat. Ne-au percheziționat prin buzunare, ne-au pipăit. Apoi, nemulțumiți, ne-au descălțat și ne-au dezbrăcat. Eu am căscat gura și am zis: Aaa! ca la doctor. Să vadă dacă n-am ascuns vreo carte în gură. Nu m-au văzut.

— Bandiților, vreți să vă molipsiți de putreziciuni, hai ?

Am scăpat ușor. Ne-au scăzut nota la purtare cu două puncte. Și ne-au consemnat în internat trei luni.

La ora de desen, profesorul ne-a spus să ne facem autoportretul, pentru ora viitoare. Acasă. Ne-a spus că putem să ne uităm în oglindă ca să ne fie mai ușor. Și chiar la fotografii.

— Ce e asta ? m-a întrebat profesorul cînd i-am întins blocul meu de desen.

— Autoportretul...

Mi-a dat cu blocul în cap. Apoi a arătat desenul meu elevilor, întrebîndu-i pe cei din banca întîia :

— Ce e ăsta ?

— E un leu, au răspuns ei.

— Ce e ? i-a întrebat pe cei din banca a doua.

— E un leu albastru...

— Va să zică nu sîntem niciunul chiori. Și nici măcar nu e un leu realist, cu păr. Cine dracu a mai văzut leu albastru ? Și aici ce e, în marginea asta ? Asta ce-ai șters cu guma ce e, Popescule ?

Mă durea urechea, cum mă lovise cu blocul de desen, și nu i-am răspuns. Acolo desenasem o cușcă azvirlită, căreia leul îi dăduse un picior. Un șut, cum mă gândisem eu. Dar ștersesem cușca, mi se păruse neimportantă pentru esența desenului.

— Asta vede cai verzi pe pereți. Lei albaștri. E nebun ! zise profesorul puțin speriat. E nebun, te pomenești, se îngrozi el.

— Nu sînt nebun, de ce să fiu, domn' profesor. E autoportretul meu.

Iar mă lovi cu blocul peste cap.

— Va să zică ești și obraznic, îți bați joc în continuare de mine. De lecție. De școală. Cît pămînt aveți acasă ?

— Cinci hectare, mi se pare...

— Aha, va să zică e clar. Am să-i spun directorului tot... Cu reacționarii eu nu pot să țin ore...

— Dar nu sînt reacționar, domn' profesor.

— Eu nu sînt domn.

— Nu sînt, tovarășe profesor.

— Ești ! Nu ești nebun, ești reacționar, îți bați joc de... de... Reacționarule !

Chiar atunci eram răcit. Mai mult ca de obicei. Mi-am suflat nasul zgomotos.

Profesorul a plecat. Clasa s-a uitat la mine îngrozită, ca la un ins bolnav de oreon. Colegul meu de bancă s-a mutat mai în spate, de teamă să nu-l molipsească cumva.

Și teama asta se trăgea, cumva, numai de la tancul lui Bosoancă. Bosoancă era din comuna Vineri și se născuse într-o zi de 13, chiar într-o vineri. Dar el nu se temea nici de numărul 13, nici de ziua de vineri. El ridica degetele să răspundă în zilele de 13 și de vineri și niciodată nu se întîmpla să aibă ghinion. Lua numai 10. Era un băiat foarte deștept și un coleg bun. Dar într-o zi s-a făcut mare vîlvă în clasă că tatăl lui Bosoancă avea acasă un tanc. Fusesem și eu pe la Bosoancă pe-acasă, dar nu văzusem tancul. Însă văzusem foarte multe tancuri pe

cîmp, stricate, fără șenile, răsturnate. Mai ales între Păușa și Leș, unde aveam și eu neamuri, erau multe tancuri. Se duseseră lupte strașnice. Am intrat într-o vară în toate tancurile. Ne jucam pe tancuri. Ne-am luat tot felul de roți și fiare din ele. Plecam cu ciocanele la noi și intram cu ele în tancuri și toată ziua lucram. Bosoancă era de pe lîngă Păușa. Tatăl lui avea o moară pe apă. O roată mare de lemn, făcută de el, că era lemnar, în-vîrtea două pietre de moară. Văzuse pe unde fusese cu războiul o asemenea moară și își făcuse și el una în grădină. Știu că tatăl lui Bosoancă fusese tanchist și avea o fotografie pe perete la care ținea foarte mult : îl arăta pe el lîngă un tanc, ținînd mîna pe el, cum ar fi ținut mîna pe marginea unui scaun, la fotograf. Scandalul de la școală la început m-a înveselit. Avea tatăl lui Bosoancă un tanc ? Foarte bine, la vară o să ne plimbe cîu el. Îmi părea rău că n-am putut să duc și eu unul acasă. Dar povestea cu Bosoancă s-a îngroșat. Pedagogul a prezentat cazul : Bosoancă avea tancul în grădină, acoperit cu o claie de fin. Ce voia să facă cu el ? Cineva l-a văzut. Sau știa că-i acolo. Nu contează. Destul că Bosoancă a fost per-cheziționat. Și s-a descoperit tancul. Și atunci Bosoancă, supărat, s-a suit în tanc și s-a luat cu el după cei care intraseră la el în curte. Au fost aduse forțe. Pînă la urmă Bosoancă a fost arestat și condamnat pentru port ilegal de armă. Și cum o să ținem noi în școală pe fiul unui reacționar ?

Dar colegului nostru Bosoancă nu i-au făcut nimic. După două zile el mi-a spus că venise mamă-sa pe la el și-i povestise ce se-ntîmplase. Taică-său găsise în ogradă, venind de pe front, un tanc. Îl reparase cu pîese de la altele aflate pe cîmp. Motorul mai ales. Fiindcă voia să-și facă o moară și să pună motorul de la tanc la moară. El acoperea tancul cu fin ca să nu-l plouă și să nu se joace copiii cu el. Și să nu i-l ia cineva să-l pună la vreo altă moară. Am luptat pe front, zicea el, acuma am și eu dreptul la un tanc să-l pun să-mi mîne o moară. Cineva

la pîrit. Mai erau tancuri stricate pe cîmp, așa că el nu s-a speriat. Și cînd au venit unii și i-au zis că de ce n-a predat armele la timp, de ce le-a ascuns, el a rîs. Nu știa că de tanc e vorba. Ei au arătat tancul și el atunci s-a băgat în tanc și a dat drumul la motorul tancului. Și a plecat cu el să-l predea, după ei. Dar ei au luat-o la fugă și s-au ascuns prin curți. Și fiindcă n-a avut cui să-l predea la primărie, l-a adus iarăși acasă, să se joace copiii cu el. N-avea obuze la el, și nu era armă, a vrut el să le spună și să le arate, dar n-a mai avut cui. Eu am nevoie de motor, a vrut el să le spună. Dar l-au luat într-o noapte și l-au dus la pușcărie, fără să-l mai lase să vorbească.

— O să-i dea drumul, i-am zis eu lui Bosoancă.

— Tatăl lui Bosoancă a vrut să facă revoluție, a zis un coleg, cînd iarăși s-a vorbit de tanc.

— Taci, mă, Corcodele, i-am zis eu.

— Eu am fost la el acasă, în Vinerea, a zis Corcodel. Avea o voce foarte subțire Corcodel. Am fost în Vinerea și-am văzut că-n căpiță avea un tuuun ! A zis tun foarte tare, și cum avea el glasul pițigăiat, am leșinat toți de rîs. Dar Bosoancă a fost eliminat din școală chiar în ziua aceea. N-am erezut decît după o săptămînă cînd am văzut că peste numele lui din catalog se ștersese cu linie roșie.

Într-o sîmbătă după masă aveam meci de fotbal între clase. Pedagogul nu ne-a lăsat, nici directorul. Ne-a trimis pe toți fotbaliștii să curățim cartofi la bucătărie. Acolo am văzut că se frigea carne. Și-am aflat de la o bucătăreasă mai tînără că profesorii au nu știu ce sărbătoare. M-am dus la pedagog cu încă doi colegi și i-am spus :

— După ce curățăm cartofii, ne lăsați ?

— Protestați, va să zică, da ? Bandă de bandiți ! Nu vă place politica statului ? Sînteți împotriva ? Lasă că vă aranjez eu, dobitocilor.

În fiecare an aveam alți pedagogi. Și se mai schimbau și profesorii. Dar nu era nici o deosebire.

— Dar e vorba de fotbal, nu de politică...

— Politica se vede în orice moment !

Am tăcut și am curățat cartofi. N-am înțeles ce-avea fotbalul cu lucrurile astea.

— Niște căcăcioși, a zis Bodetru, confundă sula cu prefectura. Vor ei să aibă liniște și ne dau nouă în cap că sîntem reacționari. Noi n-avem acasă nici o avere, ce fel de reacționar sînt eu ? Nu ne dau voie să batem mingea și...

Dar chiar atunci a apărut în fața lui pedagogul. Ascultase lîngă ușa.

— O s-o luați pe urmele lui Bosoancă, a zis. Ce dacă n-ai avere, Bodetrule ? Reacționar e și ăla, și mai mare, care mîriie la hotărîrile școlii, ca tine.

Și-a plecat trîntind ușa.

Ne-am îngălbenit toți de Țrică. Am început să ne temem de vorbe. Am văzut că ele sînt crezute mai mult decît faptele. Ca în cazul lui Bosoancă. Că ele cîntăresc mai greu decît faptele. Am început să urîm cuvintele,

Seara, la meditație, pedagogul ne-a spus :

— Aveți profesori foarte buni. Înțelegători, pricepuți.

Mi s-a părut că e puțin pilit și am început să dezleg o problemă de matematică, convins că n-o s-o rezolv.

În dormitor, am aflat de la un elev din clasele mai mari că profesorii au petrecere în cancelarie. Și că de-aceea a sunat stingerea mai devreme. Și că pedagogul a primit o sticlă de vin de la profesori s-o bea cu portarul, pînă se sună stingerea.

În noaptea aceea am fost de planton în ultimul schimb. Cînd ceasul de pe dulap a arătat fix ora de deșteptare, m-am dus la portar să-l scol să sune deșteptarea, cum era obiceiul. Nu m-am dus la fără un sfert, cum trebuia. Era duminică și voiam să-i mai las pe elevi să doarmă încă zece minute.

Camera portarului era închisă. El dormea de obicei cu ușa deschisă. Am bătut în geam. Degeaba. Am tras de clanță. Nimic. M-am dus la camera pedagogului, cum era regulamentul școlii. Ușa era deschisă. În pat am văzut-o, goală, pe profesoara de limba franceză. Lângă ea dormea profesorul de desen. Am închis ușa și-am plecat. N-aveam treabă cu ei. Îl căutam pe pedagog. Am intrat în cancelarie, căutându-l. Becul era aprins. M-am oprit în ușă, speriat. Profesorii și profesoarele, dormeau pe fotolii, pe scaune, pe jos. Mirosea a vin și a țuică de optzeci de grade. A pălincă. Am privit cum dormeau profesorii. Îmbrățișați, sătui și probabil beți, mi-am zis. Deși știam sigur că sînt beți. Pedagogul dormea lângă soba de teracotă, rezimat cu spatele de ea. Masa era încă plină de mîncăruri, prăjituri, de sticle cu băutură. Am privit picioarele profesoarei de gimnastică. Mi-au plăcut. Se vede că-i plăcuseră și directorului, căci adormise, mîngîindu-le, cu fruntea rezemată de ele. Profesorul de istorie, gras, scund, dormea cu limba scoasă. Sătul. Va să zică și pedagogul fusese admis la banchet, mi-am zis, tot din prag. De-l scol, mă omoară, așa că mai bine nu-l scol. Am luat pălăria profesorului de naturale și am pus-o în cuier. Apoi m-am apropiat de masă și mi-am turnat un pahar cu vin. M-am așezat pe un scaun. Și-am golit paharul, încet. Era un vin dulce, bun. Am mîncat și prăjituri. Sforăiau profesorii. Știam că dorm somn greu. Nu-mi era frică. Am mai golit un pahar de vin. Și parcă am prins curaj. M-am apropiat de profesoara de română de la clasele mari și-am văzut c-avea sini foarte urîți. Unul îi atîrna afară. Îi căzuseră ochelarii și parcă și prin somn ținea pleoapele strînse, să vadă mai bine. Profesorul de geografie dormea cu un ochi deschis. Avea un ochi de sticlă. Sforăiau ca niște cai. Am mai băut un pahar cu vin și de la ușă le-am zis ...tu-vă muma în cur de aceștia ce sînteți !

Și m-am dus și m-am culcat. Toți elevii nu s-au trezit pînă la amiază. N-am pățit nimic, că nu deșteptasem por-

tarul. În ziua aceea pe mulți i-a durut capul de băutură și pe noi ne-au uitat.

Din tot ce se întâmplase nu s-a știut decît atît : că profesorul de istorie murise în cancelarie, în somn. Va să zică eu cînd îl văzusem poate mai trăia. Sau poate nu. În ziua aceea de luni mi-am dat seama pentru prima dată că se poate muri în mai multe feluri. Și că dacă tot sîntem datori c-o moarte, cum scrie nu știu pe unde, atunci bărem trebuie să avem grijă să nu avem parte de o moarte penibilă. Atunci învățasem cuvîntul penibil. Și l-am folosit pentru întîia oară.

(Copilul Traian tușește. Doctorița de cartier zice că n-are nimic. Ea se uită la băiat, înregistrează consultația, își face datoria. Dar băiatul continuă să tușească. La polyclinică, doctorul Surianu îl consultă amănunțit, îi prescrie medicamente, spune ce boală are băiatul. Și Traian se face sănătos. Doctorul Surianu o știe pe doctorița de cartier. — De ce nu se ocupă serios de copii, doctore ? — Nu pune pasiune, zice el, fără invidie profesională, fiindcă nu poate fi vorba aici de invidie. Ea își face datoria, continuă el. Între doctorul Surianu și doctorița cu ochelari e o mică diferență, fundamentală. Ca între funcționar și artist. Funcționarul își face datoria, primește salariul și nu-l interesează altceva înafara timpului său. E un timp personal, pe care nu-l împarte cu nimeni. Nici cu meseria lui. Doctorul Surianu e poet.

Deseori m-am întrebat ce e viața, dacă nu o continuă creație, un mers continuu, liber și drept ?

O carte trebuie să fie plină de viață. Oameni și idei. Dramele oamenilor și dramele ideilor. Victoriile oamenilor și victoriile ideilor. Dar omul trebuie să aibă carne, să fie viu, și ideea la fel, să aibă carne. Ea să nu vină de la polul nord și omul de la polul sud, și să se-nțîlnească deliberat în carte. Va puți a proces chimic. Trebuie să cauți, să vezi, să trăiești, să gîndești. Drama unui om. Drama unei idei. Bunăoară a ideii de libertate. Dar conflictul dintre idei ? Muncă, om, libertate, dragoste, drep-

tate, nedreptate etc. Viața este teribil de interesantă și de frumoasă, atîta timp cît n-o cînți ca un lăutar).

Am mers la muncă voluntară. La culesul spanacului. Pentru cantina internatului. De la noi din clasă am ajuns în cîmp doar șapte. Toți șapte eram interni. Restul au fugit. Seara noi am fost dați de exemplu c-am muncit prost. Despre cei care-au fugit nu s-a spus o vorbă. Nu trebuia să se știe că unii fug de muncă voluntară. Nu era politic. Așa ne-a spus, după ședință, profesorul de geografie. Ne corecta extemporalele și vorbea cu noi. Tăia cuvintele. Tăia mereu. Ca să vedem noi că le-a citit.

Nu puteai să-i spui c-a tăiat ceva care fusese bun. Avea o sută de motive : ori nu era gramatical, ori era necaligrafic, ori erau ștersături. Ne dădea note după ochi.

Jucam fotbal mereu. Trăgeam bine cu stîngul. De un singur lucru mă temeam. Să nu mă cotonogescă vreun prost. Odată și odată tot avea să ne dea liber în oraș să jucăm meciul cu clasa paralelă. Cei din clasa A mă înjurau, se temeau de șutul meu. Mă temeam să nu fie cumva prea tîrziu. Să am biletul de voie în mînă, dar să nu mai am ce face cu libertatea de a mă duce în oraș, la meci, să nu fie prea tîrziu, să nu fiu liber de pomană, să nu fiu cumva cotonogit sau răcit sau plin de rîie, la infirmerie. Mă frecam dimineața cu săpun și stăteam la robinet pînă-mi înghețau buzele.

Am fost propus să devin pionier. Era prima serie de pionieri. Ni s-a spus ziua cînd trebuia să mergem să primim cravatele. Eram un băiat bun la învățătură. În ziua aceea m-am sculat de dimineată și am fost primul în spălător. M-am spălat și pe picioare, mi-am luat cămașă curată. Mi-am scos pantalonii de sub staltea unde-i pusesem seara ca să aibă dungă și i-am periat. Am rupt o frunză de castan și am mers cu ea în mînă pînă acolo. Au fost strigați apoi cei cărora le venea rîndul, după alfabet, să primească cravata. Eu nu mi-am auzit numele. Am crezut că-i o greșeală. Dar nici la sfîrșit n-am fost strigat. Am întrebat apoi. Nimic. Cînd am ajuns acasă

gulerul cămășii era negru de transpirație. Fusesse și cald. Mai tirziu am aflat că cineva a spus că eu am citit biblia, că aveam o minge de cauciuc, neagră, și nu mulți aveau, că am cîntat *Trăiască regele* în sala de mese... Bine, am zis eu, dar cu mingea se juca toată clasa, și atunci încă mai era regele și.. Ei, lasă, lasă, știm noi, mi s-a răspuns. Mai mult n-am aflat.

Foarte multe lucruri nu le-am înțeles.

Într-o zi a trebuit să duc cu alți elevi, în podul internatului, rufele spălate, la uscat. Atunci am descoperit podul. În meditație nu era voie să citim cărți. În pod era liniște. Mirosea a rufe umede. Pe sfori foarte lungi atirnau la uscat cearceafuri, fețe de pernă, cămăși, batiste, izmene, prosoape. Unele țigle erau ridicate și pătrundea lumina. Și vîntul, cîteodată. Se mișcau ușor rufele albe. Era un loc unde nu venea nimeni, într-un colț al podului, un loc al nimănui, cum îl botezasem. Un loc al lui Dumnezeu, îi ziseșem întîi, dar cum nu prea eram convins de existența lui Dumnezeu, i-am zis locul nimănui. Acolo stăteam, pe o bucată de hîrtie. Acolo îmi chemam și cițiva prieteni din cînd în cînd. Pe rînd, să nu se observe lipsa noastră. Acolo am învățat să fumăm. Podul era de pămînt și locului aceuia i-am zis de la o vreme, încercuindu-l cu creta, pămîntul oamenilor sau pămîntul nimănui. Acolo am citit că Michelangelo jupuia cadavrele ca să învețe bine anatomia omului. Ni s-a părut foarte interesant. Dar mi-am zis că a făcut bine că n-a jupuit oamenii de vii. Iarna rufele înghețau bocnă și deveneau albastre. Cînd le atingeam, pîrîiau. Cînd ne era sete, băgam în gură mînecele propriilor noastre cămăși puse la uscat și ne trecea setea. Cămășile aveau și ele, ca toate rufe, dealtfel, numele nostru scris cu arnici pe ele. Și numărul.

Era un haos în internat. Nici profesorii nu știau ce vor. Stăteam în pod și fumam. Cineva citise despre un copil minune care știa nu știu cîte limbi. Am rîs cu hohote de tîmpiții de copii minune, cum îi botezase Bențe. Tot el

a adus o carte din care ne-a citit ce-a scris cîndva Novalis : „Oriunde sînt copii, este o vîrstă de aur“. Atunci am auzit de Novalis și l-am făcut măgar.

— Ce poți să ne spui despre copilăria ta ? s-a maimuțarit Bente.

— Pot să spun că a fost un rahat cu perje, am răspuns eu. Dar el nu știa precis ce-nseamnă perje. I-am spus să caute în dicționar. Tot acolo am citit *Infernul* lui Dante. N-am înțeles nimic. Nici la ce speranță se referea el într-un loc. Fumam.

Cu Bodea și cu Murg și cu Nistor fugeam noaptea, cîteodată, din internat, printre gratiile de la ferestre. Și ne plimbam pe străzile orașului. L-am luat și pe Boitoș de la o vreme. Noaptea orașul era pustiu și nu ne întâlneam cu nici un cunoscut. Ne opream pe la vitrine. Jucam fotbal cu cîte-o castană pe Corso. Bodea juca extremă dreaptă, eu stîngă.

Într-o noapte ne-am întîlnit cu un cîine alb.

— Mă, Boitoș ! a strigat Bodea la el. Am rîs toți cu hohote. Se plimba și el, cîinele alb, noaptea. De-atunci tot îl cicăleam pe Boitoș prin internat :

— Ce mai faci, mă Boitoș, te plimbi ?

Nimeni nu știa de ce rîdem noi. Dar am fost prinși. Patru puncte ni s-au scăzut la purtare. Mai jucam fotbal.

Într-o zi, un ieșean, Dumitru I. mi-a povestit o întîmplare. Într-un tîrg din Moldova a sosit într-o zi un circ cu animale. Avea și un leu mare și frumos. Leul era ținut în cușcă și cei care îl vedeau se strîmbau la el fiindcă el nu se mișca și nu le dădea nici o importanță. Dar ei tot îl zgîndăreau și nu-l lăsau să stea unde voia el.

— Pi șentru, pi șentru, îi ziceau, acolo să stai, bre !

Mirăiau la el. Rideau. Leul cutreierase toată lumea în cușcă. Era renumit.

— Pi șentru, pi șentru, bre !

Și într-o zi nu se știe cum se întîmplă, că leul scăpă din cușcă. Călcă pămîntul cu labele lui puternice și își scutură coama. Lumea fugi strigînd. Nimeni n-avea cu-

rajul să se apropie de el. Se dădură telefoane după stăpînul cercului. Femeile țipară și se ascunseră în case. Și închiseră și ferestrele. Leul ajunsese în Strada Mare. Mergea pe ea, încet, liber, mirosind cu nările aerul, ca un rege.

Avea blana roșcată. Coadă era uriașă. În tot orașul era liniște. Dar leul nu urla. De frica lui unii își înfundaseră urechile cu vată. Unii îl înjurau în gînd.

Leul se opri la o cișmea din centrul orașului și bău apă. Apoi privi în jur și își continuă drumul, pășind egal. El ajunsese la marginea orașului, în cîmp, acolo unde începea pădurea. El merse înainte pînă ajunsese la marginea pădurii. Sub un stejar, la umbră, leul se culcă cu capul pe labele dinainte. Un șoarece trecu peste coada lui. Dar leul privea înainte parcă dus pe gînduri. O broască se auzi prin tufișuri. Leul își potrivi mai bine capul pe labele de dinainte. Și muri. Era prea bătrîn.

ÎN TRE CERCURI DE SÂLCÎM

Enache se scula dimineața, intra în grajd să vadă ce fac caii, îi bătea cu palma pe șolduri și își plimba degetele prin coama lor. Nu-i mîngîia niciodată și nu le vorbea frumos, alintîndu-i. Se răstia la ei :

— Cum stăm, dracilor ?

Apoi se ducea la fîntînă, umplea jgheabul cu apă și se spăla pînă la briu. Își făcuse fîntînă în curte numai să se poată spăla dimineața, ca la armată. Se spăla, tremurînd și oftînd :

— Of, of, of, mamă, cine mă puse ? !

Dar se încălzea repede, freçîndu-se bine cu apă. După aceea intra în beci și trăgea cu tîlcul țuică. Întorcea tîlcul cu gîtul în sus și înghițea două guri zdrene. Cînd era iarnă înghițea trei și se spăla în tindă, nu în bătătură. Dădea la găini boabe și chema cîinii să le arunce mămăligă de seara, rece. Cîinilor nu e bine să le dai mămăligă caldă. Turbează. Și Enache știa asta. Dacă se încăierau, striga la ei.

— Bă, ia mai vedeți-vă de treabă !

Nu dădea cu pietre după ei și nici nu ridica ciomagul de jos să-i lovească peste picioare. Cîinii se uitau la el cînd le vorbea și nu se băteau. Se mai întîmpla și să se chelfănească ; erau doi și amîndoi pieptoși. Enache striga atunci mai tare, fără să se răstească :

— Ei, bă ! Bă, potăilor ! Păi ce, nu vă e rușine ?

Nu se mișca de lângă cîini pînă nu terminau să mănînce. Apoi lua oala de lapte, un scăunel cu trei picioare și intra în grajd. Se așeza pe scăunel, spăla ugerul vacii cu apa din oală, fluierînd. Mulgea vaca și cînd termina bea o gură de lapte și intra în casă.

— Ei, văruiică, scoală ! își bătea el nevasta încet, peste bărbie. Scoală, că s-a făcut noapte !

Nevasta se trezea, își alăpta fetița, se ducea să fiarbă laptele și să gătească. Enache, de cînd se știa, se trezise primul în casă. Și copil. Îi plăcea să facă totul singur, pe răcoare, și cînd ceilalți ies din așternut, să poată merge la muncă în cîmp fără să-și mai piardă vremea cu treburile casei. Acum avea doi copii : un băiat, mare, de vreo șase ani, și o fetiță, în scutece. N-o omora pe nevastă cu munca, răzbea el. Ba se-ntîmpla să mai și șadă.

— Hei, vere, își striga băiatul, trăgîndu-l încet de un picior. Păi tu ce crezi ? Lenea o fi bună la ceva, dar nici așa. Scoală, vere, și hai la muncă !

Băiatul se freca la ochi și pleca la maică-sa fără să-i răspundă. Mînca întii și apoi se spăla și se-mbrăca.

— Asta face ca ciorile : întii mănîncă și pe urmă se spală. Cu cine semeni ? Cu neamurile lu' mumă-ta de-ăi leneși.

Nimeni nu l-a văzut pe Enache trist, dar nici rîzînd cu gura pînă la urechi. Nici nu zîmbea mereu ca prostul, care atîta știe : să țină gura întredeschisă. Numai cu Oprea nu se înțelegea Enache, și nu se înțelegea cu el din copilărie, de cînd se întrecuseră odată călări toți copiii din sat. Oprea avea o iapă vînată, mare cît o namilă, și Enache o poreclise Cămila. La întrecere, Oprea se lăudase c-o să-l lase în urmă cu un pogon. Porneau de la marginea satului, dincolo de loturile de fin, de unde începeau pogoanele oamenilor, puse cap la cap, tăiate de drumuri, și se opreau la Pădurea boierească, aproape de Străulești, cale de vreo cinci kilometri. Cine ajungea întii nu primea nici măcar o lubeniță furată, nu primea nimic, dar nici nu-i trebuia. Ce dar putea fi mai mare

decît să ajungi primul la Pădurea boierească ? Duminică dimineața, fiindcă numai duminica se făceau întreceri — în zilele celelalte oamenii se aflau la muncă și numai puțini cai erau duși la păscut.

În săptămîna cînd i-a cumpărat tatăl lui Oprea iapa vinătă, toți băieții știau că duminică o să ajungă primul la marginea pădurii.

— Ce, cu cămila asta ! ? s-a mirat Enache, de față fiind și Oprea, într-o seară. Se-ncurcă în picioare, o să i se împletească rășchitoarele, să vedeți !

N-a dus-o Oprea la muncă de joi. Avea taică-său încă doi cai. Dar duminică, la întrecere, iapa n-a ajuns nici măcar a cincea la pădure și de-atunci Oprea nu-l mai putea suferi pe Enache. Iar mai tîrziu, cînd să se-nsoare, au bătut amîndoi seara la aceeași poartă.

— Ce, mă, vrei și tu să te-nsori ? i-a zis Oprea.

— Ce să fac, dacă fata vrea să scape de tine ?

Nu s-au bătut niciodată. Dealtfel, Enache nu se bătea cu nimeni și copiii se uitau la el cu un fel de milă și-i ziceau între ei Mocofanul.

Anii au trecut și Oprea s-a despărțit de taică-său și l-a dat în judecată pentru că nu le plătise unor țigani toate zilele de secerat. În acest timp, el nu s-a mai dezlipit de Sfata. A primit să facă parte din conducerea cooperativei. Și într-un an, Oprea s-a dovedit un om care nu se încurca cu nimeni. Cu nimeni nu vorbea pe ocolite, nici cu neamurile. Pentru el, toată lumea era la fel. Își îndeplinea ce avea de făcut la timp.

— Te-ai închiaburit ! i-a zis într-o seară lui Enache.

— Chiabur am fost toată viața, i-a răspuns Enache.

— Nu rîde, că eu nu rîd, nu-ți bate joc de mine !

— Ce-am eu cu tine ? Eu spun ce este. Și taică-meu a fost chiabur, a avut o litră de pămînt. Acuma el a murit și-am moștenit-o eu. Cu litra nevastii-mi făcui jumătate de pogon.

— Dar ai cai.

— Am, că și-ăl bătrîn a avut. Vrei să-i vînd ca să mă deschiaburesc ?

— Nu rîde, mă, c-am să pun șaua pe tine ! Ai și vacă !

— Am, ca să nu leg banii în basma să-mi cumpăr pămînt. Am doi copii, ăia chirăie de n-au lapte.

— Las' că știu eu ce știu !

— Poate ai uitat, am și doi cîini. Vîno să-i vezi și să-i treci în registre dacă te interesează bătătura mea.

Asta l-a infuriat și mai mult pe Oprea. Mai ales cuvîntul interesează. El, Oprea, învățase cuvîntul ăsta de la unul de la raion, și Enache își bătuse joc de el. Avea cu Enache multe de împărțit. Enache muncea pe la chia-buri. Căra și piatră cu căruța ăloră de-și ridicau case. Nevastă-sa stătea acasă, și cînd trecea Oprea pe lîngă ea, se uita într-altă parte. Odată a auzit-o, într-o seară, vorbindu-l. Trecuse colțul și se oprise să vadă ce-o să zică ea. Nevasta lui Enache a zis către vecină-sa :

— Nu te uiți la el ? Parcă e o zgaibă. Și merge acrit, parcă ar avea în gură oțet de vin. Un ăla care face pe deșteptul. L-a trimis pe omu-meu la oraș să aducă sare pentru cooperativă și nu i-a dat un franc. A zis că să-i pară bine... O zgaibă, un... Are capu' cît un bob de mazăre. Și e negru ca dracu' și zbîrcit ca merele primăvara. Și păru' ăla, că acuma umblă ca domnii, cu capu' gol... Stă părul lipit de cap parcă l-ar fi lins vaca. Și cum e capu' cît mărgeaua, și păru' negru și lins, parcă e dracu' de la apele vii... Nu m-aș fi măritat cu el nici să mă fi scîldat în galbeni. Și umblă prin sat, nu se mai oprește, parcă s-a și cocoșat de atîta mers în fugă...

Intr-o dimineață, cînd dădea la cîini, Enache a auzit bătaia în poartă. Erau doi milițieni. Cel din sat și unul de la raion.

— Dă pușca ! i-a zis cel din sat.

— Haideți înăuntru, n-o să stați la poartă !

Au intrat și-au așteptat să aducă pușca. Enache s-a așezat lîngă ei, pe lemne.

— Nu te duci ?

— A... Mă duc, a zis el și a coborît în beci. A tras tuică din butoi și a ieșit afară cu tilvul plin.

— Beți cu gura, ca la țară, că n-am pahare, a zis.

— Eu nu beau, a zis cel de la raion. Tovarășe, nu umbla cu asemenea chestii. Noi îți vorbim serios și dumneata ne momești cu... Păi ce, sîntem copii ?

— Lasă-l, Enache nu e omu' ăla care... a încercat să-l înduplece milițianul din sat pe cel de la raion.

Îi mai vorbise și înainte și nu știa ce să-i mai spună.

— Dacă a greșit, mă rog, se mai întîmplă, om vedea ce-o fi... Enache, adă, mă, pușca aia...

— Care pușcă ? nu înțelese Enache, și dădu cu palma după o muscă ce-i bîzîia pe la ureche. Nu-i plăceau muștele și vara era pentru el un chin : nu putea să doarmă afară din cauza lor. Care pușcă ? repetă gîndindu-se să măture eurtea după ce-or pleca milițienii și să spele pămîntul din casă și să mai alunge muștele din bătătură.

— Ei, care ? Aia nemțească, de n-ai predat-o atunci cînd...

— N-am, domnule, nici o pușcă. Ce pușcă ? Eu credeam că glumiți !

— Cum să glumim, ce, e de glumit ? Dacă n-o dai, trecem la percheziție. Avem mandat, uite-l.

Au căutat prin toată casa, prin grajd, pe sub iesle, prin pod, prin fin. N-au găsit nici un cartuș.

— Ai pitulat-o. Unde e ?

— Eu știu unde-o fi ? Dacă n-am văzut-o, de unde să știu ?

— Enache, ce dracu', e lucru sigur, a zis milițianul din sat. Te-a reclamat unu' care știe sigur, ce mai !

— Păi dacă știe, nu vine s-o ia el de unde e ?

Au plecat milițienii cum au venit, fără să găsească nimic. L-au mai chemat o dată la raion și apoi l-au lăsat în pace. Enache își vedea de ale lui și seara îi făcea băiatului felinare din dovleci. Tăia cu cuțitul un pătrat

în dovleac, scotea semințele, apoi tăia un nas, doi ochi și o gură. Aprindea o luminare și o pune în dovleac.

— Ei, vere, ce zici? își întreba băiatul.

— Merge, răspundea acesta, așa cum răspundea și Enache cînd îl întreba nevastă-sa ceva.

Tismană, cu care fusese în aceeași bancă la primară, l-a strigat odată :

— Enache, hai la școală !

— Ce să cat ?

— E o ședință cu unu' de la raion.

— Du-te tu, eu am treabă la cai.

— Hai, mă, că n-am cu cine să mă-ntorc.

— Nu vin, vere. Îmi spui tu ce-o zice ăla.

Peste un an nevastă-sa a mai avut o fată. La botez, Enache s-a îmbătat de n-a știut două zile nimic. Cînd s-a trezit, Oprea se afla în bătătură, cu încă trei oameni.

— Ce-i cu voi, mă ?

Dar n-a putut sta de vorbă cu ei. S-a dus în grajd și s-a culcat în ieslea cailor. Muiera nu l-a trezit, să-i treacă țuca din cap. Dimineața s-a spălat pînă la briu în jgheab și s-a dres cu frunte de țuică. N-a găsit vaca în grajd și nevastă-sa i-a spus c-a luat-o Oprea, a dus-o la obor și-a zis că dacă nu-și plătește impozitul n-o mai vede. L-a plătit și l-a căutat pe Oprea :

— De ce mi-ai luat, mă, vaca ? De ce n-ai răbdat pînă mă trezeam, să vorbești cu mine ?

— N-am timp de tine ! s-a răstit Oprea la el și a plecat.

Într-o duminică, mergînd spre horă cu nevasta și cu băiatul, pe fete le lăsase acasă c-o mătușă, Enache văzu lume strînsă în fața Sfatului. Oamenii îl priveau toți, ca și cum nu l-ar mai fi văzut pînă atunci. Le dădu bună ziua și ei răspunseră, dar nu-i spuseră nimic. Numai la horă află că Oprea scrisese la gazeta de perete despre el. S-a dus și-a citit : „Cozile de topor ale chiaburilor nu merg în rînd cu masele“, așa începea cu litere mari foaia de maculator pe care Oprea scrisese cu creion chimic

despre el. N-a zis nimic. Nici măcar n-a rupt foaia, cum făcuseră alții. S-a dus acasă și s-a culcat îngândurat. A doua zi, Tismană l-a întrebat :

— De ce-ai rupt, mă, articolul ?

— Ce să rup ?

— Nu fă pe prostu' ! Omu' te critica, de ce l-ai rupt astă-noapte ?

— Dacă era să-l rup, îl rupeam ieri pe lumină. Adică, Tismană, vere, așa am ajuns, să mă crezi și tu ca Oprea ?

Pe Tismană îl chema Ilie, dar nimeni nu-i spunea cum îl botezase popa. Îi plăcuse de mic să cînte din gură, pe la clăci. Îl rugau fetele, mai ales, să nu se învîrtă fusele fără spor, și el întotdeauna începea cu :

La Tismana-ntr-o grădină

A prins dorul rădăcină...

De aici i se trăsese porecla. Se băgase în politică Tismană și nu-l mai privea pe Enache ca înainte.

— Crezi că eu sînt coadă de topor, așa crezi, Tismană ?

— Ești pe dracu'. Ești un prost. Stai legat de gardul tău. De ce nu vii la ședințe, în sat ? De ce nu dai cerere la Partid ?

— De ce să dau ? Ce, eu știu ce vreți voi ? Mă bag eu în treburile voastre ?

— Care ale voastre, mă deșteptule ? Da' tu, ce, ești chiabur ? Te pomenești c-o fi fost a bătrînă moșiereasă ?

— Degeaba mă iei cu vorba... Nu mă bag, Tismană.

— Așa sîntem noi, proști 'ca oile. Nu ne băgăm, că ne frige. Stăm să se bage alții, că noi sîntem deștepți. Stăm să vedem cum o fi... Păi așa o fi, cum îți așterni, deșteptule. De ce nu te bagi ? Ce dacă faci politică ? Politica ta o faci, n-o faci pe-a lu' dracu' de la apele vii. Ce, ești prost, să nu știi să vorbești, ce, te-a făcut mă-ta cu capu' strîmb, să nu știi pe unde să mergi ?

— Nu-i politica de nasu' meu, eu îmi văd de plug și de șapă.

— Da' eu nu-mi văd ? Dar eu am înțeles că...

— Ce-ai înțeles, mă ?

— Am înțeles că...

— Eu n-am înțeles, vere, și gata. Tu cu ale tale, eu cu ale mele. Tu deștept, eu prost.

— Lasă, Enache, nu fă pe... pe... că nu e chiar așa. O să vezi tu mai târziu.

— Lasă, vere, a zis Enache și s-a îndepărtat puțin încruntat. Și-a văzut de cai și de secerat, și nu s-a mai dus prin sat și nici cu oamenii nu mai stătea de vorbă. Nu voia să se amestece cu nimeni, de când își bătuse Oprea joc de el. Îl făcuse cîrpă, dușman de clasă, om de nimic, slugă pe bani, om periculos. Îl întâlnise pe Oprea și-l întrebase :

— De ce ți-ai bătut joc, mă, de mine ?

— Nu discut cu dușmanii poporului, i-a răspuns Oprea. Tu nu ești de-ai noștri !

— Da' tu de-ai cui ești ? Te pomenesci că și tu ai înțeles ca Tismană... Eu n-am înțeles, dar nici pe tine nu te cred. Pe Tismană îl mai cred, da' pe tine deloc. Tu te-ai băgat ca să-ți faci treburile, vere, calci pe mine, ca să te sui sus, da' poate c-o să calci o dată strîmb, vere...

— Mă ameninți ?

— Ce am eu cu tine ? a zis Enache, cu vocea potolită, căci îi pierise de la o vreme glasul și parcă mai îmbătrînise. Eu îți spun ce cred eu, tu ai sărit dintr-o luntre în alta. Tat-tu a fost tartor pe la legionari și nici tu n-ai rămas nemînjit.

— Eu am lichidat cu clasa mea — s-a făcut Oprea roșu la față — și-am să te-ngrop în pămînt, porcule, să te dezvăț eu de vorbe proaste, am să te pun eu în genunchi, ca la icoane am să te pun ! zise Oprea furios și plecă.

— Da' ce ai, mă, cu mine ? Eu spun ce cred... Că atunci cînd și-au bătut legionarii joc de oameni, nu erai comunist, ba ai fost și tu cu nărojjii de-au tăiat cozile cailor la ăia de nu erau cu voi, să-i faceți de rîs — zise Enache, dar Oprea era departe și nu-l mai auzi.

Enache muncea pământ în parte și la Nicu Brezoi, unchiul lui Oprea după mamă. Era chiabur Brezoi. I-a dus într-o seară partea de porumb de pe un pogon și când îl puneă în tirne, să-l arunce măsurat în pățul, s-au auzit bătăi la poartă.

— Cine sînteți ? a întrebat Brezoi.

— Cine să fie, cine-ți intră-n casă acum ? Ori cu crucea, ori cu cotele.

Era Oprea și cu încă doi. El vorbise. A luat-caii de dîrlogi și-a zis :

— Nu mai descărcați degeaba, îl luăm în căruță.

— Oprea, taică, ce faci, mă ? îl trăgea Brezoi de mincă și voia să-l ducă mai departe, să-i șoptească ceva la ureche.

— S-a dus vremea aia, a zis Oprea. Ai exploatat destul, chiaburoiule, acum a să mai tragi și tu în jug.

— Bă, frate, ești neam cu mine, nu te uiți în gura mea ? Am și eu o vorbă să-ți zic.

— Nu discut cu dușmanii ! Enache, mină căruța, a zis Oprea și s-a urcat și el în ea.

— Dii, dracilor ! a dat Enache bice cailor și-au ieșit din curtea lui Brezoi în goană, de era să se rupă podul sub ei.

Țismană a plecat din sat la raion și vine rar să-și vadă nevasta și copiii. L-a îndemnat și pe Enache să intre în întovărășire, dar acesta nici n-a vrut să audă.

— Să se înscrie alții întii, de unde știu eu c-o să-mi fie mai cald acolo ?

• Oprea își îndeplinea prea bine ce avea de făcut în sat. A intrat la taică-său în tîrlă și a rupt jumătate din ciopor și l-a dus la obor. Pînă n-a plătit taică-său impozitul pe tot anul nu le-a dat oilor nici măcar un cocean să mănince. Nici apă n-a lăsat să le deie. Oamenii se temeau de el, și când îl vedeau că merge pe drum și se apropie de ei, intrau în curte și puneau drogul la poartă. Din orice se răstema la ei. Toți îl credeau în stare de orice,

dacă el nici neamurile nu se arăta că le vede, ba chiar pe taică-său îl injura mai dihai decît pe toți. Pe un învățător l-a bătut în curtea lui, că n-avusese să-i dea ce-i ceruse !

Într-o dimineată, Enache mulgea vaca în curte. Stătea pe scăunel, cu oala între picioare, și mulgea cu amîndouă mîinile. Au lătrat cîinii la poartă, el i-a strigat și le-a arătat, cu capul, grădina. Cîinii au sărit gardul și n-au mai mîriit la cei care intraseră. Oprea l-a întrebat :

— Cîți sînteți în casă ?

— Patru.

— Patru drugi de porumb vă mai rămîn. Ce mai e, luăm noi.

S-au urcat în magazie și au umplut căruța cu care veniseră.

— Asta 'e porumbu' chiaburilor, l-au ascuns la tine, a zis Oprea. Îl confiscăm și tu ai să dai de dracu'.

Enache mulgea mai departe vaca, pe scăunel. Îi privea și nu zicea nimic. Nu s-a sculat să le țină calea, să nu-l lase. Îl vedea pe Oprea încruntat și nu știa ce gînduri are. A zis doar :

— Nu e porumbu' chiaburilor, e al meu, munca mea.

— Atunci de ce te lași ? îl ațîța unul, chior. Pune mîna pe par, nu te lăsa !

— Lasă, vere, e mai bine așa, a zis Enache.

Bănuia că Oprea îl pusese pe chior să-l întărite, să-l scoată din fire, ca să-l poate bate ei, cum îl bătuseră și pe învățător. Îl știau mîndru și își băgaseră în cap să-l tupăie cu boatele dacă se pune contra. Ei erau mai mulți, el singur. Dar el mulgea vaca mai departe și-i lăsa să ia tot.

— Pune mîna pe ei ! îl înghiontea chiorul, un nenorocit care s-ar fi aruncat și-n lapte fierd dacă zbiera Oprea la el. Nu zici nimic, fîi ia tot și te lași ?

— Lasă-i, vere, să ia. Luați, mă ! Nu beți și lapte ? le-a întins el oala.

— Om ambițios, te lași călcat pe coadă, îi făcea chiorul cu ochiul bun.

— Mă las, vere. Dacă veneați acum câțiva ani nu mai ieșeați pe poartă, decît în car. Ieșeau numai Țoalele, numai ele se mai alegeau de voi, da' acuma luați tot, eu să fiu sănătos, să umplu' magazia la loc.

Îi lucea chiorului ochiu' ăl rău, acuma-acuma credea că plesnesc dracii în Enache. Oprea mătura magazia, să nu mai rămînă bob. Ce n-au putut pune în căruță, au măturat și-au aruncat în curte, la găini.

— Degeaba ești bosumflat — i-a zis Oprea la plecare — noi știm că chiaburii au ascuns porumbu' ăsta, boabele astea, la tine.

— Bine, vere, să fii sănătos, a zis Enache și-a lovit aerul cu mîna ca să alunge o muscă verde, ce-i tot bîzîia pe la ceafă. Era convins că Oprea îi pusese gînd rău, voia oricum să-l facă să se înfurie, să aibă cum să-l joace mai ușor.

— De ce-ai zis, mă, că înainte ne-ai fi scos cu targa din curtea ta ?

— Așa, vere. Atunci eram și eu mai al dracului. Dar acuma nu pot să-mi iau boii lui Dumnezeu în cap, că am copii mici, vere.

— Lasă, că nu de asta...

— Și că tu vrei să-mi rămînă muierea singură, îți vîd eu ochii, vere, parc-ai vrea să mă pui o țîră la umbră, să-mi rămînă curtea fără stăpîn. Îmi luași boabele, da' tot nu te vîd mulțumit, nu-ți lucesc ochii, tot acru ești. Nu te bucuri de nimic, vere, nu te-am văzut bucuros...

— Eu îmi fac datoria și nu e vorba aici de...

— Altceva vrei tu, vere.

— Vreau să nu mai fie chiaburi și cozi de topor ca tine, bețivani ca tine.

— Bine. Da' eu beau să mă bucur, vere, nu ca să mă culc în șanț. Și dacă mă culc în iesle, e, că mă bucur

mult cînd beau. Dar tu nici nu bei, nici nu muncești, nici nu te bucuri.

— Tu-ți rupi spînarea să faci avere.

— Ba muncesc că am copii, vere, și că-mi place. Nu mă mîină nima cu biciu' din urmă la arat, da' eu ar că-mi place, că vin seara acasă mort de oboseală, mă spăl bine, mănînc bine, beau o gură și dorm ca pește. Nu pentru avere... Tu vrei să te ajungi, nu știu ce vrei, dar nu pui osu' cîstit. Tu, dacă nu erau vremile astea, ai fi ajuns cel mai al dracului chiabur din sat.

— Ascultă, mă, paștele mă-ti de dușman, pe mine să nu mă insulti, care este o bătaie de joc, la... la... că îți arăt eu ! De n-am să-ți scot eu colții ăia !

— Sînt înfipti bine, vere.

— Am să te fac să joci sîrba-n căruță, zise Oprea, văzînd că sînt singuri și că ceilalți ajunseseră departe, cu căruța.

— Trebuie vînă pentru asta, vere.

— Ești un dușman de clasă și-am să-ți...

— Ce sînt, mă, dușman de clasă ?

— De n-o rămîne muiere-ta cu cîinii pe bătătură, să nu-mi zici mie om !

— Nici nu-ți zic, vere, îi spune Enache încet, fără să ridice glasul.

— Am să te-ngrop, mă, am să te...

— N-ai mîzgă, vere. Pentru asta n-ai tu atîta mîzgă.

Și s-au despărțit, fără să se bată. Enache știa că nu se poate pune cu el, fiindcă Oprea atîta aștepta. L-a ocolit și și-a văzut de treburi. Cînd a venit Tismană de la raion, a trecut și pe la el și l-a întrebat cum o mai duce, dacă e tot prost ca înainte sau i-a mai venit mintea la cap. Enache i-a povestit cum îi golise Oprea magazia. A doua zi, Tismană s-a urcat într-o căruță și l-a luat și pe Oprea cu el. L-a dus la raion și l-a făcut troacă de porci. Se mai plînseseră și alții și Oprea a fost dat afară din funcție și n-a lipsit mult să intre și la pușcărie. Dar după șase

luni, Oprea a ajuns secretarul Sfatului; însă, de fapt, el tăia și spînzura, președintele îi știa de frică și nu se amesteca în nimic, zicea că nu are experiență. Cînd avea ședință la raion, Oprea trimitea omul de serviciu la Enache.

— Spune-i să înhame repede, că ne grăbim.

Îi ducea Enache, îi întorcea, și nu zicea nimic. Fluiera.

Era nevoie de piatră pentru șosea, întii la poarta lui Enache bătea omul de serviciu.

— Am mai fost.

— A zis să te mai duci.

— Bine.

Și se ducea. Aducea și marfă de la oraș pentru cooperativă. Făcea orice, nu cerea nimic și nu zicea nimic Enache. Nu mai muncea pe la chiaburi, și nevastă-sa, după ce-i mai făcuse un băiat, slăbise și se îmbolnăvisese. Enache a vîndut caii și și-a dus nevasta la doctor. Cînd a luat banii pe cai, îi tremurau mîinile. Cumpărătorul a zîmbit, credea că nu știe să numere. Enache s-a îmbătat în tîrg și l-au adus acasă vecinii, într-un car. I-a părut rău după cai, dar n-a plîns. Dar două zile și două nopți nu s-a trezit, a dormit în iesle. Nevasta s-a însămătoșit și Enache a fost bucuros cînd a adus-o acasă, și s-a îmbătat iar. Apoi și-a zis că-i mai bine fără cai, nu trebuie să facă atîtea drumuri de pomană. O să pună vaca la jug cu a vecinului și n-o să moară de foame. Se scula de dimineață și mergea în grajd și striga la cai:

— Unde a-ți ieșit, dracilor?

Știa că nu sînt acolo, dar vorbea așa, să se găsească în treabă, din obișnuință. Acum grajdul era aproape gol și n-avea ce să rînească. Nici muște nu erau ca înainte, dar tare ar fi vrut să fie. Oricum, deși nu spunea pe față, în inima lui Enache rămăsese cu dorul de cai. Devenise pămîntiu și nu mai fluiera. Dar cel mai rău era că nu mai punea pic de țuică în gură. Și nevastă-sa intrase la

gînduri. Enache nu mai era omul de pînă atunci, nu mai dormea beat în iesle și dimineața n-o mai trezea :

— Scoală, văruică !

Oamenii au intrat în colectiv, Enache a rămas ca înainte. Într-o noapte, doi unchi de-ai lui Oprea l-au bătut pe Tismană, dar nu prea l-au bătut. I-au ținut calea în salcîmi și s-au repezit cu parii la el. Dar Tismană era ciomăgarul dracului, i-a pus pe goană și le-a dat și cîteva boate în cap. S-au făcut cercetări. Tismană a plecat la raion, iar Oprea a pus să strige în sat :

— Băăă, mîine dimineață toți bărbații să vină la Sfaaat... Cine nu vine, va da de draacuu !

Asta o mai adăugase omul de serviciu, fiindcă nu știuse cum să spună exact ceea ce voise Oprea. Adică cine lipsește e socotit bolnav, lovit în cap de boata lui Tismană. Vinovat. Au venit oamenii toți, de la copilandri pînă la bătrîni. Nu se puteau pune cu Oprea. I-a controlat pe toți, într-o cameră, singur. Le lua pălăria din cap și se uita, îi pipăia cu mîna prin păr, doar o găsi sînge încheșat, vreo creștătură sau vreun cucui. N-a găsit nimic. Numai la Enache a pipăit un cucui cît oul de puică.

— Tu erai, mă ?

— Eu, vere, a răspuns Enache. Degeaba i-ar fi spus că i-a căzut o paianță în cap, cînd mutase lemnele din grădină sub șopron, tot nu l-ar fi crezut.

— Bine, stai colea pe scaun, a zis și-a plecat în camera vecină.

Pe oameni i-a trimis pe la casele lor. S-a înapoiat și i-a spus :

— Ai căzut în laț, dușmane !

— Am căzut, vere.

— Bine, eu nu te spun. Nima nu știe că te-am desco-perit, nima n-a văzut, n-a auzit. Te las o vreme liber. Peste trei zile vii cu trei kile de muște la Sfat.

— De ce ?

— De muște. Sarcină de sus. Trebuie muște pentru pescuit. Plan. Asta e cota ta. Nu e mult. Le prinzi, le pui frumos în borcane și le aduci. Dacă sînt vii, e mai bine, trage peștele mai repede la musca vie, că se zbate. Da' și moarte sînt bune. Ai înțeles ?

— Am înțeles.

— Atunci, du-te, da' vezi !...

Ajuns acasă, Enache s-a îmbătat și nevastă-sa n-a fost deloc supărată cînd i-a spus că trebuie să prindă trei kilograme de muște, ei îi părea bine că-l vede iarăși ca înainte. A doua zi s-au pus pe treabă. Au presărat toată casa cu fărimituri de mămăligă muiate în lapte și zahăr, să vină muște și de la vecini, să se înmulțească. Le prindeau cum puteau, cu palmele mai ales, și le băgau în oale de pămînt. Rămîneau unele și vii, altele cu cîte un picior rupt sau c-o aripă sfîrtecătă. Enache nu se plîngea. Știa că Oprea își bate joc de el, că nu era vorba de nici un pescuit și de nici un plan. Aduna muște și nevastă-sa, și copiii, de dimineată pînă seara. Bîzîiau muștele prin cameră, bîzîiau în oală, bîzîiau și noaptea, prin somn, în mintea lui Enache. Dimineata și-a trezit nevasta ca pe vremuri :

— Scoală, văruică !

Prindea muștele ca un ieșit din minți ; cîte șase deodată rămîneau în palmele lui late, bătătorite. Cu înverșunare le prindea, parcă s-ar fi războit cu toate muștele ce nu-l lăsaseră vara să doarmă de cînd se știa. Nu-i ieșea însă din cap că Oprea își bate joc de el. Zice că îl are în mîna și poate să-l trimită oricînd la miliție, să-l cerceteze. Nu-l trimitea fiindcă acolo s-ar fi aflat că n-a fost el. Și atunci Oprea n-ar rămîne cu nici o mulțumire, dar așa avea una : îl făcea să prindă muște.

I le-a dus seara la Sfat, în trei oale. Oprea i-a rîs în naș și i-a spus că i le dă înapoi să facă ciorbă din ele, i le dă fiindcă nu mai era nevoie de ele.

— Da' barem le-ai cîntărit ?

— Le-am cîntărit, vere.

— Ei, cară-te.

A plecat Enache, cu oalele în traistă, cum venise, să nu-l vadă lumea. Și acasă a băut, furios, și s-a culcat. A doua zi a tăiat un salcîm. Cercurile rotunde, vîrstele, nu erau egale. Și erau mai mari în partea cu care stătuse salcîmul la soare. Cu partea dinspre lumină. Enache voise să facă blane din salcîm, dar se răzgîndi. Îl lăsă pentru mai tîrziu. Dar îl lăsă în șopron.

După un an, Tismană a venit la el cu o cerere făcută gata.

— Am făcut-o eu, din partea ta, că tu nu știi să scrii. Dacă vrei, pui degetu'.

A pus degetu' unde făcuse Tismană o cruce cu cerneală. Știa să scrie, dar a pus degetul, fiindcă, și Tismană știa asta, fuseseră doar în aceeași bancă la primară. Nu voise să-și bată joc de el, dar îl luase peste picior ; că el, Enache, nu vrea să arate ce poate și nu vrea să fie ce este și unde trebuie. Dealtfel, mai vorbisera și înainte, dar nu se înțeleseseră. Enache nu-i vorbise despre muște.

În toamna aceea, Enache a fost printre primii zece oameni din sat care au adus acasă mai multe bucate de la colectiv, deși muncea mai mult singur, fiindcă nevastă-sa rămăsese iarăși grea. Peste iarnă a intrat grăjdar la caii gospodăriei. Cînd intra la ei, striga tare :

— Ce mai faceți, dracilor ?

Și se bucura Enache. Într-un ziar au apărut vreo douăzeci de rînduri despre el și vreo patruzeci despre caii gospodăriei. Erau mulți, vreo cincizeci, cum nu aveau pe atunci alte gospodării de prin împrejurimi. Enache se fălea cu ei, îi adăpa, îi încura, îi țesăla. Era iarnă și cu caii nu mai avea de lucru.

Oprea a plecat de la Sfat, se încurcaseră niște ițe, dar nu așa de tare. A intrat brigadier la gospodărie, iar după două săptămîni a ajuns magazioner. Slăbise și arăta și mai acrit la față. Nu-i plăcea munca asta, o făcea doar

aşa, că n-avea alta în loc. Cu taică-său tot nu se împăcase, deşi gurile rele ziceau că nu fusese niciodată supărat cu el. Tot gurile rele ziceau că Bîrzoii avusese capul spart în ziua cînd îi chemase Oprea pe toţi la Sfat, dar că se făcuse că nu-l vede. Nu se ştia nimic precis, fiindcă lui Bîrzoii şi chiar lui taică-său Oprea le făcuse destule zile rele. Cînd se ducea seara acasă de la gospodărie, Oprea trecea pe lângă curtea lui Enache şi-l cuprindeau frigurile. El nu se însurase, n-avea copii şi degeaba ţinuse să se culce măcar o dată cu nevasta acestuia. Îi plăceau picioarele ei şi nasul; la celelalte femei nu se uita. S-ar fi însurat şi acum cu ea, aşa mai trecută cum era şi cu pete galbene pe faţă, căci trebuia să aibă iar un copil, dar ea nici nu se uita la el.

Enache se întâlnea des cu el prin cîrtea gospodăriei, vorbea uneori mult şi parcă nu fusese nimic între ei. Enache nu-şi amintea de nimic şi parcă povestea cu muştele nici nu se întîmplase. La Enache nu mai striga Oprea, cum striga şi acum la alţi colectivişti. Era nervos şi nu-i plăcea să nu i se îplinească gîndurile. La o şedinţă l-au criticat, şi Oprea şi-a luat angajamentul să nu mai strige şi să nu mai înjure oamenii. După şedinţă au plecat împreună de la gospodărie şi cînd s-au despărţit şi-au dat mîna. Oprea s-a oprit să-şi aprindă o ţigară şi l-a auzit pe Enache strigîndu-şi în curte nevasta:

— Unde eşti, văruiică?

Şi parcă atunci l-a urît mai mult ca întotdeauna, glasul lui Enache parcă l-a zgîriat. S-a culcat trist cu un gînd în minte.

A trecut iarna şi a venit primăvara. Oamenii aşteptau să plece la arat, dar încă nu venise timpul. Au trecut şi aratul, şi seceratul, a venit vara, s-a terminat grîul de treierat şi paiele de făcut clăi. Oamenii nu s-au înţeles cu Oprea şi el nu s-a înţeles cu ei. La o adunare generală s-au ridicat unii şi-au zis să nu mai fie magazinier, iar alţii cu limba ascuţită foc au spus că i-ar sta bine şi dat afară din gospodărie. Se afla şi Tismană de faţă.

— Asta moare de necaz că n-are cui să poruncească, a zis o muiere. Că așa s-a învățat : fă tu ! fă tu ! că eu stau pe scaun și-ți zic să faci. D-aia e acrit el și nu-l trage inima să ne-ajute cînd îl rugăm ceva, d-aia, că nu mai poate da ordine. Că nu mai e ca... să nu scol acum morții ! E învățat să poruncească, ia să mai poruncească și la sapă, s-o ia de coadă, că nu i-o rupe săpii coada.

— Eu zic să-l dăm afară, s-a ridicat chiorul, că eu știu ce-i poate pielea. Că numai mie cîte mi-a făcut. Astuia nu-i plac oamenii, asta nu iubește nici pe dracu'...

— Dar tu pe cine iubești, mă ? Că pînă acum erai lingura lui, te băga unde vrea, acuma nu-l mai iubești ?

— Stai jos, bă !

— Ba să nu stea, că are dreptate ! a sărit un tinerel. Asta nu iubește nici pe dracu', vă spun eu, noi sîntem pentru el niște cai...

— He, he, rîseră unii.

— Ce cai, mă ?

— Liniște.

— Nu chiar cai, dar cam așa, se aprinse tinerelul. Nu-i pasă de noi. El s-o ducă bine, să fie liniștit. Că înainte cînd...

— Lasă, mă, ce-a fost !

— De ce să las ? Oamenii erau așa, niște... niște... pe care să se suie el și să facă pe deșteptu'. Asta nu ne iubește, pe cuvîntul meu !

— Dacă-i pe cuvînt...

— Pe cuvînt, zău, să mă ia 'dracu' dacă mint ! Asta nici pe tat-su n-a dat doi bani și nici pe-ai lui...

— Ba le-a ținut parte, că pe-aici le lua, pe dincolo le da îndoit.

— Lasă, c-a făcut și lucruri bune.

— Că s-a nimerit, și Ț-a vrut să urce sus. Dar n-a făcut din inimă, pe cuvîntu' meu ! Pe taică-său, pe-ai lui, tot ce a făcut nu din inimă a făcut, nău că i s-ar fi aprins lui inima... Draci. S-a gîndit că numai așa ajunge

el mare, dacă dă cu alții de pământ, cu oricare, și cu-ai lui...

— Eu zic că nu s-a rupt de-acasă...

— Eu zic că s-a rupt... că dacă era alt regim, nu se rupea, c-avea ce-i trebuie, da' așa, ce și-a zis... „Hai s-ajung mare“. A calculat, pe cuvântul meu !

— Ei, dacă zici tu c-a, mă rog, a calculat !...

— A bîziiit el cum a putut... Un-te duci, hop și Oprea !

Enache îl asculta. Toți se ridicaseră împotriva lui Oprea. Asta nu-i plăcea. Acum cînd Oprea era la pământ, toți erau tari. Se ridică în picioare și zise :

— Ia mai tăceți, mă, să vorbesc și eu ! Omu' a făcut ce-a putut... De unde știți voi ce-i în sufletul lui de-l judecați așa ?... O mai fi greșit, că nici noi nu sîntem făcuți numai de albine. Lăsați-l să răsufle, ce...

Îi luă apărarea și adunarea hotărî apoi să nu-l dea afară din gospodărie. Oprea muncea, asta nimeni nu putea zice că nu. Cum muncea, asta e altceva. S-a hotărît să nu mai fie însă pe mai departe magazinier. Să fie cum era cei mai mulți, fără vreo funcție aparte.

Oprea n-a dat două zile pe la gospodărie. Nu era supărat că-l schimbaseră, ci fiindcă-i luase Enache apărarea. Se așteptase să vorbească altfel.

A trecut iarna și a venit iarăși primăvara. Nevasta lui Enache a mai născut o fetiță și la botez au venit peste cincizeci de colectiviști, a venit și Tismană și s-a pilit și el și a cîntat :

La Tismana-ntr-o grădină
A prins doru' rădăcină...

Ca niciodată, Enache n-a reușit să se-mbete și nevastă-sa zicea că a mai prins puteri și-i trebuie o rație dublă de țuică.

Botezul a început sîmbătă după-masă și a ținut toată noaptea. Enache se afla acum în ieslea cailor, la gospodărie, și dormea acoperit cu fin. Dar fața, cum stătea cu minile sub cap, îi rămăsese neacoperită nici măcar

de un fir. Era o dimineată caldă de duminică. O muscă verde se punea când pe nas, când pe gura lui Enache. El se strimba prin somn, musca zbura, făcea un ocol mic peste cai și se reîntorcea. Se așeza pe bărbie, pe pleoape, pe frunte, și Enache, sătul de strîmbat, dădea prin somn cu mîna după muscă. Nici vorbă s-o nimerească. Musca se așeza pe nas și-și curăța aripile verzi. Tot strîmbîndu-se și dîndu-și cu mîna pe la nas, Enache s-a trezit. Întîi a deschis un ochi, și-a dat seama unde e și l-a închis, somnoros. Musca a bîzîit iar pe pleoapa stîngă, parcă bătîndu-și joc de el, și atunci Enache a deschis amîndoi ochii; musca era de vină. O privea cum zboară deasupra lui, cum se apropie și se îndepărtează, verde și mare. Cîm o privea, Enache a auzit ceva ca prin vis, nu și-a dat seama precis ce. A mai ascultat, fără să se ridice, neștiind dacă i se pare sau nu. Auzea ceva care parcă se opintea, clănțănea. Apoi, distinct, aproape a auzit ceva ce semăna cu o foarfecă ce taie. Caii tropăiau rar și moale, mutîndu-se de pe un picior pe altul. Era duminică, grajdul era închis. Ceilalți grăjdari adăpaseră de mult caii și le puseseră fin. Enache ascultă, apoi brusc, cuprins de un fior, se ridică în coate și privi peste iesle. La zece pași, în dreapta, cu spatele spre el, un om tunde coada unui cal cu foarfeca. Privi ușa grajdului: era închisă. În acel moment sări din iesle, urlînd. Mai mult de jumătate din cai aveau coada tunsă. Puse mîna pe lopată și fugi după omul pe care-l recunoscuse. Îl ajunsese la ușă și-l lovi cu lopata peste umăr. Omul se îndoi, ieși afară din grajd și începu să urle. Era Oprea. Enache îl ajunsese iar și-l lovi peste piept cu lopata, doborîndu-l. Apoi îl lovi în cap, peste mîini, peste picioare. Îl lovea și-i striga, vorbind repede, ca o moară:

— Ce făcuși, vere? Ce ai, vere? Credeam că numai cu mine ai ce ai, dar văd că cu toți ai. Credeai că nu-s aici? Nu-ți place; nici unu' nu-ți place? Îți bătuși joc de mine, vere, da' cu satu', cu oamenii ce avuseși, mă? Să ridă lumea de ei, vere? Cum a mai rîs și atunci, vere,

cînd cu tat-tu ? Mă faci de rîs, vere ? Bine, da' cu cai ce-avuseși, mă ? Cu caii ce-avuseși ? Ei ce-ți făcură, mă ?

Și vorbind îi făcuse o groapă în pămînt și-l împinse cu piciorul în ea și-aruncase pămînt peste el, cu lopata, să-l îngroape de viu, așa cum era, lovit. Veniră paznicii și-l prinseră în brațe, să-l ducă de-acolo, dar era greu să-l urnească. Îl răzbiră, îl duseră mai mult tîrîș pe Enache.

— Îți bați joc, vere ? De cai, vere ? striga Enache într-una și privea înapoi, la mușuroiul de pămînt care-l acoperise pe Oprea. Nu se mai vedea nimic din Oprea, decît o muscă ce i se așezase pe frunte. O muscă verde.

DOR

1

Cînd intră pe poartă, în bătaură, îl văzu întins cu spatele peste pragul casei, mort. Capul era aplecat spre umărul stîng. Parcă privea în pămînt. Picioarele nu se vedeau decît pînă la genunchi. Era liniște și se auzeau porumbeii cum bat aerul cu aripile, lin.

Se apropie și-l privi de-aproape : era într-adevăr mort. Dincolo de prag, în tindă, bocancii, nemișcați, prăfuiți, păreau să nu mai lase nici o îndoială, atît erau de fără viață. Tatăl ei, Dumitru N. Lungu, murise.

Dar ea nu simți nici un fel de durere. Parcă uitase că era tatăl ei.

Își împreună mîinile și se rezemă cu spatele de gîrduțul dintre casă și grajd. Îi era sete, atîta tot, sete. Însă nu se gîndi să meargă să bea apă, poate chiar uită că-i este sete, sau poate nici nu se gîndi că gura i se înăsprise de sete.

Auzi scîrțîitul prelung al porții și atunci privi spre drum și văzu că lumea stătea pe lîngă gard și pe șosea, și privea în bătaura lor. O femeie jelea ascuțit și ea își pipăi repede obrajii, și pleoapele, dar nu găsi nici o urmă de lacrimă și, ca să nu zică cineva că nu plînge, ridică un colț al șorțului și-și acoperi ochii cu el. Dar îl lăsă aproape în aceeași clipă să cadă la loc. N-avea rost să se prefacă. Pe tatăl ei nu-l iubise în ultima vreme. Și chiar de-ar fi ținut la el, poate tot n-ar fi plîns. Văzu că

lîngă cap, lipită de buza unei străchini, îi aprinseseră o luminare. Ardea fumegînd. Milițianul stătea la poartă și nu lăsa pe nimeni să intre înăuntru și muierile din drum aprinseseră fiecare cîte o luminare. Asta văzu : zeci de lumînări arzînd dincolo de gard. Și era zi. Zi înaltă, de vară. Veniseră femeile să-i aprindă tatălui ei lumînări la căpătîi, dar cum nu puteau ajunge pînă la el, nu le țineau de pomană.

Așteptau procurorul. O văzu pe mama ei, pe pragul grajdului, plîngînd înăbușit, de parcă i-ar fi fost rușine să plîngă din toată inima. Se apropie de ea și-i puse mîna pe umăr și o mîngîie, încurajînd-o. Ce se-ntîmplase, nu se mai putea face nimic.

Auzi porumbeii gîngurind pe casă, rotindu-se. Era plin acoperișul casei de ei. Cîțiva se lăsașeră în bătătură și se plimbau ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Îl privi pe tatăl ei cum stă cu mîinile întinse în lături, cu palmele ușor desfăcute. Lui îi plăcuseră porumbeii. Cei romani, mari și mîndri, mai curajoși, se apropiaseră de el și nimeni nu se gîndea să-i alunge. Lumea era în drum, milițianul la poartă, iar ea stătea lîngă mama ei și-o mîngîia acum pe legătura neagră, de văduvă, ce și-o legase pe cap. Porumbeii români, și lopătarii, cei cu pene caraghioase la picioare, ca niște lopeți, ajunseseră lîngă mort. Unii se urcaseră pe pieptul lui, alții pe mîini. Și numai atuncîea ea băgă de seamă, apropiindu-se încet de casă, că ei dădeau cu ciocul, ușor, în buzunarele lui de la pantaloni, și că din acele buzunare curgeau pe pămînt boabe de grîu. Porumbeii ciuguliră și din palmele lui, cum îi obișnuise el, și ea văzu că el avea în palma stîngă încă multe boabe de grîu și în dreapta cîteva, și mai văzu că și pe pieptul lui erau cîteva boabe. Porumbeii le mîncară pe toate, fără să se grăbească, gîngurind și rotindu-se, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

Ea se gîndi că azi-dimineață, cînd dăduse mama ei boabe la porumbei, din magazie, ca în fiecare dimineață,

uitase că el era întins în curte, peste prag, și aruncase și peste el griu.

Dar chiar atunci îl văzu pe Milu și începu să plîngă. El stătea cu mîinile încrucișate peste piept, sub salcîmul de lîngă pătul. Salcîmul era înflorit și zumzăiau albinele în el. Milu era cu capul gol, ca la morți. Se bărbierise și era frumos acum, așa cum îl știa ea dintotdeauna. Aseară i se păruse îmbătrînit la față, nebărbierit cum era. Și părea fricos, îi tremura vocea și degeaba își ținuse tot timpul mîinile strînse pe cureaua, mîinile lui aveau în răs-timpuri un tremurat nestăpînit. Ea se afla cu mama ei la o mătușă, la Fana. Frămîntau pîine și colaci pentru pomana unchiului ei Nicolae, mort mai demult. Venise Milu, verde la față, și se așezase pe un scăunel lîngă ușa, tăcut. Apoi vorbise dintr-odată: „L-am omorît pe nenéa Dumitru“. Adică îl omorîse pe tatăl ei, înțelesese ea, dar crezuse întîi că glumește și încercase să ridă. „Ce rîzi, fa, ca o proastă — sârise mamă-sa la ea — ce gă-sești tu aicea de rîs?“ „Păi n-auzi, mamă, ce-ndrugă Milu?“ „Uită-te, fa, la el, ăsta e om să băsnească, nu vezi cum arată, ca un mort?“ Milu rupea mărunt, cu degetele, o nuiă de salcă. Scosese nuiăua de la brîu, de unde obișnuia el să țină nuiielele. Atunci îl crezuse și ea, amintindu-și că tatăl ei voise cu două zile înainte să-l bată cu ciomagul, în curtea lor, chiar lîngă pragul unde stătea acum răsturnat pe spate, pentru că Milu rupsesse și atunci nuiielele și-l scosese pe bătrîn din răbdări. El nu suferea să-i sperie cineva porumbeii, cînd le dădea de mîncare, fiindcă el își puneă boabe pe umeri și pe brațe și porumbeii se urcau pe brațele lui și pe umerii lui ca pe un pom. Milu îi speriasse, rupînd nuiiele, și bă-trînul se infuriase. Ori poate găsise un motiv, de ochii lumii, să se-nfurie, fiindcă, de drept, nu-l putea înghiți pe Milu. Îl și bătuse de vreo trei ori, rău, o dată îi spăr-sese capul cu o coadă de sapă. Milu era o namilă de om și-ar fi putut oricînd să nu se lase bătut, dar el nu credea că bătrînul vrea într-adevăr să-l lovească, și nu se ferea,

și mai ales nu ridica mîna să dea fiindcă n-ar fi avut
tărie să dea în tatăl ei. Milu ținea la ea, știa tot satul și
dacă bătrînul era nebun, să-și fi pus mîntea cu el nu se
făcea, nu era frumos.

Totuși ei nu-i venise aseară să creadă, chiar de se
oprișe la început din frămîntatul plîinii. Presăraseră din nou
cu făină peste aluatul din postavă și începuse să lăläie
cîntecul ce-l zic lăutarii cînd e bărbierit gînerele. Ma-
mă-sa nu zisese nimic, numai mătușă-sa Fana fugise
afară din casă, închinîndu-se. Mamă-sa tăcea, așa că nu
putea fi nimic adevărat, poate numai se certase iarăși
Milu cu bătrînul (așa-i ziceau toți tatălui ei, bătrînul, și
ea, și Milu, și mama ei). Și ca să-i înveselească, ea se
mînjise cu făină de grîu pe obraji și pe frunte, se făcuse
toată albă și începuse să rîdă. Și să cînte cîntecul gîne-
rului, pe nas :

Foaie verde mușetel,
Măi gînere tinerel,
Roagă-te de bărbier
Să-ți mai lase-un firicel,
Să mai dănăcești cu el...

Intrase mătușă-sa Fana cu o grămadă de lume. „Cum
fu, Milule ?” „Așa fu, — răspunse el —, că eu venisem
s-o văd pe Lena. Se făcuse întuneric. Eu, ca băiatu'... Cre-
deam c-o găsesc cînd vine cu ulcioru' de la apă, să-i cer
apă... Ori c-o să vină ea din casă, afară... Fluier eu fluie-
ratul ce-l am cu Lena, zdrancăn clanța porții, să-ntărit
cîinii, nimic, nu iese Lena. Dar era lumină în casă. Și
atunci iar fluier și aud că se deschide ușa și-l văd pe-ăl
bătrîn în prag, că eu mă urcasem pe paianța podului, să
văd peste gard. «Care ești, mă ?» Îi spun. Și-l întreb
dacă Lena i-acasă. «Nu-i acasă», îmi zice bătrînul și în-
chide ușa după el. Bine, mă gîndesc eu și m-așez pe scau-
nul de la poartă. Nu după mult timp iar se deschide ușa
și-l aud : «Hai înăuntru, că-i în casă !» Eu intru în băta-

tură, îl cred, că și altă dată mă păcălise că nu-i în casă și ea fusese înăuntru. Intru, și intru și pe ușă, în casă, când simt că-mi trecе ceva pe lângă cap, rece, și se izbește-n lemnul ușii. În tindă era întuneric. Mă ciucisem, parcă fără să vreau, de nu mă nimerise. Mă reped cu mîinile să apuc drăcia aia, că nu știam ce e, care se înfipsese în ușă, să nu mai dea iar cu ea în mine, și dau de mîinile lui. Și-l aud înjurînd. Și simt că era o bardă, barda lui de lemnar. Mă zbat să o iau și în lupta asta el dă cu un picior în ușa ce da din tindă în odaie și ușa se deschide și-l văd atunci în lumină și mă sperîu de el și m-apucă o slăbiciune ca de moarte și încep să slăbesc din strîns barda. Văd în el că se-aprind toate puterile și că vrea să se scape de mine, văd barda cum se ridică, neagră de rugină pe la muchie, cu gura știrbită de două cuie, și atunci îl îmbrîncesc și el iar nu mă nimerește cu tăișul. Și cînd să tragă iar barda din lemnul ușii, trag eu și-l izbesc cu muchea în creștet. El se răsucește pe călcîie, venind spre mine, parcă să mă apuce în brațe și să mă sugrume și eu iar îl lovesc. Și el cade pe spate, peste prag, cu capul în bătătură. Și moare... Uite, recunosc, eu îi omorîi. Îi spusei și milițianului, totu', înainte de-a veni aici. El crezu că îmi bat joc de el și se culcă lîngă nevastă, că ea era băgată sub pătură, numai ochii i se mai vedeau." Se făcuse liniște, apoi Fana își făcuse iar trei cruci mari, pînă peste buric, aplecîndu-se spre pămînt și zisese că uite, domnule, cum își poate nenoroci cineva tinerețea pentru un smintit. Ea înțelesese că acel cineva era Milu și că smintitul era tatăl ei, fiindcă Fana așa-i zisese tot timpul, smintit, de cînd cu povestea cu bărbatu-său. Nici mort nu-l iertase. „Așa e, — mai zisese ea —, din cauza unui hodorog ajunge omu' la pîrnaie și-și mănîncă viitoru'. Ce timpuri, lume, să te pună unu' în situația asta, adică în situația lui Milu, săracu', să intri nevinovat la umbră, și să rămîi și cu sufletu' negru, că oricum, tot criminal te-a făcut ăla să fii, să rămîi cu inima spulberată și cu anii netrăiți, dintr-o sminteală a

unuia. Doamne ferește“, se mai închinase ea și scuipase și în sân de trei ori.

Abia atunci simțea ea mirosul colacilor. Îi uitaseră în cuptor și ei arseseză și se făcuseră scrum. Toată casa mirosea a scrum de pâine, dulce și înecăcios. Când scoaseră colacii afară din cuptor, erau negri. Însemna că totul era adevărat, de nu-i băgase nimeni în seamă. Și dacă se adevărea ce spusese și mătușă-sa Fana, cu Milu, și zilele ei rămâneau întoarse pe dos.

„Huo ! Na la oi ! Păzea ! Păzea !“ se auziră glasuri în drum și când ea privi să vadă ce se-ntîmplă, văzu un cîrd de copii dînd cu pietre după cîinele lui Vreja. Cîinele trecea schelălăind printre muieri, și ele, ferindu-se și aplecîndu-se, să dea în el cu țărîină și să-l orbească, se-apărau și cu lumînările de el și lumînările se mai stingeau ; una dădu cu lumînarea aprinsă în cîine, dar nu-l lovi. Cîinele, mare, lătos, nu-și găsea loc să scape de înjurăturile și pietrele copiilor și cînd văzu poarta, lîngă care stătea milițianul, crăpată, intră pe ea în bătătură, ca turbat. Trecu și pe lîngă mort în goană și cîteva pietre veniră după el și în curte, sperîind porumbeii.

Ea se apropie de Milu, de frica dulăului, și-i strînsese mîna, lipindu-se de el. Copiii fluierau lung din degete și huiduiiau. Ea uită de cîinele lui Vreja și rămase cu mîna moale în mîna lui Milu, ca topită. Îl vedea pe Milu în locul bătrînului, cu gura căscată, întins pe spate, mort, și vedea barda cum îi mecește capul, vedea negura de ieri seară și auzea icniturele lui Milu sugrumate. Îi puse palma pe frunte, căutînd vreo lovitură, dar nu găsi nici un cucui măcar și asta îi mai dădu aer să respire. Îi mîngie sprîncenele și nasul, și ceafa, sprijinindu-se de el și în bucuria ei că Milu era întreg nu mai auzi urletele copiilor și huiduielile lor, auzi numai inima lui cum îi bate în piept, așa cum o știa, cam repezită, o auzi lipindu-și urechea de cămașa lui albastră pe care i-o cumpărase ea de la oraș în ziua cînd fuseseră la cofetăria „Modern“. Era o după-amiază caldă cînd intraseră ei în cofetăria

din centru. Milu îi deschisese ușa și-i zisese să meargă înainte și ea pășise întâi peste prag, dar rămăsese acolo, speriată. Era lume multă, pereții erau văruiți în toate culorile pământului, mesele erau albe și rotunde și scaunele de culoarea miezului de nucă, era fum și mirosea dulce, lumea nu vorbea prea tare, parcă nu vorbea deloc. Parcă îi priveau toți, așa i se păruse și i se făcuse un fel de rușine și voise să plece afară, dar Milu o luase cu mîna de cot și o dusese pînă la o masă, întrebasese pe-un băiat cu lulea dacă e liber, și cînd acesta dăduse din cap că da, Milu trăsese un scaun ce nu stătea chiar cu fața spre masă, cum se cuvenea, și-i făcuse ei semn să se-așeze. O fată cu inel mare și cu șorț alb venise spre ei și ea se uitase la Milu și își împreunase mîinile în poală. „Încă o turcească“, ceruse băiatul cu lulea. „Două prăjituri «Diplomat», ceruse Milu și din momentul acela ei îi venise inima la loc. Milu era încălțat în cizme și stătea picior peste picior. Fata le adusese prăjiturile. „Mie-mi plac astea cu frișcă — zise Milu — și stafide.“ El a pus mînușile pe masă. Erau de piele neagră. Ea, pe-ale ei, de lîină, le ținea în mîna stîngă, cînd mîncă, să nu le piardă. Milu se uita din cînd în cînd la ceasul lui de mîină, galben, și ea era foarte mîndră că el era bărbat. Băiatul cu lulea a plecat și Milu a lovit-o cu o mînușă peste umăr, ușor, îndemnînd-o să mînînce toată prăjitura, să nu-i fie rușine, îl privea pe el și nu-i mai păsa nici de prăjitură, de nimic. Milu și-a aprins o țigară. Era frumos cînd fuma, scotea fumul în rotocoale și ea privea cum se duc cercurile de fum, unul după altul, mereu mărindu-se, pînă aproape de tavan, unde se lăteau atît de tare că se pierdeau. Milu avea și două insigne, avea și stilou în buzunarul de la piept și un creion care scria tot cu un fel de cerneală roșie care se numea pastă, după cum îi spusese el. „Alo, două țitronade“, a mai cerut Milu și fata cu inel mare le-a adus două pahare aburite, cu țitronadă galbenă. „Mie-mi place țitronada galbenă“, a zis Milu, scoțînd mereu rotocoale de fum pe gură. Ea, urmărîn-

du-le, a văzut pe perete o grămadă de sticle cu băuturi, care de care mai colorate. A citit etichetele : „Coniac“, „Moca“, „Fernet“, „Cinzano“, „Triple sec“, „Martini“. Erau niște sticle frumoase, de toate formele, lunguiețe, dolofane, pătrate. Și era și un carton mare, pe care scria cu litere roșii : „Lista de prețuri“.

Numărul	Denumirea produsului	Lei
1	Ceai simplu	
2	Ceai cu lămfie	
3	Cafea cu lapte	
4	Cafea melanj	
5	Cafea turcească	
6	Cafea schwartz	

Iși amintea totul acum, numai câți lei făcea fiecare nu-și mai amintea, fiindcă nici atunci n-o interesase cât costă. Când au ieșit din cofetărie, Milu i-a deschis ușa larg și i-a dat cu degetele mânușilor peste spate, între umeri, și ea parcă s-a gîdilât. Și atunci ea i-a pus pentru prima oară mîna pe frunte. Și cel mai mult s-a mirat atunci că există mai multe feluri de ceai. Ceaiul simplu i-a plăcut cel mai mult cum sună la ureche : ceai simplu. I-a spus și lui și el a rîs. Și ea l-a tras de ureche. Îi luă și acum între degete urechea lui din dreapta. Simți că e rece și atunci simți că și fruntea lui e rece, că e plină de broboane reci ca gheața. De parcă murise de mult. Tresări și începu să plîngă cu hohote, la pieptul lui strîngîndu-i mîinile în mîinile lui. Auzi iarăși, puternice, fluierăturile copiilor din drum, acoperind totul, acoperindu-i și glasul ei, fiindcă nici ea nu-și mai auzea plînsul, numai îl simțea în ea, cald. Fluierăturile se rupseră dintr-o dată, ca o grindină terminată și se auziră rîsete și chiuituri de veselie. Și ei i s-a părut că femeile din drum rîd pe înfundate, unele, și le tremură în mîini, de ris, luminările aprinse, și parcă se rușină și se îngrozî. Și abia atunci înțelese că ea îl ținea de mîna pe omul care-l omorîse pe bătrîn și lumea știa asta. Dar ei nu-i păsa, îl strînse și mai tare și abia atunci văzu de ce rîde lumea :

pe drum trecea pisica lui Vreja, pisica lui cea albă. Era mare și purta la gît un clopoțel. I-l pusese Vreja, să spe-rie șoarecii. Și-i mai pusese și-o fundă roșie în coadă, să nu se deoache. Pisica asta nu mîncase niciodată șoareci, era sfîntă, zicea Vreja, și de-aceea se tăvălea lumea acum de rîs, fiindcă nu se putea să fie sfîntă o pisică și să nu mănînce ea măcar un șoarec. Se auzea clopoțelul. Femeile își mai potoliră rîsul. Dar copiii se luaseră după pisică, toți, și chițcăiau ca șoarecii și se prăpădeau de rîs. Apoi dintr-o dată se făcu liniște. Venise procurorul.

2

Ea își amintea precis ziua cînd tatăl ei îi vorbise pentru prima oară de rău pe Milu. Era într-o miercuri, zi de iarnă geroasă, acum vreo cinci ani. Muriseră niște vaci la gospodărie și el venise acasă verde și nu mîncase nimic. Își schimbase bocancii cu alții uscați, aflați sub pat, și plecase apoi, să ducă vacile în cîmp, în cimitir. Nu voia nimeni să le tragă afară din grajd, fiecare spunea că nu e treaba lui, că e a văcarilor, dar aceștia erau doar patru inși (unu era șchiop și n-avea putere, altul era prea bătrîn, iar al treilea se nimerise tocmai atunci să zacă beat acasă, după un parastas). Mai rămînea unul întreg și toți ziceau să se descurce el singur cum o putea, mai ales că din cauza lui muriseră vacile. „Răposaseră“, cum zisese Milu. Pentru vorba asta se luase bătrînul de el, i se păruse că lui Milu îi arde de rîs. „Îți vine să glumești“, îi zisese bătrînul. „Păi dar vrei să plîng, rîsese într-adevăr, cu toată gura, Milu. Muriră, muriră, Dumnezeu cu ele, n-o să le jelesc eu“. Și Milu mai zisese că nu pune mîna pe ele, și nici nu pusese, să le scoată din grajd. Pînă la urmă înjugaseră doi boi și așa scosese vacile afară, tîrîș, legate de picioare cu funii și trase de boi. Și așa le duseseră și în cimitir, una cîte una, tîrîș. Era iarnă și pe drumul de sanie parcă alunecau mai ușor, mai ales că înghețaseră bocnă stînd în ger, afară.

Bătrînul venise pe la prînz să mănînce și se nimerise să-l găsească pe Milu la ei în casă, stînd pe pat și jucîndu-se cu pisica lui Vreja, pe care o luase din tindă, că era blindă și plimbăreață. „Să vii să jupuim vacile“, îi zisese lui Milu. „Ce să le mai iei pielea, nea Dumitre. Sufletu'. Unde s-a dus mia, meargă și francu“, rîsesse Milu. „Aha — făcu bătrînul, suflînd în ciorbă — aha! Nu-ți pasă adică!“ „De ce să-mi pese, nea Dumitre? De pielea lor? Ce să fac eu cu ea? La ce mi-ar folosi mie să merg să le jupoi, ce-aș cîștiga eu din asta?“ „Nu ce-ai cîștiga, că nu-i vorba de bogăție aici, dar e păcat să lași pielea pe ele, o să ridă lumea de noi că după ce le-am omorît nici pielea n-am luat-o de pe ele, de lene și de nepăsare. Că așa nu s-a pomenit nici pe vremea lui Papură-vodă.“ „Dă-l dracului pe Papură-vodă, — rîsesse Milu —, că nu i-o fi murit și ăstuia vacile!“ „Ia ieși afară, Milule! zisese bătrînul, punînd lingura lîngă farfurie și ștergîndu-se cu palma la gură liniștit. Ieși afară și plimbă-te cu mîta asta în brațe.“ Milu crezuse că glumește, cum crezuse și ea, și maică-sa, și nu se mișcase de pe pat. Atunci, bătrînul se ridicase de la masă și-l luase de guler și îl tîrîse spre ușă. Îl scoase în bătătură și-i aruncase după el căciula și cojocelul și-i spusese să nu-l mai vadă prin casa lui. Atît. Milu plecase fluierînd și ea fugise și-l ajunsese în șosea și-i dăduse și mînușile, pe care le uitase pe pat, și-i făcuse cu ochiul în semn că bătrînul cu siguranță glumea ori poate băuse ceva prin sat. Dar cînd se înapoiase îl găsise pe bătrîn bosumflat. „Asta e o putoare patentată, să nu-l mai prind că dă pe-aici!“ îi zisese, dar ei îi venise să ridă de cuvîntul patentată, și rîsesse. Atunci, bătrînul îi dăduse o palmă de văzuse, așa cum se spune, stele verzi. Pînă atunci nu văzuse niciodată stele verzi și asta o bucură că aceste stele mici și numeroase există cu adevărat și uită palma și-l privi pe bătrîn recunoscătoare. El se bilbii și vru s-o mîngîie pe obraz, dar asta strică totul : ea îl văzu că greșise ceva, își aminti palma primită și mai ales că

bătrînul greșise purtîndu-se cu Milu cum se purtase. Și zise : „Cu Milu n-avuseși dreptate, ce te legași de el, tată ? Ce-ți făcu el ? Dă-le-ncolo de vaci, doar nu stă lumea în ele ! Ce e vina lui aici ?“ Bătrînul o ascultase uluit. Apoi băuse o cană cu apă, din cantă, și își pusese mîinile în briu. „Adică îmi dai mie lecții, Leno, îmi dai lecții, așa-i ? Adică eu bat cîmpii, m-am scrîntit de bătrînețe și nu mai înțeleg nimic, adică tu mă judeci pe mine și crezi că ai dreptate și că eu n-am toate mințile acasă.“ „Nu zisei asta, tată.“ „Nu ziseși, da' așa te gîndești. Vezi să nu-ți mai dau două, să-ți aduni măselele de pe jos.“ Și plecase, fără să mai adauge ceva. Pînă în ziua aceea n-o lovise niciodată pentru o vină anume, o bătuse doar cînd fusese mai mică sau mai mare pentru tot felul de lucruri pentru care sînt bătute copiii. Și nici nu-i vorbise cu o asemenea hotărîre rea, ce semăna a ură.

Jupuisse pînă seara, în cîmp, vacile moarte. Făcuseră un foc mare să le mai dezghețe carnea. Le jupuiseră mai mult ca să nu le mănînce lupii nejupuite. Și sîngele înghețase în ele, roșu. Sticleau jupuite, în lumina soarelui înghețat, ca niște butoaie albe de gheață, alb-vineteii, sîngerate și murdare, ca niște butoaie cu picioare răsfirate în toate părțile sau ridicate în sus, strîmbe, cu copite, și cu capete lunguiete, cu gura căscată și cu ochii deschși, înghețați, blajini și mari. Nu mirosea a mort și nici a sînge, dar ciorile începuseră să croncănească, negre, zburînd peste zăpada albă ce sclipea alb, de ger. Cimitirul vacilor era la marginea pădurii și poate spre seară se auziseră urlînd lupii fiindcă bătrînul cînd ajunsese acasă începuse încă din magazie să injure lupii. Luase boabe de porumb în buzunare, după ce întîi le aruncase porumbeilor, să-i sature, din gura magaziei, să aibă pentru a doua zi dimineata cînd ieșea din casă, să nu dea ochi cu ei fără să aibă la-ndemină să le dea ceva.

După ce mîncaseră, ea își luase furca de tors, goală, din camera de la vale, să plece la mătuașă-sa Fana, unde

era clacă de tors lînă. Se-auzea cum bate tobița lui Milu, se-auzea și clarinetul lui Măciucă. Milu își făcuse obicei să umble cînd era clacă cu tobița pe drum și să lălaie un cîntec de mort, ca să ridă lumea și să știe că e rost de petrecere la omul care ținea claca.

Bătrînul îi luă furca și o aruncă pe dulap, și închise ușa cu șicul, fără să spună o vorbă, dezbrăcîndu-se. Mamă-sa îi făcuse ei cu ochiul să-l lase în pace că nu-i în toane bune. Bătrînul parcă aștepta să-l întrebe ceva, fierbea, umbla desculț prin odaie, în izmene, prefăcîndu-se că nu găsește ceva. Ea nu-i zisese nimic și atunci el nu se mai putuse stăpîni și vorbise, dar fără să se uite la ea ori la maică-sa, vorbise ca și cum ar fi vorbit singur sau cu altcineva. Zisese, înfuriindu-se din ce în ce mai tare : „Va să zică numai la petreceri le e mintea, bate căcănaru' tobița, și sar proastele în drum și se țin după el. Acolo, dă-i bătaie la zbenguială, că torsu', e ca torsu', partea a doua. La plăcinte înainte ! Aia e ! Să n-aud că are vreun gînd cu tine, că-ți rup coadele ! Țsta nu poate să aibă un gînd curat, putoarea asta mare de om ! Aia e ! Lenea e cucoană mare, care cere de mîncare ! El, cică nu vine, că nu-i treaba lui ! Pe el îl umflă risu' ! Că nu e vina lui, cu vacile ! Da' a cui e, a lu' tata ? A lui și-a unora ca el, și-a unora de nu vād răul ăsta, ori de-l vād se fac orbi, și așa mai departe ! Bine, mă, de ce nu ești om, mă ? Ce crezi tu că e pe lumea asta ? A, va să zică nu e vina ta, e a altuia. Cu vacile. Dar de ce n-au ele nutreț ? C-a fost un fel de secetă. Bine, a fost. Dar de ce n-ai adunat tu tot finul de pe dealuri, și mai ales la timp ? Dar de ce-ai lăsat tu porumbu' pe cîmp, necules ? De ce n-ai ieșit să tai cocenii, poți să-mi spui ? Ori ți-a intrat ție în cap că dacă e socialism, să fie, adică dacă nu muncești tu, să muncească altu', munca să meargă ! Aha ! Adică socialismu' îți dă ție dreptu' ăsta, să nu muncești ! Că tot, pînă la urmă, s-or aranja ele treburile. Adică îți dă dreptul să stai, că tot n-o să mori de foame ! Că trag alții la sapă și o bucată de pîine îți

vine și ție, mai ales dacă te ocupi și de muzică. Toboșaru' e cineva la horă, el se-aude cel mai tare. Ba încă zici că asta chiar că e o muncă serioasă, să bați toba. Alții muncesc o săptămână și tu bați toba două ceasuri, duminica. Păi dacă te mai prind în casa mea, am să dau în tine ca în toba! Adică lui nu-i pasă, și nici fetei mele nu-i pasă de ce se-ntîmplă în sat! Lor nu le pasă! Că, cică, nu e vina lui! Adică voi aveți dreptul să nu vă pese! Să-i pese statului, sau cui să-i pese? Dar voi cine sînteți, tîmpiților? Adică vă dădu socialismu' posibilitatea asta să nu vă pese și să vă bateți joc de voi și de munca voastră! Bun, dacă voi așa înțelegeți, foarte bine. Să vă mănînce lupii toate vacile, cînd or muri toate să rămîneți pe drumuri și pe urmă să ziceți: Ai dracu' lupi!"

A doua zi mai duseră în cimitir șase vaci. Pe cele jupuite cu o zi înainte le găsiră sparte de lupi, sfîșiate. Se mai vedeau resturi de măruntaie, înghețate, împînzite pe zăpadă. Croncăneau ciorile pe coastele vacilor, în stoluri. De departe ciorile păreau niște furnici care zboară ușor, grase, țopăind pe niște mușuroaie negre.

Boii cu care tîrîră vacile în cîmp muriră și ei. Dar pe ei îi prinse moartea încet, și în cîmp, în timp ce oamenii jupuiau vacile. Așa că pe ei nu mai trebuiră să-i care pînă în cimitir, veniseră singuri, pe picioarele lor. Îi jupuiră și pe ei. Și în seara aceea bătrînul, acasă, își băgă capul sub pătură și ea îl auzi cum plînge înfundat, rușinîndu-se cumva că plînge, dar neputîndu-se opri. Boii fuseseră înainte ai lui. Adică ai lor.

3

Ea mărturisi tot ce știa despre tatăl ei și despre Milu, din prima zi cînd se certaseră ei și pînă în ultima zi cînd îi văzuse împreună. La proces se ținu seama de faptul că Milu spusese totul singur, înainte de a se afla în sat că bătrînul murise. Cum totul se întîmplase seara tîrziu, el ar fi putut foarte ușor să nu spună și poate că pînă la urmă nu s-ar fi aflat cine-l omorîse pe bătrîn,

dar lui Milu nu-i fusese frică să recunoască și asta îl ridică și mai mult în ochii ei. Bătrînul nu-l putea suferi mai ales pentru că venea pe la ea. La proces, avocatul susținuse că Milu fusese în legitimă apărare. Și pînă la urmă Milu veni acasă. Și ea cînd îl văzu în drum (cum dădea boabe la porumbei, le aruncă tot porumbul din șorț), plecă în fugă la poartă, cu mîinile întinse. Dar el nu se bucură cînd se întîlni cu ea, rămase în drum și nu vru să intre înăuntru nici cînd îl chemă mama ei. Rupea mărunt o jordea și privea cîinele lui Vreja ce se scăr-pina, de pureci, leneș, la umbra nucului de lingă ma-gazie. Și de-abia atunci, după ce plecă Milu, ea își dădu seama cu adevărat de tot ce se întîmplase. Și se sperie de ce avea să urmeze, de ceea ce nu se mai putea întîmpla și de ceea ce mai putea să se întîmple.

4

Era duminică, ziua era grea de soare, aerul limpede. Cînd ea intră în cameră auzi ușa scîrțîind ascuțit și asta îi aminti de bătrîn, și intră în cămară, luă sticla cu untde-lemn, căută și o pană de gîscă și unse țîșinile mișcînd ușa la dreapta și la stînga, pînă nu mai auzi decît mersul ei moale, aproape neauzit. Noaptea, cînd ieșea mamă-sa în curte să vadă de ce latră ciinii, ori să bea apă, că nu-i plăcea să bea apă din urcior, zicea că e stătută și numai apa rece scoasă atunci cu ciutura din fîntînă îi face bine, ea auzea ușa scîrțîind prelung și groaznic, ca un scrișnet de măsele de om beat, și se trezea și nu putea să mai adoarmă, și-i era parcă frig, și ca să nu-i fie își trăgea pătura peste cap. Auzi toba bătînd în sat, la horă, dar nu simți nici o dorință să se-mbrace și să meargă acolo, măcar să stea pe margine și să privească cum joacă alții și își petrec. Luă postava de sub pat și o umplu cu apă fierbinte, își despleti cozile, fără să se privească în oglindă și începu să se spele pe cap. Săpunul era tare, făcut de mamă-sa cu sodă multă. O usturau ochii de clăbuci. Schimbă apa, își limpezi păru, apoi iar începu

să se dea cu săpun. Era dezbrăcată pînă la briu și un fir de apă îi alunecă pe piept, fierbinte. Se lăia cu ochii închiși, de frica săpunului, cu capul aplecat în jos, deasupra postăvii, să nu facă lac prin casă și nu mai auzea bătaia tobei și uitase că e duminică. Ar fi trebuit să nu se laie duminica, dar ei nu-i mai păsa acum de nimic și nu credea, cum nu crezuse nici mai de mult, c-ar putea să i se întîmple ceva neîntîmplat, de inimă rea, de nu face ca bătrînii. Mai ales că și tatăl ei nu credea în sfinți și duminica nu era pentru el zi de biserică și dacă mergea la biserică zicea că merge ca să vadă lumea și să simtă mirosul de tămîie, care-i plăcea cel mai mult în biserică, mirosul de curățenie și de tămîie aprinsă, fumegînd, și lumina schimbată ce cădea de sus, prin ferestrele colorate ale bisericii, lumină limpede, strecurată, nu atît de tare cum era afară, ci mai întunecată și mai rece puțin, dar parcă mai aprinsă cumva de roșul și galbenul și verdele geamurilor. Amintindu-și de bătrîn, simți cum apa se răcorește în postavă și părul ud o făcu să tremure de parcă l-ar fi înghețat apa. Mai turnă apă fiartă în postavă, s-o încălzească pe cea veche, dar tremuratul nu-i venea de la apă și atunci știu precis de unde și nu deschise ochii să vadă dacă lucrul acela mai era acolo unde-l știa, ori îl luase cineva. Nu-i mai fu frig, dar nu putu să nu deschidă ochii și să nu privească peretele din fața ei o clipă, atîta cît văzu geanta cu curea a bătrînului și cît săpunul o făcu să-i dea lacrimile de ustureală. Bătrînul muncise și în ocna de sare de la Prisăceaua, de unde ieșise cu pensie, și de atunci avea el geanta de piele, de la un bihorean care-i zicea tașcă. Își ducea mîncare în geantă. Nu mai pleca de mult la Prisăceaua, dar la gospodărie, unde era paznic de zi, pleca foarte devreme, cu noaptea în cap, la ora la care altădată se ducea la tren, și-și lua și acum geanta cu el, fiindcă se obișnuise să mînînce la alte ceasuri decît mîncă ea cu mamă-sa. Și un lucru nu înțelesese ea cînd murise el și nu-l înțelegea nici acum, de ce găsise geanta lui în

cui, în cameră, unde era locul ei, și pe bătrîn întins peste prag, fără ea, cînd ar fi trebuit să fie geanta la el, trecută peste umăr, doar așa o purta. El dimineța nu și-o uitase acasă, i-o întinsese chiar ea. Ea nu spusese nimănui povestea asta, dar ceva i se păruse atunci tulbure. Bătrînul venise de la gospodărie, pe seară, intrase în casă și își pusese geanta în cui, la locul ei, apoi venise Milu și se-ntîmplase ce se-ntîmplase. Asta era limpede. Dar atunci de ce nu se află în geantă și grîul? Bătrînul întotdeauna cînd punea geanta în cui, într-o despărțitură a ei punea și grîul ce-l luase din magazie și-l avea în buzunarele de la pantaloni. El cînd ieșea dimineța arunca cu grîu pe casă, îi plăcea să audă cum bat boabele de grîu pe țiglă, ca o ploaie groasă, de grindină moale, îi plăcea să găsească porumbeii cînd se trezeau mîncarea pe casă, ca și cum le-ar fi căzut din altă lume și nu le-ar fi dat o mîină de om. Seara, porumbeii nu lăsau nici o urmă de grăunte pe acoperiș, și dimineța cînd se trezeau mîncarea era acolo. „Ei nu știu că omu', adică eu mă trezesc înaintea lor“, îi plăcea bătrînului să spună. De fapt nu era bătrîn, nici nu-și arăta anii, nu i se vedeau pe față, dar așa-i zisese odată Milu și porecla se lipise de el, mai ales că Milu glumise, n-o spusese cu vreo răutate și nimeni nu se supăraseră, nici el, nici ea, nici mamă-sa. Pe mama ei o chema Cătărina, dar lumea îi zicea Rina, și Milu îi zicea dadă Rină, deși ar fi putut să-i spună și mamă Rină, dar de i-ar fi zis mamă Rină ar fi îmbătrînit-o mai mult și mama ei nu era deloc îmbătrînită și era tot așa de frumoasă cum și-o amintea că fusese mai de mult, cînd era el la primară în primele clase. De ce nu se găsea grîul în geantă, se-ntrebaseră atunci. Dar asta n-ar fi însemnat nimic și nu și-ar fi pus întrebarea asta, de nu s-ar fi întrebat întîi de ce era o pată mică de sînge pe eureaua genții, pe muchea curelii, spre perete. După ce-l înmormîntaseră, ea luase geanta din cui, s-o pună în dulapul ei, să nu se piardă,

și atunci simțise ceva aspru sub degetul mic al drepte
și când privise cureaua văzuse o pată înnegrită de sînge,
uscată. De unde era pata aceea acolo? Bătrînul murise
pe prag, și cuiul cu geanta erau în odaie, departe, nu se
putea s-ajungă pînă acolo sîngele, și mai ales să se pună
pe partea dinspre zid a curelei. Poate că geanta fusese
la bătrîn cînd murise el și i-o pusese cineva în cui, se
gîndise, dar nu putea să fie așa, n-avusese cine s-o pună
și chiar de-ar fi pus-o cineva, s-ar fi văzut alte pete pe
ea, mai mari. Poate că bătrînului îi cursese sînge din nas
peste zi și se mînjise cumva cureaua cu sînge, ori tăiasе
vreo găină pe undeva, ori era o pată veche și ea o cre-
dea nouă fiindcă atunci totul i se părea nou și nemai-
pomenit. De aceea tăcuse, nici mamei ei nu-i spusese
nimic, să n-o creadă ieșită cumva din minți de durere
că murise bătrînul. Dar ea atunci nu simțise nici o durere
și nici acum nu-și dădea seama de ce nu simțise că
leșină, ori c-o doare capul, cum se spunea că se-ntîmplă
cînd îți pierе dintr-o dată cineva apropiat. Poate fiindcă
i se păruse imposibil să se-ntîmple așa ceva, de-aceea îi
venise să rîdă cînd îl auzi pe Milu povestind, la mătușe-sa
Fana, ce se-ntîmplase. Numai la cîteva zile după ce-l
înmormîntaseră pe bătrîn simțise că n-are poftă de mîn-
care. Și nu mîncase două zile, deși pînă atunci nu lăsase
în farfurie nici o lingură nemîncată. Atunci parcă se deș-
teptase dintr-un fel de somn și cînd se privise în oglindă
se speriasе, era vînată ca o moartă de trei zile și-i tre-
murau buzele și-i clănțăneau dinții ca la bolnavii de
friguri. Dar poate că frica asta îi venise și fiindcă Milu
fusese dus la oraș și nu se știa dac-o să scape sau nu.

Își limpezi din nou părul și cînd deschise ochii zise :
„Au !“ Milu stătea în pragul ușii și-o privea lung. Ea
își acoperi pieptul cu palmele. Apa îi picura din păr pe
șale și peste mîini și ea nu se mișca din loc. Își simți
în palma stîngă bătăile inimii, repezi, și parcă sîinii i se
întăriră de rușine și-ncepură s-o doară de atîta căldură.
Se uită în jur după ștergar și nu-l văzu pe speteaza scau-

nului, lingă ea. Privi iarăși în jur și ochii i se opriră pe geanta bătrînului și parcă-i înghețaseră, fiindcă înghiți în sec și cînd îl privi pe Milu îl văzu și pe el altfel, cu sprîncenele cumva încordate, parcă simțind neliniștea rece din ochii ei. „Ce-i ?“ întrebă Milu și se căută în buzunar de țigări. „Ștergarul“, răspunse ea, privindu-i mîinile cum aprind repede chibritul, și privind fără să caute, doar întinzînd repede cu o mînă prosopul. Îl aduse la piept. „De ce te speriași, mă ? zîmbi Milu. Doar te-am văzut așa, — zise el —, ce-ți puseși mîna acolo ?“ „Taci din gură — răspunse ea — și ieși afară, hai, ieși, hai, Milule, ieși“. El nu se clinti din prag și atunci pe ea o cuprinse un fel de ciudă și vru s-arunce în el cu săpunul, dar săpunul îi alunecă din palmă. „Mai și minți“, zise ea și vru să ridice săpunul de jos, dar cînd se aplecă simți că el îi privește pieptul și se uită la el să vadă de-i adevărat, și fu adevărat ; așa că își prinse din nou în palme sîinii și se ridică în picioare. Atunci apărui maică-sa în prag. „Nu ți-e rușine, fato ? se încruntă ea și aruncă pe pat cerga ce-o avea în brațe. Eu mă dejghin cîrînd asta de la mătușe-ta Fana, și tu stai așa, de față cu el ?“ „Nu stau goală“, vru să spună ea, dar tot se simțea vinovată cumva și merse în camera de la vale, fără să fugă, cu părul ud, și cu mîinile peste piept. Se îmbracă și își șterse părul și se pieptănă în oglinda din perete. O auzi pe mamă-sa mutînd scaunele, nervoasă și vîrsînd peste prag, în curte, apa din postavă. Milu nu plecase, fiindcă ar fi spus ceva la plecare, și ea nu-i auzise glasul. „Dacă te-ar fi văzut cineva, ce-ar fi zis“, o auzi pe mamă-sa vorbind tare. Și deși ușa era închisă și nu-i vedea fața, știa că ei îi sunau aceste vorbe și parcă-i vedea ochii negri, frumoși, aprinși de învinuire. „Ce-o să zică satul, de-te-o vedea cu el, ce-o să zică, spune, de ce taci acolo, ori n-auzi ? Dar ce-ar zice taică-tu de te-ar vedea stînd cu țîțele goale în fața ăstui, ce-ar zice ? Ar zice c-a murit de pomană, dacă el nici atîta cînte n-are din partea ta, că tu l-ai uitat și moartea lui nu

ți-a spus ție nimic.“ „Dar cu ce-s eu vinovat?“ se auzi glasul lui Milu, moale. „Nu de tine e vorba, tu și-așa ți-ai nenorocit zilele de pomană, dar ce-ar zice lumea de ea, de fata asta a mea, cu ce ochi ar vedea-o pe ea stînd cu tine la masă, ca femeie?“ Milu nu răspunse. Nici glasul mamei ei nu-l mai auzi, poate ieșise iarăși afară. Dar vorbele ei lăsau să se înțeleagă că nu mai putea fi vorba ca ea să mai iasă cu Milu în lume. Se privi în oglindă și văzu că are urme de plîns adînci și vinete pe sub ochi, dar ea nu plînsese. Slăbise poate, cu toate că își simțea puterile întregi. Bluza însă îi era prea rece, poate fiindcă n-o mai purtase de mult, dinainte de moartea bătrînului. Își aminti de el și o cuprinse un fel de milă. Nu fusese om rău, deși în ultimul timp ea nu se împăcase aproape deloc cu el. Fusese om necăjit și de cînd intrase în rîndul lumii se supăra ușor pe cine nu-l asculta, ca și cum altfel nu se putea trăi decît cum gîndea el. Milu era mereu vesel și glumea și lui întotdeauna glumele lui Milu i se păreau nesărate și nu rîdea niciodată de ele, și se strîmba cînd le auzea de parc-ar fi mîncat aguridă. Milu întreba ce e : „de sus mă lasai, în fund ți-o băgai?“ Și toată lumea nu știa și murea de rîs fiindcă trebuia să aibă vorbele astea un înțeles. „E ciutura în fîntînă“, răspundea tot Milu și bătrînul zicea că tot ce făcea Milu era ca să-și cîștige o faimă, dar el n-avea o faimă adevărată, nici proastă, nici bună, nu înfăptuise nimic, să între lumea la idei și să-l știe c-ar fi un om așa sau altfel. „El n-are nici un «calibru de om», — zicea bătrînul cumva mulțumit —, dar el se dă peste cap să-și facă o faimă, și d-aia spune și prostii. Cel mai rău pe lume e să n-ai nici o faimă, — zicea bătrînul —, să trăiești așa fără să ai calibrul tău de om, și cel mai rău e să treci din lumea asta fără nici un folos, să mori fără faimă. Asta e cea mai urîtă faimă, să mori prosteste, fără faimă.“ Și de fapt el așa murise, prosteste, deși cît trăise avusese faima unui om drept, deși ea știa că nu întotdeauna judecase omul cu dreptate. Pe Milu începuse

să-l urască din ziua cînd muriseră vacile gospodăriei. Zisese că nu găsisese în Milu nici vinovăție, dar nici întristare. Poate nu găsisese fiindcă în dimineața aceea friguroasă, în curtea gospodăriei, în loc să-l asculte pe el, Milu îi întrebasese pe oameni o ghicitoare : „ce-i bălăban pe mumă-ta ?“ Nimeni nu știuse. „E pătura, sau plapuma“, rîse Milu. Iar a doua zi, pe cînd fusese într-adevăr supărat și el de moartea vacilor, bătrînul risese că nu moartea lor îl schimbasese de arăta amărit, ci arăta așa fiindcă președintele îl sculase din pat, pe el și pe alții, și-l adusesese să dea o mîină de ajutor grăjdarilor.

„Ce faci, fato, adurmiși ?“ o auzi pe mamă-sa, din curte. Ieși să vadă ce vrea. Îl văzu pe Milu stînd sub salcîm, pe un scăunel. Nu plecase. Își trăgea, ținîndu-l în palmă, ceasul de la gît. Era vînător și nu purta ceasul la mîină, să nu se strice cînd trăge cu arma, să-i sară acele și roțițele. Vara cam umbla și în izmene, nu putea să-și facă buzunar la izmene, cum își făcuse Vreja. Așa că-l ținea la gît legat de un șnur de bocanc, sub cămașă. Și nici nu se prea știa că are. Numai îi vedeai pe cîte unii, cînd stăteau de vorbă cu el, cum ciulesc urechile, s-audă de unde vine ticăit de ceas. Ea zîmbi amintindu-și de munteanul care-l întrebasese în tîrg cît e ceasul, ca să vadă de are, și cînd el zisese că nu știe, plecase clătînînd din cap de parc-ar fi auzit năluci. „Ce mai faci, mă ?“ îl întrebă ea, punînd o mîină pe salcîm. „Dau din coadă, — răspunse Milu —, dau din coadă să ies din iarnă. Tu nu vezi, aștept.“ „Ce aștepți ?“ nu înțelese ea, văzînd pe fața lui cum se topește un zîmbet, și ăla acru. „Aștept să treacă iarna asta, să pot sta și eu la soare ca lumea.“ „Leno, intră în bucătărie“, o auzi pe mamă-sa, și-o ascultă. Dar din prag îi spuse lui Milu : „Hai, mă, încoa', nu sta acolo ca un cuc“. „Nu vin“, răspunse el și nu se clintî, nici n-o privi măcar. Mamă-sa făcea go-goșele. Sfirîia untdelemnul în căldare, că în căldare le frigea, să poată să se umfle în voie și să înoate bine în untdelemn, să se rumenească la fel în toate părțile. „Eu

ies afară, îmi umplu păru' de miros.“ „Las' că nu-ți pică moțu', că nu te măriți acum, mai lasă barem să i se uște lui taică-tău țărîna de pe deasupra.“ „Dar ce-ți făcui eu, mamă?“ „Mai taci din gură, nu mai întreba prostii!“ se răsti mamă-sa la ea, și asta o înfurie și rămase în bucătărie. Privi untdelemnul cum fierbe parcă bolborosînd și o privi pe mamă-sa, pe furiș, cu necaz, și i se păru că pe fața ei nu e atîta zăduf cît era în vorbele ei. Parcă voia să-i arate cît ține ea la bătrîn, și gîndul ăsta o făcu să bage multe lemne pe foc, deodată. „Ce bagi lemne, fă, vrei să înnegresc astea, ia pleacă mai încolo!“ „Uite că plec“, zise ea și se gîndi că dacă ținea acum așa de mult la bătrîn, putea să fi ținut și cînd trăise, și să nu se fi încurcat atunci cu tutungiul, cu șchiopul. Ea o văzuse. Întîi nu i se păruse curat că nu cumpără deodată mai multe cutii de chibrite. Cumpăra numai cîte-o cutie și în fiecare zi. Ca și cum în fiecare zi se strica una. O vreme crezuse că chiar nu se poate strica una, dar cînd o văzuse apoi cum aprinde focul cu cîte cinci chibrite deodată, nervoasă, dar fluierînd, se convinsese. Pe atunci bătrînul mai lucra la Prisăceaua și nu-i zicea nimeni bătrîn. Ei nu-i venise să creadă că mama ei s-ar putea încurca cu cineva. Și în nici un caz cu un ciung de picior. Dar prea se ducea după gaz și chibrite, prin grădini, seara. Și o pîndise. Și o văzuse pe fereastră stînd cu ciungul în pat, pe întuneric, și fumînd. Văzuse două țigări aprinse și-o auzise chicotînd ca pe-o fetișcană, și asta o îngrozise, fiindcă niciodată n-o auzise chicotînd așa. Nu-i spusese nimic tatălui ei, nu știa dacă e în dreptul ei asta. Vrusese să fugă de-acasă, dar nu plecase decît vreo două săptămîni la soră-sa Vetuța. Vetuța nu voise să creadă și-i spusese să meargă acasă, că i se păruse. Se înapoiase și primul lucru pe care-l văzuse fuseseră vreo trei duzini de chibrite în bucătărie. Și mamă-sa nu mai mersese după chibrite la ciung, dar rămăsese cu boala fumatului. Și acum trăgea din țigară, făcînd go-

goșele. Parc-o auzea chicotind. Și nu putea să creadă toată nemulțumirea din vorbele ei. Ieși afară, fără să-i pese dac-o să mai strige la ea, și se duse lângă Milu. „Ascultă, mă, cum adică să ieși din iarnă, ce, eu cînd sînt lângă tine e iarnă?” „Glumii...” „Cum glumiși?” „Mă referii la altceva.” „La ce te referiși?” „La oameni, că pînă n-o să uite, eu tot așa o să rămîn în ochii lor : un ăla, un criminal.” Milu spuse vorbele drept, cu un fel de răzbunare, și ea înțelese că el nu se simte deloc vinovat și asta o făcu să-și ducă mîna la cap și să-și treacă degetele prin păr, tare. Vru să-i spună că de fapt așa și era, criminal, că el îl omorîse pe bătrîn, chiar de nu fusese vinovat, dar de omorît îl omorîse, recunoscuse și el, și atunci lumea de ce să nu-l creadă așa, doar așa era. Nu era vinovat, dar asta era altceva. Nu-i putea suferi privirile lui înfipite în pămînt, ca și cum satul l-ar fi obligat să le țină așa, și el n-ar fi fost vinovat deloc de ce se întîmplase. Dacă fusese curajos la început, de ce dădea acum înapoi ? Ori voia să-l smiorcăie lumea, să-l tot ia în brațe și să-l pupe și să-l plîngă și să-i spună că nu e vinovat ? „Mă, — îi zise —, la ce veniși tu aici, să te plîng eu?” „Ce ai, Leno, ai draci?” se auzi vocea mamei din bucătărie. „Am draci!” „Vezi să nu ți-i scot eu pe nas ! Ce ai cu omu', nu-i ajunge necazu, din el, mai torni și tu gaz pe foc ? Nu vezi că toți de seama lui joacă acum la horă, n-auzi cum bate toba, și el stă aci să-și țină tinerețea la umbră, pe scaun, nevinovat ? ! Dacă nu-ți place că veni, intră-n casă și lasă-l în pace !” „Nu intru. Dacă veni, veni să stea de vorbă cu mine, și-atunci să stea. Și nu mă mai dudui în casă, că de veni și-l vede lumea aci, degeaba nu mă vede pe mine cu el, cum vrei mata, că tot știe că la mine veni. Stau cu el. Stau cu tine, mă, da' nu-mi place să te văd așa, n-auzi ?” „Ce vrei, să cînt ?” întrebă Milu. „Atunci nu mai veni, dacă stai așa !” „Dă-l afară, — zise mă-sa, din prag —, dă-l ! Aici să nu vină, că nu-ți placé ție, în sat să nu

meargă, că unii nu prea vor să-l vadă, unde să se ducă ? La pușcărie ?“ „Bine, sînt eu proastă, prea m-aprind ca iasca“, zise ea și puse mîna pe Milu, să-l împace, rușinată de ce vorbise. El tăcea și se uita pe drum, din cînd în cînd. Se auzea în bucătărie sfîrșitul untdelemnului. Ea îl mîngîia pe umeri. Mai trecură cîtiva oameni pe drum, spre horă, vorbind tare, și Milu îi privi cu cîoada ochiului, și atunci ea, văzîndu-l cum îi fură cu privirea, nu-l mai mîngîie pe umeri, rămase cu mîna moartă. Și atunci auzi ceasul de la gîtul lui și ascultîndu-l simți în palmă bătăile ceasului, altfel decît ale inimii lui, și i se făcu foarte cald. Parcă el venise la ei să-l vadă lumea și să-l știe că nu se simte vinovat.

5

Cu cît trecea timpul, bătrînul părea și mai viu în mintea ei și n-o lăsa să doarmă, ca o boală. Se duse la dispensar și doctorul îi spuse să ia vitamina C și să doarmă mai mult, încolo n-are nimic. Dacă se simte sleită de puteri, e din cauza timpului frumos și a anilor ei, zîmbise doctorul. Domnica, sora bătrînului, cînd o întîlnea în drum, o privea cu ochi dușmănoși și trecea mai departe fără să-i sufle o vorbă. Parcă o găsea vinovată de moartea bătrînului, fratele ei. Avea ochi mari, albaștri, prea limpezi pentru părul ei alb și prea vii. Într-o seară, mătușă-sa o prinse de mîneacă în răsrucci, cînd mergea cu urcioarele pline cu apă acasă, și-i zise luîndu-i unul din mîna : „Îl duci plin, să ai cui să dai apă. Și risese ușor, apoi îi șoptise : Îl băgarăți în pămînt pe Dumitru, curvelor, îi mîncarăți zilele ca să nu vă-mpiedice tihna de pe lături, scroafelor. Mîncăți gogoșele din pensia lui și nechezați ca iepele, ce vă doare !“ Și plecase pe lîngă gard, ca o umbră ușoară, legănîndu-se. „Asteia îi e ne-caz că nu i-am dat nici un ban din pensia lui taică-tău — îi spusese mamă-sa, mai de mult, cînd făcuseră po-mana bătrînului și mătușă-sa Domnica nu venise. Ar

vrea să-mpărțim și casa cu ea, nenorocita aia !“ Dar parcă bătrîna auzi ce-și amintise ea că-i spusese mamă-sa, și se înapoie tăcută, și cînd fu lîngă ea îi șopti la ureche, ca pe un mare secret, deși nu era nimeni în drum : „Fă, fă !“ Și făcu o pauză, privi în lături și continuă : „Fă, curvo, tu crezi că eu nu știu că vine ăla în fiecare noapte la tine și te coțăie ? Tu crezi că eu nu l-am văzut și azi-noapte ieșind din grajdu' vostru ? Pe mine nu mă omorîți voi ca pe frati-meu. El cînd v-a dat de urme l-ați altoit în numele tatălui, să nu mai sufle și să vă puteți da voi poalele peste cap. Eu îți spun numai ție, că aia, mumă-ta, e putredă de păcate, că tot există cineva care vede pe lumea asta totu' ! Ei nu-i e rușine, dar ție nu-ți crapă obrazu', fă, curvo ?“ mai zise bătrîna și o pupă pe frunte ca și cum ar fi binecuvîntat-o, și plecă fără să se mai uite înapoi. „Fugi dracului, cotoroantă“, zise ea în gînd și se miră cum de-o mai rabdă pămîntul să n-o ia la fugă după bătrîna și s-o prindă de păr și să măture șanțul cu ea. Vorbea ca o nebună. O luă pe urma ei, s-o ajungă, dar n-o mai putu ajunge. Bătrîna avea dreptate. Ea trăise cu Milu. Dar asta o privea pe ea. Voise să se mărite cu el. De cînd îl cunoscuse pe Milu învățase ea cît e noaptea de lungă și cît e mersul lunii fără de apus. Totul începuse într-o vară pe la cositul finului. Luna ră-sărea devreme și-și muta mereu răsăritul, în fiecare seară, nopțile erau arzătoare, se aprindea pătura pe tine dacă te înveleai. Ea ieșea mereu în curte, în virful degetelor, desculță, îi era sete ca după pește sărat. Noaptea era mare și largă, nu se mai termina, și peste case, albind acoperișurile de tinichea și făcînd să sticlească geamurile caselor și să lucească galben țiglele, trecea luna rotundă și grea de dragoste, ca o cățea în călduri. Milu i-a cumpărat atunci de la tîrg, cînd a fost cu ea într-o miercuri la Flămînda, o trompetă galbenă cu ursuleți cafenii stînd cu gura căscată și cu urechile întinse și cîntînd la acordeon cu burduful vîrgat cu galben și roșu, bătînd tobe verzi cu ciocănele albastre, cîntînd din clarinete zmeurii

și topăind printre niște flori mici și rotunde. Trompeta avea un șnur ca de mătase, albastru, și muștiucul roșu, și când cînta din ea, Milu se prăpădea de rîs și mergea în pas milităresc, înaintea ei. Trompeta o are și acum acasă, știe și ce scrie pe ea : N.I. 86026-59. Lei 3,45 I.I.S. BUCURIA COPILOR. Într-o seară, ea era pe lingă Frasin, întorcea finul, trecuseră cîțiva ani, și Milu a văzut-o de departe și i-a făcut cu mîna. Fusesse la vînătoare de lișițe, dar avea una atîrnată pe umăr vie, lingă pușcă. Nu era timp de vînătoare, dar el întotdeauna își găsea cîte ceva bun de împușcat, și chiar de-l prindea cineva, nu-i făcea nimic, el era toboșarul satului, și nu se putea satul lipsi duminica de el, la horă, ca să-i dea vreo pedeapsă de cîțiva lei și să-l supere, nu se merita pentru un iepure să întorci lumea pe dos. Milu s-a apropiat de ea, călcînd cu grijă, să nu-i intrî schepi în talpă, și s-a reze-mat de-o căpiță și-a privit luna care se zbătea într-un nor de ploaie. S-a uitat și ea în sus și cum tot s-a uitat a simțit că se apleacă norii într-o parte, apoi a auzit cum surzește repetat. Milu trăgea cu pușca în sus, cu o mînă, foc după foc și tot cerul se cutremura, ca de trăsnete. Dar erau trăsnete dulci și molesitoare. Aerul devenise mai cald și ea simțea cum o trece ușor apa, ca și cum ar fi jucat raiul, parcă sărea într-un picior, plutind, peste bucățica de geam, sclipitoare, aruncată într-o parte a raiului, apoi parcă bucățelele de geam se înmulțeau, puzderii, cînd iarăși răsuna un foc de armă, și ea le vedea lucind, învîrtindu-se. Și-a azuit un filfiit de aripi, apoi ceasul lui Milu bătînd lingă mărgелеle ei care se rup-seseră și pe care le căuta prin sîn și nu le găsea fiindcă mereu închidea ochii de frică și de un fel de somn moale cînd pocnea asurzitor arma ținută de Milu într-o mînă. Și pe urmă a început să plouă cald. Dar ei nu i-a mai păsă, a închis ochii și a simțit cum apa îi udă fața și părul și picioarele, cum o bate peste pîntec repede, ca niște degete calde. Își desfăcuse cămașa, să-și caute măr-gelele, dar ele se pierduseră prin iarbă și ploaia îi în-

viora pieptul. Și când deschisese ochii, văzuse că Milu avea barba deasă, dar mai mult simțise barba pe pieptul ei stîng. Milu stătea cu ochii închiși și ploaia îi udase părul și barba, și el nu se desprindea din loc, ținea între dinți sfircul pieptului ei drept, ca pe o mură. Luna intrase în nori, ploaia cădea tot caldă și grea, și apa începuse să ia la vale finul întors. Pluteau și căpițele, ușor, rotindu-se, împrăștiindu-se somnoroase. Apa înecase și pușca, și cartușele goale. Și lișița zburase.

Cînd a ajuns acasă, a văzut lampa aprinsă și a auzit glasuri certîndu-se. Ușa era deschisă și a auzit-o pe mătușă-sa Domnica: „Eu nu-ți mai calc bătătura și nici cumnată nu-ți mai zic și la mine să nu vii nici cînd o să simți că-ți bate ceasu' ăl din urmă, că nici foc pentru luminare nu-ți întind. Eu am văzut în tine pe nevasta lu' Dumitru pîn-acuma, și i-am dat rînd în fața ochilor mei, dar pe cîrva lu' Păturică eu n-am de ce s-o văd, mă cac pe ea, asta fac!” Și-a ieșit, trîntind ușa, fără să mai aștepte răspuns.

Ea a mai așteptat puțin, în ușa grajdului, unde era mai cald, ascultînd cum rumegau pe îndelete boii și vacile, fără grabă. Mirosea a bălegar proaspăt, de iarbă crudă. A vrut să se astîmpere cearta din casă și să nu creadă cei dinăuntru că ea auzise ceva. Dar s-a lăsat liniște și cînd a intrat în cameră a găsit-o numai pe mamă-sa. „Tata nu-î acasă?” „E la moară. Dar nu te-ntîlniși cu nima, Leno?” „Nu, mințise. Cu cine?” „Fu pe la noi mătușă-tă...” „Care mătușă?” „Fana”. „N-o văzui”, zisese ea și tușise fiindcă i se păruse că i se schimbase glasul. „Ce ai de tușești, răciși?” „Nu, mă-necai cu o coadă de măcriș”, tușise ea din nou, să-și dreagă glasul și să nu se cunoască cumva că simțise că mamă-sa nu voise ca ea să se fi întîlnit cu Domnica și că ceva se întîmplase de o pomenise în locul mătușii ei după tată pe mătușă-sa Fana.

A doua zi o întîlnise pe mătușă-sa Domnica torcînd în drum cîneapă. Pe atunci ținea la ea mătușă-sa. Îi aran-

jase un zulf și-i dăduse doi lei să-și cumpere o oglindă. Ii strecurase banii în sîn, pe furiș, cum făcea și mai de mult, cînd fusese mică. „Ia-ți o oglindă, mîndro, că nu-ți strică la anii tăi, una mică, rotundă!“ Și acum o făcuse curvă.

Intră supărată în casă și aprinse lampa. Știa că mamă-sa plecase la moară, de peste zi. Nu mai mîncă, n-avu foame. Ridică urcioul și bău apă. Și cînd să-l dea jos de la gură, rămase cu el înțepenit în aer, fiindcă pe pereți nu se mai vedea geanta de piele a bătrînului.

6

Noaptea era deasă, neagră ca un fund de căldare. Și umblau nori joși, grei de ploaie, tăcuți, încălzind și înăbușind lumea. Lena deschise fereastra să se mai primească aerul, dar parcă în casă era mai răcoare, fiindcă simți cum noaptea pătrunde înăuntru, groasă ca un abur de leșie. Cum geanta bătrînului dispăruse din cui, tot în locul acela căuta să privească, deși prin negură nu se vedea nimic sigur. Însă ea știa precis că acolo unde privea fix trebuia să fie locul, îl simțea, parcă îl privise și altădată din pat, peste zi, ori de lîngă ușă și fereastră, ca să se înșele. Locul acela n-o mai înspăimînta acum, îl privea rece. Ea recunoscuse că geanta o înfricoșase pînă acum, dar că acum nu-i mai păsa de ea. De fapt nu-i amintea de bătrîn, cu care parcă își încheiase toate socotelile, ci de altceva, nu știa precis de ce. Poate de felul cum murise bătrînul. Aici era încă totul amestecat în mîntea ei. Milu recunoscuse totul, dar ea își aminti acum că el în seara aceea, la Fana, prea știuse el prea bine cum se petrecuse totul, de la un capăt la altul, pas cu pas. De ce nici măcar nu se bîlbîise o dată, că se mai bîlbîise el, de ce? „Sînt eu o proastă“, își spuse, aruncînd pătura de pe ea cu urcioul, să-i fie mai răcoare, doar el povestise înainte, încă o dată, milițianului, ce se întîmplase. Și astea îi rămîn în cap, nu te bîlbîi, doar nu ți se întîmplă

în fiecare zi așa ceva. Dar de ce nu fugise Milu afară din casă cînd pusese mîna pe bardă, după ce-i trecuse pe la ureche, de ce rămăsese acolo? „Poate de neputință“, Își aminti glasul Fanei: „Te apucă o neputință, o amorțeală, și nu mai judeci cînd te ia unul pe nepusă masă“, zisese Fana și mai spusese că pe ea reușise bărbatu-său s-o ia de muiere, că ea nu vruse să meargă după el, punîndu-i mîna în păr și dîndu-i un toc de bătaie; și pînă să se trezească ea, el o tăvălise în buruieni și-i dăduse fetia peste cap. „Dar dacă-l omorîse altcineva pe bătrîn, și Milu luase în spate totul, să-l scape pe omul acela?“ Dar bătrînul n-avea dușmani, sau ea nu-i știa. „Fana nu-l suferea, dar ea era femeie neputincioasă. Și eu am fost în casa ei, în noaptea aia, își zise Lena. Mai degrabă unchiul Haralambie, bărbatul ei, dar el e la pușcărie și mai avea cîțiva ani de făcut. Haralambie era el cam bețivan, însă n-avea nici vină și nici curaj pentru așa ceva, chiar de-ar fi fost acasă. De urît îl ura pe bătrîn și chiar îi spusese cînd plecase la închisoare, bătrînului, că din cauza lui intră el acolo și că dacă s-o întoarce o să vadă el, bătrînul adică, pe dracu'“. Era cam lăudăros, niciodată nu se ținuse de cuvînt Haralambie, unchiul ei după mamă. Bătrînul însă avusese vinele lui, se certase cu mulți de-ai lui. Pentru asta parcă și mama ei îi urise cînd trăise; deși acum părea c-o învinuiește pe ea că nu ține atît la bătrîn cît ar trebui și că mai ales ar trebui să n-o mai vadă lumea cu Milu, mai ales că pe Milu bătrînul îl urise cel mai mult. Cu o zi înainte de-a muri întorsese toată curtea pe dos de furie că-l văzuse pe Milu în bătătura lor, dăduse după el cu o cantă goală și cu pietre și chiar pusese mîna pe o sapă, și cine știe ce s-ar fi întîmplat dacă Milu nu fugea în drum, la timp. Atunci de ce mai venise Milu a doua zi la noi, de ce nu lăsase să mai treacă o vreme, să uite bătrînul ce se-ntîmplase? Asta o întrebasese maică-sa pe ea, în noaptea aceea, amintindu-și de furiile bătrînului. Dar ea îi răspunsese că nu te puteai lua după bătrîn, el avea toane

și niciodată nu puteai ști dacă face un lucru în glumă ori în serios, poate că el pusese mâna pe sapă în glumă, fiindcă Milu nu-i făcuse atunci nimic, îi dăduse doar bună ziua. Mai avusese și altădată bătrînul toane, îi spusese mamei, dar ea dăduse din cap și nu lăsase dintr-al ei, adică tot îl găsisese vinovat pe Milu că pășise în curtea lor prea repede. Însă ea băgase de seamă chiar atunci că mama ei nu se speriasse de moartea bătrînului, așa că acum prea îl căina pe bătrîn cam de ochii lumii. „Înseamnă că și de mine îi e teamă, — își zise —, dacă și față de mine îl căinează, dar de ce să-i fie teamă de mine? Să nu cred eu că ea n-a ținut deloc la bătrîn? Și să văd c-a ținut și că povestea cu tutungiul a fost o minciună, sau de n-a fost minciună n-a fost ceva care s-o rupă pe ea de bătrîn? Dar mie? nu-mi place să-mi țină ea predici cum să mă port cu Milu, — își zise —, că eu nu mă simt deloc vinoată față de bătrîn, dacă ea se simte. Și are de ce, că atunci seara parcă s-a bucurat cumva că bătrînul nu mai este, cînd îl auzise pe Milu, s-a bucurat, fiindcă n-a plîns. Dar poate că prea se speriasse, de n-a plîns, poate nu-i venea să creadă, poate că a luat-o vestea asta prea pe nepusă masă”, își zise Lena, amintindu-și de amorțeala de care zicea Fana că te cuprinde în asemenea clipe. Nici ea, Lena, nu plînsese. Fiindcă nu crezuse. „Dar mama a crezut, — își zise —, de prima dată a crezut, că a strigat la mine cînd eu am rîs și mi-a spus de ce rîd ca o proastă, și cînd eu am zis că el bîsnește, ea a răspuns că Milu nu e omu' care să bîsnească. Dar de ce era ea atît de sigură că Milu nu mințea, de ce a strigat ea la mine de parcă s-ar fi temut că eu nu aș putea să am dreptate? În teama asta a ei, în strigătul ei era prea mare bucurie, — așa i s-a părut atunci —, o bucurie că eu nu aveam dreptate, și asta mă face pe mine acum să nu prea mă omor de cîinările ei, că nu prea cred eu în ele. Ei îi păruse bine atunci, și parcă se așteptase la așa ceva, își aminti Lena, fiindcă nu se-ndoise că bătrînul era mort.

fusesse prea sigură, chiar prea sigură, fiindcă nici nu se oprise din frământatul aluatului. Da, da, își aminti Lena, și parcă auzi afară cum tremură frunzele, speriate de vînt. La asta nu se mai gîndise, la aluat. Mamă-sa, cit timp povestise Milu întîmplarea, frământase într-una aluat pentru praznicul unchiului ei Nicolae. Înseamnă că mama ei îl urîse pe bătrîn. Poate și pentru Haralambie.

Auzi un fluierat ce parcă era al lui Milu, dar prea i se păru îndepărtat și nu fu sigură dacă-l auzise cu adevărat ori își amintise de el. În podul casei se auzeau porumbei guruind. Și își aminti cum creștea bătrînul puii de porumbel rămași singuri. Se mai întîmpla să mănînce pisicile porumbelul și porumbața și să rămînă puii mici. Vreja avusese înainte un mîrtan care mînce porumbei. Era blînd și nimeni nu se gîndea la el că i-ar plăcea carne de porumbel, pînă-l prinsese într-o noapte bătrînul în podul casei, vinovat. Și atunci guruiau porumbeii, dar mai speriați ca acum. Și se auzea filfiit de aripi. Bătrînul ascultase, și apoi zisese : „Asta trebuie să fie neam de pisică“, și ieșise. Lena își aminti exact cuvintele și parcă le auzi din nou, parcă bătrînul ar fi fost în patul lui de lîngă ușa și-ar fi vorbit. Privi patul, fără frică, fiindcă nu se temea de strigoi, dar așteptă să-l audă pe bătrîn ieșind din casă, furios, să meargă în pod. Dar n-auzi decît iarăși un fluierat ce semăna cu al lui Milu, deși fluiera un cîntec pe care ea nu-l știa. Bău apă din ulcior și se culcă într-o dungă, cu mîna sub cap. Porumbeii păreau cumva speriați, însă ea știa că n-au de ce să fie, doar ea închisese ușa podului și mîrtanul lui Vreja nu mai trăia. Vreja cumpărase doi porumbei și-l închise în casă pe mîrtan cu ei, să vadă ce face. Îl prive de-afară, și cînd îl văzuse că fuge după ei, intrase și-l luase de după ceafă. El voise să se convingă, îi spusese bătrînului, să nu creadă cumva mîrtanul că-l nedreptățește, „să nu creadă el, nea Dumitre, că eu mă iau după vorbele oamenilor și-i fac o nedreptate, eu am vrut să-l văd în concret de ce e capabil?“ Și-a legat mîrtanul

cu o ață de doi metri de bicicletă și a plecat călare pe bicicletă, la Izvoare, cu mîrtanul după el. „Eu nu dau în el, — a zis Vreja —, eu îl plimb să văd de-i priește carnea, că eu i-am dat să mănînce, la mine n-a flămînzit, și el se poartă ca uh porc, mă face de rîs. Eu am să-l plimb, să simtă și el cum este aerul pe cîmp și cum merge bicicleta pe drum.“ Cînd a venit din cîmp, tot pe bicicletă, mîrtanul murise. Vreja l-a îngropat în grădină, unde avea el un cimitir pentru animalele lui, și a zis : „Asta a fost destinul lui, nea Dumitre“. Și Vreja n-a fost trist, deși lui îi plăceau animalele. Bătrînul era cam de-o seamă cu Vreja, și cînd Vreja a fost dus la pușcărie, bătrînul a fost foarte supărat. Asta nu putea ierta mama, se gîndi Lena, că n-a fost supărat și cînd a plecat unchiu' Haralambie. Vreja și-a făcut casă nouă și cînd a spart-o pe-a veche, după ce-a terminat-o pe-a nouă, că n-a spart-o înainte ca să aibă unde dormi, pînă e gata cea nouă, a chemat mai mulți oameni s-o spargă într-o singură zi. „Fiindcă — zicea el — nu-mi place s-o demolez în mai multe zile, s-o văd cum nu mai e, vreau să rămîn cu ea în cap cum a fost și cum nu mai e, gata, să nu o văd și altfel, și să mă leg și altfel de ea“. Vreja se născuse în casa aceea veche și bătrînul povestea că-l văzuse plîngînd în ziua cînd au spart-o. Dar Milu a zis că de altceva a plîns Vreja, că a pus el, Milu, mîna pe niște acte zidite în perete. Erau niște acte cu legionari și cu popi și Milu le-a dat la miliție și actele acelea s-au dovedit foarte negre și l-au ridicat pe Vreja foarte repede cei în drept. Atunci a fost supărat bătrînul și a zis că Vreja n-a avut cînd să fie legionar și încurcat în tot felul de daraveli, că el îl cunoaște, au fost vecini toată viața. Dar actele erau acte, și chiar bătrînul și-a amintit că Vreja lipsise o vreme din sat, înainte de război. Bătrînul însă susținea că Vreja la oraș vînduse flori și nu se ocupase de altceva și dacă s-ar fi mînjit cu ceva, ar fi fost fără voia lui, și că de atunci trecuse timp destul ca să se uite ce făcuse, dacă fusese ceva, deși el nu credea, fiindcă dacă

ar fi făcut ceva și-ar fi avut actele alea rele ascunse în zid, n-ar fi chemat lume multă să-i ajute să spargă casa și să dea de ele. „Poate a uitat de ele — zisese Milu — și mata n-ar trebui să iei apărarea unor asemenea elemente, să nu se spună mîine-poimîine că ții cu dușmanii, că actele sînt acte, doar nu le-am făcut eu.“ „Da, actele erau acte“, zisese bătrînul după ce plecase Milu și începuse să dea mîncare la doi pui de porumbei. Îi îndopa cu boabe de grîu și de porumb, pe rînd și-i băga cu ciocul într-un borcan de apă, să-și astîmpere setea. Dar puii erau prea mici și se zbăteau în palma bătrînului și nu prea voiau să bea apă. Și bătrînul a luat atunci apă în gură și i-a dat din gura lui apă porumbelului, și apoi tot din gura lui i-a dat perechii lui albe, boabe de grîu. Și a doua zi, cîndle-a dat la fel de mîncare, din gura lui, cînd i-a săturat, a zis: „Eu nu țin cu dușmanul, cu nici un dușman, cum vrea să spună Milu, și eu tot una zic că Milu n-a făcut bine c-a dat actele alea la miliție, nu că n-ar fi trebuit date, ar fi trebuit, dar nu de el, că el nu le-a dat din convingere că trebuie date, le-a dat ca să facă rău, și din interes poate, să plece Vreja, că el crede că din cauza lui Vreja nu l-a luat fata ăstuia de bărbat ori nu l-a primit în pat, dar eu știu că Ana lu' Vreja nu-l înghițea pe Milu din vrerea ei“. „Las' că-i face bine închisoarea, — zisese Milu despre Vreja —, că prea era gras, acolo ține regim“. Pentru vorbele astea iarăși îl dăduse bătrînul afară din casă.

Auzi iarăși fluierat cunoscut și nu mai putu să stea în pat. Ieși să vadă de i se pare, ori e cu adevărat cineva. Stătu pe prag, ascultînd. Nimic nu mai auzi, decît gurițul porumbeilor. Dar cum stătea pe prag, descultă, o cuprinse un tremurat ușor, și călcă în țărînă, să nu mai simtă lemnul pragului, roșu, sub tălpi. Și atunci auzi iarăși fluieratul. Și văzu o umbră lîngă ușa grajdului, mai mult o auzi decît o văzu prin întuneric. Merse spre grajd și cînd ajunsese lîngă ușa lui, simți că e strînsă în brațe, tare, și recunoscuse mîinile lui Milu, după strîn-

sătură. „Ce-i, mă ?” îl întreabă. El tresări, și ea simți tresărirea lui și simți și că se speriasse, fiindcă brațele lui parcă avuseseră o moleșeală în ele, mică, de parcă n-ar mai fi cunoscut-o. „Ce, mă ?” repetă ea și abia atunci se gândi că el poate se temea să nu fie auzit de cineva. „Unde-i mumă-ta ? întreabă. Doărme ? Să n-audă.” „E la moară !” îi răspunse ea. „Da ? se miră el. Atunci e bine”, zise și o strînse tare în brațe și ea simți cum crește bărbăția în el. Dar auzi gurutul porumbeilor și nu se lăsă lui, și Milu se miră, dar nu se dădu bătut, însă nici ea. „Ce ești proastă, Leno ?” „Fii cuminte, mă”, răspunse ea, încet. El rîse, crezu că ea îl întărită, de nu se lasă, și o luă în brațe s-o ducă în iesle. Ea se prinse cu o mîină de lacătul lăsat deschis în ușa grajdului și se propti cu picioarele în prag și nu merse. El se înfurie, începu să înjure. Și apoi plecă. Fără să-i spună ceva. Ea intră în odaie, dar nu închise ușa de la casă cu șicul. Milu nu se înapoiase și nici fluieratul nu i se mai auzi. Și ea se gândi că el se supăraseră nu fiindcă i se supăraseră sufletul că ea nu vrusese ce vrusese el, nu de tristețe plecase el bosumflat, c-ar putea să nu mai fie nimic între ei, el era sigur că așa ceva era normal, adică să fie, el plecase trîntind poarta pentru că nu i se împlinise drumul pentru care venise aici, adică drumul care mai trebuia făcut pînă jos, pe pămînt, sau pînă în iesle. Asta o făcu pe ea să plîngă și plînsă. Și își zise că supărarea lui nu fusese adevărată, cînd plecase, și își aminti și ce spusese bătrînul cînd muriseră vacile, că Milu nu de moartea lor păruse a doua zi doborît de tristețe, el fusese trist că moartea vacilor îi stricase lui ziua. „Moartea asta îl incomodase pe dumnealui, — zisese bătrînul —, îi făcuse neajunsuri, d-aia era posomorît, nu de durere, îi stricase timpu' lui, timpu' și libertatea aia a lui de-a nu face nimic îl incomodase.” „Și nici cînd venise la noi, în duminica aia, cînd a făcut mama gogoșele și bătea toba în sat n-a fost el supărat cu adevărat, se gândi ea. Nu din inimă suferea el atunci,

cum am crezut, el suferea ca să-l vedem noi că e necăjit și să zicem că uite, săracul, cît pătimește, dar el nu era atunci cu gîndul la ce făcuse, era cu gîndul la horă. Acolo era“, își zise ea și își aminti că tot timpul cît vorbise cu el atunci Milu bătuse cu călcîiul în pămînt, după cum bătea toba mersul horilor. Și ea crezuse că el e nervos, dar acum își aminti că jocul călcîiului se oprea cînd se oprea toba și începea mai repede sau mai încet, după cum era cîntecul. Și ca dovadă că și bătrînul avusese dreptate că pe Milu nu-l duruse cînd cu vacile nimic cu adevărat, și că și în duminica trecută fusese așa cum gîndea ea acum, și că și adineaori se întîmplase la fel cu supărarea lui, era că ea lăsase ușa de la casă deschisă și el nu se mai înapoiase. Și ea de-aceea nu pusese șicul, crezînd că n-o să fie adevărat ce-i trecuse prin cap, și că el o să vină. Și tot ea plînsese, cu nasul înfundat în pernă, că nu-i făcuse voia. Dar nu vrusese poate fiindcă se gîndise înainte la bătrîn. Nu de asta, își zise, poate de frica ei, să nu vină de la moară, poate de frica ei, repetă, deși era aproape sigură că gurutul porumbeilor o făcuse în curte să tresară și să nu se aplece spre pămînt.

7

Dealul avea nouăzeci și nouă de trepte. Lena stătea în vîrfurile și privea pomii. Înfloriseră pentru prima oară și legaseră rod și din flori nu mai rămăsese acum decît nimic. Rar, și pe jos, se mai vedeau petale scuturate și măcinate de căldură, stoarse, de un alb putrezit. În crengile tinere verdele frunzelor lucea schimbător. Și cîntau bezmetic păsările cîmpului. Așa o găsi Domnica, numărînd treptele dealului, pînă la poalele lui, acolo unde curgea potolită Blahnița, leșinată de căldură. Domnica ducea pe cap o tîrnă plină cu dudău, pentru porci. N-o încovoiase greutatea, pășea drăpăntă ca o luminare. Începură să coboare împreună treptele dealului fără să-și vorbească. Bizîiau în aer albinele, ea niște draci galbeni. „Auzii c-a luat ieri mumă-ta pensia lui Dumi-

tru, — zise bătrîna —, ori tu nu știi?“ Lena nu-i răspunse. Ar fi vrut să fie singură. „Nu ți-a spus?“ întrebă Domnica. „Ba mi-a spus. A luat-o. Vrei să ți-o dea mătăle?“ „Ba, mie, fato, — se cruci bătrîna —, să și-o țină ei, să-și cumpere luminări din ea și tămîie, și să-și plătească și popa pentru drumu' ăl mare, să se bucure ea de toți banii. Cum să-mi dea ea mie bani, că pentru mine l-a omorît ea pe Dumitru?“ „De ce vorbești prostii, mătușă, ce ai cu mama, n-a văzut toată lumea, și judecătorii, că ea n-are nici un amestec în moartea tatii, de ce nu-ncapi de ea, ce ți-a făcut?“ „Eu nu-ncap de ea?! se miră bătrîna. Din partea mea să trăiască o mie de ani, să moștenească sănătoasă pensia lu' frati-meu, s-o mănînce cu doctorii, să-i dea Dumnezeu pacea din vîntul ce s-a pus în noaptea cînd a murit Dumitru, să fie sănătoasă și să se facă gunoi sub șelele ei toate paiiele din toate verile cîte le-o mai avea. C-a fost o femeie bună la casa lu' frati-meu, ca o iapă stătută. De pleca Dumitru la muncă, ea ieșea prin grădini și-și răschrăcări picioarele, să i le mai prindă soarele și să i le mai muște cu toată gura. El muncea, și ea, cocoană, bea bine și rîgîia. A muncit de s-a snopit, săraca, și acum a mai muncit, o dată, de l-a băgat în groapă pe Dumitru, să rămînă cu pensioara lui, boierească. Acuma n-o să mai muncească. O să te mărite și pe tine și o să rămînă văduvă grasă. Din pensie o să-și poată ea plăti armăsarii, o să-i poată dedulci. Că Dumitru începuse să-i cam stea în drum, cam băgase de seamă și cam se săturase de ea. O cam stingherea, și ca să n-o stingherească, l-a pus femeia în tron. Că Dumitru voia să se despartă de ea, d-aia s-a grăbit ea.“ „Ce-ți trece prin cap, — rîse Lena —, cum să se despartă la bătrînețe, ce vorbe sînt astea?“ „Vorbe, Leno, vorbe. A fost cam curvă, mumă-ta, ori nici asta nu știai? Acuma, de cînd mănînci cu ea pensia lui Dumitru, ai uitat și ce-ai știut, și-o să mai uiți și ce-i mai ști.“ „Noi am fost nouă frați și surori, și toți se-

mănăm la ochi cu tata“, zise Lena. „Asta-i altă mîncare de pește. Copii n-a făcut cu alții, că s-a temut, și n-a apucat-o muscărița decît mai tîrziu. Voi, copiii, sînteți ai lu' Dumitru, c-aveți sub cotul drept pata aia în carne care e semnu' neamului nostru. Dar mumă-ta după ce avea copil mic în burtă se culca seara pe la poartă sau prin grădini cu băieții cu care vorbise nemăritată. O pipăiau pe burtă și-i spuneau că s-a mai îngrășat. Ea nu le spunea că are copil în ea, să nu se ferească ăia de ea și s-o ocolească. Așa a dus-o pînă s-au însurat și ăia. Pe urmă a început să-i placă mai mult carne tînără. Și-acuma aud că umblă să-i ridice cruce de piatră lui Dumitru, să vadă lumea că a ținut la el. Și merge și pe la popa Motocicletă, la spovedit. O doare rău sufletu', de a ajuns să se spovedească și ăstuia, fotografului, că dracu' a mai văzut popă călare pe motocicletă. Și face și poze popa, și-i și șofer, sfinția sa. Ori simte ea c-o împinge sufletu', ori de împielitată ce e s-a dus la Motocicletă. Că doar știe cîți lei face bețivanu'. Că știi ce zice ăla cînd vine cineva la spovedit, c-a venit să-l trombonească, așa zice, ori să ridă de el, să vadă de miroase a M.A.T.“ „Mama o fi greșit ea cu ceva, — zise Lena —, dar la moartea tatii a plîns trei zile. Și eu n-am plîns deloc.“ „Tu n-ai plîns de proastă, că n-ai ținut la el din cauza nenorocitului ăla de Milu. Dar ea a plîns de dată dracului, să vadă lumea. Dar cum a plîns, asta n-ai băgat de seamă. Avea în batistă hrean ras și da cu el pe la nas și pe la ochi, și mai mîncă pe furiș cite-o firimitură din el. Și cînd îl termina, își lua altul din bucătărie. Că nici să plîngă trei zile într-una nu e lucru curat. Aici a greșit ea, c-a crezut că nima n-o să se gîndească la asta. A văzut și Vreja hreanu'.“ „Vreja era atunci la pușcărie“, zise Lena. „Venise. Lui doar i-a spus Milu prima dată că l-a omorît pe Dumitru. S-au întîlnit în drum. «Ce mai faci, Milule, tot vigilant, vigilant?» i-a zis Vreja. Milu a dat să-l ocolească. El îl băgase pe Vreja la pușcărie. «Și-i era poate frică, — mi-a

spus Vreja —, că m-a ocolit, poate credea că dau în el, dar eu n-am dat și-am vorbit cu el, ca să vadă că eu vorbesc și cu căcații», așa a zis Vreja. Că se dovedise pînă la urmă că nu fusese amestecat cu nici un legionar și că actele alea ajunseseră acolo cine știe cum. Poate le-o fi găsit Milu în altă parte și le-a dus acolo, că pe el nu-l chemase Vreja la spartul casei, venise singur Milu tău. «Ce mai faci, Milule, tot vigilant, vigilant?» îl întrebase din nou Vreja. Și atunci Milu i-a spus : «Îl omorîi pe nea Dumitru». «Cum îl omorîși, Milule?» a ris Vreja. «Bine.» «Și unde e Dumitru, Milule?» «E în pragul ușii, stă acolo mort, cu tașca de piele la gît.»

Lena se sperie. „Cum a zis?” întreabă ea. Bătrîna îi repetă, și nu se opri din mers. „Hai, Leno, ce stai?” „Vin, — zise Lena —, dar Vreja a declarat ceva milițianului sau procurorului?” „Să zică lumea că spune din răz-bunare, că-l băgase Milu la pușcărie? Și ce să mai declare, fă, n-a declarat Milu singur totu’?” „Atunci de ce mai dai vina pe mama, — întreabă Lena —, de ce?” „Ca să mă-ntrebi tu“, răspunse bătrîna și cu amîndouă mîinile luă de pe cap tîrna și o puse jos. Dădu dudăul la o parte și pe fundul tîrnii Lena văzu o grămadă de broaște moarte. Nu era uscată pielea de pe ele, nu fuseseră omorîte de mult timp. Lena se strîmbă și privi în altă parte, ascultînd bîzîitul greu al albinelor. „Vinzi broaște la oraș?” „Nu-s nebună.“ „Atunci ce faci cu ele?” „Le tai limba și-o pun la uscat, pe ață, la vînt, și-o pisez, și pe urmă pisătura asta am să i-o pun mumă-ti pe piept. Broasca e rea de limbă, vorbește multe, așa c-o să spună și mumă-ta tot“, zise Domnica și acoperi broaștele cu dudău. Puse tîrna pe cap și plecă pe o potecă spre vii, s-ajungă mai repede în sat. Lena surîse de ce-i trecea bătrînei prin cap, dar surizînd își aminti că Vreja rîsesse cînd îi spusese Milu ce făcuse. Vreja rîsesse, cum rîsesse și ea, asta înseamnă că niei el nu-l crezuse pe Milu. Își mai aminti și ce-i spusese Milu lui Vreja despre geanta bătrînului. „Atunci cum de ajunsesse în cui? O fi pus-o cineva, —

își zise ea —, dar ce rost avea s-o pună și cine? S-ar fi putut să fie la el, sigur, — își zise ea —, fiindcă geanta n-avea grîu în ea, și bătrînul cînd o agăța în cui punea în partea ei din față grîu, din buzunare.“

Se așeză pe marginea unei trepte de pămînt moleșită. Inchise ochii și auzind albinele bîzîind parcă le și văzu, negre ca niște puncte, vîjiindu-i pe sub pleoape și pe lîngă urechi. Parcă nu mai erau pline de miere, zburau dușmănoase, pline de ură. Și doar ele zburau pline de dragoste : era un stup în ziua lui de dragoste.

8

Se legăna plopul, se legăna, înalt și subțire, în vînt, falnic ca un rege ce era peste rogozul și tremuratul apei din baltă. Lena stătea sub el, așteptînd-o pe mamă-sa să vină de la cartofi.

Plopul umbră nu da, era prea înalt. Frunzele lui mici și albicioase susurau în vînt ca un izvor. Ea se gîndi la ce-i spusese mătușe-sa Domnica despre geanta bătrînului. Dacă bătrînul l-ar fi așteptat pe Milu după ușa, n-ar fi avut la el tașca de piele. Venise doar de mult timp acasă, dacă l-a așteptat să intre în casă. Și dacă venise de mult timp avusese cînd să-și pună geanta în cui, chiar dacă nu golise în ea grîul din buzunar. Nu putea să rămînă în casă cu geanta la gît și așa să-i iasă în cale lui Milu. Dar, de-ar fi fost așa, de ce avusese o urmă de sînge pe curea, geanta? Înseamnă că bătrînul murise altfel de cum povestise Milu. Și poate că nu el îl omorîse, el, Milu, doar luase vina pe el, să scape pe altcineva. Dar mamă-sa fusese la Fana, cu ea, așa că nu putea fi vorba despre ea. Mătușe-sa Domnica înnebunise.

Plopul fluiera, subțire, parcă jelea, parcă rîdea, parcă cîmbea. Ea se așeză pe iarbă și umbra lui n-o lovi, n-o acoperi, o lăsă în soare. Cîte-o frunză, smulsă de vînt, cădea de sus, rotindu-se lîngă ea. O lua între degete, dar nu simțea nici o bucurie, era rece. Plopul avea umbra seacă

și subțire, numai coaja lui și-o umbrea. Era sterp, fără rod și fără umbră, plopul. Ea îl privi, de jos în sus, și o cuprinse frica de cît era de înalt și frumos, sub cer. Și o cuprinse căldura soarelui de amiază rea, mai ales amintindu-și ce-i vorbise bătrînul odată, tot sub acest plop. El zisese așa : „Leno, tatăl meu a murit în genunchi. Avea curtea goală de avere și plină de copii. Și voise tot timpul să crească porumbei, dar toți îi muriseră. Mi-l amintesc cum se juca el cu noi, cum se culca pe pămînt, în curte, pe spate, și se făcea că vede cum zboară prin aer porumbei albi, liberi, fără ulii după ei, o mie de porumbei. Dar el cum stătea culcat, parcă era răstignit pe pămînt, și nu se putea mișca, îl trăgea pămîntu' în jos, îl ținea lipit de el. Avea mîini late, tata, și le ținea întinse pe pămîntul de sub el, pe pămîntul de-l avea și-l lucra fără s-aibă rod de pe el, fiindcă, ți-am spus, pînă la urmă a murit în genunchi, lîngă pat, rugîndu-se. Nu mai credea în lume, credea în Dumnezeu, mai ales după ce mama a murit, într-o toamnă cu ploi. Răcise și s-a dus la oraș să cumpere doctorii. A cumpărat de la farmacie tot ce scrisese doctoru'. Suferea și cu inima și cu nu știu mai ce și doctoru' i-a dat o listă întreagă de medicamente. Ea le-a cumpărat, că-i dădusem bani. I-au dat și două sticle cu medicamente și ea a ieșit afară din farmacie și a băut din sticle tot ce era în ele, și a dus sticlele înapoi, c-așa a crezut ea, că sticlele sînt cu împrumut și nu le poate duce acasă. A murit peste două zile, arsa pe dinăuntru. Prea fusese neștiutoare, și unii ziseră că fusese proastă. Ea fusese cinstită, Leno. Ea a murit așa. Și tata, într-o seară, rugîndu-se lîngă pat, în genunchi, pentru ea și pentru noi, copiii lui, a rămas așa și dimineața l-am găsit rece. D-aia nu cred eu în Dumnezeu și în ce-au crezut ei, că i-am văzut pe ei c-au crezut de pomană. Și d-aia mă oftic eu cînd îi văd pe unii acuma crezînd în prostii. Milu și cu ai lui și-au făcut casă cît un palat, dar nu stau în ea, stau în bucătărie, să n-o strice. O păstrează. «De ce-o păstrezi, mă», l-am în-

trebat pe Milu. El mi-a spus că pentru copii. Dar eu știu c-o ține așa ca să nu se strice și să mai muncească să mai facă, de va fi nevoie, alta, și ca să știe lumea ce casă are. O odaie și-a umplut-o cu aparate de radio, a luat vreo treizeci când s-a auzit că se schimbă banii. Și le pune pe toate să cînte și el stă jos, pe preș, și ascultă. El știe că s-aude muzica pînă la cișmea, că lasă geamurile deschise, și e mulțumit. El nu e mulțumit pentru plăcerea lui, c-atunci nu le-ar da drumul la toate să cînte, el mai bine se lasă asurzit de ele ca să aibă plăcerea că lumea aude ce are el, că el e cineva, că alții n-au treizeci de aparate. Bucuria lui vine de acolo că alții n-au ce are el, aparate, nu din ce aude la aparate, cîntece. De departe pare frumos, dar tu nu-ți lega zilele de el, Leno, că Milu e ca plopul ăsta, sărac, numa sclipirea frunzelor e pe el, că de vrei să stai la umbra lui, te omoară soarele, stai lîngă el cum ai sta pe potecă, în mijlocul cîmpului, în puterea soarelui“.

Plopul o lega acum de bătrîn, mai ales că tot aici îi povestise el cum voise cineva să-l sugrume. Povestea asta o uitase. Fusese mai de mult. „Cum să te sugrume, tată?“ nu înțelese ea. „Bine, rîsesse bătrînul. Prostii de-ale lor. Cum să facă așa ceva? Se laudă, ca să mă bage în sperieți, și s-o bage în sperieți și pe mumă-ta, că ei i-a spus ăla ce-are de gînd cu mine.“ „Și mama ți-a spus matală?“ îl întrebasese ea. „Mi-a spus odată în treacăt. Dar eu n-am luat în seamă ce zice ăla, ea i-o fi spus lui să-și vadă de treabă, că eu nu mă tem și ăla atunci o fi pîndit o zi cînd știa c-o să vin eu acasă mai devreme, și-a venit și i-a spus iar Rinii, i-a spus cumva privind poate pe fereastră, s-aud și eu cînd vin și să mă tem de el. Eu sînt paznic la gospodărie și l-am primit și pe el paznic, că mi-a spus președintele să-mi iau cîțiva oameni de încredere să aibă grijă de locurile unde se ridică păturile și cele două magazii, că e mult material, și să nu fie vreo mînă lungă care să ne facă de rîs. Era vorba de niște paznici pentru un timp, pentru o vară. L-am

luat și pe ăsta, că prea nu făcea nimic și era terchea-berchea, să-l mai țin lângă mine. Și el a început să fure. Să mă fure adică și pe mine, să-mi fure încrederea aia ce i-o dădusem eu. Și pînă la urmă să mă bage tot pe mine la mititica, să plătesc eu. I-am spus, cînd l-am prins întîi, să se-astîmpere. El s-a răstit la mine, că cică ce-s eu, paznic peste el? «Sînt, — i-am zis —, dar mai ales peste avutul statului.» «Aha, — a rîs el —, adică ești paznic peste fericirea noastră, să nu se piardă.» Eu i-am cîrpit două palme și-am crezut că nu o să mai întindă laba să fure. El iar a furat. Și atunci l-am dat afară, după ce i-am luat înapoi ce furase. L-am dat afară, ca să nu intre pe urmă la pușcărie. Și el a zis că mă omoară. Și chiar în casa mea a mai zis asta, față de mumă-ta, poate ca să-mi zică ea să-l primesc iar, să-l aud și eu și să-l primesc de frică, și să-l las să fure. «Am să-l strîng de gît — zicea el, nărodu' — și pe urmă o să-l atîrn într-o funie, să creadă lumea că și-a pus singur lațu' de gît.» Dar cînd eu am intrat în casă, a pus ochii în pămînt căcănaru'. Și-a plecat. „Și mama ce-a zis, tată“, îl întrebese ea. „A zis să nu cred ce auzisem, că și ea nu mai crede, că ăla e lăudăros și prost și că de fapt se temea să dea ochii cu mine, că și el îi spusese că nu-i e frică de mine, dar nu poate să mă privească în ochi. Dar eu ar trebui să-l primesc înapoi, zisese mumă-ta, că ăla zicea multe și că nu trebuia să ne luăm după el și nici s-audă lumea, că lumea îl știa și-așa puțin ieșit de pe fix. «Dumitre, — a mai zis mumă-ta atunci, rîzînd —, prostovanu' ăsta îmi spuse înainte că nu te mai sugrumă, că pe sugrumați nu-i îngroapă popa în cimitir și lui îi e milă de tine să fii îngropat în altă parte și nu cu oamenii. Și mai ales, zise el, că lumea n-o să creadă că te-ai spînzurat, că nu ești tu omu' ăla, că satul te știe altfel. Vezi, are grijă de tine»,» rîsese mumă-ta. Și-am rîs și eu de nebunu' ăla, dar înapoi nu l-am mai luat“, vorbise taică-său, aici, sub plopul de lângă baltă.

Mamă-sa veni de la Cioacă, cu o sapă în mână și cu o traistă plină cu cartofi. „Hai, fă“, îi zise. Lena se sculă și se spală pe față, în balta cu apă stătută. „Mamă, cine a vrut să-l sugrume pe bătrîn?“ o întrebă. „Ce-ți veni, fă?“ „Nimic, mi-a spus el, da' nu mi-a spus omu', sub plopul“ — asta mi-a spus. E unchiul Haralambie, așa-i?“ Mamă-sa se spală și ea pe mâini în baltă, încet. „E unchiu' Haralambie, că el a fost o vreme paznic, și din furturi a intrat la pușcărie, și tata nu l-a apărat, el e, așa-i?“ „El e“, răspunse mamă-sa. Lena privi plopul de parcă simți răcoarea umbrei pe care poate el o avea, dar nu se vedea. „Dar unchiu' Haralambie — își aminti — era în pușcărie când a murit tata. Ori poate îi dăduseră drumul și el nu mai venise în sat și trăia liber în alte părți?“

9

Noaptele începuseră să fie aprinse și s-o ardă. Mamă-sa nu mai voia s-o vadă cu Milu și el nu mai trecea ziua pe la ea și nici seara n-o mai fluiera. Ea își pierduse locul, nu mai stătea liniștită nici ziua, la lucru. Seara umbla prin bătătură, plângînd pe furis, să n-o vadă mamă-sa. Îi era frică de fiecare noapte. Sub lună, din dud, mai cădea seara cîte o frunză galbenă, arzînd, și salcîmii își scuturau florile tîrzii, despicate ca niște inimi albe de porumbel. Noaptele intrau în vară, dar ei i se păreau că se lungesc și numai luna în nemișcarea ei curgătoare și veșnică îi mai potolea spaima. Dorul de Milu o durea. Parcă o învelise, greu, ca un nor. Nu mai avea odihnă și dimineța se scula moartă de osteneală, nedormită, cu fața albă ca floarea de soc.

Cînd să mănînce, scăpase piinea din mână, și mamă-sa o privise ascuțit și ea își simțise inima ca de cerneală și nu mai auzise cum auzise înainte cîntînd frunzele în salcîm. „Lasă-l dracului pe Milu“, își aminti ea acum, în pat, ce-i zisese mamă-sa. Și-o auzi cum sforăie lin, împăcat, în camera de lingă bucătărie. Puse capul pe pernă și închise ochii, dar nu-i era somn și parcă mai bine s-ar

fi ridicat din pat și-ar fi ieșit în drum. Se temu să n-o simtă mamă-sa și rămase așa. Perna era tare ca piatra. Se temea de ceasul rău, și ea voia să vină mai repede, ori să nu mai vină deloc. Făcuse cu lopata, în grădină, o groapă, cum îi spusese mătușe-sa Domnica, și îngropase acolo o fotografie a lui Milu, și mânușile lui, să-și îngroape dorul cu ele și să aibă noaptea somn și ziua tihnă, și pusese la capătul gropii, în semn de cruce, o nuia de sălcie. Nu credea în spusele Domnichii, dar o ascultase, să scape de mamă-sa, care toată ziua o întreba de ce e galbenă și slabă, de ce nu se potolește, că se face de risul lumii tot oftînd după Milu, ca o iapă. Așa-i zisese, iapă, și pentru asta nu putea s-o ierte, și sforăitul ei lin o scootea din sărite. Își aminti cum dormea bătrînul, ziua, în tindă, într-o dungă, potolit. Numai o dată îl văzuse zvîrcolindu-se în somn. Nu putea dormi de muște, îl zgîndăreau, se puneau pe fruntea lui, pe nas și pe gură, pe miini, lipicioase, înțepîndu-l cum înțepă ele înainte de ploaie, usturător. Și ploaia începuse dintr-o dată, cu trăsnete mari, de tremurau geamurile. Bătrînul se trezise, și cînd o văzuse lingă el, îi pusese mîna pe frunte și-i spusese: „Leno, te visai c-aveai un copil. Fato, dacă o să ai un băiat, să-i pui numele meu, Dumitru, auzi?” Ea rîsesse și bătrînul ieșise în ploaie și se spălase pe față cu apa ce curgea țuturoi de la streășină. Îi luceau dinții, albi, ca de lup voinic. Și în seara aceea, la cămin, mai mult de dragul lui, plecase din brigadă. Învățătorul făcuse un program artistic în care criticase femeile ce culeseră de mîntuială cartofii gospodăriei. Se grăbiseră, ca să termine repede, să fie primele, ziseseră ele. Și lăsaseră cartofii nescoși, ori neculeși. Cei care veniseră din întîmplare în control, se speriaseră de ce găsiseră. Făcuseră și ședință specială la sediu, arătînd cum adunaseră de pe cinsprezece ari peste cinci sute de kilograme de cartofi. Gospodăria avea șazeci de hectare cu cartofi, și asta ar fi însemnat că puteau să rămînă în cîmp, risipiți,

trei-patru vagoane de cartofi. Mamă-sa fusese printre cele șapte femei care lucraseră prost și învățătorul o pusese cu numele întreg în program. Ea nu voise să-și facă mama de rîs și nu mai mersese din seara aceea la repetiții. Acum îi părea rău. Nu i-ar mai fi zis mamă-sa, la masă, iapă. I-a zis știind că ea n-avea cui să se plîngă. Decît la neamuri. „De ce-ai luat de pe perete fotografiile tatei, — o întrebasese —, ce ți-e frică de ele?” o întrebasese, și poate vorbele astea o supăraseră pe mamă-sa de-i zisese mai tîrziu iapă. Însă nici ea nu-i rămăsese datoare, cînd intraseră în casă îi zisese că și lui Haralambie îi fusese frică de ochii bătrînului, de privirea lui, și de-aceea nu îndrăznise să-l sugrume, și că dacă ea îi luase fotografiile din casă însemna că voia să-l sugrume pe bătrîn, mort cum era, adică să-l uite și să-și dea poalele peste cap, poate cu tutungiul; că ea o știuse mai de mult ce fel de femeie e, dar nu zisese nimic, c-o respectase ca mamă, dar dacă ea o făcea fără nici o rușine iapă, n-avea să se mai uite la ea ca la mamă-sa, că o mamă bună nu-și batjocorește fata și nu ascunde pozele bărbatului, și geanta lui de piele, și toate lucrurile lui, să nu le mai vadă, să nu mai aibă nici o legătură cu el, nici o amintire să n-o mai lege de el. Ca și cum ar vrea să deschidă ușa larg pentru alt bărbat. Mamă-sa aruncase o cană cu apă pe ea și-i zisese să se trezească. Ea îi răspunsese că nu e nebună și atunci mamă-sa o lovise cu mestecăul peste șale. Ea nu plînsese. Se dusese la mătușă-sa Domnica. Mătușă-sa îi spusese mai demult s-o ajute să intre seara în casă, cînd e mamă-sa plecată, să caute în odaia de lîngă bucătărie, unde știa ea o urmă de-a bătrînului, s-o descînte. Ea știa că Domnica vrea să ia niște haine de-ale bătrînului, să le dea de pomană, ori să le vîndă. Așa că venise împreună cu ea acasă, și cînd mamă-sa plecase pînă la Fana, ele intraseră în odaie. Dar mamă-sa se înapoiase prea repede și bătrîna nu putuse să plece. Și se băgase sub pat. Acuma, cînd mamă-sa dormea sfîrșind lin, Domnica putea să iasă de sub pat și să plece.

Cît timp o ştia acolo, trează, nu se temea de cēasul rău. Nu era singură. Somnul dintii, dulce, fugea de ea. Cum fugise săptămîni în şir, după noaptea cînd veniseră de la Păuşa. Înseraseră la Păuşa, la un cunoscut de-al popii Motocicletă. Era şi popa nimerit cu ei. Milu venise cu ea de la Pristol, unde duseseră miere de stup la piaţă. Ea dusesese, fără ştirea alor ei, din partea ei, să-şi cumpere combinezon de nylon şi chiloţi roşii de nylon, şi ciorapi de nylon. Îşi cumpăraseră, şi Milu băgase în buzunar la el şi combinezonul, şi chiloţii, şi ciorapii, c-avea buzunare mari. Şi pe ea o urcase pe cal, în şa, şi el luase calul de căpăstru şi aşa plecaseră spre sat. Dar în Păuşa văzuseră la o poartă motocicleta popii şi-l auziră pe popă cîntînd în curte şi se opriseră. Popa era în chef, cu vin negru în faţă şi cu pui fripţi. Îi chemase şi pe ei, c-avea inimă mare, şi mîncaseră şi băuseră pînă răsărise luna. Atunci, popa spusese că nu mai are nici un ban. Milu mai avea. Plătise el şi cîntaseră împreună cîntece militare. Ea îl privea pe Milu şi surîdea văzîndu-l cum din cînd în cînd îşi pipăie buzunarul în care pusese lucrurile, şi ridea şi-i făcea cu ochiul, fiindcă nimeni nu ştia ce ştiau ei. Calul stătea legat la poartă, lingă motocicletă. Cînd n-a mai avut nici Milu bani, şi nici ea, au băut bujiile de la motocicleta popii, şi pe urmă şaua de pe cal. Şi pînă la urmă gazda a zis că nu le mai dă vin pe produse, cum le spusese bujiilor şi şei, şi popa s-a supărat şi-a zis că-l blestemă. „Dar ce-mi daţi“, a întrebat omul. „Îţi dau calul“, a zis Milu. „Calul nu-l iau, că-i al gospodăriei şi mîine vine miliţia după el“. „Atunci îţi dau potcoavele calului, patru, pe-o oală de vin“, a zis Milu şi omul mai mult de glumă a primit, că el nu era beat, şi ca să scape de blestemele popii. Milu a despotcovit calul şi-au băut vinul şi pe urmă au plecat spre sat, cîntînd, popa împingînd motocicleta şi Milu ţinînd calul de coamă, că-i vînduse şi căpăstrul. Ea n-a mai mers călare, dar drumul i s-a părut uşor, fiindcă ştia că Milu nu se-atinse de lucrurile ei. Le mîngîia frumos, plin de dragoste.

Auzi ușa deschizându-se, mai mult simți aerul plin de busuioc din camera mamă-si venind spre ea, decît auzi ușa, și înțelese că Domnica deschisese ușa. Și că o închisese la fel de ușor. „Dormi, Leno?“ „Nu.“ „N-am luat nimic, că nici n-am vrut să iau. I-am pus mumă-ti pe piept, în somn, limbă de broască pisată. O să spună ea tot, ciuma“, zise bătrîna și ieși în bătătură. Lena surise de prostiile ce le avea bătrîna în cap, închise ușa cu șicul și închise ochii. Și adormi. Dar îl visă pe Milu și se trezi din vis. Adormi iarăși sau nu adormi, nici ea nu știa, toată noaptea. Parcă se plimba Milu pe afară, fluierînd, din drum pînă la fîntînă, c-o oală de vin la el. Apoi el intră în casă parcă zburînd pe geam prima dată, pe urmă pe ușă. Ea simți cum o doare carnea și gemu. Sări din somn, apoi, moleșită, nu mai zise nimic, mîinile lui calde îi mîngîiau pulpele. O mușca și o chinuia; noaptea era lungă și dimineata parcă uitase să vină. Ea murea în brațele lui, și învia, ca în seara cînd o bătuse ploaia caldă în cîmp. El pleca și venea iar, nepotolit. Odată, ca spin-tecată, zbieră și se trezi tremurînd, arsă de sete, numai o apă. Se înfricoșă de ceasul rău, bău apă din urciorul de la piciorul patului, să scape de vise, dar buzele tot îi ardeau. Dormi și nu dormi, pînă se făcu ziuă. Ușa era închisă, neatinsă, fereastra la fel. Dar lîngă ea găsi iarăși salteaua păstrînd lungimea lui, ca și cum el ar fi dormit lîngă ea. O durea capul și știa că nu se întîmplase așa ceva. Se pipăi, era întregă. Dormise pe ea cu chiloții de nylon, cumpărați atunci. O strîngea elasticul. Totul fusese un vis, nu era vorba de nici un ceas rău, își zise. Și puse mîna pe locul ce părea să fie locul unde dormise el. Și tresări. Locul lui era cald.

În fața căminului cultural, așteptînd să înceapă filmul („Un suris în plină vară“), Lena citi programul ce avea să aibă loc duminică viitoare la cămin : o conferință (cu pompierii voluntari) despre „Paza contra incendiilor“ și

alta despre „Avantajele pomiculturii“. Milu stătea pe scara de ciment din fața bibliotecii și își picura din stilou, pe limbă, cerneală, și plescăia din limbă de plăcere. După ce goli stiloul cu piston, îl puse în buzunarul de la piept și luă stiloul cu pompă, să-i bea și lui cerneala. Cei din jur se prăpădeau de râs, unii, iar alții erau uimiți. Milu scrisese întâi cu tocul pe o hîrtie cîteva cuvinte, să vadă băieții ce erau lingă el cît e de neagră cerneala. Îi întrebă dacă vor să bea cerneală, ei nu vrură, și atunci Milu o întrebă pe Lena, făcîndu-i cu ochiul, dacă nu vrea ea să încerce. Ea dădu din cap, surîzînd că nu, și Milu începu să-și picure pe limbă cerneala din stilou. Lena surîdea, fiindcă numai ea știa că Milu n-avea cerneală în stilouri, ci vin negru. Popa Motocicletă cînta la chitară cîntece din Mexic. „Vă cînt ceva din Mexicul îndepărtat“, zisese. Dar toți se uitau numai la Milu. El purta toate în urechi, de argint vechi, mirosea a parfum și a vin. Mai avea trei frați cînd venise pe lume și mamă-sa plînsese cînd îl văzuse băiat. Ea își dorise o fată. După o vreme îi trecuse supărarea, fiindcă se gîndise să-l crească pe Milu ca pe o fată. Și așa-l crescuse. Milu purtase rochițe roșii pînă mersese la școală, și cozi, și fundă roșie în păr. El crescuse mai mult între fete, cu ele învățase să se joace, jocuri de-ale lor, și băieții de seama lui îi porecliseră muiercea. Mamă-sa îi punea părul pe moațe, să-l aibă creț, și-i roșea unghiile de la degete ca la cocoanele de la oraș, să fie mai frumos. Într-o vară, cînd Milu trecuse de mult de șaptesprezece ani, mamă-sa, cînd el dormea, îi făcuse cu roșu și unghiile de la picioare, să semene cu cocoana de la oraș la care-i ducea ea carne de vițel și ouă. Cînd se trezise, Milu se speriasese întîi. Pe urmă îi plăcuse, fiindcă așa se obișnuise, să-i placă tot ce-l învăța mamă-sa. Umblase cu unghiile date cu roșu și la secerat, și la treierat. Stătea pe batoză, sus, bălăbănindu-și picioarele, și oamenii de pe pămînt se uitau la el cum stă de pomană și mănîncă semințe de floarea-soarelui și-l înjurau, și el credea că de ciudă îl înjură,

că n-au și ei unghiile vopsite ca el. Îl crescuse în palme mamă-sa, îl învățase să toarcă, să răsucescă, să se dea cu pudră, să țese în război și să frigă pui pe grătar și să-i tăvălească prin usturoi. Țineau fetele și muierile la el că era puternic și le-ajuta la de toate, era priceput. Și-ncepuseră să-l pipăie pe sub cămașă, în joacă, zicând că-i caută țitele, că el e ca ele, ca o fată, numai țitele îi lipsesc, sau nu i-au crescut, și ele voiau să simtă cu palma dacă măcar i-au înmugurit țitele. Și el le lăsa să-i caute în sân și pe urmă zicea că vrea și el să vadă ce caută ele, și ce-s alea țite, și cum arată, și să-și bage și el mîna pe sub cămașa lor. Și pe sub fustă mai băga mîna, dar numai așa, în joacă. Ea, Lena, își amintea de toate astea și-și mai amintea și ziua cînd ea își desfăcuse cămașa la piept, toată, și-și privise singură pieptul, uitîndă că pieptul i se împlinise și că seamănă cu al mamei-si. Atunci știuse ea că mama ei e mama ei, pînă-atunci crezuse că mamă-sa e o femeie ca oricare alta, dar care îi dă ei de mîncare. Lui Milu nu-i arătase niciodată pieptul, de voie bună. Dar el era lingușitor și mare șmecher și ea nici nu-și dăduse bine seama prima dată cum de ajunsese mîna lui dreaptă sub sînul ei drept, dedesubt. Îi ținea sînul în palmă și cu două degete, ușor, îi freca sfîrcul. Milu nu muncea nici ce munceau băieții de seamă lui, nu mergea cu ei pe-un drum, se ținea deoparte, și cînd îl prindeau seara prin vreo răscruce îl împingeau unul spre altul, și-l mai și băteau. Îl tunseseră de cîteva ori, cînd fusese mai mic. Dar lui nu-i păsa, fetele și femeile îl pupau, și mamă-sa îl spăla, îl alinta și-l punea să se culce, să-i treacă supărarea. Și cu cît crescuse mai mare și băieții își bătuseră joc mai mult de el că nu se rupe de prostii, să vină cu ei cu caii, noaptea, ori la cosit fin, el se închisese în el și-ncepuse să-i dușmănească. „Dacă ei fac pe deșteptii, lasă că-mi bat eu joc de ei“, zicea, și le strica drumurile lor pe la fete. Ei îl băteau, că erau mai mulți, și ca să le-astupe gura Milu le tăia noaptea vîrșile și cotețele în baltă, să se răz-bune.

Și începuse să facă tot felul de minuni ca să-și bată joc de ei, cum făcea acum, bînd vin din stilou, picătură cu picătură și prostindu-i pe ei că e cerneală „Pelican”. „Ia spuneți-mi voi ce se-ngroașă legat?” îi întrebă Milu. Ei tăcură și răspunse tot el: „Dovleacul”. „Dar ce e țărșuș roșu în gaură neagră?” Ei rîseră spunînd ce crezură că e. „E morcovul în pămînt”, zise Milu, rîzînd de ei și de prostiile ce le spusese ei. Se vedea pe el că-i privește de sus și că se simte îndreptățit să-și bată joc de ei, și că nu ținea deloc la ei, nici de pomană, cum ai ține la un cățel. Asta nu-i suferea Lena, privirea lui prea mîndră, fiindcă se temea de ce știa ea, că el nu fusese învățat să iubească și să țină la nimeni, că fusese învățat ca numai el să fie iubit. Se temea că el nu va mai putea iubi nimic cu adevărat. Și-i părea rău că și cînd glumea el părea trist și nefericit, ca un om care nu glumește de dragul glumelor, ci ca să-și bată joc de altcineva. Se strînsese multă lume în fața căminului, becurile se aprinseseră. Și popa Motocicletă începuse să cînte pe năș :

La un pa-si de fericiree

Ne-a oprit o șovăiree...

Lena stătea între fete. Preotul avea voce frumoasă, dar nimeni nu-l asculta și parcă și el cînta doar ca să nu tacă din gură, trăgînd cu urechea la ce zicea Milu. „Ce e asta : o bagi tare, o scoți moale și-i cură apă din cioc ? E cînepa în baltă, la murat”, răspunse tot el, după o vreme. „Asta ai mai spus-o cînd te-a dat Dumitru afară din echipa de paznici, pentru furt, zise Vreja. Mai schimbă-ți repertoriul ăla de-l ai în cap.” „Mă legai eu de dumneata ?” îl întrebă Milu. „Nu te legași, dar mă legai eu de tine. Eu sînt mai tare în oase ca Dumitru, cu mine nu-ți merge cu bancurile, ți-a mers o dată, dar ți-ajunge. Am să-ți pun mîna în cozi altădată.” „Uite, domnule, — zise Milu —, nu mai pot să văd și eu un film liniștit, nu mai pot să răsufli, că nu vrea dumnealui, tovarășul nostru Vreja. Bine, tac !” zise el, și unii rîseră văzîndu-l

cum pune mîna pe al treilea stilou și-și picură cerneală pe limbă. „Cînd ai spus bancu' ăla cu cînepa, de te-am auzit eu, te dăduse Dumitru afară, ori fuseseși surd cînd spusei eu asta? Te dăduse de rușine, să nu zică lumea că ține la un păduche, nu voia să-l privească lumea chiorîș și să spună că și-a pierdut onoarea pentru că un păduche e în vorbe cu fie-sa. Poate de-atunci ți-ai pus tu în cap să-l omori, că spusesese deschis în lume de ce te dă afară, poate ți-ai zis să-l bagi în pămînt, ca să poți fura mai departe liniștit și să nu te mai facă de rîs, așa-i?” îl întrebă Vreja. „Ești om bătrîn și vorbești prostii, spuse Milu și se ridică în picioare. Ți-e necaz c-ai stat la pușcărie, dar hîrțiile alea nu la mine acasă s-au găsit”, rîse Milu și intră în cămin. Popa Motocicletă cînta: „Ciau, ciau, bambino...” „Bă, — strigă Vreja după Milu —, mi-a spus mie Dumitru c-ai vrut să-l sugrumi, că i-ai și spus că vrei să-l sugrumi!” Dar Milu trîntise ușa. Popa Motocicletă, cîntînd la chitară, îi zise: „Las-o moartă, domnule, ce mai învii morții? Acuma e ușor să spui că ți-a povestit mortul cine știe ce, e ușor. E cusută cam cu ată albă. Rîde lumea, cine crezi c-o să creadă asemenea povești? Dacă dumneata ai ceva cu Milu, de ce-l bagi pe nea Dumitru în cearta asta? Nu-i frumos!” zise preotul și intră și el în cămin. Intrară și alții, începea filmul. Numai Lena nu intră, nu avea nici o plăcere să vadă filmul. Își adusese aminte de bătrîn. Îl prinse pe Vreja de mîncă: „Nu pe unchiu' Haralambie l-a dat tata afară din echipa de paznici?” îl întrebă. „Ba și pe el l-a dat. Dar de Haralambie nu se simțea taică-tău vinovat că fură, fiindcă nu îl ceruse să fie în echipa lui de paznici, ci președintele i-l dăduse, ca să vadă dacă un om care-a mai furat, pus să păzească, mai fură ori se reabilitează, simțind că are și el o răspundere față de oameni. Haralambie nu s-a reabilitat și și-a luat porția. Dar lui taică-tău de Milu îi era rușine, că el îl ceruse pe Milu în echipa lui să-l facă om întreg, și n-a putut, deși îl mai prinsese și înainte de cîteva ori, de cînd era și Milu

paznic, cu mîța în sac“. „Aha“, zise Lena și plecă acasă cu inima cît un purec, și rece. Îi clănțăneau dinții în gură.

Și atunci bătea toaca într-una, ca acum. Aerul era limpede și bătaile ei scurte și repezi se auzeau fiecare în parte, grele. Popa Motocicletă bătea toaca pentru sărbătoare de a doua zi. Tot el o bătuse și atunci, fiindcă nici atunci n-avusese paracliser. Nici clopotar n-avusese și nici acum n-avea. Ea se culcase atunci devreme, dar o trezise toaca. Adormise cu un ou roșu în sîn. Să fie frumoasă ca oul roșu, tot anul. Trezindu-se, mîngîiase oul. Sta între sînii ei, cald. Se gîndise la Milu. Seara se spălase cu apa în care înroșise ouăle de Păști, pe mîini și pe obraji, să n-o înnegrească soarele și vremea rea să n-o albească și s-o usuce bolile. Simțea coaja oului, rotundă și caldă. Toaca se oprise și atunci ea auzise glasul bătrînului, în odaia de dincolo. Măma ei voia să meargă a doua zi, de dimineată, la biserică, și bătrînul zicea că ea nu se gîndește la biserică și că pleacă cu noaptea-n cap de-acasă ca să treacă pe la cine voia ea, să-l facă pe el de rîs. „De ce rîzi, — se răstise bătrînul la ea —, nu-i așa, ori zici c-am dat în mintea copiilor?“ „Te-ai prostit, Dumitre, rîsese ea, mai tare. Dacă ție ți-e lene să mergi la biserică, de ce te gîndești că eu m-aș duce acum la ibovnic, că altădată nu m-aș putea duce, de-aș avea ibovnic? Ți-a intrat ție în cap, că am, și nu te mai uiți că nu mai sînt nici eu cu tot păru' negru în cap, că o am pe Lena de măritat și că țin toate posturile, și-ale Paștelui, și-ale Crăciunului, și ăla e om tînăr, la care te gîndești — rîse ea — și nu s-ar uita el la una ca mine, Dumitre.“ „De-aia mergi la el, și-i tot ții partea, ca să nu-l pierzi, și-ai face și pe dracu' pentru el — zisese bătrînul încet, de parcă n-ar fi fost vorba și despre el — și mă faci de rîs la bătrînețe, să fiu prostul satului.“ „Astea ți le-a băgat soru-ta Domnica în cap.“

„Ba am băgat și eu de seamă, că nu-s chior, și de-i așa, Rino, m-am gândit c-ar fi mai bine să bag divorț.“ „Ești scrintit, — rîsesse ea —, du-te la doctori și te caută.“ „Tu trăiești cu el, Rino, și eu nu vreau să-mi bat joc de mine, că nu știu, și nici tîmbălău nu vreau să fac. Că de-o să te prind asupra faptului, nu știu de-o să mă pot stăpîni, poate vă dau cu ceva-n cap și mai intru și în altele.“ „Nu mă prinzi, că n-ai cu cine, Dumitre. Te-a apucat mîndria că nu vrei să te fac de rîs, dar cum să te fac eu pe tine de rîs, Dumitre, la anii mei? Să mor eu dacă am ceva cu cineva.“ „Nu te jura, că tot nu te cred“, zisese bătrînul. „Dacă te mint, să moară fata mea, Lena mea“, se jurase ea, fără să mai rîdă. O vreme se făcuse tăcere. Ea nu mai răsuflesse, speriată. Apoi se întorsese într-o dungă, se răsucise brusc, și spărsese oul. Uitase de el. Îl luase în mînă și-l privise. Albușul nu se mai cunoștea de gălbenuș, de parcă n-ar fi fost deloc fiert. „Nu te jura pe fată“, zisese rar bătrînul. „Ba mă jur, și să-ți fie pe la nas că nu mă crezi și mă faci să jur pe viața ei.“ „Nu te jura pe fată!“ țipase bătrînul. Și dăduse două plame tari, de răsunase odaia. Mamă-sa plînsese, cu fața în pernă, înfundat. Și bătrînul ieșise afară și se culcase în grajd.

Nu știa nici acum despre cine vorbise atunci mamă-sa cu bătrînul. Dar se temea de un nume, se temea ca de moarte. Toaca bătea într-una și-i amintea de popa Moto-cicletă, și de Milu, cu care popa era prieten bun. Toaca toca, toca : to-ca, to-ca...

Era plină sala și aerul era închis. Lena stătea între fete, în ultimul rînd. De-acolo putea să-i vadă pe toți cei din sală, fără ca ei să știe că sînt priviți. De fapt nu urmărea pe nimeni, dar nu voia să fie nimeni cu ochii pe ea. Obosise de atîta milă cît ziseseră unii că au pentru ea. Îl vorbeau pe bătrîn de bine, în fața ei, ca și cum ea ar fi trebuit să-i spună bătrînului tot ce aude, ca și cum

ei voiau să se pună bine cu tatăl ei, așa i se părea. Dar bătrînul poate începuse să putrezească și glasul lor plin de milă o mîhnea de-a binelea și nu știa cum să treacă prin lume nevăzută, să ocolească toți oamenii. Însă ei n-o ocoleau și cum în fiecare zi se întâlneau la prășit ori la strînsul finului învățase să nu-i mai asculte, privindu-i în ochi. Era la sfîrșit de săptămîină și președintele prezenta buletinul gospodăriei, adică ce-au făcut de luni pînă sîmbătă și ce-aveau să facă pînă sîmbăta viitoare. Era liniște, se-auzea cum mîncă oamenii semințe de floarea-soarelui. Unii ascultau, se uitau pe pereți și așteptau să plece acasă. Îl zări pe Vreja în primele rînduri, scriind ceva într-un carnet. Domnica, mătușă-sa, rezimată de zid, în picioare, privea peste lume, răsucind lîină. Părea că nu se uită la nimeni, dar Lena văzu că o privea pe mamă-sa și își aminti că Domnica îi spusese că oamenii nu trebuie priviți cînd vor ei, ca să-i cunoști. „Pe mumă-ta, pe Rina — mai zisese ea — las-o-n pace, că eu am lăsat-o, n-o mai bănuiesc de moartea lui Dumitru, îmi pare rău de ea c-a rămas văduvă.“ Popa Motocicletă avea nasu' roșu. Lîngă el, Milu căsca cu gura închisă.

Cînd ieșiră din sală, Milu îi făcu semn cu mîna stîngă și ea tresări. Cu stînga îi strîngea mijlocul. Uită că i se păruse că în ea e numai dor stins. Cu mîna dreaptă îi făcu semn cu basca, Milu, și ea știu că o așteaptă la marginea satului, lîngă plopi. Se duse.

Vîntul culca iarba, iarba tremura. Stelele albiseră.

Cînd veni acasă, o găsi în poartă pe Domnica. Mîncă semințe de floarea-soarelui. Domnica zise încet: „Cel mai bine e ca oamenii să nu știe că le ții urma, să nu simtă că-i bănuiești de ceva, să-și vadă de drumurile lor. Așa își dau ei arama pe față, toată arama, de cînd au început să aibă inimă de aramă.“ Lena rîse cu hohote, nepăsătoare. Simțea pe tot trupul urmele firelor de iarbă cîntînd.

Merse cu Milu la pește și la vînătoare. El uitase totul și asta o bucura. Popa Motocicletă veni cu ei, cu chitara. Milu căută singur cotețele. Peștele îl vîndu în șosea unor oameni din Pătule. Seara merseră la cămin, dar nu stătură la repetiția corului. Popa juca table cu Milu și șah. Ea îi privi. Apoi merseră la Milu acasă, cu încă vreo șase inși și șase inse. Era ziua de naștere a popii Motocicletă. Aduseră băutură și Milu puse toate aparatele de radio să cînte; treizeci, cîte erau. Nevasta popii veni pe la miezul nopții și spuse că bărbatu-său se născuse în altă lună. Nu vru să stea cu ei. Popa nu vru să meargă acasă nici cînd ea îi spuse că a doua zi era sărbătoare și el trebuia să țină slujbă la biserică. Ea îi dădu două palme și plecă. Popa se ținu de fâlci, apoi începu să cînte la chitară, dar fără să mai rîdă. Lena îl întrebă de ce nu vrea să-și asculte nevasta și el îi răspunsese că nevastă-sa e o brută. „O brută — repetă el — nu-i pasă de biserică, nu crede în Dumnezeu, dar vrea să merg acasă ca să nu-mi pierd slujba și să rămînă ea fără bani, că nu-i place să muncească, trăiește pe spinarea mea. Și eu pe a bisericii, dar măcar eu sînt cinstiți, nu cred în Dumnezeu, îmi fac numai serviciul, pe cînd ea mințe că, vezi, Doamne, crede; și că mă și iubește. O femeie care iubește își bate în public iubitul? Eu nu sînt beat și pot să stau pînă mîine dimineată și să intru direct în biserică; nu se lipește alcoolul de mine. O brută. Crede în bani. Eu am crezut că ea crede în mine, cînd am luat-o acum două luni.“ „Ascultă, părințele, — zise Milu —, răspunde-mi ce-i aia: burta mea pe burta ta, lungă mea în gaura ta? Sau în goala ta. Habar n-ai, nu scrie în Scriptură. E atunci cînd trage omul vin cu tîlcul din butoi“, rîse Milu. Și rîse și ea. Popa nu rîse. „Ea nu crede că am și eu o zi de naștere“, zise el, supărat. Milu bău cu el două pahare cu vin, pe nerăsuflăte. Apoi încă două. Și-i puse și pe alții să bea cu popa Motocicletă,

să-i facă la necaz preotesii, să-l îmbete, să nu poată ține slujba a doua zi. Milu, pe șoptite, puse totul la cale. Eamurea de rîs, fiindcă nu credea că popa se poate îmbăta. Nu credea. Nu-l văzuse niciodată beat. Îi plăcea gluma lui Milu cu băutura.

Spre dimineată, popa Motocicletă îl privi cu un surîs ciudat pe Milu și ieși afară din cameră. După o vreme își aduseră aminte de el și-l căutară pe afară. Nu-l găsiră nici acasă. Și atunci Milu zise să-l caute în biserică. De teama preotesei, cînd era pilit, el dormea în podul bisericii, de multe ori, printre sacii cu grîu puși acolo de gospodărie. Găsiră ușa bisericii deschisă. Urcară scara și-l găsiră pe popa Motocicletă atîrnat într-o funie, cu limba scoasă.

14

Vreja stătea în drum cu pisica în brațe. O pieptăna. O spălase și acum ieșise cu ea la soare. Lena vru să-l ocolească, dar el îi ieși înainte, dădu drumul la pisică în curte, peste gard, și-i zise: „Leno, am să-ți zic două vorbe“. Însă nu-i spuse nimic. Domnica o aștepta pe Lena în curte, lîngă fîntînă, torcînd, la umbră. Vreja o văzu și se înapoie. „Îți zic altă dată“, vorbi el. Lena bău apă din ciutură. „Ce vrei să-mi spui?“ o întrebă cam răstit pe matusă-sa. Știa că n-o așteaptă de pomană. Și că dacă se împăcase cu ea și cu mamă-sa, din răutate se împăcase, trecuse peste unele gînduri ale ei, ca să poată afla ce credea ea că trebuie să găsească. „Vreau să-ți povestesc ce-am visat azi-noapte“, spuse Domnica. „Ce mă interesează pe mine visele matală?“ „Eu îți spun visu', nu trebuie să te intereseze. L-am visat pe Dumitru. Era îmbrăcat cu cămașă albă și se grăbea să plece de-acasă, dar se tot învîrtea pe loc, nu găsea ceva. «Domnico, îmi zice el, unde mi-e tașca mea de piele? Că n-o mai văd la locul ei, în cui.»“ „A pus-o muma bine, la păstrare“, îi reteză Lena vorba. „Eu n-am știut să-i răspund, Leno, continuă bătrîna. Că el mi-a mai spus: «Domnico, geanta

mea parcă mi-a spălat-o cineva, parcă fusese plină de sînge, nu ştii tu ce fel de sînge fusese pe ea?» Nu ştiu, Dumitre», i-am răspuns eu. «Mi se pare că era sînge de-al meu, Domnico, îmi zice el. Că Rina mea, în noaptea aia, a lăsat o vreme pe fie-mea la Fana şi-a dat fuga pînă-acasă şi mi-a luat geanta de la gît şi-a spălat-o c-o cîrpă udă, şi-a pus-o în odaie, după ce a şters-o bine. Că s-a gîndit Rina mea că pe săracu' Milu cine-o să-l creadă ce spune dacă eu rămîneau cu taşca la gît? Pe urmă a venit Rina la Fana şi atunci a plecat şi Fana spre casa noastră, şi alţii. Că adevărul a fost aşa, Domnico, aşa cum îl ştie şi fie-mea Lena. Dar ea se teme să creadă c-a fost aşa, ea ştie că Milu m-a miluit, că doar el a recunoscut, dar ea nu vrea să-l vadă criminal, tot se minte singură, ca o proastă. Adevărul a fost aşa: eu făcusem urît c-o zi înainte, c-aflasem sigur că Rina trăieşte cu Milu»...“ „De ce minţi atît, mătuşă, că eşti femeie bătrînă!“ strigă Lena la ea. Domnica se făcu surdă. Lena îşi privi degetele picioarelor, surprinsă: băteau nisipul de sub ele, apucate de friguri. „Aşa, Domnico, am prins-o în grajd cu el, noaptea, dar n-am avut nici o putere să intru peste ei, mi-a fost ruşine de ruşinea mea, parcă mi-a fost ruşine mie, în locul lor, dracu' ştie cum m-am simţit eu atunci, că nici eu nu mai ştiu bine, şi n-am ştiut nici atunci. M-am dus în casă şi m-am culcat, dar n-am mai avut somn. Ei au băgat de seamă, poate îmi văzuseră dimineata urmele pe bătătură, pînă la grajd, că picase roua peste noapte. Şi ei atunci s-au temut de mine. Şi cînd eu am făcut urît peste zi, lor poate le-a părut bine. Poate chiar se vorbiseră să vină Milu în bătătura mea, să-mi ies eu din ţîţini şi să fac urît, şi ei să aibă o acoperire faţă de lume: că eram pornit pe Milu. Şi atunci s-a hotărît să scape de mine, că eu divorţam de Rina, şi ea rămînea fără pensie, şi de rîsul lumii. Şi el i-a ascultat planul ei, mai ales că-l prinsesem iar fîrînd blăni de la gospodărie şi vînzîndu-le pe vîn, să bea cu popa Motocicletă, şi Rina i-a zis că sigur eu n-o să-i

iert, cum nu-l iertasem nici pe fratele ei, pe Haralambie, și el o să-și piardă toată libertatea de o are și-o să intre la pușcărie. Și Rina nu voia ca el să plece din sat și să rămână ea fără taur.» Pardon, — zise Domnica —, n-a spus taur, ibovnic a spus. «Și Milu, — a mai zis Dumitru —, cum e leneș și fricos, a intrat în jocu' ei, să-și apere lenea asta și libertatea asta a lui de-a bea vin, cu Motocicletă, și s-a făcut animal, și m-a miluit. Tremura de frică pielea pe el, și m-a așteptat în casă. Era seara târziu când am venit eu de la gospodărie. Când am intrat pe ușă, el m-a pălit în cap. Eu m-am răsucit pe călcie, năucit, și m-am întors cu fața spre el, și l-am văzut : tremura. Și el a mai dat o dată, de frică, să nu-l iau în brațe și să nu mor cu el cumva de gît. Dar totul l-a pus la cale Rina. Ea trăia cu Milu, dar de ochii lumii el se ținea de urmele Lenii. Și poate mai târziu Lena o să se și mărite cu el, dacă n-o să știe nimic. Sau de-o semăna cu mumă-sa o să-l ia și de-o ști totu'.» Și Dumitru se făcu fum, în vis, și pieri. Asta e tot“, zise Domnica. „Și de ce mi-ai povestit mie astea, să cred eu că e vis?“ „Pardon, — zise Domnica —, de ce să nu fie vis? Ori crezi că așa s-a-ntîmplat?“ „Nu cred.“ „Bine faci, dar de nu crezi, de ce mă ascultași, Leno?“ „Să văd cîtă fiere ai în mata.“ „Minți, mă ascultași, te văzui eu cum înghițeai în sec când îți vorbeam de Milu și de Rina, te văzui cum te albeai de spaimă.“ „Poate de-aia-mi povestiseși astea, să vezi ce fac eu?“ „Nu, îți spusei doar ca să vezi că taică-tău mi-a spus tot, fără să știe că și eu am văzut-o pe Rina spălînd tașca aia de piele. Venisem pe la voi, că mă rugase el să v-aduc niște sămînță de tilv, că voia să pună în grădină tilv. Am intrat în curte, crezînd că vă culcaserăți. Când să intru în casă, îl văd pe el întins pe spate. Ieșise luna din nor și-l lumina. Îl luminau și stelele. Era plin de sînge, dar parcă dormea. Pe mine m-a trecut un frig pe la subțiori, și n-am mai pus mîna pe el, am știut că e mort. Era prea liniștit. Îl îmbăia lumina de lună. Avea mîinile pline de griu. Va

să zică, mi-am zis eu, fusese în magazie întâi să ia mîncare pentru porumbei. Parcă eram înecată. Nu m-am jelit. M-am pitulat, că nu mi s-a părut limpede moartea lui. Și am văzut-o pe mumă-ta, după o vreme. A venit și i-a spălat tașca. Și ce m-a mirat la ea a fost că n-a zis nimic cînd l-a văzut jos, de parcă îl mai văzuse. N-a zis nimic, dar și-a făcut cruce cînd i-a luat tașca de la gît. Și i-a luat-o cu grijă și cu frică, de parcă se temea că el glumește. Apoi iar s-a închinat cînd a plecat. Și eu am știut atunci că ea e vinovată, că-mi mai spusese Dumitru cîte ceva despre ea. Ea n-ar fi trebuit să se-nchine, ar fi trebuit să cheme lumea, de nu era vinovată.“ „Dar mata de ce n-ai chemat lumea?“ „De-a dracului, răspunse bătrîna. Și pentru că începusem să pun în pămînt, pe lîngă gard, sămînță de tîlv. Uite c-a răsărit tîlvul, zise, arătîndu-l cu mîna. A răsărit, cu toate că l-am pus cam tîrziu. Dar uite că-ți mai adusei și ție semințe de tîlv, că poate ți-o fi spus taică-tău unde voia el să pună tîlvul, că mie nu mi-a spus.“ Îi dădu semințele și ieși pe poartă. Lena privi semințele lunguiețe și albe și își aminti că într-adevăr taică-său voise să pună tîlv în grădină. Dar nu-și aminti în ce loc. Însă își aminti că mamă-sa se jurase pe viața ei față de bătrîn. Și asta o liniști. Domnica n-avea dreptate, inventase visul, totul, din ură față de ea și de mamă-sa. Bău iarăși apă din ciutură și apa îi astîmpărara setea. Respiră ușurată. Mamă-sa se jurase pe viața ei, și asta o făcea să nu creadă nimic din prostiile Domnichii. O ținea în picioare. Se spală pe față cu apă rece și se răcori. Ziua era liniștită. Ea zîmbi mulțumită că mișciunile Domnichii n-o înneguraseră. Zîmbi plecînd în casă. Dar trecînd pe lîngă vrejurile de tîlv, le văzu mari, agățate pe gard. Frunzele lor parcă foșneau, parcă bolboroseau bătute de vînt, se mișcau, se legănau. Lena parcă simți un frig rece pe la subsuori.

În Pristol, chiar în fața spitalului raional, ea văzu oprit camionul gospodăriei, și-i păru bine. Avea cu ce să meargă pînă acasă. Venise la raion pe jos, să-și ia diploma ce-o cîștigase cu cîteva luni în urmă la un concurs interraional. Luase locul întîi la recitări. Șoferul nu se vedea. Ea îl așteptă și el ieși nu după mult timp și-i spuse că venise în Pristol să-l ia acasă pe popa Motocicletă, de la spital. Popa nu murise. Îi tăiaseră funia de la gît și-l aduseseră la spital. Îl internaseră la cancelari, fiindcă în altă parte nu erau locuri. Directorul spitalului, povesti șoferul, îl bătuse rău pe popă și-l trimisese la dezalcoolizare, în altă clădire. Dar cei de-acolo nu-l primiseră fiindcă popa mai fusese o dată internat la ei și fugise, beat. Directorul spitalului îl culcase, neavînd unde, în biroul lui. Șoferul povestea rîzînd și popa Motocicletă cînd ieși pe poarta spitalului și-l văzu rîzînd știu că de el rîde și strigă la el : „De ce rizi, imberbule ?“ Șoferul nu mai rîse și se urcă la volan. Poate că de n-ar fi fost trimis special după popă, să-l aducă în sat, că murise un moș și n-avea cine să-l îngroape, l-ar fi lăsat jos. „Urcați-vă în ladă“, îi spuse el popii. „Acolo te urci tu“, îi zise popa și îl dădu jos de la volan, sucindu-i ușor mîna, și se urcă el la volan și claxonă. Șoferul se sui în lada camionului. Popă era prea înalt și de-abia scăpase de la moarte, așa că n-avea chef să se ia la ceartă cu el. Motocicletă îi făcu semn Lenii să stea lîngă el și porni motorul. Pînă la marginea Pristolului nu scoase o vorbă. Ei însă nu-i fu deloc frică de muțenia lui. „Ce zice lumea-n sat de mine ?“ întrebă el. „Nimic.“ „Cînd o să mă vadă, o să zică : uite-l c-a înviat ! S-a coborît din camion a treia zi după scripturi. O să moară de rîs cînd m-or vedea cît sînt de plin de vînatăi, asta o să-i amuze, că m-a bătut Sifilis Mambo, directorul spitalului, nu c-am scăpat cu viață. Veni Milu astăzi pe la spital și-mi spuse că lumea e foarte supărată, zice că le-am făcut satul de

ris. Poate dacă crăpam erau mulțumiți. Acuma sînt tulburați, se simt dezonorați de gestul meu. Unii chiar cred c-am glumit. Ori c-am făcut-o din prostie. Asta mă enervează, că nu m-au luat în serios, și că sînt puși pe glume, ca imberbul ăsta de șofer.“ „Dar vă pare rău că n-ați murit, părinte?“ „Ce, ești nebună, cum să-mi pară rău. Îmi pare bine. Și nu-mi mai ți părinte, că mă enervez. De altfel ce-ți spusei că se vorbește în sat, nu cred că se vorbește. Astea sînt gîndurile lui Milu, dar el le dădu pe seama satului ca să aibă o greutate mai mare. El veni să mă vadă și înainte de asta se tunse cicero la frizerie. Veni să mă vadă, zise, și asta mă scribi. Și de aia îl lăsaî în spital, să vină pe jos. Știa de camion. S-a dus pînă la laborator, cu directorul, și eu am fugit și l-am lăsat acolo. Crezi c-am făcut rău?“ „Cred“. „Nu, am făcut foarte bine. Cînd vii să vezi un om ce-a scăpat de la moarte, nu te parfumezi și nu te tunzi cicero, și cînd ești în fața lui nu-l bați pe umăr, cum m-a bătut el, surizînd. Ca de o glumă care n-a reușit. Fiindcă el crede că eu am glumit, să fac lumea să vorbească despre mine. Și despre el, că la el am băut. Și cînd vom mai merge împreună prin alte sate lumea o să ne știe și-o să ne crească creditul. Da, sărmanul popă n-a reușit să moară, dar a văzut moartea, merită o oală de vin. Să bea și el, cu noi, pentru moartea lui. Și eu o să zic : beau pentru mine, care sînt de fapt mort la ora actuală. Tu crezi, Leno, că-l bîrfesc pe Milu. Eu îți spun că așa își închipuie el c-o să fie de-acum încolo. Mi-a și spus-o, așa că n-am inventat nimic.“ „Ca să vă dea curaj, poate“, zise Lena. „Aiurea, răspunse preotul și scuipă pe fereastră mucul de țigară ce-l avea în colțul gurii. De fapt, el m-a îndemnat spre ce-am făcut. Dar fără să fie ăsta scopul lui. El m-a îmbătat, trișînd la pahar, și punîndu-mi pe ascuns scrum de țigară în vin, ca să nu-mi pot eu ține a doua zi slujba la biserică. ăsta a fost scopul lui. Știa că nu mă-mbăt, și știam și eu că nu mă-mbăt, mai ales după măsura de beție a altora. Cu un om cu care bei de mai

multe ori, vezi cît poate bea el și cam la care pahar el cade sub masă și tu n-ai nimic sau măcar îl vezi pe el cum cade. Deci tu rămii în picioare înaintea lui. Milu e mai slab cu mult ca mine la pahare, și știe și el asta. Dar el de mult a vrut să mă scoale el pe mine de sub masă, ca să mă fac eu de rîs, și el să poată rîde, de asta mi-am dat seama acum în spital, amintindu-mi toate serile cînd am băut împreună. Mă pîndea, adică, și eu credeam că e prieten cu mine. Și m-am bazat pe prietenia asta, care la bețivi cel puțin, și la cei care nu sînt bețivi, dar nu se dau în lături să ardă din cînd în cînd cîte un chef, e sfîntă. El a trișat aici, Milu. Nu numai la pahare. Eu m-am bazat pe el că bea cît mine, cum era înțelegerea. Și nici nu m-am gîndit la cenușă pusă în pahar. De cenușă mi-am dat seama numai la spital, că mă durea capul. Și pe mine după vin bun, oricît de mult ar fi, nu mă doare bila. Doctorul Sifilis Mambo mi-a făcut și spălături la stomac și eu l-am rugat să vadă de n-am cenușă în mațe. A zis că am avut. Parcă ești un vulcan stins, mi-a zis. Milu deci a urmărit să-și bată joc de mine, dar să-și bată joc și public, ca să nu pot eu nega că nu m-am îmbătat, să nu merg a doua zi, duminecă, la slujbă și lumea să știe de ce nu merg. Aici m-a jignit el. În prietenia ce-o aveam pentru el. Eu țineam la el fiindcă era tembel. Dar el, mi-am amintit eu în spital, puneă bețiile noastre simbăta, în ultima vreme. Deci mă păștea. Și eu îl credeam destupat la cap, om cu umor, că nu-i pasă dacă vine a doua zi legănîndu-se la biserică și în timpul slujbei doarme în scaunul paracliserului și mai și sforăie. Eu credeam că din moment ce el nu crede în Dumnezeu are dreptul să facă ce vrea în biserică, că tot n-o să-i facă nici Dumnezeu nimic, dacă el e convins că nu există. Știam că nu crede în sfinți. Dar acuma mi-am dat seama că de fapt el își bătea joc de lume, venind acolo, sfida babele, parcă le spunea: mă piș pe credința voastră. Dar ce să-ți bați tu joc de credința altora, cu ce drept, Milule? Una e să încerci să-l con-

vingi pe cineva că obiectul la care se închină el este o prostie, și altceva să-ți bați joc de el fără să-i dai vreo explicație. Milu n-are un reazim în Dumnezeu, foarte bine, dar imbecilitatea e că el nu crede nici în altceva, nici într-o prietenie cu un ins ca mine, și poate nici în dragoste. Și dacă nu crede în nimic, nici nu respectă nimic și-aici e prostia, că el crede atunci că poate să facă orice, că totul îi este permis. Și să mă-mbete pe mine, și să-și bată joc de mine. Și și de alții. Și și de alte probleme. Asta e rău în primul rînd pentru el. Dar, în al doilea rînd, poate mai rău e pentru mine. Eu, în linii mari, sînt, față de el, societatea, în linii foarte mari sau foarte mici, nu contează, fiindcă fii sigură că n-o să-și pună ștreangul de gît toți cei pe care-o să-i trișeze Milu la băutură sau nu la băutură. Aici e morala cu timpitul ăsta simpatic. Că după ce le-am gîndit toate astea stînd în spital și m-am hotărit să fiu sobru în relațiile cu el, cînd veni la mine și-mi spuse un banc, rîsei de veni directorul spitalului și mă bătut iar cu mătura. Că numai cu coada măturii m-a bătut. Milu mă întrebă : «Popo, ce-i chestia asta : iar mai facem ce mai facem, iar apoi ne punem în pat, păr lîngă păr adunăm, două guri astupăm?» N-am știut ce e, dar m-am gîndit la ce s-ar fi gîndit fiecare. Și-am rîs numai cînd mi-a spus că asta înseamnă ochii, seara, cînd îi închizi, culcîndu-te. Am rîs, bucurîndu-mă și de faptul că el mi-a descoperit un lucru, într-un fel de ghicitoare pe care eu nu-l știam. Că e inteligent, măgarul. Dar și inteligența lui mă pune pe gînduri, fiindcă el, dacă și fără să vrea face citeodată rău, ce se-ntîmplă cînd o să vrea să facă o tîmpenie ? O face de nu-i mai dai de urmă în vecii vecilor. Fiindcă el a fost inconștient cînd m-a pilit, adică nu s-a gîndit la ce ar putea să ducă o glumă de-a lui. În orice caz nu i-a trecut prin minte că eu aș putea să mă spînzur ori să mă arunc din clopotniță. Fiindcă nici măcar nu și-a pus o asemenea ipoteză, adică întrebare. Fiindcă nici nu i-a păsat de mine, i-a păsat numai de el, să fie el

mulțumit, să nu țin eu slujba a doua zi. Și a câștigat. Și, ca să vezi pînă unde merge inconsecvența la el, o să-ți mai spun că adineaori, în spital, spuse, fără să-l întreb, că eu am vrut să fiu sobru cu el, că în noaptea cu pricina asta a urmărit să mă-mbete și să nu merg dimineața la biserică. Sinceritatea asta cretină a lui m-a muiat total și l-am iertat. Fiindcă de fapt nu numai din cauza lui am utilizat eu frînghia, am utilizat-o și din cauza nevastă-mi, zgîrcita aia frumoasă și proastă ca o cizmă. Ea m-a umilit, public, dîndu-mi două palme. Nici conștiință, nici inconștiință, fiindcă a făcut-o din zgîrcenie și zgîrcenia după mine nu mai ține de cap, ține de instincte cumva, adică de instincte, de nebunia care-o are omul în el și atunci cînd îl doare burta de foame, ori cînd vede o muiere în pielea goală. La ea, zgîrcenia e mai tare ca foamea, de-aia zic eu că ține de instinct, fiindcă nevastă-mea e în stare să nu mănînce trei zile, dar nu rezistă să treacă pe lîngă un batic și să nu tremure carnea pe ea. Asta m-a făcut pe mine să trag concluzia că e foarte bună de pat, fiindcă i-am observat zgîrcenia înainte de-a ne însura și zgîrcenia ei m-a făcut s-o iau de nevastă. Și nu m-am înșelat. E zgîrcită ca să fie frumoasă și să fie foarte darnică cu partea lăsată de Dumnezeu, să-i fie ei dimpotrivă. Eu îi respect zgîrcenia, dar din moment ce ea, nevastă-mea, mă face de rîs, pîlmuiindu-mă, umilindu-mă, am tras concluzia că ea ar fi în stare și să nu-i pese și altfel de mine. Deci pe mine să mă utilizeze doar cît timp aduc banii acasă, toți. Dar dacă o să mă dea afară, și mai ales dacă o să se ivească altul cu parale, ea imediat mă salută și nu mai e zgîrcită față de mine, e față de altul. Deci pîlmuiindu-mă, ea mi-a dovedit că are predispoziție spre ce ți-am spus, și descoperirea asta m-a întristat. Fiindcă eu o iubeam ca

un ciine. Dar ea se uita la mine ca la un ciolan. Descoperirea asta m-a făcut praf. Leagă asta de povestea cu Milu și de încă câteva povești ce mi-au trecut atunci prin cap, trage linie și adună. Și o să vezi că îți dă rezultat un ștreang. Fiindcă poveștile cu Milu și cu nevastă-mea sînt cele mai neimportante. Ele țin mai mult de felul lor de-a fi ca oameni, nu de al meu. Așa că m-am dus să mă spînzur, hotărît. Acasă n-aveam cum. În primul rînd n-aveam funie acasă. Mi-am amintit că în podul bisericii e una, aruncată peste sacii puși de gospodărie acolo. Podul n-are nici șoareci, nici cucuvele, fiindcă altfel n-ar fi pus oamenii griul acolo. Nefiind șoareci, am fost încîntat. N-aveam de ce să-mi mai fie frică. Puteam să mă spînzur liniștit. Așa c-am plecat spre biserică. M-a lătrat ciinele lui Vreja și m-a gonit pe drum vreo cincizeci de metri. Cînd am scăpat de el, am răsuflet ușurat și-am intrat în curtea bisericii. Și aici m-am oprit lîngă gard și mi-am îndeplinit treaba mică. Și n-am știut ce caut eu aici. Fiindcă numai încheindu-mă la pantaloni mi-am dat seama că intrasem în curtea bisericii. Mirosea a tămîie veche și a lumînări. Sau poate nu mirosea și numai mie mi se părea. Fiindcă așa simt întotdeauna cînd văd o biserică, simt în nas tămîie și lumînări stinse, fum de biserică adică. M-am așezat pe pragul bisericii să-mi amintesc unde voiam să mă duc. Am început să tremur de frig și ca să mă ncălzesc am adunat cinci pietricele și-am început să mă joc cu ele. Era lună albă, mare. După un timp mi-am amintit, poate mă mai și trezisem un pic. Aha! Am zis, pentru funie! Și-am urcat scările ce duceau în podul bisericii să-mi împlinesc hotărîrea. Dar am legat funia de capătul scării și mi-am atîrnat-o la gît fără nici o convingere că trebuie să fac așa, ca și cum m-aș fi spînzurat pentru alții, în ciuda lor, nu pentru mine. Cum cîntam de multe ori pentru alții, cum aveam un soi de milă față de alții, nu pentru mine, pentru viața mea. Dar mi-am zis că nu mai trebuie să stau pe gînduri, să termin cu melodrama, fiindcă totul mi se

părea o melodramă stupidă, să ajungi la funie și apoi să lași totul baltă și să te duci acasă și să sforăi lângă nevastă, ori să nu sforăi, să faci altceva. Îți spun, nu mai simțeam nici supărare față de Milu, ori față de nevastă, nu mai simțeam nimic care să mă determine să-mi pun capăt zilelor, dar nici altceva care să mă oprească.“ „Poate c-ar fi fost bună mătura doctorului Sifilis“, zise Lena. „Nu mă-ntrerupe cu glume proaste. Cît tăcuși, părai o fată inteligentă. Taci și de-aici încolo, ori dacă nu, tac eu, ori te dau jos din camion.“ „Tac“, zise Lena. „Perfect. Taci și lasă măcar, impresia că mă-nțelegi. Tăcerea să știi că este o tactică prin care eu mi-am explicat de ce se spovedesc oamenii popilor, fiindcă e știut că sînt și popi mai deștepți, dar sînt și mai proști. Și un om deștept e caraghios să se destăinuie unui inș care nu-l înțelege. Dar tăcerea e de aur. Și unii cred că popii numai punînd întrebări și tăcînd, mai mult tăcînd, sînt deștepți. Deci, fii deșteaptă, taci. Unde-am ajuns? Așa. Eu ajunsesem lângă funie, numărîndu-mi eșecurile, și mi-am zis că din moment ce sînt atîtea e un act normal să nu mai fac umbră pămîntului. Și în viitor nu vedeam nici o posibilitate, nimic de ce să mă agăț. Așa că am zis: «Salutare, băieți, pa și pusi!» Și mi-am dat drumul și-am simțit cum mă jenează funia la gît și că n-am aer. Dar pe urmă n-am mai simțit nimic. Dar se vede că nici asta n-am făcut-o din convingere, spînzurarea, și că am fost slab și n-am avut o idee sigură și puternică de ce trebuie să fac, n-am procedat cu tot curajul necesar. Mi-am dat drumul, dar cu picioarele am atins treptele scării și-am rămas proptit în ele, leșinat. Și-acum îmi dau seama c-ar fi fost chiar un caraghioslic să crăp așa. Cînd m-am trezît, mi-a fost sete și-am cerut lapte dulce. Că eu întotdeauna am lapte acasă, sînt abonat la două kilograme la gospodărie, și beau cînd vin seara cu alcool în sînge. Beau și dimineța mă trezesc limpede și curat ca laptele. Zic: «lapte!» Credeam că-s acasă. Apoi

mi-am dat seama că sînt la spital, dar uitasem total ce se-ntîmplase. Cînd mi-am amintit, mi-a fost necaz pe slăbiciunea mea, că m-am făcut de rîs și n-am isprăvit cu bine, spînzurat. Dar după ce m-a bătut doctorul Sifilis, fără să se mai gîndească, dobitocul, c-aș putea să am un șoc depresiv, mi-a părut bine c-am fost slab, fiindcă de fapt slăbiciunea din noaptea aceea a fost cel mai mare act de curaj al meu. Și mi-a părut bine că n-am murit și mi-am zis că trăind aveam datoria să fiu om. Drept pentru care am cerut un kil de vin directorului, să mă dreg, dar el n-avea vin. Avea însă coniac, pentru musafiri, «Milcov», două kilograme. L-am băut împreună și ne-am pupat și el iar m-a bătut. Și pe urmă nu mai știu, am dormit beat douăsprezece ore. Trezindu-mă, m-am gîndit că eșecurile mele de fapt aveau o cauză, dar nu în trecut, în ce mi s-a întîmplat cu Milu, cu nevastă-mea, cu maică-ta și cu alții, nu, cauza era în viitor. Eu cădeam din lac în puț și în locul eșecurilor n-aveam ce să pun altceva mai bun, se năruia tot în jurul meu. Eu n-aveam un reazim în viitor, nu credeam decît în prezent și de fapt prezent însemna burtă, femeia, prieteni de pileală, nu alt prezent, și cînd acest prezent prost gîndit de mine a căzut ca o balegă, eu m-am dus direct spre funie, imbecilizat și de harul dumnezeiesc al vinului. Și mi-am dat seama, uimit, că nu mă gîndeam la viitor și că n-aveam un ideal în viitor, cînd doctorul Sifilis mi-a zis că mă angajează la spital pe post de cîntăreț de muzică ușoară, fiindcă eram foarte bun și la curent și cu muzica mexicană și din America de Sud, și fiindcă ăsta era idealul lui, unul dintre idealurile lui de viitor, să găsească un cîntăreț pentru spital. «Tu ești excelent, — mi-a zis —, ești și gurist și chitarist și ești și compromis pentru popie, o să-ți dea ăia un picior în partea postero-inferioară-medie și va trebui să-ți găsești alt post, și mai bun decît la spital nu găsești. Îți dau și mîncarea și dormitul de pomană», mi-a zis. Nu i-am

dat un răspuns definitiv, fiindcă s-a urcat cu Milu la laboratoare, să-i arate șobolanii pe care face experiențe. Poate s-a urcat ca să-mi dea un răgaz, să mă hotărască, să am și eu o inițiativă atunci când îmi voi schimba profesiunea, să n-am pe urmă sentimentul că mi s-a impus să cînt, într-un moment când mă aflu la strîmtoare, și-am cîntat, ca orice instrument, ca o cobză ori ca un saxofon. Eu sînt om viu, din carne și oase, nu-s cobză, asta-am înțeles când s-a cărat directorul cu Milu. Și-am mai înțeles că l-a dus pe Milu acolo, ca să nu mă simt eu prost de ce făcea prietenul meu, ori ca să nu-l bată el pe Milu, să nu fie obligat să-l bată, adică. Directorul e politicoș peste măsură, pînă la o limită de unde, enervat la maximum, începe să-i bată pe ăia de trec limită. Milu mi se pare că se apropia de limita aia. Eram în camera de gardă când a venit Milu. Directorul m-a luat cu el și m-a așezat pe-un scaun și și-a văzut de treabă. Consulta niște femei operate nu de mult la sîni. Surorile schimbau pansamente, femeile erau tăcute, cu un fel de spaimă în ochi, dar și cu o mare încredere, parcă. Ai văzut vreodată o femeie fără sîni ? E ceva care nu te emoționează, fiindcă emoția, cel puțin în ce mă privește, parcurge un drum, are un început și un maxim, și un gust ulterior. Femeile astea nu m-au emoționat, n-am simțit nici măcar acel nod în gît, n-am simțit nimic, decît un fel de pusti în mine. Parcă eram sterp. Și de-abia apoi mi-am dat seama că pustiul din mine însemna un fel de groază ; văzusem ceva la ce nu mă gîndisem niciodată serios și mai alës nu-mi putusem închipui c-ar putea fi adevărat. Nu faptul, poate, că n-au sîni m-a lăsat inert, ci sentimentul lor de a fi cum sînt, și al meu, că le-am văzut așa. Singele nu m-a șocat, nici pansamentele, ci ochii. Și totuși în ei era o căldură mai mare decît orice credință religioasă, poate și acest amănunt m-a făcut să-mi fie frig, căci mi se făcuse pielea ca de găină. Femeile îl priveau pe director nu cu o speranță plină de entu-

ziasm, nu. Soiul ăsta de speranță mi se pare superficial, prea mult entuziasm citeodată mie îmi spune că respectivul entuziasm n-ar pierde prea mult dacă nu s-ar realiza deplin entuziasmul lui, ba chiar nu i-ar păsa, și altă dată ar putea să reia scena, să se entuziasmeze la fel. Și că ar fi fericit și dacă s-ar realiza un sfert din lucrul pentru care se entuziasmează. Dar entuziasmul femeilor nu era așa, ele îl priveau pe director fără să suridă, poate prea grav, dar sperînd sigur, avînd parcă o încredere nemaipomenită în el. Era tot un fel de entuziasm, dar entuziasmul care nu se poate repeta. Pînă azi n-am văzut nici o femeie, nici spovedindu-se pe patul morții, crezînd atît de puternic în ceva, crezînd în Dumnezeu, cum credeau aceste femei în om, în doctorul ăsta care m-a snopit în băți, ca un tembel. O să rîzi, dar în fața durerii acestor femei, plină de speranță, dar durere, eu am simțit o sete cumplită de coniac. Voiam să mă îmbăt imediat, dintr-o dată. Atunci a intrat Milu, tuns cîcero și parfumat. Îl cunoștea pe director, de cînd am fost eu la dezalcolizare. Directorul i-a făcut cu ochiul și i-a făcut semn să stea lîngă mine pînă termină. Milu era îmbrăcat și el în halat și cum e el mascul frumos bolnavele care mai rămăseseră or fi crezut că e cel puțin vreun felcer. Propriu-zis consultația se terminase. Și nu fuseseră niște cazuri grave pentru doctor, vreau să spun. Dar în sală plutea o durere, și ea parcă se lipea de tine și avea un miros, avea neapărat, fiindcă eu nu mai simteam mirosul obișnuit de spital. Milu s-a uitat la femei și mi-a dat un cot în coaste, ușor. Directorul a început să vorbească despre fotbal, dacă bate Rapidul sau Știința Timișoara și mie mi s-a părut că observase privirile lui Milu și de aceea se interesa de meciurile de duminică. Știa că Milu joacă la Pronosport. Dar Milu nu-l prea asculta și își lingea buzele ca un motan. Atunci, directorul a venit lîngă el și l-a luat de mîină și i-a spus să meargă cu el să-i arate niște șobolani frumoși. Și-au

plecat. Eu am crezut că-l bate, cînd s-a dus spre el. Și de-aceea nu l-am mai așteptat eu pe Milu cu camionul. El în fața femeilor acelea mergea cu gîndul unde voia el, și unde era obișnuit. Asta m-a supărat pe mine mai mult decît că venise la mine să mă aștepte după ce el mă adusese în starea de-a fi dus la spital. El, va să zică, și la spital, în fața mea, care trecusem prin ce trecusem, printr-o prostie, după el, poate, dar care ar fi putut să mă coste, și în fața bolnavelor, era tot el, cel cu care am băut bujiile motocicletei, nu altul! Situația mea sau durerea femeilor nu l-au atins. El de așa-zisa mea moarte a rîs de s-a prăpădit, mi-a șoptit, glumeț. Bine, accept să rîdă de tîmpenia mea. Ba pot să cred că a vrut să mă-mbărbăteze spunîndu-mi astea. Dar de ce mi-a făcut cu ochiul, surizînd și arătîndu-mi femeile acelea? Asta nu mai e banc. Dacă e banc, mă cac pe a de banc. Sînt sătul de bancuri și de bancuriști. Din cauza bancurilor sînt eu aici, acuma, la volan și vorbesc cu tine. Știu că ești deșteaptă și o să mă-nțelegi cumva. De nu, tot e bine, eu tot trebuie să spun cuiva lucrurile astea, și mai bine să le spun' unui om, chiar de el se gîndește la altceva, cînd vorbesc eu, decît să vorbesc singur, ori cu vreun stîlp. Prea mulți fac bancuri în viața asta, m-am săturat. Prima mea nevastă mi-a spus odată că fuge de la mine c-un ofițer la Orșova, și cînd eu am zis să se ducă cu el de la Orșova și pe la Băile Herculane, că era sezon de băi, vara, ea a rîs și-a zis că eu degeaba n-o cred, că ea o să fugă cu el, dacă nu-mi cumpăr motocicletă. Atunci am crezut-o, că tot mă bătuse la cap să-mi iau motocicletă, și i-am ras niște labe, și ea a început să urle și să-mi spună că n-am umor, că ea a făcut un banc, că nu plăcă la nici o Orșovă. Și-am crezut-o, i-am luat bancul drept banc. Dă-mi voie să-ți spun că la ora actuală, uite e ora cincisprezece fără un sfert, nu pot să mai rîd cînd mi se spun bancuri. Sînt prea mulți glumeți, sînt sătul. Și eu tot am rîs și-am

glumit în anii ce-i am, sînt sătul, absolut sătul. Glumești odată, de două ori în viață, dar toată viața să-ți fie numai o glumă, e cam, mă rog, înțelegi cum. Nevastă-mea, prima, pînă la urmă s-a cărat cu un croitor. Avea motocicletă, ăla. Mi-am cumpărat și eu motocicletă înainte de a mă însura iar, ca să nu mai aud vreun banc asemănător de la viitoarea nevastă. Cred că aici e greșeala mea capitală, în faptul că n-am știut niciodată să aleg. Să aleg între banc și între ce nu era banc în ce-mi spunea cutare că e banc. Și n-am ales fiindcă nici în alte ocazii eu n-am știut s-a aleg. Timpul mi-a dat mie posibilitatea să aleg și eu am ales cam întotdeauna ce era mai cald și mai apropiat de gură. Ca o amebă. Dar tu n-ai de unde să știi ce-i aia o amebă. Se scrie amoeba, mi se pare. Atîta mai rețin și eu din lecțiile de naturale, de la liceul sêral. Pe vremea aia eram șofer pe o basculă. După ce-am terminat liceul, aveam posibilitatea să aleg ce-o să urmez. Eram utemist, normal. Și toți credeau c-am să merg la facultate, poate la Conservator, s-ajung cîntăreț de operă. Eu am rămas un an acasă, iar apoi, ca să nu mă ia la armată, și fiindcă îmi spusese Sifilis Mambo, care de fapt e frati-meu, că și studenții fac armată, eu m-am dus la Sibiu să mă fac popă. Popii nu fac armată. Am ales. Apoi, prost, m-am însurat și n-am profesat preoția. Nu-mi plăcea și nu credeam în Dumnezeu. M-am dus pe un șantier, șofer, să cîștig bani. Nevastei nu i-a plăcut acolo; și-am ajuns șofer la Arad. Aprovizionam orașul cu legume și fructe. Într-o zi am observat că nevastă-mea nu mai avea pe deget verigheta. «Unde-i?» «Am pierdut-o cînd mi-am dat-o jos să spăl rufe.» Am crezut-o. Și cum n-aveam destui bani, i-am

cumpărat una populară, de șase lei. Pe urmă am aflat c-o vînduse să-i ia croitorului sandale de lac. Croitorul avea laba mică și-și cumpăra încălțăminte de la magazinul pentru copii. Ea mi-a spus asta, cu două zile înainte de a fugi cu el, ca pe un banc și eu am crezut că glumește. Într-o zi o văd din camion așteptînd în fața bufetului «11 Septembrie». Opresc și ea cînd mă vede îmi cere 25 de bani. Îi dau. Dă cu banul în sus și-l prinde în palma dreaptă, și-l acoperă cu stînga. «Dacă e marca, merg cu tine, dacă e leul, merg cu el.» Și se uită în palmă. «Marca, ai cîștigat» — zice — și se urcă lîngă mine, în cabină. Am rîs. O credeam cu umor. Pe urmă a plecat cu croitorul și după două săptămîni a venit iarăși la mine, plîngînd. Croitorul o înșelase, nu fusese a lui motocicletă. I-o dăduse un amic, cu împrumut. A spus că i-a furat mințile croitorul, că pentru el a vîndut și verigheta etc. Am iertat-o. Am apreciat-o. Mi-am zis : «dacă o femeie e în stare să-și vîndă verigheta pentru cineva, are un suflet teribil de frumos atunci cînd e îndrăgostită, riscă orice, n-o mai interesează decît sentimentul pur, amorul. Și dacă individul a înșelat-o, ea suferă cumplit acum. Și ar fi nedrept să-i dau eu cu piciorul, din răzbunare. Și din moment ce-a revenit la mine, și-a dat seama că eu o iubesc și că și ea ține la mine.» Eu aveam mult de lucru și n-am observat de la o vreme că ea scapă cîte-un pahar pe jos, la masă, că tresare cînd vin prea devreme acasă, ori că nu mai cîntă seara, înainte de culcare. Obișnuia să cînte seara, cînd eram om și mîiere, pînă cînd o doboră somnul. Într-o zi mi-a spus că are control la casieria bufetului unde lucra și că-i lipsesc cîteva mii. De nu-i pune la loc, intră în

pușcărie. «Vezi dacă n-ai motocicletă ? mi-a zis. Acuma ai vinde-o și n-aș intra eu la pușcărie.» Mi-am dat seama că nu glumește, după ce-am fost și eu pînă la bufet și-am vorbit cu responsabilul, care era galben de frică. Dacă puneam banii pînă seara, scăpa. N-aveam de unde să-i iau. Cei de la aprovizionarea orașului aveau încredere în mine, nu eram simplu șofer pe camion. Aveam pe mînă și contracte și bani, eram cumva și propriul meu contabil. Și am delapidat, cum s-a spus în proces. Fiindcă m-au prins repede. Am stat un an și jumătate la stuf și la grădinării. Mi-au redus din condamnare pentru c-am muncit. Cînd am venit acasă, ușa era închisă. Am căutat cheia la locul ei și-am intrat înăuntru. Am găsit o pălărie în cuier. Mi-am pus-o în cap și m-am uitat în oglindă. Era prea mică. Mi-a părut rău, fiindcă era nouă. Am pus-o la loc. «Mulțumesc pentru pălărie, i-am spus nevesti-mi cînd m-am dus la ea la bufet. A fost surprinsă. Apoi a rîs. O s-o port și așa, deși e cam strîmtă», am continuat eu. Și-am purtat-o, pîrîndu-mi bine că ea nu mă uitase. Responsabilul bufetului mi-a găsit un serviciu ușor, la vinalcool. Am fost înecîntat pînă într-o zi cînd fetița unei vecine mi-a rîs în nas, prosteste. «Ce-i, Aurico ?» Ea a fugit în curte, strigînd : «Nu-i pălăria ta, nu-i pălăria ta, e pălăria lu' nenea Matei, a lui nenea Matei». «E asta pălăria lui Matei ?» am întrebat-o pe nevastă-mea seara. «Nu, e a ta, — a rîs ea —, ce ți-a venit ?» Pe responsabilul bufetului îl chema Matei. Nu-mi venea să cred că e a lui. Era un om sobru, și se purtase delicat cu mine. Totuși, eu pe copii îi cred. Ei nu știu să mintă. Din ziua aceea am fost foarte trist, în mine. Aurica mă ocolea, probabil o bătuse maică-sa, aflînd ce

ispravă săvîrşise. Dar Aurica m-a făcut să-mi pun cîteva întrebări. De ce mi-a oferit Matei postul ? De unde ştia nevastă-mea c-o să vin atunci acasă, fiindcă n-o înştiinţasem precis, ca să-i fac o surpriză ? De ce era cheia la locul ei, din moment ce eu nu eram în oraş, de ce nu ducea nevastă-mea cheia cu ea ? Mi se părea odios să aibă dreptate Aurica. Voiam însă să rezolv totul pe cale paşnică, să nu trăiesc ca un încornorat. Am întrebat-o pe nevastă-mea, răspicat ; ea a plîns. Şi s-a jurat pe mormîntul tatălui ei. Fără să-i cer. Ştiam că e religioasă. Şi am crezut-o. După un timp, pleca după-amiaza de-acasă, zicea că după cumpărături, sau la prietene. Înainte de plecare se spăla în lighean, în bucătărie, că n-aveam baie, mult. Auzisem la puşcărie pe unul spunînd că şi-a descoperit nevasta că trăia cu unul plecînd de la faptul că ea se spăla intens cînd mergea în oraş. Mi-a părut rău că sînt atît de porc şi mă gîndesc şi eu la acelaşi lucru şi nu țin cont de jurămîntul ei. Pînă la urmă Aurica a avut dreptate. Responsabilul avea motocicletă cu ataş. Am divorţat. Şi am început să beau vîrtos. Asta-am ales de data asta, vînul alb, vînul roşu, ţuica şi berea. Şi culmea, după divorţ, am plîns ca o babă, cu sughiţuri. Eu. Toţi rîd cînd le povestesc c-am plîns. Milu mi-a zis : „Păi pentru o muiere ai plîns, popo, nu ţi-a fost ruşine ?“ Uite că da. N-am putut să fiu senin în faţa acelei dureri, fiindcă într-adevăr am simţit o durere atunci, nu mai pentru că mă înşelase ea cît timp fusesem eu plecat, nu ; îmi părea rău că-mi pierdusem de pomană nişte ani, că dragostea mea fusese o apă de ploaie şi că lă stuf stătusem ca un caraghios. Pînă-atunci nu-mi păruse rău nici de timpul petrecut la stuf, mă

considerasem chiar un mic erou care poate pentru iubita lui să se sacrifice cumva. Romantism leșinat. Și ca să nu mai am ocazia să mă dau în spectacol, suferind, m-am încredințat singelui Domnului, vinului și muzicii legere, adică ușoare. Să plîngi pentru o femeie ? Dar femeia, plus anii mei, toate adunate nu dădeau viața mea ? Cretină, cum fusese ? Dădeau. Și ca să nu mai dau de vreo durere cumva, de frică, ocoleam orice posibilitate de a mă ocupa de ceva serios. Și undeva poate mă ocoleam pe mine însumi, mă învîrteam în jurul meu ca pisicul lui Vreja în jurul cozii. Tot ascunzîndu-mă de alții, cîntînd și bînd, m-am trezit dat afară din servici, și mare meșter în a mă ascunde singur, față de mine. Și-atunci mi-am găsit un servici de șofer la o mitropolie. Dar cum mai aduceam noaptea femeii în mașină, înăuntru, călugărițele m-au văzut și m-au pîrit maimarelui. Mi s-a pus în vedere că nu se cade să continui așa. Apoi mi s-a oferit o parohie, ca să nu se spună c-am fost dat afară. Am acceptat, mai ales că o descoperisem în oraș pe actuala mea soție. Și uite-mă aici. Vezi, eu n-am știut s-aleg, de-am ajuns aici. Dar Milu e altfel de om, el știe precis ce vrea, ce alege. Mie dacă-mi vine să casc, casc de-mi trosnesc fîlcile, în public, ori mă duc într-o parte și casc fără să fiu văzut. Depinde în ce stare mă aflu și cum aleg. Asta i-am spus-o și lui Milu la ultimul chef, cînd m-a văzut căscînd. El mi-a spus că sînt prost. Că și el cască, dar el cască cu gura închisă, că el face ce vrea și ce-i simte inima lui, dar n-arată pe față, cască în el. Și-acuma-l cred. D-aia n-a putut el fi sincer cu mine la beție, că el cască în el. Și-aici îmi dau eu încă o dată seama că timpul meu din urmă, pe care mi l-am

împlinit cu cîntece și vin, e un rahat, dar nici bețivii cu care-am petrecut n-au fost niște bețivi autentici. Asta urăsc eu în Milu acum, că n-a fost sincer. Și că voia să rîdă singur de mine, în el. Să fie el proprietar pe rîsul lui, singur. Și-a fost, în noaptea aia. Lui îi place să aibă de toate, pentru el, și lișițe, și femei goale, și vin, și lăutari care să-i lălăie la ureche, are instinctul posesiunii, cretinul, are sentimentul proprietății, deși nu arată, cum nu cască cu toată gura, îi place să fie proprietar pe rîsul lui, singur. Și eu credeam că el face bancuri, și atunci seara, cu căscatul, am crezut că glumește. Și-am crezut că glumește și cînd mi-a spus ceva despre tine, despre taică-tău și despre maică-ta. Mi-a spus un lucru groaznic, dar mi l-a spus la beție, ca și cum ar fi fost și n-ar fi fost adevărat. Nu-ți spun ce mi-a spus și prin asta dovedesc poate că sînt plin de tact sau că iar sînt laș cum am fost atunci seara. Propriu-zis nu e vorba de lașitate. Voința mea s-a tocit, tot ascunzîndu-mă printre țuici și vinuri de mine. Nu mai pot lua hotărîri teribile, nici măcar hotărîri mici. Atunci, seara, nu m-am ridicat îngrozit în picioare cînd mi-a spus el lucrul acela înfiorător, am rămas pe scaun, ca un surd, deși la ora aceea eram perfect treaz, cel mult ciupit nițel de alcool, dar ciupit de limbă, n-aveam dereglate mințile. Milu părea că-mi spune adevărul, dar era atît de senin, încît n-am putut nici măcar să rîd de ce-mi povestea, ca de un banc, și el a crezut că n-am auzit bine cuvintele lui și mi le-a repetat exact. Exactitatea asta m-a făcut să beau două pahare, unul după altul. Însemna că de mult își formulase el frazele acelea. Pentru mine. Dacă eu le divulgam a doua zi, toată iumea rîdea de mine, ca de un bețiv

supărat că s-a îmbătat și compromis în casa lui Milu. Iar dacă mai târziu vorbele acelea se adevereau, ele puteau fi contestate ușor, de Milu și chiar de alții, spunându-se că e imposibil să fie adevărate. Deoarece sînt invenția popii Motocicletă, invenție ce-a prins rod în mințile unor dușmani de-ai lui Milu. Și Milu n-ar fi putut pune martor. Ori ar fi pus pe alți martori c-au auzit din gura mea, după o beție, niște prăpăstii. Ori m-ar fi tras chiar la răspundere, că o glumă prostească de-a mea l-a dus pe el într-o încurcătură. Aici e șmecheria lui, c-a vînat, cum e el vînat de lișite și de toate, doi iepuri cu mine, în seara aceea, să mă compromită ca bețivan, și să se pună pe el la adăpost în eventualitatea adevăririi unor lucruri. Eu n-am spus nimănui ce mi-a povestit el, și văd că nu sînt deloc plin de tact, din moment ce ție ți-am spus că este vorba de familia voastră. Dar din moment ce nu-ți spun esența, poți lua asta ca o birfă, ca o supărare a mea pe Milu. Nu puteam lua nici cea mai mică hotărîre, și poate el s-a bazat pe tocirea asta a voinței care parcă se desăvîrșise în mine. Și tocmai neputința asta m-a înverșunat și m-a făcut să iau o hotărîre teribilă. Mi-am zis că din moment ce nu mai poți fi om întreg și nici măcar o jumătate de om, ori o fărîmă de om, capabil să nu lase să treacă orice rahat peste el, n-are rost să mai împrut pămîntul. Frățioare, funia e de tine, mi-am zis, hai, cară-te la spînzurătoare, închei cîstit față de tine o existență pe care te-ai pișat destul. Era ca și cum singur mi-aș fi dat două picioare în fund, scîrbit, dar cu o oarecare speranță că mă pot reabilita, dispărînd de pe scenă. Bilanțul, cum ți-am mai spus, mi-a dat în seara aceea numai zero

plus zero. Prima nevestă, zero, a doua zero, popia, zero, prietenia, zero. Era o judecată făcută la beție, dar era adevărată. Doar concluzia se putea contesta, ca fiind luată sub influența vinului, funia adică. Dar se vede că există un soare în fiecare om care nu se stinge niciodată, chiar de pare mort, există un loc în tine unde trebuie să fii mereu curat, neatins de porcării, un soare care nu doarme, fiindcă omul, după părerea mea mai de demult și după cea de-acuma nu poate să fie un porc, el numai poate să ajungă un porc. Și ca s-ajungi porc depinde și de alții, dar în primul rînd de tine, fiindcă de la o vreme trebuie să-ți dai seama că începi să rîzi și să grohăi și atunci trebuie să știi să fii om. Ți-am vorbit despre Aurica. Eu cred în copii. Fratele ăsta al meu, Mambo, cum l-am botezat acum cîțiva ani cînd era la modă dansul ăsta și el nu știa să-l danseze, și eu, în sutană, mă omoram cu el să-l învăț să-l danseze, frati-meu în copilărie se pișa pe el cînd auzea clopotele bătînd la biserică. Fiindcă el lega dangătul lor de moartea tatii, dar mai ales de moarte, de ideea asta teribilă că nu mai poți fi. El se temea că n-o să mai poată sui în nuc a doua zi, dacă o să moară și nucul. Aveam un cîine, Ursu, la care el ținea foarte mult. Cînd băteau clopotele, închidea cîinele în casă, să nu i se-ntîmple ceva și să moară. Uită-te în ochii copiilor și-o să vezi că au o nevinovăție aproape prostească în priviri. Ei sînt domnii lumii, împărații lumii, cei mai curați și mai frumoși oameni. Mai tîrziu se vede ce moștenesc ei de la părinți, bine și rău, și ce-nvață de la ei. Dar vine o vîrstă cînd valoarea mea, a popii Motocicletă, sau tîmpenia mea nu le mai pot pune total pe seama altora. Valoarea e dată de puterea cu care mă

rup sau nu de răul moștenit sau căpătat. Nu-ți țin predici, deoarece în primul rînd ce-ți spun ție îmi spun mie. Frati-meu trăiește între canceroși, știe ce e durerea și moartea. Eu numai constat moartea, și-o cînt. «Pome-nește-l, Doamne, pe cutare !» El vrea să facă un parc mare și noaptea privighetorile să cînte în el, ca într-o pădure. Noaptea, bolnavii lui nu prea dorm. E în ochii lor, mai ales noaptea, o teamă teribilă, dar nerostită, ca un vuiet înghețat. «Cancerul e ca o floare, — mi-a spus frati-meu —, roade omul pe dedesubt, nevăzut. Totul e să-l depistezi la timp, altfel cu greu se mai poate vindeca. Mori cu siguranță.» Curios e că și în ultima clipă canceroșii iubesc viața. Vezi, de asta m-a bătut frati-meu, pentru ei. Mă bătea, și le dădea la șobolanii lui de experiență amidon. Îmi zicea : «Boule, boule, tu pe muma n-ai respectat-o, că n-ai mai dat pe-acasă, prietenii n-ai, că pe asta cu Milu te poți căca, cu ștregarul umbli, și de ce ? Ai moștenit tu de la trecut niște tîmpenii de care nu te poți rupe, n-ai moștenit, că ești tînăr. Ai fost învățat prost, răzgîiat, ca Milu». Fiindcă eu îi povestisem cine e Milu pentru care ajunseseam acolo, că e un băiat tînăr, frumos, dar prost crescut de mîna muma-si, cu panglici și fustițe, ținut de ea în brațe pînă la anii cînd l-a dat în brațele altor muieri, care să-l țină altfel. «Boule, îmi zicea frati-meu, dîndu-mi din cînd în cînd cîte-o labă, că ăsta e ultimul lui sistem de educație cu mine, mi-a mărturisit, boule, — îmi spunea —, tu consideri că socialismul oferă posibilități de trai foarte multiple și consistente, dar că se poate trăi și în afara lui, ca comportare, el îți dă de toate, și tu nu trebuie decît să dai din coadă și să poți trăi, ca morală, în afara lui.

Aici te înșeli, că poți trăi în afara lui, cu altă morală, tu și cu Milu, și alți căcănari, așa credeți, sau sînteți atît de imbecili, că nici nu gîndiți ce faceți și cum trăiți, că n-aveți timp. Hai să-ți arăt cancerul, frățioare, trebuie să-ți mai arăt și șobolanii de sus», mi-a zis și m-a luat să-mi arate cum arată șobolanii în primele faze și în ultimele faze canceroase. N-am vrut să merg, dar m-a dus de guler și m-a pus să cînt pe coridor, să nu observe lumea că mă duce pe sus. Și-am văzut șobolanii. Arătau splendizi, frumoși, grași, la început. Dar ei deja erau bolnavi. M-a apucat greața și-am vomat tot coniacul din mine. Și-am început realmente să tremur de frică. Șobolanii erau albi și se jucau. Aveau niște ochi teribili, ochii lor m-au înnebunit. Și-acuma fi văd“, zise popa și opri camionul în cîmp și coborî să vomeze. Voma ținîndu-se rezemat cu mîna de roata din față. Apoi îl chemă pe șofer să conducă el pînă-n sat. Dar șoferul nu se mai afla în lada camionului. „Cred c-a sărit, de frică“, zise Popa și porni motorul. Pînă în sat nu mai scoase o vorbă. În fața casei lui opri, o rugă pe ea să-l aștepte. „Mă duc să-mi iau cădelnița și patrafirul“, spuse și intră în curte. Se spală la fîntînă, pînă la brîu, repede. Apoi își luă cămașa pe el, fără s-o bage în pantaloni, și cu cădelnița învelită în hainele lui preotești urcă la volan. „Vreau să vezi cum îl îngrop. Cu cîntec...”

Dădu mîncare porumbeilor, în curte. Apoi cu o bucată de sticlă desenă pe pămînt o fată cu părul lung, încă o fată, cu pestelcă, apoi un băiat cu fluier, și încă o mulțime. Unul lingă altul, ca într-o horă. Și apoi

scrise pe pieptul fiecăruia un nume : Maria, Ion, Lena, Vetuța, Domnica. Toate numele surorilor și fraților și neamurilor apropiate. Așa-l văzuse pe bătrîn jucîndu-se de mai multe ori.

Auzea cum în bucatărie mamă-sa se scălda în albie. Plecă în grădină și acolo unde-și îngropase dorul, jucîndu-se, mai mult decît crezînd-o pe mătușă-sa Domnica, văzu crucea de salcie înfrunzită. Prinsese rădăcini, nu murise. Avea muguri, noi, ca niște cornițe de miel, și frunze proaspete verzi. Mîngîie frunzele : erau calde și catifelate. Zîmbi. Apoi udă cu o cană de pămînt nuiaua de salcie, să prindă bine, să nu moară. Călcă pămîntul, netezindu-l în jurul ei, să nu se mai vadă vreo urmă din jocul ei de-a înmormîntarea. Așa făcuse și mai de mult, în clasele mici, cînd îngropase cu alți copii păpușile moarte.

Intră în casă. Mai vedea candela aprinsă de mamă-sa cu o zi înainte. Și-o aminti îngenuncheată în fața icoanei Sfîntului Dumitru, închinîndu-se. Era credincioasă și nici bătrînul n-o putuse face să se lepede cumva de icoane. Toată camera unde dormea ea avea pereții plini de icoane. Ca într-o biserică.

Ieși iarăși în curte. Nu-și găsea loc. Vorbele popii Motocicletă îi veneau mereu în minte și nu putea să se scape de ele. Ea avea o ținare de minte grozavă, cu care se mîndrea în sine, dar acum faptul că nu putea să uite vorbele lui o sîcîia, ca rîia. Nici ea nu știa acum să aleagă din ce credea ce trebuia, gîndurile îi erau încîlcite ca griul bătut de grindină.

O văzu pe mamă-sa, prin geamul de la ușă, scăldîndu-se. Era plină de săpun, goală. În albie, în apă, se le-

găneau fire de busuioc și flori roșii de câmp și de grădină. Se limpezi cu apă și fără săpun trupul ei parcă lumina odaia. Era încă foarte frumoasă, nu se vedeau urmele anilor și nici că avusese atîția copii cîți avusese. Pielea ei era ca gutuia coaptă, dimineața, după ce se ia roua. Îi plăcuse dragostea, avusese copii mulți, dar dragostea o ținuse vie, nu-i zbircise pielea. Lena o văzu cum se bate peste pîn-tece și peste sîni cu o steblă de busuioc. Pielea i se în-roșea ușor, sîngele alerga cald, întinerind-o. Lena plecă surîzînd, mîndră de mama ei. Își pipăi sîinii și i se păru că nu mai erau așa de tari cum îi știa. Dar chicoti. I se pă-ruse. Sîinii îi erau tari, îi simți prinzîndu-i din nou în palme, pe sub cămașă. Îi veni dor de dragoste. Respiră îndelung și simți miros de fin ud. Nu era nici un nor. Se pieptănă în curte și își aminti șoldurile pline de sănătate ale ma-mă-si și sîinii ei ca doi crini și se bucură încă o dată, ca în clasele primare, cînd se bucura că mama ei e mai fru-moasă decît toate mamele colegilor ei.

Cîinele lui Vreja lătră în drum și ea îl văzu pe Vreja cu pisica în brațe. Ieși la poartă, veselă, să mîngîie și ea pisica, însă Vreja, mohorît, dădu drumul pisicii. „Ce mai faci ? îl întrebă. Ești supărat de ceva ?” „Nu. Sînt vesel. Tai frunze la ciini. Uite, vezi certificatul ăsta ?” „Ce certificat”, se miră Lena văzînd în mîna lui niște fire de păr de cal. „E certificatul prin care se certifică clar că eu, Vreja, n-o să mai calc prin curtea gospo-dăriei în vecii vecilor, amin. E păr din coama și din coada calului meu Napoleon. L-au împușcat ieri, la co-lectiv. L-au jupuit și l-au dat la porci și la rațe să-l mănînce. Cai nu mai trebuiesc, le-a trecut vremea. Și atunci, la zid cu ei, împușcă-i, vere. De ce ? Că nu mai rentează. Dar de ce să-i împuști, vere, întreb eu. Cică fiindcă nu vrea nimeni să-i omîoare altfel, că le e milă

să le dea cu ceva în cap, după ce i-au călărit și i-au dus la moară și la nuntă. Nimeni nu vrea să-i omoare, dar s-a găsit unul dispus să-i împuște. Și-i împușcă. A fost dispus să-l împuște și pe Napoleon, și l-a împușcat, în cap. Și dispusul ăsta e dat exemplu că nu se dă în lături de la muncă și e premiat pentru fiecare cal c-o litră de țuică. Așa își face el norma la gospodărie, împușcând cai pentru hrana porcilor. Că cică nu cumpără nimeni cai și numai pagubă ne aduc. Economic, sînt nuli. Bine, sînt nuli, de acord. Dar eu nu mai calc pe la gospodărie, vă salut. O să-mi caut altă meserie. Le-am și spus că eu nu mai sînt dispus să viu la gospodărie. Unii mi-au explicat că dacă nu vreau să-i văd morți, pe cai adică, să nu mai trec o vreme pe la gospodărie. Și că de-i vînd altei gospodării, și ăia îi omoară, tot pentru porci. Și că aș prefera eu să-i omoare ăia, ca eu să nu știu! «Nu, vere, i-am zis. Eu nu prefer nimic. Eu porc nu mai mănînc, una la mînă. Nu că se hrănește cu carne de cal. Ci pentru că voi omorîndu-l pe Napoleon, și pe alții, ați omorît și altceva. De ce l-ați împușcat, mă? De ce!» i-am întrebat. N-am putut să ne înțelegem. Îmi explicau că pentru porci. Dar eu vorbeam despre altceva. Mă fac căcănar. Mă duc la oraș și car zoiurile, mă umplu de putoare, dar mă umplu eu, nu-l las pe nimeni să mă umple cu scîrbă. Pot să cîștig o bucată de mămăligă oriunde în țara asta, și atunci aș fi un prost să-l las pe care e dispus să-și bată joc de caii mei să-mi facă pîinea sau mămăliga amară, să n-o pot înghiți. Taică-tău nu i-ar fi lăsat să împuște caii“, mai zise Vreja și plecă pe lîngă gard, spre casa lui. Lena plecă s-o întrebe pe mamă-sa despre povestea cu caii. Deschise ușa bucătăriei, crezînd că ea ter-

minase de mult îmbăiatul. Terminase, dar se culcase pe pat, pe cearceaful alb, goală. Și cum dormea, părea mai obosită și pielea își pierduse luciul proaspăt. Nu mai era atîta lumină înăuntru, de parcă ar fi trecut prin fața ferestrei un nor de toamnă, cînepiu. Soarele trecuse de amiază, era înspre seară. Se făcuse frig. Timpul era în scădere. Și Lena închise ușa ușor, să n-o trezească pe mamă-sa; cutele din jurul ochilor și al gurii ei o urmăreau, ca frigul dat de brumă. Închise ochii și se gîndi că tinerețea mamei începuse să moară ușor și că trupul ei atît de frumos, care iubise dragostea, n-avea cum s-o mai cunoască. Odată mort bătrînul, parcă și ea murise, fără să-și dea seama. Așa i se părea, după ce o văzuse dormind pe cearceaful alb. Îi păru rău și începu să plîngă și plinse în hohote cînd își aminti că mama ei avea și fire albe în păr. Și se temu că și ea o să semene cu mamă-sa cu care întotdeauna dorise să semene.

17

Vîntul se lățise. Prin beznă fluiera. La lumina fulgerelor se vedea cum plouă cu găleata. Și se mai vedea cît e noaptea de deasă și de neagră și rea, ca o gură de cățea fătată, de cățea cu cerul gurii negru. Lena se zvîrcolea sub pătură. Mergea desculță pînă la fereastră și asculta potopul de-afară. Ploaia era bună, se bucura ea, pămîntul sărăcise și acum avea nevoie să se umfle ca o iască. Se culca, temîndu-se de ceasul rău să n-o ajungă iarăși. Adormi și ploaia îi făcu somnul adînc. Bătea în acoperiș, ploaia, și ea visă că ninge peste casa lor și peste ea, că fulgii trec prin tavan și se așază pe podea

și pe perina ei, și pe obrajii și mîinile ei, mari, albi, și fierbinți. Ea vru să-i dea în lături cu palma și nu putu, fulgii îi ardeau și picioarele și pieptul. Și atunci ea se făcu porumbel și zbură deasupra casei, ieși deasupra norilor și trecu dincolo de noapte, sus, acolo unde strălucea soarele și era zi. Se desprinsese de pat și de ea și zbura bătînd larg cu aripile și privind pămîntul dedesubt și ploaia neagră, ce se vedea, în răstimpuri, la lumina fulgerelor. Și își văzu de sus și patul ei și se văzu și pe ea dormind sub pătură, apoi își văzu trupul ei cum se ridică din pat și bea apă, dar i se părea foarte străin de ea, fiindcă ei, sus, nu-i era sete. Și nu-și mai simțea mîinile și nici picioarele, se rupsese de ea și i se părea ciudat că pînă atunci nu zburase. Și se văzu pe ea, cea de jos, din cameră, luîndu-se de păr cu Domnica și strigînd după popa Motocicletă că e un șofer foarte prost, că nu respectă viteza legală, și, ciudat, nu se simți vinovată de ființa ei cea din cameră. Se îndepărtase de ea și nu mai simțea nici o răspundere că ea arunca și în ciinele lui Vreja cu pietre și cînta cîntece soldățești pe bătătură. Norii se surpară sub ea, loviți de trăsnete asurzitoare. Auzi un fluierat cunoscut. Ea văzu mersul fulgilor, peste case, ca niște păianjeni. Văzu un plop arzînd, trăsnit. Părea dat cu gaz, ardea cu vîlvătăi fără să-l stingă ploaia ce cădea pe el. Ea zbura și nu-i păsa, totul era foarte departe, sub ea. Și numai cînd auzi un chițcăit de șoarec se cutremură și se trezi. Era în pat, moartă de sete. Coborî și bău din urcior și în drum spre pat strigă speriată : un șoarec îi trecuse peste laba piciorului. Se ascunse sub pătură. Șoarecii poate se speriaseră de furtună. Ori poate ieșiseră să-și caute mîncarea. Porumbii gureauă în pod.

La lumina fulgerelor văzu cum ploaia cădea acum lin, obosită. Își aminti visul și fu bucuroasă că nimic nu fusese adevărat și că numai în somn se putuse desprinde de ea și putuse să facă ceva ce nu era în firea ei. Și că numai în somn, plătind, nu se putuse opri să dea cu mătușă-sa Domnica de pământ și s-o tîrîie de păr. Deschise fereastra, să respire aer curat. Respiră și iarăși parcă auzi un fluierat, ca prin ceață. Închise fereastra, înfricoșată de ceasul rău. Și adormi iarăși și nu mai visă nimic. Și cînd se trezi, era tot noapte, ploaia stătuse, numai fulgerele luminau tot tinere întunericul și nu osteniseră. Apă nu mai avea în urcior și ieși în curte să bea. Și cînd trecu pe lîngă grajd i se păru că aude ceva tăvălindu-se printre paie din iesle, o goană de șobolani. I se făcu pielea de gîscă, și stătu pe loc. Și numai atunci auzi un oftat repetat. Grajdul știa că e gol. Se gîndi că s-o fi adăpostit cineva în el, de ploaie. Că n-aveau cîini. Oftatul se auzi iar, greu, de om bolnav. „Aauu“, auzi stins, chinuitor. Și deodată tresări. Simți în dîrerea acestui glas un fior de plăcere, de chiote sugrumat. Și prin ușa întredeschisă văzu, la lumina fulgerelor, nu în iesle, ci pe paie de jos, zvîrcolindu-se ceva fără formă. Bătea vîntul, negru, în creștere. Ea tremura de-a binelea de frig, ieșise în cămașă afară. Cînd fulgeră din nou, văzu două guri căuțîndu-se, însetate, cuprinse de friguri, găsindu-se și contopîndu-se, puternic, ca un aluat, în gemete. Și tot atunci văzu, atîrnînd sus, din patul din grajd unde obișnuia să doarmă bătrînul cîteodată vara, pătura lui, uitată acolo. Pătura părea că se zvîrcolește în pat. Vîntul se subțiasă.

Lena intră în casă și fu uimită de liniștea din cameră. Toate parcă adormiseră, și porumbeii în pod. Nu-i era

nici cald, nici frig, nici bine, nici rău. Ce văzuse venise ca un lucru la care nu te aștepti, și nu-ți lasă nici tristețe, nici bucurie, fiindcă nu i-ai făcut dinainte un loc în tine în care să-l așezi. Cît e, să stea acolo. Ori să nu stea deloc. Dar ca să nu stea, trebuie să plece, deci întii trebuia să-l aștepti și să vină. Se gîndi că bătrînul, oricît lucrase el în ocna de sare, tot rămăsese cu dorul cailor și al boilor, de-i plăcea lui să doarmă în grajd și să audă cum dorm și nu dorm caii și boii, viteii și vacile. Și-l aminti cum îi spunea seara rîzînd : „Leno, merg să aud cum dorm animalele, frații ăștia ai noștri ai mai mici“.

Se îmbracă și plecă la grădină, pe ușa din față a casei, fără să mai treacă prin bătătură, cu coșul în mînă. Se lumina, tulbure, de ziuă. Fumega pămîntul, după ploaie. Și soarele răsărea greoi. Era un frig de dimineată, iute ca ardeii scund, semn de căldură limpede peste zi. Deschise poarta grădinii și întii văzu verzele. Unele într-o rină, altele cu rădăcina scoasă din pămînt, umflate de vînt. Trecu printre ele, îngropîndu-le rădăcinile cu talpa, la unele. Florile de dovleac se zbîrciseră și se umpluseră cu noroi. Unele pluteau rupte în apa ce nu mai avea loc în pămînt. Ei îi era un fel de rușine mai ales de roșiile căzute pe jos și de mărarul rupt de pe tulpinile lungi și subțiri, de pai verde și aromat, dar nu se simțea deloc vinovată. Ardeii grași pluteau ca niște bărci galbene învîlmășite. Ploaia fusese grea, dar totuși nu căzuse și grîdina. Ea începu să adune în coș tot ce doborîse ploaia și vîntul, să șteargă cu șorțul roșiile și ardeii. Miroseau florile și ceapa, și prazul tînăr, și usturoiul. Soarele se ridicase pînă deasupra ierbii. Departe. Acum știa de ce-i era rușine. Că trebuia să se apere de ceva de care nu

era vinovată. Și parcă n-o credea nimeni, asta o umplea de rușine. Mîncă o roșie și i se păru plină de apă și fără gust. Și atunci se aplecă și luă în mînă un ardei și un fir de mărar.

Lîngă bucătărie, mamă-sa spăla rufe. Și ea le întindea pe sîrmele ce plecau de la pătul spre bucătărie și de la grajd spre tinda casei, împărțind băutura în patru. Acum puneau pe sîrmă o cămașă de-a bătrînului. O spălase mamă-sa ca s-o dea de pomană. Picura apa, pe pămînt, din rufele albe, curate. Soarele lumina dulce. „Auzi, mamă, — zise Lena —, îți amintești de ziua aia cînd ai venit cu Milu dinspre Frasini și m-ați găsit pe mine la stupii gospodăriei !“ „Care zi, Leno ?“ „Era o zi caldă și cînd voi ați ajuns lîngă stupi, nu prea aproape, s-au pus albinele pe voi, cu sutele, parcă să vă mănînce, și voi a-ți început să fugiți în jurul stupilor, să le bateți cu mîna și să zbierați la ele, îți amintești ?“ „Erau niște albine bune, nu știu ce le-o fi apucat. De-abia am scăpat de ele.“ „V-am spus eu să vă culcați cu fața la pămînt, și v-ați culcat și eu am pus o cergă pe voi și albinele au zburat deasupra cergii, furioase, pînă seara. Cînd s-au culcat ele, ați plecat și voi spre sat cu mine. Erați plini de sudoare, din cauza zăpucului, și ele nu suferă nici un miros urît și d-aia au sărit pe voi. Voi erați plini de pămînt, murdari de pămînt și trecuți de ape, că veneați de la muncă.“ „Fuseserăm la scos de cartofi.“ „Așa am crezut și eu.“ „Păi așa a și fost.“ „N-a fost chiar așa“, zise Lena. „Dar cum a fost, deșteapto“, se opri mamă-sa

din spălatul rufelor. „Milu, pe vremea aia, căra la gospodărie, cu căruța, cartofii scoși de brigada unde lucrai matală, dar culesul cartofilor se terminase, știu sigur, fiindcă cu câteva zile înainte mi se spusese la cămin să joc în brigadă un rol.“ „Ce fel de rol?“ „Trebuia să te critic pe matală, și pe alte femei care lăsaseră cartofii nescosi. Și eu am fugit de la cămin, n-am vrut să te supăr. Deși povestea era adevărată.“ „Fiecare mai uită când muncește câte-un cuib de cartofi nescos.“ „Dar matală nu l-ai uitat, ai știut cam pe unde ai lăsat mai mulți cartofi în pământ, și i-ai scos noaptea cu Milu. Și i-ai vândut în târg, după o vreme.“ „Minți ca o proastă, Leno.“ „Eu nu mint, așa mi-a spus bătrînu“. „El era cam țicnit, îl ajunsese bătrînețea.“ „Nu era întîmplare că rămăseseră cartofii în cuiburi, era furt.“ „Așa a zis taică-tău?“ „Așa zic eu acum. Și-mi pare rău c-am fugit de la cămin și n-am vrut să cred ce găsiseră inginerul și cei din conducere pe cîmp. Dar ei nu știau de Milu. Ei crezuseră numai că e vorba de o muncă făcută rău. Dar era făcută foarte bine, matală știusei ce vrei cînd uitasei cartofii nescosi.“ „Și chiar de-ar fi fost așa, ce e grozav în asta? Am vrut să iau niște bani mai mulți și i-am luat și pentru Milu, și pentru bătrîn.“ „În ziua aia, cu albinele, veneați de la târg.“ „De la târg, ei și?“ „Nimic, decît că dacă veneați de la târg n-aveați de unde să fiți plini de pământ și de sudoare, că nu veneați de la muncă și doar trecuserați prin Frasini, pe la umbră, în drum spre sat.“ „Ce vrei să spui?“ „Ce să spun, doar matală știi mai bine decît mine...“ „Ce să știi?“ „Cum a fost la târg.“ „Ești o proastă. Era cald și ne-am încălzit pe drum și poate ne-om fi așezat pe pământ la umbră, să mai tragem aer în noi. Și

dacă nu erau albinele alea nebune parcă mai țineam eu minte ziua aia ?“ „Nu știu de ce te superi pe albine. Așa sînt ele, nu le place decît ce le place. Atunci, sub pătură, ați adormit amîndoi, și matala și Milu, rupți. Vă obosise drumul și căldura. Sforăiați împreună, pe rînd, și eu muream de rîs.“ „Nu știu ce-ai găsit de rîs în asta.“ „Că sforăiați de se cutremura cerga, cu albine cu tot. Dar de-aș fi știut de ce sforăiți, poate n-aș fi rîs.“ „N-ai fi rîs dacă știai că noi vîndusem niște cartofi furați din averea gospodăriei“, rise mamă-sa, și începu iarăși să dea cu săpun rufele. „Mă uit la matala cum rîzi și m-apucă groaza și frigurile.“ „De ce, Leno ?“ rise mamă-sa. „Că mă gîndesc cît de proastă mă crezi. Și-ți dau și dreptate să rîzi. Am fost tare bleagă, și-am luat lucrurile așa cum erau ele, pe față, nu mă uitam și pe alte laturi ale lor.“ „Și acuma te-ai mai deșteptat ?“ „M-am mai trezit, dacă nu m-am făcut mai deșteaptă.“ „Și ce te-a trezit ?“ rise mamă-sa. „Chiar vrei să-ți spun acuma ? M-a trezit moartea bătrînului.“ „Dumnezeu să-l ierte“, zise mamă-sa și se închină cu mîna udă și plină de săpun. „Tot n-am înțeles moartea asta multă vreme.“ „Ce era de înțeles, Leno ?“ „Nu știam la început cine l-a omorît pe bătrîn.“ „Milu l-a omorît.“ „Matala l-ai omorît.“ „Ești nebună, rise mamă-sa. De ce să-l omor eu ?“ „Asta n-am știut, după ce mi-am dat seama că l-ai omorît.“ „Trebuie să te cauți la doctori, Leno. Semeni cu taică-tău. Și el își pierduse mințile în ultima vreme. Ai văzut și tu cum îl înjura pe Milu, cum se lega de el și-l bătea.“ „L-ai zgîndărit matala pe bătrîn împotriva lui Milu, la început, că prea se ține de urma mea și-o să-mi facă vreo rușine să ne știe satul.“

Ți-era teamă să nu fie Milu prea mult cu mine.“ „De ce să-mi fie?“ „D-aia, să nu fie prea mult cu mine, să nu sufere alte persoane. Apoi l-ai zgîndărit și pe Milu împotriva bătrînului, să-l ațîțe și să se lase bătut și înjurat, să vadă lumea că bătrînul e nebun. Îi pregăteai moartea, Milu e prea namilă ca să-l fi putut bate bătrînul și dacă-l bătea e pentru că se lăsa el bătut. Și de la o vreme bătrînul a băgat totul de seamă, adică a băgat de seamă și că trăiai cu Milu și ți-a zis asta.“ „Mi-a zis, — rîse ea —, dar asta nu arată că avea năluciri și era nebun?“ „Așa ai fi vrut să pară, și-ai făcut să pară nebun în fața satului. Dar satul nu cred c-a crezut. Și cînd el ți-a spus de Milu, tu te-ai jurat că nu-i adevărat.“ „M-am jurat.“ „Te-ai jurat pe viața mea și el te-a crezut.“ „M-a crezut.“ „Vezi aici e prima bubă. Dacă era nebun, cum zici, nu te credea, că nebunii au numai ideile lor și nu-i poți convinge cu nimic că lumea e altfel de cum o văd ei. Dar el te-a crezut. Și un timp n-a mai fost ceartă în casă. Pînă în ziua cînd s-a aprins cearta pînă în pod și cînd s-a legat iar de Milu. În noaptea dinaintea certii, mi-am adus eu aminte de cîtva timp, s-au auzit fluierături pe-afară. Și matala ai ieșit ca în fiecare noapte să bei apă de la fîntînă. Și-ai întîrziat mult. Și bătrînul, fără să știe că ești afară, a ieșit în bătătură. I se păruse că intrase iar mîrtanul lui Vreja la porumbei, că guruiau porumbeii în pod și se zbăteau. Și bătrînul n-a mai venit în casă. L-am întîlnit la douășpe, la gospodărie, cînd i-am dus mîncarea. Era galben ca un mort. N-a vrut să mănînce, zicea că nu-i e foame. «Nu-ți place fasolea?» l-am întrebat. Mi-a răspuns că trebuie să facă rost de un lacăt să-l pună la grajd, că e ușa deschisă, și intră noaptea înăuntru tot

felul de lucruri. Așa a zis, lucruri. N-am înțeles vorba asta a lui.“ „Dacă-ți spun că sărise de pe fix.“ „Nu sărise. Te găsisse cu Milu peste noapte în grajd.“ „Ce să caut eu cu Milu acolo?“ „Vrei să mă faci și pe mine nebună? Căuta ce căutasei și mai înainte și ce-ai căutat și după aia.“ „Vezi să nu-ți plesnesc niște palme, năroado, se cruci mamă-sa. La ce te duc gândurile. Doamne ferește! Să nu te plesnesc!“ „N-o să mă plesnești. Și nu te închina degeaba, că în noaptea de săptămîna asta cînd a plouat te-am văzut și eu acolo. Hai, nu mai rîde, rîzi degeaba. Poate așa i-ai rîs în nas și bătrînului, după ce te-a văzut și el. Și nici să nu te juri, că n-are rost, mai bine taci. După moartea lui mergeai la biserică și aprindeai lumînări pentru el și aprindeai și acasă candela și te-nchinai. Ca să mă faci pe mine să cred că de durere te rogi, și eu te credeam. Și cînd am deschis eu odată ușa prea tare și s-a stins candela te-ai speriat, parcă te-aș fi găsit gîndindu-te la altceva. Și-așa și era, că n-ai observat că se stinsese candela și nu de asta tresărisei. Eu te credeam că te rogi plină de durere, dar poate de frică erai plină și te rugai să te ierte cine credeai că te poate ierta. Dar eu cred că numai voiai să mă păcălești pe mine, că nu credeai în nici un Dumnezeu. Ori începusei să crezi de cînd te speriasei c-o să fie odată și odată descoperit ce făcusei. Ori te păcăleai singură? Ca să-i păcălești și pe alții. L-ai omorît pe bătrîn pentru că el știa acum totul și nu mai aveai cum să-l duci de nas. Trăiai de mult cu Milu, cam din vremea cînd te-ai despărțit de tutungiu. Și fiindcă Milu venea prea des pe la noi și eu eram destul de mare, l-ai pus să se lege de mine. Mie îmi plăcea de el, așa că i-a fost ușor. Îmi făcea curte, cum se spune, mă pupa

seara la poartă și toată lumea nu se gîndea la altceva. Erați împreună, la umbra mea. Apoi, el o vreme, și-a găsit o croitoreasă mai tinerică și călca mai rar pe la noi, și ca să nu-l pierzi, ca să-l legi de bătătura noastră mai bine, și de tine, m-ai dat pe mine în mîna lui.“ „Cum te-am dat eu pe mîna lui?“ „Bine, ori vrei să zici că nu știi că de-afunci a început să trăiască cu mine?“ De unde să știi, Leno? Văd că tot îndrugi la prostii și eu la prostiile tale nu mai pot să găsesc nici un răspuns, c-ar însemna că le cred. Ai trăit tu cu Milu?“ „Mi-a zis Milu că noi tot o să ne însurăm, că și tu vrei, și tu ziceai față de noi amîndoi c-o să ne însurăm, și Milu mai zicea că el e bărbat și dacă noi tot o să fim om și muiere de ce să nu fim mai devreme, de ce să umble el prin lume să se facă de rîs și să mă facă și pe mine, prin numele lui prost, și că e mai bine cum zice el. Și eu mu-ream după el și a fost așa cum sînt toate între om și mu-iere. Dar eu eram prea proastă. Și el a rămas cu tine. Cu mine se dedulcea. Și cînd bătrînul și-a dat seama că e ceva cu mine m-a bătut și m-a întrebat și eu l-am mințit și din ziua aceea eu l-am urît pe bătrîn. Și cînd a murit, mie mi-a părut bine, fiindcă atunci eu credeam tot ce-mi bă-gasei în cap, că nu e cu toate mințile acasă. Era. Și cînd și-a dat seama că jurasei strîmb, după noaptea aceea cu grajdul, el a vrut să facă lumină poate, poate să dea divorț, poate să plece în lume, că se pregătise să-și mute toți porumbeii la Vreja. Și, ca să nu afle lumea și să-l scapi pe Milu din brațe, te-ai scăpat de bătrîn. Ca Milu, făcut de rușine, să nu meargă la alta, l-ai băgat pe bătrîn în pămînt. Bătrînul te încurca. Și dacă divorța, și dacă nu-mai vorbea. Bătrînul nu știa jumătate de măsură, el nu ierta. Nici pe unchiul Haralambie nu l-a iertat.“ „Ca să

crească el în ochii lumii l-a băgat la pușcărie pe fra-
ti-meu. Era un om fără inimă, bătrînu'. Se înrăise că nu
mai era bun de nimic ca bărbat, îl lăsaseră puterile. Se
pusese de-a bouălea în viața mea.“ „Pînă atunci fusese
bun, nu te-ncurcase?“ „Dormea în fiecare noapte dus,
venea obosit de la lucru.“ „Era încă sănătos, dar mun-
cea de muncit, cum muncise tot timpul, nu se lenevise.“
„Îmbătrînise și se împutînase vîna în el, asta e, degeaba
o să crezi că vorbesc ca o nedusă la biserică. Nu mi-e
rușine să vorbesc așa, c-așa era.“ „Atunci de ce nu te-ai
despărțit de el, sau de ce nu l-ai lăsat pe el să divorțeze ?
Nu-ți mai plăcea, bine, asta aveai dreptu', dar de unde
aveai dreptu' să-i dai în cap?“ „Mai bine c-a murit, de-
cît să sufere. El ținea la mine, și la tine, se înnegrise de
supărare. Ar fi trăit tot timpul nemulțumit.“ „Va să zică
ai fost bună cu el, nu l-ai lăsat să se prăpădească de
supărare“ „Ar fi făcut pe toată lumea să nu-i tihnească
nimic de netihna lui.“ „Înjura, se bătea, și n-ai vrut
să-l lași să muncească mai departe și să fie nefericit, ai
fost bună cu el, așa-i?“ „Nu zîmbi ca proastă în tîrg, eu
țineam la el și-mi era milă de el, dar îmbătrînise și
eu nu voiam să fiu ca el, să îmbătrînesc ca el, să mă lepăd
de toate, să le pun pe toate în cui. Eu pot să mai beau și
să mai mănînc, să dorm două nopți la rînd, și să joc
două nopți la rînd, și să mă culc cu un om în pat două
nopți, și să-l văd cum cade lingă mine frînt, și să-l piap-
tăn cum stă adormit, și să-i întind picioarele și mîinile,
să doarmă bine, și eu să mă joc cu toate degetele lui, un-
sprezece, să le descînt și să le-ncălzesc pînă-l trezesc și-l
fac om viu. Și acum ce vrei tu de la mine, Leno ? Dacă-
am avut și eu un ibovnic la inima mea de ce vrei tu să-mi
strici viața, pentru că tu ești fie-mea și ești proastă ?

Vrei să mă bagi pe mine în pușcărie ca să rămii tu cu Milu ! Ți-a băgat Domnica prostii în cap, și Vreja, și cine mai știe cine și tu vrei să rămii stăpînă pe casă acum, cu Milu de gît.“ „Nu mi-a băgat nîma nimic în cap, eu doar i-am ascultat pe unii și pe alții, dar ce ți-am spus sînt numai gîndurile mele. Și vrei să spui că nu sînt adevărate ? Dac-ai ține la Milu ai recunoaște totu', și el ar scăpa.“ „Ar scăpa, să rămînă cu tine ? Nu i-am făcut nimic rău bătrînului, cum crezi tu, și dacă-ți spusesei că-l uram pentru că îmbătrînise o făcui doar ca să aflu dacă tu chiar glumești sau crezi de-adevăratelea ce spui.“ „Eu cred ce cred. După ce l-ai omorît, pe prag, așteptindu-l după ușa, i-ai spălat tașca de piele și-ai pus-o în cui, să nu se observe că l-ai așteptat. Pe Milu l-ai pus să spună povestea.“ „Dar eram atunci la Fana, cu tine, proasto, și frămîntam colaci.“ „Niciodată n-ai crezut în ce ți-au spus alții, nu ți-a plăcut adevăru' adevărat, dar ai crezut că poți spune altora ce vrei, toate minciunile din lume. Și credeai că alții o să le ia de-bune și-o să te creadă.“ „Zău dacă înțeleg ce vorbești. N-ai fost tu cu mine atunci la Fana ?“ „La urma urmei ce contează cum a fost exact, totul. Principalul e că voi l-ați omorît. Dar și mai principal e altceva, că nu se poate trăi în nămol, mamă, ca țiparii. Asta trebuie să știi, mamă, că nu vreau să mă fac țipar.“ „Ești nebună“, spuse mamă-sa, convinsă, și-și făcu două cruci pe piept.

Mătura prin casă. Auzi ușa deschizîndu-se și văzu intrînd înăuntru un braț de tufe de trandafiri albi și roșii. O fi popa, se gîndi, numai el îi aducea nevestii trandafiri.

Așteptă. Cel care aducea trandafirii parcă își ascunsese fața în ei. Miroseau aprins trandafirii. Omul rămăsese cu trupul afară, după ușă. Ea se apropie, lăsînd mătura lingă pat, și cu degetele căută rîzînd printre trandafiri, ca într-un joc, fața omului, cu ochii închiși. I-ar fi părut bine să fie popa. Atinse cu virful degetelor fruntea și părul, nasul și ochii omului. Și rîse, cu ochii închiși. Era Milu. Deschise ochii și-l văzu într-adevăr pe el. Și-i auzi ceasul de la gît ticăind. Îi luă trandafirii din mînă și-i puse în cana cu apă, pe prispă. Și se așezară la umbra salcîmului din bătătură. „Ce mai faci, Leno?“ „Măturam prin casă, Milule. Mama e plecată la tîrg și eu n-aveam ce face. Dar tu ce mai faci, Milule?“ „Bine, Leno“, răspunse el și trecu ușor cu degetele peste ceafa ei. Ea îi privi în treacăt urechea stîngă. Se vedea parcă bobul de mazăre înnegrit. Nu scăpase de el. Îi intrase în ureche, cînd fusese mai mic, un bob de mazăre, din joacă, și bobul nu mai ieșise afară, se umpluse de ceară și de praf și-i astupase cumva urechea stîngă. N-auzea bine cu ea. Și nu se dusesse nici la doctor, zicea c-o să-i treacă. Dar mai ales îi plăcea să spună că odată și odată mazărea va încolți și va înflori în urechea lui. Ori se va face și mazărea praf, și cu pămîntul ce mai era în ureche o să fie bună să înflorească în ea în iarba sau vreo floare de cîmp. Cînd se îmbăta și dormea în cîmp, dormea culcat pe urechea dreaptă și pe stînga își punea iarbă ruptă ca rădăcini cu tot și cu pămînt și flori de cîmp, doar-doar, zicea el beat, c-o să-i înflorească mazărea, ori o să putrezească. Spunea c-aude dacă-și acoperă urechea stîngă cu iarbă și pămînt și stînd cu dreapta lipită de pămînt, aude cum cîntă pămîntul, ca în niște căști de radio cu

galenă. Cînta pămîntul cu toate gîngăniile din el, cu toate oasele, cu toată inima lui, cu tot ce e în el și pe el. Asta îi plăcuse ei foarte mult și făcuse și ea ca el, dar n-auzise nimic. Trebuie să fii ciocănit de băutură ca s-auzi, zicea el, dar ea știa că el doarme dus cînd zice că aude cum răsuflă și vorbește pămîntul. „Eu aud pentru că am pămînt în mine, în ureche, — rîdea el cînd povestea ce aude —, am și mazăre, ori voi n-aveți.“ Ea îl privi cum sta lîngă ea și se juca cu mîna ei. Poate se juca de mult. Nu băgase de seamă. El îi spuse un banc, s-o înveselească : „Trece un cal pe drum pe lîngă o rață. Și rața îi zice : mergi mai încet, în urma mea, și nu fă praf, c-odată mă înfuriu și te mănînc.“ Lena nu rîse. El băgă de seamă. „Pleacă popa Motocicletă din sat, — îi spuse el —, o să treacă pe-aici să-și ia rămas bun de la tine.“ „Unde se duce ?“ „Nu mi-a spus“... Milu îi puse la ureche ceasul, să-l audă cum bate, așa cum i-l mai pusese și altădată. Ea ascultă bătăile și își aminti cum văzuse stelele mișcîndu-se pe cer, la dreapta și la stînga, la deal și la vale, le văzuse tremurînd pe cer ca niște boabe de rouă dimineța pe frunzele de varză vînată, le văzuse mișcîndu-se și bătînd ca niște inimi, strălucind, le văzuse peste umărul lui, dincolo de umerii lui. Toată noaptea. În multe nopți. Iar ziua văzuse soarele, orbînd-o dincolo de umerii lui. Îi lăcrimau ochii de atîta lumină, și nu mai putea să-i închidă, îi ținea deschiși, pierdută, ca într-un leagăn unde ai amețit de atîta bucurie. Și își amintea părul de la subsuoara lui cum îl răsucea între degete. O durea spațele de cîtă greutate avea pămîntul, dar pămîntul tot luneca în jos, fărîmițîndu-se în mii de bucăți, devenind praf și pulbere, și ea simțea cum nu-și mai simte mîi-

nile și picioarele, cum se desprind de ea oasele și carnea, fără durere, și se fac un nor de praf și norul se-amestecă cu pământul și se tot fărîmîtează pînă nu mai vede nimic. Cînd se trezea, iarăși vedea stelele mișcîndu-se și-i părea bine. Ceasul lui Milu bătea în iarbă, grăbit.

Un porumbel bău apă din ciutură. Apoi zbură pînă în mijlocul curții. Începu să se rotească pe loc, guruînd. Ea își aminti de bătrîn. Îl văzuse într-o după-amiază dormind în pat cu nepotu-său, cu băiatul Vetuții. Îi ținea mîna dreaptă pe sub cap, nepotului. Cînd se treziseră, ieșiseră în curte și bătrînul se făcuse cal și mergea în patru labe și necheza. Și nepotul încălecuse pe el și-i dădea pîteni. Bătrînul necheza, necheza. Parcă îl auzea și acum nechezînd. Tresări.

Milu era lîngă ea și cu piciorul stîng îi mișca ei piciorul ei drept, în joacă, ținînd-o de mînă. Totul era ca mai de mult, dar ea se gîndi fără bucurie că nici unul din ei nu mai credea în ce se întîmpla acum.

Popa Motocicletă opri la poartă motocicleta și intră în curte. Lăsă motocicleta în drum. Ea îl văzu și pe Vreja coborînd de pe motocicletă. Avea în mînă o paporniță și în paporniță se vedea pisica lui cu clopoței. „Îl duc și pe el la oraș, — zise popa —, și-a găsit acolo servicii. Plec și eu, Leno.“ „La spital?“ „Nu, nu-mi place acolo. O să cînt seara la o grădină de vară“ „Și cu nevasta ce faci?“ „Ea a plecat la maică-sa cînd a auzit că mă las de popie, a zis că sînt nebun și n-are chef să se trezească într-o dimineată sugrumată de mine. Ca și cum s-ar mai trezi.“ „Ești nesperios, zise Milu. Aveai o meserie pe cînte, nu făceai nimic, decît cîntai cînd cununai sau îngropai oamenii, banu' era ban, liniștea, liniște.“ „Nu-i chiar așa,

Milule. Dar n-o să-ți explic eu ție ce am în cap. Nici nu voiam să-mi iau rămas bun de la tine, dar pentru că ești aici, te salut și pe tine. Voiam să nu te iert, c-ai fost măgar cu mine, dar te iert, nu din punct de vedere preoțesc, că nu mă mai consider preot, te iert așa, ca cetățean. Eu mai pot să te iert, nu știu dacă alții te-ar ierta.“ „Eu nu l-aș ierta, — zise Vreja —, să fiu în locul dumitale. Eu, în ce mă privește, nu-l iert, că e porc.“ Milu rise. Lena îl privi și i se păru că nu râde din toată inima. Își aminti de trandafiri, îi privi și o cuprinse un fel de milă plină de ciudă. Milu se temea de ea, venise iar, ca mai de mult, și-o ținea de mână. Probabil vorbise cu mama ei. Și nici față de popa și de Vreja nu mai era plin de el, nu le spunea nici un banc. Se temea că e bănuît și că va fi prins poate. Ceasul de la gîtul lui parcă nu mai bătea atît de tare. „Hai mai bine să bem un vin,“ rise Milu și atunci ea îl recunoscua iar. Avea același glas, nu se temea de nimic, i se păruse ei că se teme. „Tragem o beție și pe urmă nu te mai duci la oraș! îi zise popii. De ce cauți tu să te-nșeli singur, tot ești om de chefuri, și leneș, nu ești bun să ai un serviciu cu ore fixe, îți trebuie mare curaj ca să te-apuci de-așa ceva, de ce să te apuci de un lucru și să-l lași peste cinci zile și să vii înapoi? Crezi c-o să te îmbogățești acolo, de pleci?“ „Nu-i vorba de procopseală, cum o înțelegi tu, dar s-ar putea să devin bogat acolo. Curaj am avut și pîn-acuma. Dacă intram cu ochii deschiși în chefuri, pot să am și acuma, cînd ies din ele.“ „Cred că te minți singur, zise Milu. E mai ușor să ai curaj cînd îți faci o plăcere, cum e un chef sau o femeie, și e mai greu cînd te lași de așa ceva, e mai greu pentru că asta seamănă cu o cădere în

nămol, de sus, și e mai greu să ții ochii deschiși cînd mori decît atunci cînd te încaleci pe un butoi sau pe altceva mai viu.“ „Eu am avut curajul să privesc așa aia de mi-am legat-o la gît, ține minte.“ „Aia a fost o tîmpenie.“ „Dar și cum mi-am petrecut eu timpul pînă acum tot o tîmpenie a fost, așa că-ți dau dreptate c-am făcut atunci o tîmpenie. Dar am făcut-o. De ce să n-am curajul să fac altceva?“ „N-o să te poți obișnui să le cînți altora la restaurant și tu să nu bei și să nu te uiți după muieri. Mai ales că tu tot ziceai că la orice femeie trebuie să-i **palpezi**, așa ziceai, artera femurală și să-i iei pulsul la artera femurală, adică acolo unde este rădăcina femeii, sau pe aproape. Astea m-ai învățat și pe mine, vorbele astea. N-o să le uiți.“ „Nu-i vorba de uitat, Milule. Nu zic că n-o să mai beau și-o să mă fac călugăr. Dar vreau să ies din pielea asta în care-am trăit și să intru în alt timp, în asta de-î și al meu cu adevărat și din care fugisem, ieșisem din el și mă băgasem pînă peste urechi în pivnițe și în prostii, beam să uit că nevaste-mi îi plăceau motocicletele, eu nu voisem să casc ochii și să văd lumea așa cum este ea, eu mă uitasem numai la pacostea mea și crezusem că așa trebuie să fie totul și fugisem, nu voisem să înțeleg nimic decît cînd am trecut în noaptea aia pe lîngă clopotniță. A trebuit să-mi dau niște pumni în cap singur, care puteau să mă coste, adică să nu mai fiu aici acum, ca să descopăr că am și eu ochi.“ „Cred că ți-a dat și frate-tău niște pumni în cap.“ „Mi-a dat și el, dar el îmi mai dăduse și nu-i luasem în seamă. Poate că e bine să mai treacă omul cîteodată și pe lîngă o noapte ca aia cînd m-ai îmbătat tu, ca să ne mai desprindă de el, trebuie să mai moară ceva în om din cînd în cînd ca să rămînă el

întreg. Poate că eu am trăit pînă acuma ca o mortăciune, într-un fel de lume a mea, ca un tembel, într-un fel de timp al meu, făcut de mine prost, fiindcă trebuie să existe un timp bun al fiecărui ins, și pe cel bun al meu eu îl lăsasem baltă. Aia a fost prostia mea. Eu trebuia să trăiesc o dată cu frate-meu și cu alții de seama mea, dar eu m-am rupt de ei. Și cînd nu trăiești în același pas cu lumea, adormi. Ori te urci cu amîndouă picioarele în sanie, ori te tîrșie după ea prin zăpadă. Jumătate de măsură nu este, caii nu te-așteaptă, fug, ori ești sus, ori ești zero. Eu nu credeam în Dumnezeu, dar credeam că le fac babelor un bine cîntîndu-le slujba la biserică. Și cîștigam și eu o pîine. O cîștigam, dar vezi că nu credeam. Aici am greșit eu. D-aia vreau să cînt la restaurant.“ „Și crezi c-o să te lapezi și-o să uiți tot ce-ai făcut și-o să-ți meargă toate-strună?“ „Nu-i vorba de mers strună, Milule. Dar cred c-o să fie bine. Fiindcă eu dac-am făcut prostii pîn-acuma, le-am făcut pe seama mea, pe mine m-am înșelat întîi, altora nu le-am făcut nici un rău, așa cred. De-am greșit, am greșit din prostie, mi s-a năzărit mie că-i așa, dar eu n-am trișat, n-am fraierit pe alții, Milule, cu bună știință. Deseară cînt pentru prima dată la un restaurant, vă invit și pe voi dacă vreți să veniți, l-am invitat și pe frate-meu, doctorul și-a zis că vine, și l-am invitat și pe tovarășul Vreja, și vine și el.“ „De-aia și-a luat pisica?“ întrebă Milu. „Hai, domnule, să plecăm !-zise Vreja. Ce-ți pierzi vremea cu ăsta ? Mă mir și de Lena că tot îi caută în coarne. Eu am plecat“, zise Vreja și ieși în drum „Vin și eu, noroc, Milule, rămîi cu bine, Leno!“ zise Motocicletă. „Drum bun“, zise Lena. „Să nu intrați într-un șanț, zise Milu. Noroc și la

mai mare", le făcu Milu cu mâna. Motocicleta porni, îndepărtându-se în viteză, lăsând în urmă un străt înalt de praf. „E nebun, rise Milu. Nu face salcia mere. O să ridă bețivanii de el, c-o să se audă c-a vrut să se spînzure. Ori poate o să-și facă nume cu asta. O să se țină de prostii, nu-și schimbă decît părul, dumnealui.“ „De ce, Milule? Că el n-a omorît pe nimeni.“ „De ce te legi de mine acum? Nu-s eu destul de necăjit pentru asta? L-am omorît, n-am ascuns, acum ce vrei să fac, să-mi pun o curea la gît? De ce mă tot găsești vinovat?“ „Nu te găsesc de asta, te găsesc pentru că ai știut c-o să moară bătrînu'.“ „Eu?“ „Tu și cu mumă-mea. Ea l-a omorît întîi.“ „Ai chef de glume“, rise Milu și-o strînse de mînă. „Tu ai povestit numai cum ai dat în bătrîn și pentru asta ai ieșit curat, și eu la vremea aia te-am găsit așa, dar tu n-ai povestit că știai din timp c-ai să-l omori. Și eu aici te văd vinovat, în gîndu' ăsta. Și-ai mințit și cum l-ai omorît, că l-ai omorît altfel, el a venit de-afară, nu tu, el, cu tașca lui de piele la gît. Tu stăteai după ușă și rupeai o jordea de salcie, mărunț.“ „Te ții de glume, Leno.“ „Ții minte că înainte c-o zi de a-l omori ne-am întîlnit în pădurea de salcîmi dintre Nisipuri și tot tresăreai la orice foșnet și aveai un tremurat în tine? Eu credeam că de supărare că te înjurase și te chelfănise bătrînu'. Dar ție îți era frică, știai ce-aveai să faci și te temei și mă chemasei pe mine în pădure poate ca să mă prostesti de cap, încă o dată, și să nu mă gîndesc eu mai tîrziu că tu ai fi fost în stare să dai în bătrîn. Tresăreai și cu toate că eu m-am dezbrăcat în groapa aia de nisip galben din mijlocul pădurii, cum ai vrut tu, și cum mă mai dezbrăcasem și altă dată în pielea goală, ai tre-

murat lingă mine și nu te-ai atins de mine, n-ai avut putere. Și eu muream de dragoste, că era un loc care-mi plăcea mai mult, și tu, fără să știu eu, aveai alte gînduri. Nisipul era bun, nici prea cald, numai bun de dragoste, nici prăfuit, nici tare, deloc. Și eu m-am pieptănat în fața ta, stînd în picioare, cum îți plăcea ție. Și mi-aduc aminte că frunzele de salcîm se legănau și umbrele lor se mișcau pe pieptul meu și pe umerii și picioarele mele, ca o apă, trecea soarele printre frunze și mă lumina de sus pînă jos și umbrele frunzelor ștergeau, legănîndu-se, lumina asta de pe mine și eu parcă băusem must tare, așa mă simțeam, așteptîndu-te. Dar tu mereu ciuleai urechea și odată mi-ai spus c-ai auzit că sînt lupi în pădure, eu ți-am răspuns că glumești, dar pe urmă mi-am dat seama, amintindu-mi lucirea din ochii tăi de-atunci, că tu te temei de lupi cu adevărat, dar nu cred că de lupi, că nu sînt lupi la noi, tu te temei c-ai putea să mori. Era liniște, Milule, toți salcîmii erau înfloriți, ca niște draci sau ca nu știu ce, erau albi și miroseau de-i simțeam pînă în genunchi și în pulpe și în călcîie, și eu nu știam că ție îți era frică de moarte, și-ți era frică pentru c-aveai în tine un gînd necinstit, și îți era lene să fii cinstit. Și cred că-ți era lene pentru că atunci ar fi însemnat să și muncești cinstit, ori ție niciodată nu-ți plăcuse asta, și eu luasem asta ca pe o boală de dragoste. Nu munceai cinstit, cum zicea și bătrînul, dar tu erai cel mai cu moț, ca să te țină lumea mînte și să te vorbească, îți luasei ceasul ăsta, umblai cu izmene largi, ca din Oaș, cumpărate de la un oșan, cum povesteai tu, umblai cu ele pentru că nu erau crăpate în față și-ți plăcea să știe lumea că tu-ți ridici cracul

izmenii pînă sus cînd ieși pe-afară, și rîdeam și eu de asta și-mi plăcea că nu ești ca toată lumea. Dar tu și cînd ai dat în bătrîn ai vrut să știe lumea că ești altfel, și să-i placă mai ales cuiva că ești curajos, mumă-mi, care tot îți zicea că n-ai pic de curaj. Și-așa ai ajuns tu să nu-ți mai ții în friu mințile, mai rău ca mîța și cîinele lui Vreja.“ „Te ții de glume, Leno.“ „Eu eram oarbă atunci, Milule, de dragoste, culegeam flori de salcîm, albe, de pe crengile mai joase și veneam cu ele în brațe și le puneam pe nisip, și mă culcam pe ele și te-așteptam pe tine, și aruncam în tine cu ele, și florile ți se prinseră în păr, de parcă erai nins, și pe umeri. Și eu rîdeam. Dar în sufletul tău era o muncă neagră, ți-era și rușine, dar mai degrabă frică c-o să fii prins pentru ce furasei altora și-o să plătești și tu nu te simțeai dator să plătești pentru ce făcusei. Furasei de la gospodărie și te prinsese bătrînul și tu știai că a doua oară nu te mai iartă, cum nu-l iertase nici pe unchiu' Haralambie. Nu voiai să rămîi fără să ai libertatea să te dai peste cap cîm vrei. Și mai era o luptă în tine că simțeai c-o furasei și pe mumă-mea, chiar dacă cu vrerea ei, bătrînului, și el aflase și n-avea să lase lucrurile așa. Și mă furasei și pe mine, nu de la ei, de la mine, îmi luasei mie ce aveam eu mai sfînt în mine, orbirea aia pentru tine, o furasei fiindcă n-o luasei cu dragoste, și eu te-ncurcam acum. Și rușinea din tine nu te lăsa să mă vezi cum te aștept așezată pe nisip, cu fața spre soare, și nu simțeai cum îți frîng eu degetele și cum îți mușc umerii și mă încolăcesc în jurul tău ca un șarpe aprins. Și pe urmă mi-am dat eu seama că toate întîlnirile mele dulci cu tine au fost frumoase numai pentru mine, și tocmai d-aia

le văd în altă lumină, pline de balegă parcă, fiindcă eu fusesem prea oarbă și nu te văzusem pe tine, așa cum erai dincolo de pielea ta, pe dinăuntru, nu văzusem că în tine toate stelele pe care eu le simțeam mișcându-se și strălucind erau stinse ca niște cărbuni învechiți, și nu era nici un soare cald în tine și nici o lună beată de dragoste și nebună. Și amintirile mele mi se par ca niște cîini rîioși acum și știu că tu nu mă iubeai pe mine, Mi-lule, tu erai prea plin de tine și prea ambițios și numai pe tine te vedeai. Și nu ți-ai pierdut niciodată mîntîile, ca mine, cînd ai fost cu mine, în fața mea tu n-ai orbit niciodată, ca mine. Și asta nu mai era dragoste. Și atunci, în salcimi, tu erai tot treaz, dar mai fricos ca altădată, fiindcă te munceau planurile tale cu bătrînul. Clocotea ceva în tine, ca într-un cazan, frica, și numai după ce l-ai omorît pe bătrîn ți-au strălucit ochii, ușurați, și-ai răsufolat ușurat. Atunci la matusa Fana, după ce-ai povestit cum l-ai omorît, ai ieșit afară și eu am crezut că mergi să te omori și tu, de ciudă, și m-am luat după tine nebună, și te-am ajuns lîngă gardul dinspre grădina matusii; tu stăteai rezimat c-o mîna de gard și atunci am băgat de seamă că tu udai parii, te ușurai. Trecuse totul cu bine. Și te-ai mai ușurat în seara aia de cîteva ori. Ce clocotise în tine se sfîrșise, erai mulțumit.“ „Te ții de glume, Leno.“ „Tu n-ai glumit deloc, atunci. Și nu l-ai omorît pe bătrîn doar ca să rămii cu tot ce fusese al lui, nu pentru banii lui, ori numai pentru mumă-mea, l-ai omorît pentru că te temei de el, că el ajunsese să te știe tot și putea să te-arate și lumii cine ești și-atunci ai fi rămas dezumflat ca o bășică. El te știa foaie cu foaie, ca pe o varză, și s-ar fi văzut că la mijloc nu e

nimic. Dacă ai fi făcut moarte de om pentru dragoste, poate te-aş mai fi înţeles. Dar tu pentru tine, întâi şi-ntii, ai făcut ce-ai făcut. Bătrînul te prinsese în grajd, şi voi ştiaţi, cu toate că el nu v-a luat la bătaie atunci. El a fost supărat peste zi, de-a întors toată bătătura cu susu' în jos. Cînd ţii la cineva de eşti în stare să faci moarte de om, renunţi la altele, şi ieşi în lume cu femeia aia. Tu n-ai ieşit, să nu se creadă c-ai omorît, o să zici. Treaba ta, Milule, dar omul pentru ce face trebuie să dea socoteală. Tu te-ai gîndit numai la sufletul tău atunci, să te uşurezi, dar nu te-ai gîndit că tot ce faci tu trebuie să fie pe măsura oamenilor cu care măninci şi trăieşti, şi de nu ţii seama de sat şi de lume şi de felul oamenilor de a judeca şi de-a trăi, înseamnă că nu eşti ca ei. Şi ei n-o să te lase de capu' tău.“ „Dar nu ştie nimeni nimic,“ zise Milu, moale. „Ştiu eu, Milule...“ „Tu eşti supărată pe mine, Leno, dar eu tot cu tine o să mă-nsor, şi totu' o să fie bine. L-am omorît pe bătrîn, dar tu mă judeci prea fără milă şi-mi pui pe cap lucruri la care eu nu m-am gîndit aşa.“ „Te-ai însura cu mine din frică, Milule. Şi asta iar n-ar fi bine, că mai demûlt, cînd ţi-am zis eu să ne luăm, nu voiai, ţi-era teamă de înşurătoare, ziceai că mai sîntem tineri şi să ne mai bucurăm de libertate. Ca şi cum înşurătoarea ar fi fost puşcărie. Ar fi însemnat să munceşti înşurat, dar dacă atunci n-ai fost stăpîn pe gîndurile tale şi n-ai ştiut ce vrei, cînd mai erai cinstit şi puteai, acum, cînd nu mai eşti, vrei să te-nsori şi să îngropi tot ce-ai făcut, nu din dragoste, Milule.“ „Tu glumeşti, Leno, zău“, rise Milu. „Vezi tu, Milule, moartea bătrînului n-a schimbat nimic în tine, tot bancurist şi vesel ai rămas, baţi la tobă duminica la

horă, vinezi lișițe. Ai de toate, dar nu te lipești cu gîndul de nimic, nu crezi în ceva, cum crede popa Motocicletă în restaurant, acuma, tu ești vesel, Milule. Și vesel ai fost și chiar cu cîteva ceasuri înainte de-a-l omorî pe bătrîn, cînd ne-am întîlnit. Fluierai și cîntai cîntecele popii, «Ciau, ciau, bambino» și altele, poate ca să mă duci pe mine cu gîndurile în altă parte, mai tîrziu, ori mai degrabă fluierai de plăcere c-o să faci ceva ce nu mai făcusei și ce nu făceau oamenii și era voie de făcut, fluierai poate mîndru că poți să fii altfel ca lumea. Și acuma iar ești vesel, cînd îmi vorbești de înșurătoare. Dar eu nu te mai cred, Milule, și să nu crezi că mi-ar fi frică de tine că-mi faci ceva, ca tatii, fiindcă eu știu mai mult decît bătrînul; el nu știa că tu ești în stare chiar de orice, pentru pielea ta.» „Nu mă mai ating de nici o altă muiere, — zise Milu —, de mă-nsor. De ce mă crezi chiar așa, Leno?”

Poarta se deschise repede și mamă-sa intră în curte. Veni lîngă ei. Avea ochii plini de bucurie. „Ce bine-mi pare că vă văd, zise ea. Apoi bău apă din ciutură. Știți, — zise, închinîndu-se —, muri Domnica, Dumnezeu s-o ierte.” Lena văzu că în ochii ei bucuria de la început rămăsese egală și nu știu dacă nu de moartea Domnichii se bucurase întîi. Ori și de una și de alta, împreună. Se ridică în picioare și ieși în drum, lăsînd-o pe mamă-sa cu Milu, și plecă spre casa moartei. Și mergînd prin țărîna drumului își aminti de nisipul din pădurea de sălcîmi, își aminti cum făcuse atunci două coronite din iarbă și din flori de salcîm și din păpădii galbene, și una și-o pusese ei pe cap, și alta o pusese pe capul lui Milu și așa stătuseră o vreme și apoi plecaseră spre sat

cu coronițele pe cap, ținându-se de mină. Ea ridea atunci. Își aminti și începu să plîngă în ea, fără lacrimi, și nu știu dacă plînge pentru că murise mătușă-sa Domnica, sau pentru altceva.

Domnica nu murise. Căzuse din carul cu lucernă, alunecase între boi și-o călcase roata peste șira spinării. Lena o găsie vie. Dar nemișcată, ca un mort, cu ochii închiși. Și-o privi cum nu vrea să moară, cum o parte a trupului ei se răcește, și cum urechile și ochii nu mai aud și nu mai văd, cum murea încet o parte din ea și cum inima bătea aprig în piept, parcă zbatîndu-se ca un brăbete prins în laț. Capul, mîinile și picioarele muriră sub privirile ei, numai inima nu voia să se oprească, bătea, împotrivindu-se, și asta o făcu pe Lena să iasă în curte să n-o mai vadă pe mătușă-sa ruptă în două parcă, jumătate murind, și moartă, și jumătate nevoind să plece de pe pămînt. Și o cuprinse mila de mătușă-sa Domnica văzînd-o cum se chinuie, fiindcă de trăit nu mai avea să trăiască mult, nu putea trăi decît întreagă, și ea, căzînd, nu mai era decît cu inima vie.

O văzu pe mamă-sa venind și jelindu-se și se întristă. Așa-l plînsese și pe bătrîn, cu lacrimi. Și o găsi și mai vinovată de moartea lui. Ea împărțise masa și casa cu el. Și-l împinsese pe Milu de la spate, și-l ajutase și ea în seara aceea. Dar nu conta de fapt cum se întîmplaseră exact lucrurile. Ea știuse, asta era. Și plînsese apoi cu hohote. Lena își ascultă inima cum bate și parcă vru să simtă trecînd prin ea, despărțit, sîngele alor ei. Dar nu

simți nimic rupîndu-se în ea și strigînd. Poate se rupsesese mai demult sau poate nu se mai putea rupe.

Domnica nu muri nici pînă seara și lumea o jenea ca pe o moartă. Lena plecă acasă și veni și mamă-sa în urma ei. Și acasă îl găsi și pe Milu. Îl privi în treacăt și i se păru sigur că ei se bucurau de moartea Domnichii. Vreja plecase, și popa Motocicletă. Toate muriseră, n-avea cine să-i mai bănuiască de ceva ori să se țină de urma lor. Mamă-sa aruncă pe prispă batista cu care-și ștersese lacrimile și se spălă cu apă rece pe ochi. Îi turna Milu cu cana. Lena văzu batista plină de lacrimi și grea. Și cînd o luă în mînă s-o pună pe sîrmă la uscat, văzu că avea răsucit în mijlocul ei un hrean tras prin răzătoare. De-aceea lăcrimase, și-l pusese la nas și la ochi, se gîndi Lena și lăasă batista la loc. Nu-i era frică de mamă-sa, nu se putea gîndi la nimic rău, dar nu mai avea aer și-i vîjîia capul și se ținea de speteaza unui scaun ca să nu cadă jos, se temea să nu leșine. Nu trebuia să strige la mamă-sa că n-o mai poate vedea în ochi, nici la Milu să plece acasă la el, nu mai avea glas și-i părea rău că nu mai are putere în ea. Îi venea să verse, fruntea ei era plină de apă, și cămașa udă în spate, de parc-ar fi avut copil de cîteva luni în pîntece. „Ascultă, Leno, — îi zise mamă-sa —, nu mai fi proastă ca o fată mare, ce-a fost s-a dus, nu se mai întoarce frunza căzută în nuc, nu te mai uita așa de verde la mine. Ești fată tînără, 'ce ești năroadă să fii geloasă, fă, pe mine, pentru că ți s-a năzărit ție nu știu ce? Și de ce-ai tu ură pe Milu, fă, și de ce vrei tu în gîndu' tău să mergi la Pristol, la procuratură sau cine știe unde să mergi, să ne pui pe noi pe drumuri? Cine-o să te creadă pe tine? O să spună

că ești nebună și din ură pe mine și pe Milu ne-ai băgat într-o ciorbă care nu-i adevărată.“ „Acuma vrei să mă prostiți și în față“, zise Lena. „Mai bine ți-ar pica ție dacă ți s-ar împlini gândurile, Leno, mai bine să rămii singură, el să intre, și eu, la umbră, mai bine? Ori mai bine să te măriți cu el, să rămîneți aici în casă și să trăiți ca oamenii? Că tu de supărare ne vezi pe noi așa și dacă n-ai fi fata mea eu aș rîde de tine și n-aș mai sta să-ți bag acuma mințile în cap, te-aș lăsa să ridă și lumea de tine. Ia du-te, Milule, mai încolo, să vorbesc numai cu ea.“ Milu se duse și începu să le dea porumbeilor boabe din buzunar și să-i strige pe nume, ca bătrînul. Lena dirdîia ca de friguri și se gîndea că nu trebuie să se lase doborîtă de frigurile ce-o apucaseră, trebuia să le cunoască toată suferința, dar să nu se lase doborîtă de suferința asta. Era suferința ei, dar nu trebuia să urle ca mușcată de șarpe, nici să plîngă, nici să se lase doborîtă de tremuratul ăsta al ei. „Ori vrei, Leno, să mă bagi pe mine în încurcătură și să rămii cu el? Că ții la el! N-o să spui că nu ții, știu eu că mori după el. Vrei să mă umpli pe mine de minciuni ca să rămii cu el? De ce, Leno? Rămii, fato, cu el, fiți împreună, chiar de nu vă însurați, eu n-o să-i mai dau nici bună ziua, dacă vrei tu, dar de ce să mă înfunzi pe mine în rău, Leno? Așa aș putea și eu să mint că tu l-ai omorît pe bătrîn, că nu te lăsa cu Milu, să rămii cu Milu și nici tu n-ai avea ce să răspunzi la o minciună ca asta cum n-am eu vorba acuma să te fac să-nțelegi că n-am nici o vină. Rămii cu el, și fiți sănătoși, dar nu mai umbla să ne faci neamul de rîs, Leno.“ „Bine, ajunge, bine, bine, bine!“ zise Lena și plecă în drum și nu se opri pînă la

mătușe-sa Domnica. O găsi moartă. Nu vru să creadă cînd văzu lumînările aprinse. Puse mîna pe pieptul ei și simți liniște în palmă : inima ei tăcuse.

Aduseră un preot dintr-o comună vecină, un bătrîn. Trimiseseră și după Motocicletă, dar el răspunsese că poate veni la înmormîntare, dar fără să mai țină slujba. Însă nu veni deloc. În cimitir, popa cîntă pe nas, femeile plîneră și apoi oamenii aruncară pămînt peste sicriul Domnichii. Lena nu plînsese. O vedea pe mamă-sa plîngînd cu batista la ochi. Milu stătea lîngă cruce. Cînd mormîntul fu gata, aruncară flori pe el. Popa răsuflă ușurat cînd termină slujba. Lena se întrebă dacă bătrînul de dragul dragostei și al liniștii lui ar fi lăsat totul să se întîmple la fel ?

Pămîntul, bătătorit de lopeți, își luase forma de la început și cum era soare, și mormîntul Domnichii părea bătrîn. Soarele uscăse pămîntul. Ea rămase cumva uimită că Domnica nu mai era, o înghițise pămîntul, dar parcă nu se întîmplase nimic și totul rămăsese ca mai înainte, și cerul, și pămîntul. Era liniște, lăutarii nu mai cîntau, popa plecase, totul tăcea. Asurzitor.

21

Ea îl văzu pe Milu în obor, călare, împușcînd ultimii cai. Călărea un armăsar alb. Caii se învîrteau în fugă, nechezînd în jurul lui. Dar nu puteau ieși din obor, porțile erau închise. Lena avea la ea trompeta cumpărată de Milu la oraș. Venise să i-o dea înapoi lui Milu. Îl căutase și acasă la el, ca să n-o mai caute el. Nu voia să-i spună nici o vorbă, numai să-i întindă trompeta.

Să nu zică el apoi că nu i-a spus nimic. Și să nu se mire c-a plecat la Pristol. Când îi spusese „bine“ mumă-si, nu se gândise c-o să lase lucrurile așa cum voia ea. Zisese așa ca să scape de gura ei. N-ar mai fi fost dragoste dacă ea de dragul dragostei ei nu s-ar fi uitat în jur. Inima îi bătea puternic, speriată de împușcături. Caii cădeau cu picioarele în sus, loviți în cap, dădeau din picioare de parc-ar fi vrut să alerge cu picioarele în sus, și mureau. Erau ultimii cai pe care-i mai aveau pentru dat la porci. Lena puse trompeta într-un par și se îndepărtă încet. Era o prostie să i-o dea lui Milu în mână, o copilărie. Și nu mai putea privi. Caii scoteau spume roșii pe gură. Și unii mureau repede, cei împușcați în frunte. O lăsase pe mumă-sa acasă, făcând gogoșele; avea în ea un dor ascuns și greu; ea, în liniștea bătrînului, în munca și cinstea lui, în tot ce avusese el mai bun nu văzuse decît că sînt niște prostii, că nu fura și nu se lua la bătaie; și pentru asta ea, Lena, o găsea vinovată, tot atît cît ar fi fost ea de vinovată dacă în ce n-avea Milu bun în el ea ar fi văzut altfel. Nu mai auzi împușcături și cînd privi în urmă văzu că toți caii erau la pămînt. Numai cel alb, călărit de Milu, nu era. Milu sări jos de pe el și-l lovi cu palma peste spate. Și calul o luă la fugă prin obor. Și răsună atunci ultima împușcătură. Vîntul aducea miros de baltă, de țipari.

Două zile și două nopți Milu bău parcă plin de furie. Și apoi se duse în cîmp și se culcă sub o salcă, lingă potecă, și adormi și nimeni nu-l trezi ca să nu-l supere. Lena îl văzu, mergînd spre Pristol, cum doarme nemișcat ca un mort, ascultînd parcă cu urechea dreaptă pămîntul, cum zicea el, și auzind poate galopul cailor.

Parcă galopau, pe sub pământ, caii. Așa simțea și Lena, că se cutremură pământul. Simți în ea cum o lovesc călciile copilului în partea stîngă, sub cămașă. În partea stîngă, semn de băiat. Făcea primii lui pași. Era o zi înaltă de vară. Lena începu să îmbrățișeze sălciile de pe marginea potecii și să le sărute de bucurie. Avea să-l boteze Dumitru. În timp ce ea mergea, făcuse el primii pași, Dumitru. Ea își puse palma în partea stîngă și-i auzi în palmă pașii. Și merse așa, ascultîndu-i merse mai departe pe potecă, cu mîna stîngă îmbrățișînd din mers sălciile și pupîndu-le ramurile și frunzele. Și cînd se mai uită la Milu, atunci cînd trecu pe lîngă el mai departe, îl văzu cum doarme tot pe partea dreaptă. Își puse iarba și pământ pe urechea stîngă, dar de trei zile de cînd dormea pământul se zvîntase și iarba pălise. Și din urechea lui, aprins, Lena văzu cum înflorise un mac roșu. Un mac roșu, de sînge, ca o durere înflorise și ca un țipăt de lumină, un mac roșu înflorise din urechea lui stîngă.

CUPRINSUL

<i>Prefață (Portretul prozatorului ca om tânăr)</i>	V
<i>Citeva note biobibliografice</i>	XXIII
Păpușa spînzurată	1
Cuția de conserve	9
Sofica	18
Ora cinci	29
La culesul perelor	43
Giștele sălbaticе	52
Cireșul cu clopoței	62
Cocoșul	74
Drumul	78
Somnul pămîntului	90
Ploaia albă	92
Soldatul necunoscut	194
Mașina	206
Mireasa din iulie	223
Bîlc și doctorul pleacă la vînătoare	229
Leul albastru	243
Între cercuri de salcîm	279
Dor	300

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

